

7

דער געוועהנליכער מענש ווען ער דענקט וועגען
פרייהייט, האָט אין זינען זיין א י י ג ע נ ע פרייהייט,
און ווען ער דענקט אָן גערעכטיגקייט — די גערעכטיג-
קייט פון אנדערע.

* * *

צושפליטערען גרויסע געדאַנקען, כדי זיי אריינצו-
שטופען אין קליינע מוח'לעך איז אָפט פערל'אַרענע אַר-
בייט. גרויסע געדאַנקען אין זייער פאָפולאַריזירטער און
פערוואַסערטער געשטאַלט זיינען אָפט אזוי וועניג עהנליך
צו זייער אַריגינאַל, ווי אַ שטיק וואַרשט צו דעם אָקס
פון וועמענס פלייש עס איז געמאַכט.

* * *

דער טרוימער איז זעלמען-ווען אַ שטרעבער און טהור-
ער. צו וואָס שטרעבען און סהאָן, ווען ביי איהם אין דמיון
איז שוין אַלצדינג אויסגעפיהרט און פאַרטיג ?

ווען גאָט זאָל זיך בעווייזען יעדעס מאָל ווען מע
גיט איהם אָפּ שבחים, וואָלט מען איהם אויפגעהערט
געבען שבחים.

* * *

דער וואָס זאָגט אז דער אמת בע צ א ה ל ט
זיך אס בעסטען, איז א גוטער געשעפטס מאַן.
אַבער ניט קיין ליעבהאַבער פון אמת.

* * *

יעדער מענש האָט זיינע שטונדען פון מרה-שחורה
און אָפהענדיגקייט. צום גליק פאלען די דאָזיגע שטונדען
ביי איטליכען אין אַן אנדער צייט. ווען ניט, וואָלט די
וועלט קיין קיום ניט געהאַט.

* * *

דער דיכטער איז שטענדיג אַ רעוואָלוציאַנער — קע-
גען דער געגענוואָרט, אַמאָל אין דער פאַרמע פון האַפנונג
און שטרעבען צו אַ נייער צוקונפט, און אַמאָל אין דער
פאַרמע פון ביינקענים נאָך דער פּערגאַנגענהייט.

* * *

ווערטער זיינען קיינמאָל ניט גענויע איבערזעצונגען
פון געדאַנקען. זיי זיינען בלויז סטענאַגראַפישע פּערצי-
כענונגען. צו קענען פּערשטעהן די געדרוקטע אָדער די גע-
שריבענע מחשבות פון אַ גאון, מוז מען קענען זיי
סטענאַגראַפיע.

* * *

זיך אליין אין די אינגערע יאָהרען ווי א „ספר החתום“,
 אָדער ריכטיגער ווי א ניט געעפענטע מינע פון אוצרות
 און קרעפטען אָהן א שיעור. שפעטער קומט די ענטדע-
 קונג פון אונזער אייגענער ארעמקייט און אונפעהיגקייט...

* * *

פיעל מענשען פון וועלכע מען זאָגט אז זיי האָבען
 א געפיהל פאַר שעהנהייט האָבען בלוז א געפיהל פאַר
 אָרדענונג. און זיי ליעבען שעהנהייט בלוז אויף אזוי ווייט
 ווי זי איז אָרדענונג. די שעהנהייט פון כאַס
 קענען זיי אויף קיין פאַל ניט בעגרייפען. אז שעהנהייט
 מיינט ניט תמיד אָרדענונג, קען מען שוין
 זעהן פון דעם פאַקט אליין, וואָס עס איז דאָ אזא זאך
 ווי א י י שעהנער פונקט, א י י שעהנער טאָן,
 און דער ערשטער בעדינג פון אָרדענונג איז דאָך
 א צוזאמענשטעלונג פון צוויי אָדער
 מעהרערע זאכען.

* * *

זאָג מיר ווער דייע פ י י נ ד זיינען און איך
 וועל דיר זאָגען ווער דו ביסט.

* * *

דער וואָס זאָגט שטענדיג דעם א מ ת, איהם וויל
 מען ניט הערען אפילו ווען ער זאָגט ל י ג ע ן.

* * *

דער מענש זוכט מיט אלערליי זעלבסטנארערייען
און פארדאקסען צו בעגילדען זיינע ליידען. אזוי איז
געשאפען געוואָרען דער אויסדרוק : א ק ר ו י ן פון
ד ע ר נ ע ר, וועלכע איז דאָך אייגענטליך א ווידער-
שפרוך פון ווערטער.

* * *

מיר בעוואונדערען מעהר פאר אלצדינג ק ר א פ ט.
אפילו פערעהרונג פון דעם צדיק איז אויך נאָר די פער-
עהרונג פון גבורה. זיטליכקייט און רייניקייט, הגם זיי
זיינען עס נ י ט אלע מאָל אין ד ע ר ו ו י ר ק ל י כ
ק י ט, זיינען אלע מאָל ביי אונז אין ג ע ד א נ ק ע ן,
די סינאָנימען פון שטאַרקייט.

* * *

די אידעאלען פון אכצעהן-צוואַנציג יאָהר זיינען ניט
מעהר דויערהאַפט ווי די ערשטע קינדער-צייהנער. די דאָ-
זיגע צייהנער מוזען צוערשט אלע אַרויספאלען און אויף
זייער פלאַץ קומען די ע כ ט ע וואָס דאַרפען דיענען אויף
תמיד. — אָבער אפילו אויף די לפי־שעה'דיגע צייהנער
דאַרף אַ גוטע מוטער אַכט געבען, אויב זי וויל אַז זיי
זאָלען האָבען גוטע, געזונדע און שעהנע נאָכפאלגער.

* * *

די ענטטוישונג וועלכע קומט אין די עלטערע יאָהר
רען איז ניט אזוי די ענטטוישונג בנוגע די וועלט און
דאָס לעבען בכלל, ווי בנוגע זיך אליין. מיר זיינען פאר

פון יעדער זאך לערנען מיר עפעס אָפּ, הגם ניט
אלע מאָל דאָס וואָס מיר וויילען אָדער מיין
נען דערפון אָפּצולערנען.

* * *

צווישען וועלען זיין ווי אנדערע, און וועלען
זיין דוקא אַנדערס פון אנדערע, קומען מיר
קיינמאָל ניט צו זיין אונזער אייגענער „איך“.

* * *

אכטונג און פּערעהרונג זיינען די אינטערעסען אויף
אניט אָפּגעצאהלטען חוב צו דעם פּער-
עהרטען. דער וואָס וויל קריגען דעם דאָזיגען פּראָצענט,
טאָר קיינמאָל ניט זוכען איינצומאָהנען דעם קרן.

* * *

עס שטעקט אזוי וועניג עניוּת אין ריידען פון איי-
גענע פּעהלערען, ווען אנדערע מווען פריהער-שפּעטער זיי
אליין בעמערקען, ווי עס שטעקט וועניג העלדישקייט אין
דעם זעלבסטמאָרד פון איינעם וואָס איז פּעראורטהיילט
צו דער תּליה.

* * *

דער וואָס איז בכיוון שפּאַרעוודיג אין זיין לויבען,
כדי זיין ביסעל לויב זאָל געווינען מעהר אכטונג, איז ניט
בעסער פון דעם וואָס לויבט צופיעל כדי זיך צו-צו-
חנפ'ען.

* * *

שלעכט איז אָבער וואָס די אלטע ווערען קיינמאָל ניט
מעהר יונג, און זייער גלויבען קומט קיינמאָל ניט צו אַ
פּראָבע.

* * *

דער וואָס זוכט אַ גאָט גלויבט אין איהם שוין איי-
דער ער האָט איהם געפונען. גאָט צו כעניס איז
גאָט - גלויבען. די היינטיגע אַזוי-גערופענע גאָט-
זוכענים איז אָפט ניט מעהר ווי גלויבען - זיך
כעניס.

* * *

דער פונק פון גוטסקייט איז פאַראַן ביי איטליכען.
איינער טוט און איז גוט. אַ צווייטער
טראַכט גוט. דער פּערדאָרבענסטער אפילו איז גוט
עלידישליח, מיט דעם וואָס ער בעוואונדערט
דאָס גוטע אין אַנדערע.

* * *

די וועלט איז דעריבער אַרויסגעקומען אַזוי שעהן,
ווייל ווען גאָט האָט זי בעשאַפען האָט ער קיין יועצים
ניט געהאַט, און זיך מיט קיינעם ניט מיטגעווען. ווען
עס איז געקומען צום מענשען האָט ער יא פּרוּבירט זיך
בעראַטהען און געוואָגט צו די מלאכים, „לאָמיר מאַכען אַ
מענשען“, און שוין באַלד האָט ער חרטה געהאַט אויף
דעם גאַנצען עסק.

* * *

ביטול אויף דאָס עררייכטע. ווער קען אָבער, זעהענדיג
בלויז דעם אויסערליכען עהרגייז און שטרעבען, פון די
דאָזיגע מענשען, פערשטעהן זייער אינעווייניגסטען, בע-
האַלטענסטען מאָטיוו ? אפשר איז ער פאר זיי אליין
ניט קלאָר.

* * *

יעדעס שטרעבען און יעדע אנשטרענגונג איז ער-
פאָלגרייך. אויב מיר געווינען ניט ד אָ ס וואָס מיר
האַבען געוועלט געווינען, געווינען מיר אַביסעל מעהר
אַכטונג צו זיך אליין, אַביסעל מעהר צופרידענהייט מיט
זיך אליין. און נאָך אַלעמען איז דאָס דער נ ר ע ס ט ע ר
ע ר פ אָ ל ג.

* * *

ווען מע פאָהרט אין דער פינסטער איז אָפט די
בעסטע זאָך, זיך צו לאָזען פיהרען פון די פערד.

* * *

ביידע זיינען די אויבערשטע — אי שמאַנט, אי
שימעל.

* * *

מע קען זיך אזוי וועניג פערלאָזען אויף דעם אידע-
אַליזם פון יונגע לייט ווי אויף דער פרומקייט פון אַלטע.
אין דעם ערשטען פאַל, בלייבט מען ניט אייביג אין טעות.
די וואַקסענדע יאָהרען זיינען דער אמת'ער פרוּבירשטיין.

גער פון א ליגנער. דער לעצטער האָט כאָטש דעם מוטה
צו זאָגען אַ ליגען. דער ערשטער דאָס אויך ניט.

* * *

פיעל גרעסער איז די צאָהל פון די וועלכע זיינען
פערליעבט אין לייעבע, ווי די צאָהל פון די
וואָס זיינען פערליעבט. און מעהר מענשען גלויבן
בען אין גלויבען ווי די וואָס גלויבען.

* * *

איך וואָלט שוין געפועל'ט ביי זיך צו פערגינען דעם
שקר זיין ניט-פערדיענטען ערפאָלג. אָבער איך קען איהם
בשום אופן ניט מוחל זיין וואָס טראָגענדיג די מאַסקע
פון דעם אמת האָט ער דעם לעצטערען'ס רעפוטאציע
אוועק גע'הרג'ט.

* * *

די מענשהייט אַלס אַ גאַנצעם האָט איהרע שטי-
מונגען. יעדער גרויסער געני איז די פערקערפערונג פון
איינער פון די דאָזיגע שטימונגען.

* * *

איך קלער, אז עס זיינען דאָ אזעלכע ניט-געוואוינ-
ליכע נאטורען, וואָס ווילען פערמאָגען אַלין בלויז עס צו
קענען דערנאָך מיט פריי ווי ליגייער פער אַ כ-
טונג פון זיך אוועקשטויסען. זיי ווילען עררייכען כדי
צו האָבען דעם שטאָלצען תענוג פון אַרונטערקוקען מיט

געברויכט. אַט כדומה, וון מען זאָגט אויף איינעם, אַז ער
איז דער גרעסטער שריפטשטעלער, הייסט עס אַז ער איז
צו דערליידען, זאָגט מען „דער סאַמע גרעסטער“ מיינט
מען אַז ער איז „נישקטה“. זאָגט מען „דער גרעסטער
פון די גרעסטע“ הייסט עס אַז ער שרייבט „גאָר ניט
שלעכט“. זאָגען אויף אימעצען בלויז „גרויסער“, איז אַ
בעליידגונג.

* * *

עס זיינען דאָ מענשען וואָס טראָגען זייער גאַנצען
גייסטיגען פערמעגען „נאָהענט צו דער הויט“. דרינגט
מען אריין אין זיי טיעפער, געפינט מען זיי לידיג. אַזעל-
כע מען דאַרף אויך ניט אַוועקמאַכען מיט דער האַנד.
גאָלד-מינעס זיינען פאַראַן וואָס זייער גאַנצעס גאָלד ליגט
פון אויבען בלויז, און אין די אונטערסטע שיכטען זיינען
זיי ר ו ע ר ט ה ל אָ ז ע ערד אָרער שטיין. און דאָך
קען מען פון זייער אויבערפֿלעך נתעשר ווערען.

* * *

אָריגינאַליטעט הייסט ניט זיין אַ נ ד ע ר ס פון
אַ נ ד ע ר ע, נאָר ט ר י י זיין צו זיך אַ ל י י ן.

* * *

חוצפה איז מוטה וואָס איז אַרויס לתרבות רעה.

* * *

דער וואָס פערשווייגט דעם אמת איז אַפט נידערי-

בעריהמעריי איז אזוי איינגעבאָדען אין דעם מענ-
שען'ס נאַטור, אז יעדער איינער וועט שוין געפינען מיט
וואָס זיך צו בעריהמען. איך בין זיכער אז דער פערקריי-
פעֿלטסטער, אָרעמסטער, נאַרשיססטער מענטש אויף דער
וועלט, ווען ער זאָל ניט קענען אויסגריבלען קיין שום אַנד-
ער מעלה מיט וועלכער זיך צו בעריהמען, וועט שטאַל-
צירען מיט דעם וואָס ער איז דער ג ר ע ס ט ע ר ק ר י
פ ע ל וועלכען די וועלט פערמאַגט.

* * *

אז געזעצגעבעריי און רייכטהום האָבען אַ נאָהנטע
שייכות איינס צום צווייטען, האָט שוין דער תלמוד אויך
חושד געווען. דאָרט שטעהט אז משה איז ר י י ד ג ע-
ו ו אָ ר ע ן פון וואָס עס האָט זיך אָכגעברעקעלט פון
די לוחות.

* * *

אפילו שטאַרבן פאַר אַן אידעאַל איז אויך אַ גליק-
זאַך. און אז מען איז אַ שלים-מזל שטאַרבט מען ווי
אליעזר דער זוהן פון מתתיהו המכבי, וועלכער איז גע-
שטאַרבן פאַר זיין פאָטערלאַנד דורך דעם וואָס אַ עלע-
פאַנט איז אויף איהם אַרויפגעפאַלען.

* * *

אין דער אירישער גראַמאַטיק זיינען דאָ דריי גראַ-
דען : דער גרעסטער, דער סאַמע גרעסטער, דער גרעס-
טער פון די גרעסטע. וועניגער ווי גרעסטער ווערט ניט

פאלס האָט ער פאר זיי אויסגעקלערט אַ ביליגען מאַנטעל
צו פערדעקען זייער טפשות און זייער ליידיגקייט.

* * *

אַ פאַס וואָס איז אין גאַנצען פול אָדער אין גאַנצען
ליידיג, לאָזט פון זיך קיין קול ניט הערען.

* * *

אַ קלוגער רב האָט אַמאָל געזאָגט : איך האָב שוין
געהערט פון מילדע מענשען וואָס האָבען געענטפערט
אויף אַ בילידיגונג מיט אַ פאַטש.
אָבער זינד די וועלט שטעהט האָט נאָך ניט פאַסירט,
אַז אפילו דער גרעסטער האַסער פון חניפות
זאָל אָנפאַטשען דעם וואָס חנפ'עט איהם.

* * *

ווען מען ריהמט אימעצען אַז ער איז זעלטען
שעהן, אָדער זעלטען שטארק, אָדער זעלטען
קלוג, דאַן איז דער אַקצענט תמיד אויפ'ן „זעלטען“. דען
עס איז מעהר מעלה צו זיין זעלטען, ווי צו זיין
שעהן אָדער שטארק אָדער קלוג. ווען אויף דער וועלט
וואָלט בלוז געווען אַיין קוה, דאַן וואָלט מען פון
איהר געהאַלטען מעהר ווי פון סאַראַבאָד.
נאַרד.

* * *

אמאָליגע דענקער און שריפטשטעלער פלעגען דענקען
און שאַפען ביחידות. די היינטיגע האָבען שוין ביי די
ערשטע חבלי לידה, זייער פובליקום פאַר די אויגען.

* * *

דער גרעסטער טהייל פון דעם פאַרגעניגען וואָס מיר
פיהלען, ווען מיר האָבען אויפגעטהאָן עפעס גוטעס איז —
וואָס מיר האָבען עס אויפגעטהאָן.

* * *

פיעל מענשען לעבען, אזוי ווי געוויסע לעזער לייענען
ראַמאָנען. זייער אונגעדולד טרייבט זיי תמיד צו מישען
די בלעטער פאַראוויס און וואָס גיכער אויסצוגעפינען דעם
סוף.

* * *

די אַריגינאַליטעט וואָס בעשטעהט בלויז אין זיין
דוקא דער הייפּד פון א געוויסען פאַר-מאָדעל,
איז אייגענטליך אויך נאָר א פערדרעהטע פאַרם פון
נאָכא האמונג.

* * *

נאָרען און פוסטע קעפּ זיינען שולדיג א מאָנומענט דעם
ערשטען וואָס האָט געזאָגט, אז שווייגען איז א סימן פון
חכמה. אפשר איז ער אליין געווען איינער פון זיי. יעדענ-

ש פ ל י ט ע ר

אונזער מיינונג איבער זאכען און פערזאָנען, ווערט
הויפטזעכליך רעגולירט פון דעם וואָס מיר ע ר ו א ר -
ט ע ז פון זיי. איבערטריבענע ערוואַרטונג איז די מאַמע
פון די מעהרסטע פאָראַרטטהיילען.

* * *

יעדער מענש ווען ער ווערט געבאָרען, ברינגט אויף
דער וועלט צוגעבונדען צו זיין נאָפּעל, די מעסט־שנור מיט
וועלכער מע דאַרף איהם מעסטען, און אזוי אויך יעדעס
קונסט־ווערק.

* * *

זיי נאָהנט גענוג צו מענשען זיי צו ק ע נ ע ז,
זיי ווייט גענוג פון זיי, זיי צו ל י ע ב ע ז.

* * *

ש פ ל י מ ע ר

פון דעם דאָזיגען דורכלויפענדען שטראַם — וועלען מיר
איהם בלויז פערטרייבען...
אַ דאַנק איהם וואָס ער מאַכט זיין וועג דורך אונז...
און ווער איז דער דאָזיגער שטראַם? ... אויב דו
ווילסט ביסט דו עס אַליין...
„עס לעבע דאָס לעבען“...

.1911

די וועלט איז פרייד...

צו דערזעלביגער צייט וואָס מיליאָנען מענשען הוי-
בען אויף געפילטע כוסות צו די ליפען און זינגען א בע-
גריסונג צו דעם נייעם יאָהר, זאָגען טויזענדער מענשען
זייער וידוי...

צו דערזעלביגער צייט וואָס גאָפעל און לעפעל קליג-
גען אויף באַנקעטען און הוליאַנקעס, קלאַפט ערגעץ-וואו
דעם קבר'ס רידעל צו, אַן אַקאָרשט פערמאכטען קבר...
צו דערזעלביגער צייט וואָס סאַלאָמע וואַרפט אַראָפּ פון
זיך איהר לעצטען שלייער און דרעהט אין אויסגעלאָסע-
נעם טאַנץ איהרע שלאַנגען-ווייכע גליעדער, ליגט אַ
צווייטע סאַלאָמע מיט שערבלעך אויף די אויגען, און
אפשר מיט לאַפּצעס צוגעדעקט... אָבער צו דערזעלביגער
צייט וואָס אַ טויזענד שטערען וועלען אין רוים צופול-
ווערט ווערען, וועלען ערגעץ-וואו זיך קרייזען אין שטי-
לער רוהיגער פראַכט גאַנצע מילכשטראַסען פון געזונדע
הימלישע קערפערס...

איז ניט גענוג פאַר אונז צו זיין אויף איין ראַנג
מיט די שטערען? ...

די וועלט איז אַן אוקינוס מיט פרייד, מיט ליכט...
עפען דיין נשמה אויף אַ קליין שפעלטעלע, און דער גאַנ-
צער שטראָם וועט דורכגעהן דורך דיר...

און זינען מיר קליינזיכטיג גענוג, צו בעטען זאָש-
לינע, און פאָדערען אַ מכס פאַר אַ זאָל י י י ,

בלומענגערטנער „בזעיר אנפין“ האָבען די מחות געפילט...
אן אלטער מאן איז צווישען אונז געווען, א קלוגער
איד א יאָהר אכציג, ער האָט אונז צוגעקוקט מיט
רחמנות...

שפעטער האָט ער זיך אויפגעהויבען צו געהן אָפֿ-
ריכטען הצות...

„כע דארף אָנגרייטען צדה לדרך“ — האָט ער אונז
פאר'ן אוועקגעהן געזאָגט...

מיר האָבען אונזער פלוידער אויף א וויילע אונ-
טערבראָכען און זיך פערטראַכט... אָט וואָס מיר האָבען
געטראַכט : —

פון דעם גרויסען תהו ובהו האָט ארויסגעשפּריצט
א פונק... א מאַמענט וועט ער פלאַקערען און דאן ווארט
שוין אויף איהם צוריק די טיעפע אונדורכדרינגליכע
גרענעצלאָזע פינסטערנים...

און דער פונק האַלט ביי דעם לעצטען גלימצער,
דער גבול איז געקומען און די מוטער-כאַאָס עפענט שוין
דאָס מויל און ס'זעט זיין אויס פונק, אויס ליכט...

און דער פונק פערטושט זיין העלקייט, שעמט זיך
מיט איהר, האָט חרטה אויף איהר, און מאַכט הכנות
פאר די פינסטערנים...

דעם לעצטען גלימצער פּערגינט ער זיך ניט...
צו וואָס האָט דער תהום איהם ארויסשפּריצען גע-
זאָלט ? —

„עס לעבע דאָס לעבען“...

אָן אויף דעם מענשען'ס מח... אַ מלאך המות חלף מיט אַ
טראַפּען גיפּט אויף דער שפיץ, גרייט אַרונטערצוטריפּען...
און צו היילען „גלייכעס מיט גלייכען“ איז אַ
בעטריבטע טרויעריגע דעליגיאַן ערפונדען געוואָרען .
אָבער פון צייט צו צייט ברעכט אַרויס די לעהרע,
אַז די העכסטע גאָטעסדיענסט איז „פרייד“...

דען פרייד דאָס איז דער אויסדרוק און דער אויסגוס
פון דעם גאַנצען לעבען פון אַלע וועלטען, פון אַלע זונען
און אַלע שטערען וואָס זיינען געווען און וואָס וועלען נאָך
ערשט זיין...

וואָס מעהר דאָס קליינע נפש'ל זינקט אין זיך,
אַלץ מעהר מרה־שחורה'דיג ווערט עס. „וואָס וועט פון
מיר ווערען?“ — בויערט זיין קליין ווערימ'ש קעפעל...

אָבער דאָס גרויסע לעבען, דאָס לעבען וואָס שטאַרבט
ניט, שאַלט און יאויכצעט אַרויס דאָ און דאָרט, און דאָן
ווערט דער מענש אַ גאָט, ער איז די וועלט, ער איז אַ
מיליאָן זונענסיסטעמען... ער איז ווינד און גראַז און
שטערען, און ער איז די אונענדליכקייט אַליין, און ער
ווייס ניט פון קיין עצבות...

„עס לעבע דאָס לעבען“...

מיר זיינען געזעסען אַמאָל, אַ געזעלשאַפט פון יונגע
לייט, און האָבען געפוייערט דאָס קומען פון דעם נייעם
יאָהר... אין אונזערע הערצער זיינען די נאָך־ניט־צופלאַצ־
טע קנאַספּען פון צעהנדליגער פרייהלינגס געווען און

„גערענק דעם טויט“ האָט מען גע'חזר'ט פון פריה
ביז שפעט.

און מענשען האָבען געלעבט לויט די געוועזען פון
טויט...

דער מאַס'שטאַב פון „זיין“ איז געווען דאָס „ניט
זיין“, דער רעגולאַטאָר פון פרייד איז געווען דער שמערץ.
דעם „יא“ האָט מען איינגעאַרדענט לויט די כללים
פון „ניין“, און ליכט געאורטהיילט פון דעם שטאַנד-
פונקט פון שאַטען...

מען האָט מקדים געווען דעם טויט איידער ער איז
נאָך געקומען, מע האָט זיך אויף חבוט הקבר ניט געקענט
דערוואַרטען און מע האָט איהם אויף דער וועלט איינ-
געפיהרט...

דאָס איז געווען די פרוכט פון דעם בעגעהר און
דער ערנסטער אנשטרענגונג, צו מאַכען שלום צווישען
טויט און לעבען, און אזוי ווי דעם טויט האָט מען ניט
געקענט בייקומען האָט מען גע'פועל'ט ביי'ם לעבען זיינס
צו לאָזען איבערגעהן...

אַבער קיין פשרה צווישען טויט און לעבען איז
ניטאָ און קען ניט און דאַרף ניט זיין...

די ריכטשנור און דער וועג-ווייזער פון דעם לעבען
איז — דאָס לעבען...

„עס לעבע דאָס לעבען“...

„די יאָהרען פערשווינדען“...

יאָס איז דער וואַלקען וואָס איז געהאַנגען פון המיד

„עס לעבען דאָס לעבען“...

אין מיין צימער האָט זיך פון ערגעץ ווייט אַרייַן
געטראָגען אַ טיעפער באַנגער גלאַקענ־קלאַנג...
דורך דער ווייסער פראָסטיגער נאַכט האָט געצוי-
טערט אַ זיפֿז...
דאָס אַלטע יאָהר איז שטילערהייט פּערוזנקען און
פון דעם גרויסען געהיימען תּהום פון די צייטען האָט
אַרויסגעטויכט אַ נייעס...

איך האָב אין דער איינזאַמקייט זיך אויסגעמאַלט ווי
די שטערען שטעלען אויס גרויסע העלע אויגען און האָר-
כען צו דעם ערנסטען באַנגען גלאַקענ־קלאַנג...

דאָן האָט עס אָנגעהויבען פּייפען און הויזשען און
ליאַרעמען און הילכען פון טויזענדער פאַבריקען און לאַך-
קאַמאַטיווען און שיפּען, און דער וועה־קלאַנג איז פּער-
טרונקען געוואָרען אין דעם לוסטיגען טומעל און פילדער
פון ווילדער פרייד, פון זיכערער האַפּענונג... עס איז
געווען אַ וואַכאַנאַליע פון קולות, און צווישען זיי האָב
איך געהערט ווי מיליאָנען געפילטע בעכערס קלינגען איי-
נער אָן אַ צווייטען, און כ'האַב געזעהן ווי געזיכטער
פלאַמען און אויגען פינקלען און ליפּען גליהען, און דער
שטילער באַנגער זיפֿז פון די טהורעם־צונגען איז געווען
פּערגעסען...

„עס לעבע דאָס לעבען“...

אַמאָל האָט מען געלערענט : לעב שעהן כּדי דו
זאָלסט קענען שעהן שטאַרבען...

„עס לעבע דאס לעבען!“

(נייד-יאָהר געדאַנקען).

ס'האַט אין מיטען דער נאַכט,
פון די הונדערטער טורעמס געקלונגען :
לינג-אַ-לאַנג ! לינג-אַ-לאַנג !
אין איהר שלונד, האָט די שלאַנג
פון דער צייט, נאָך אַ יאָהר אַיינגעשלונגען...

דאָ אַ יאויכצענדע פרייד
איז געוועזען אויף אַלעמענ'ס צונגען,
און פאַרלאַנג נאָך פאַרלאַנג,
איז פון יעדענ'ס געדאַנק
ביז אַרויף צו די ליפען געדרונגען...

אַ, ווי באַנג איז דער קלאַנג,
פון דער גלאַק'ס לינג-אַ-לאַנג,
און ווי שטאַרק איז דער דראַנג
פון דעם לוסטיגען לעבען דעם יונגען...

אריבער וועלכענדיג ווי א גרויסער בויגען, יאָהר-
הונדערטען און יאָהר־טויזענדטען, האָט ער אויף די ששים
רבוא געקוקט מיט דעם מיטלייד און מיט דער ליעבשאַפט
פון א גאָט, וואָס האָט וועלטען צו פורעמען און מוז דאָך
ניט פערגעסען, פון א קליינער מילכ זאָרג צו נעהמען...
א צופוילטער קערן — די דאָזיגע ששים רבוא,
אָבער פאר דעם נביא'ס אויג, האָט שוין פון דעם קערן
ארויסגעשפראָצט דאָס מעכטיגער ריזען־געוועקס, וואָס
ווייל אזש ביז די שטערן דערגרייכען...

.1912

מילך פליסען דאָרט, און אונזער רוקען וועט מען מעהר
ניט בייטשען".

אין אזעלכע זיינען אויך געווען וואָס האָבען גע-
קלערט אז „פרייהייט" הייסט, אָנצולייהען ביי די מצריים
נאָלד און זילבער און טהייערע קליידער, און מאַכען דער-
מיט פליטה קיין כנען...

דען מעהר ווי די פאַרבען וואָס דער רעגענבויגען
האַט, און מעהר ווי די שאַטירונגען וואָס דער מערב-
וואַלקען האָט בין השמשות — זיינען די אויסטייטשונגען
פון דעם וואָרט „פרייהייט"...

און משה האָט ליכטיג אַריינגעקוקט אין אַלעמענ'ס
הערצער. און אויף זיין שטראַהלענדען פנים האָט זיך גע-
קרייזעלט אַ סודות-פולער שמייכל... און גערופען האָט
ער זיי „פּאָלק", „פּריסטער פון גאָט", „אויסדערוועהל-
טע"... און געוואוסט האָט ער דאָך, אז קיינער פון די
דאָזיגע קנעכטישע ציגעל-מאַכערס, וועט פון דעם מדבר
אַ לעבעדיגער ניט אַרויס...

אַבער איבער זיי און ווייטער פון זיי, האָט ער
שוין געזעהן די יעניגע וואָס וועלען זיך מיט אזעלכע טאַ-
טעס שעהמען... און רעדענדיג צו די איצטיגע האָט זיין
בליק געקוקט אויף די צוקינפטיגע, אויף די נאָך-ניט גע-
באַרענע...

דען ביי איהם זיינען זיי שוין געווען געבאַרען...
ער, אין האַרצען, האָט געטראָגען דאָס גרויסע פּאָלק
וואָס וועט אַ מאָל זיין...
ער אַליין איז געווען די צוקונפט...

צען האָבען זיי געקענט. אָבער קעמפּפּען? ... דער חוט-
השררה האָט זיך שוין צופיעל איינגעבויגען, און דער
מה און די השגות זיינען געווען פון לעהם-מישער...
און משה איז געקומען...

האָט ער פון די בני-אפרים געוואוסט? אפשר
איז ער דער גלגול פון זיי אלעמען געוועזען? ...

„עשרה מכות“ האָט ער קעגען פרעה'ן געברויכען
געמוזט, אָבער ווער ווייס וועלכע נאָך שטארקערע מיטלען
ער האָט געמוזט געברויכען קעגען זיי שקלאַפּען — אום
ז י י צו בעצווינגען? ...

וואָרום גושן איז יי ליעב געווען און שטאַרק אייני-
געבאָטען אין האַרצען — דעריבער קען קיין שום צווייפעל
ניט זיין...

און אלע זיינען אַרויס פון מצרים...

אויף אלעמענ'ס ליפען איז געווען דאָס שענהע וואָרט
„פרייהייט“. אָבער אינעווייניג האָט יעדער געמאַכט
דערפון זיין אייגענעם פירוש...

„לאָז אונז אַרויס פון דיין לאַנד, כדי מיר זאָלען קע-
נען אונזער אייגענעם גאָט דיענען“ — דאָס איז געווען
די פרייהייט פון דעם גרויסען פיהרער. „אונזער איי-
גענעם מזבח ווילען מיר האָבען, און קניען צו דעם וואָס
איז אונז הייליג, דען די געטער פון מצרים זיינען ניט
פאַר אונז“.

און די ששים רבוא האָבען אויסגעטייטשט: „דאָס
לאַנד כנען איז פרוכטבאַר, און גרויסע וויינטרויבען וואָס-
סען דאָרט און פייגען און מילגרוימען, און האָניג און

אזוי פלעג איך אמאל טראכטען...

איצט האָב איך ספקות און מעהר ווי ספקות וועגען
דער זאך... איצט ווייס איך כמעט אז דאָס אידישע
פאָלק איז געווען משה רבינו, און די ששים
רבוא האָבען זיך נאָך איהם מיט געוואַלט נאָכגעשלעפט,
ווייל ער איז געווען שטארק גענוג מיט זיינע ריעזענ-
ארעמס זיי נאָכצוציהען...

איבער זייערע קליינע גושן-טומלערייען, איבער זיי-
ערע פֿלוייש-טאָפּ פּערלאַנגען, און איבער זייערע שקלאַ-
פּען-צאנקערייען, האָט געהילכט און געשאַלט און גע-
וועקט און בעפויהלען דער קול פון דעם גיגאנט-פּראָ-
פּעט : —

„נאָך כנען וועלען מיר געהן, און אַ פריי קרעפטיג
פאָלק וועלען מיר ווערען!...“

די אמת'ע קעמפּפּער פאַר פרייהייט זיינען געווען די
העלדען פֿין דעם שבט אפרים, וועלכע האָבען זיך אויף אַ
גאָט-אנטפּלעקונג ניט געקענט דערוואַרטען, און לאַנג איי-
דער דער „הין“ איז געקומען, זיינען זיי ארויס זיך פריי-
הייט מיט געוואַלט צו נעהמען, פאַר זי מיט אייגענע
הענד מלחמה צו האַלטען... און זייער נאָמען ווערט
קוים דערמאָנט, קוים האָט זיך אויף זיי אַ מדרש-לע-
גענדע דערבארעמיט און זיי „הזכרת נשמות“ געמאַכט
צום — שלעכטען...

שפּעטער זיינען געקומען דורות, וועלכע האָבען יעדע
לוסט צו פיהרען מלחמות פּערלאָרען... שפּייז האָבען זיי
געוואַלט, דוה האָבען זיי בעגעהרט, און זיפּצען און קרעכ-

זמן חרותנו

(פסח-געדאנקען).

„זמן חרותנו“ — די צייט פון אונזער בעפרייאונג...
אמאל פלעגט עס מיך אזוי אָנפילען מיט שטאַלץ :
דאָס אידישע פּאָלק איז געווען פון די סאַמע ערשטע
וואָס האָבען אַרונטערגעוואָרפען פון זיך דעם יאָך פון דעם-
פּאָ טישער זעלבסט-הערשאַפט און אַרויס אויף גאָט'ס
בעראַט שמידען זייער אייגענעם שיקזאל...
הונדערטער יאָהרען ווערט אַ פּאָלק פּערקנעכטעט, גע-
שטיקט און דערנידעריגט אין ענגשאַפט און אַרימקייט און
פּעראַכטונג, און מוז זיין גאַנצע ענערגי פּערווענדען אום
די נשמה אין גוף צו דערהאַלטען... הונדערטער יאָהרען
איז עס אויסגעשלאָסען פון ליכט און פון דער פּרייער
פּעלד-און-גאָרטען לופט, און דאָך, טוליעט עס צום האַר-
צען די עראינערונג פון אַ ווייטער פּרגאַנגענהייט, און
האַלט אויף אַ נר תמיד פון האָפּנונג, פון זיכערקייט אויף
אַ גאולה און פון ווידער-אויפּלעבונג...
וואָס פאַר אַ וואונדער-פּאָלק...

דער וואָס דאַנקט קען פֿלוצען, און פֿלוצען איז אָפֿט
אזוי נויטהייג און אזוי געזונד פֿאַר'ן גייסט ווי ליעבען...
מיר פֿלוצען ניט... מיר האָבען ניט וואו אונזערע
קללות צו אַדרעסירען... און דער גיפֿט פֿון אונזופֿריע-
דענהייט פֿלאַצט קיינמאָל ניט אַרויס אין אַ געשוויר פֿון
נאָט-לעסטערונג... ער בלייבט אינעווייניג און צוגיסט זיך
אין ציניזם, אין קאַלטער גלייכגילטיגקייט...
אמאָל איז יעדער זאַנג, וואָס איז אין פֿעלד געוואָק-
סען, געוואָקסען פֿאַר א ו נ ז , יעדע בלוט האָט גע-
דופֿטעט כדי אונז אַ נחַת-רוח צו פֿערשאַפֿען, יעדער פֿויר-
געל האָט געזונגען כדי אונזער האַרץ צו דערפֿעהען, דאָס
מינדסטע פֿליגעלע איז פֿון אונזערטוועגען אויף דער וועלט
געקומען, און די גרויסע שטערען האָבען זיך געדעהט
אין די ענדלאָזע רוימען כדי צו ווייזען אונזער מ ז ל...
און דערפֿאַר איז דער מענש זיי דאַנקבאַר געווען, און
דורך זיין דאַנקבאַרקייט איז ער מיט זיי אין אַ נאָהנטער
מחותן-שאַפט געווען...
איצטער קימערען זיי זיך קיינער ניט וועגען אונז.
פֿון די שטערען איז שוין אָפֿגערעדט... אפילו דער קליינער
באַציל מאַכט דיזעלביגע פֿרעטענזיעס אויף זעלבסטשטענ-
דיגקייט ווי דער „בַּחִיר הַיְצוּרִים“...
און מיר האָבען אויפֿגעהערט דאַנקבאַר צו זיין...

1912.

דער מענש וואָס האָט עס געהאַלטען פאַר אַ זיסען
 פריידיגען חוב, צו דאַנקען ווען זיינע פעלדער זיינען
 געראַטען און זיינע סטאַדעס האָבען זיך געפרוכפערט און
 זיין רייכטהום איז געוואַקסען, האָט צוגלייך געהאַט די
 טרייסט־בריינגענדע פּריווילעגיע צו קענען אויסניסען זיין
 ביטער האַרץ ווען ער איז געווען הונגעריג און קראַנק,
 און ווען ער האָט זיך אין יסורים געקייקעלט אויף זיין גע-
 לעגער. ווען ער האָט געפיהלט אין זיין האַרצען, אז ער
 איז ריין פון זינד, און „אין זיינע הענד איז קיין רויב
 און קיין אונרעכט ניט געווען“, האָט ער אין אַ שאַרפען
 פּראָטעסט זיין שמערץ אויסגעלופטערט, און אין אַ ביר-
 טערען וכוח איז ער אַרויסגעטרעטען... און האָט ער זיינע
 שמערצען מקבל באהבה געווען האָט ער געשפּירט אז ער
 ל אָ ז ט ז י נ ס א י ב ע ר ג ע ה ז און האָט זיך
 געפיהלט געהויבען...

אויף אַ הויפען אַט ליעגענדיג, געפייניגט פון זיינע
 וואונדערן, דערשלאָגען און פערצווייפעלט האָט דער אונ-
 ליכליכער איוב געהאַט די גענוגטהוואונג פון אַ פּערזענ-
 ליכער דעבאַטע מיט זיין בעדריקער... ווי גאַל זיינען זיינע
 אָנגרייפענדע ווערטער געפלאָסען, און אַ טהייל פון זיינע
 ליידען איז מיט דער גאַל אַרויסגערוגען און ס'האַט זיין
 נשמה אַן ערלייכטערונג געבראַכט...

ער האָט געגלויבט אין דער מאַכט פון זיין גערעכ-
 טיגקייט און אין דער ווירקונג פון זיין וועהגעשריי...
 און אַ שטים פון דעם שטורעם האָט איהם געענטפערט
 און ער איז ווידער אויפגעריכט געוואָרען און ער האָט
 געבראַכט ד אַ נ קאַפּפער פון דאָס ניי...

איהם מיט צערטליכע פערדעם צו דער גרויסער פרייגיביגער
נאטור.

דער מענש פון פארצייטען האָט יעדען טאָג געהאט
אַ געלענענהייט אויסצואיבען דאָס דאָזיגע געפיהל, און
זיין האַרץ האָט אַלע וויילע געקלאַפט מיט נייער אַנער-
קענונג. ער איז געווען דאָנקבאַר דער רייכער שוואַרצער
ערד פאַר די גאָלדענע זאַנגען וואָס זי האָט איהם געשאַנ-
קען, ער האָט דעם וויינשטאָק געבענשט פאַר די זאַפטיגע
פורפורקארעלען וואָס ער האָט איהם געבראַכט. ער איז
געווען אַ מכיר-טובה די וואָלקען פאַר זייער שפּריידענען
און די זונן פאַר איהרע רייפענדע שטראַהלען, און דעם
טהוי און דעם ווינד האָט ער מיט לייעבשאַפט תּפּלוּת
געמורמעלט.

טהוי און ווינד און זונן און וואָלקען האָבען זיינע
דאַנקען ניט געדאַרפט, אָבער די דאַנק-טהרערען וואָס
האָבען אין דעם בויער'ס אויג געגלאַנצט, האָבען זיין
נשמה בעפייכטיגט מיט אַ קוויקענדער זאַפט, און האָבען
זיין ברוסט געוואַרעמט און זיין גייסט פּערשעהנערט.
און דאָס אַליין איז שוין געוועזען לויהן גענוג.

מ י ר גלויבען אין געזעץ...

מיר קענען ניט שילטען און קענען ניט בענשען, מיר
קענען ניט האַסען און קענען ניט לייעבען... און מיר האָ-
בען די געהויבענע אייגענשאַפט פון דאַנקען ביסלעכווייז
פּערלאָרען...

קיים איז געבליבען די דאַנקבאַרקייט פון מענשען צו
מענשען. און אפשר ווערט זי אויך שוואַכער און זעלטער-
נער פון טאָג צו טאָג...

דאנקגעבונג

(געדאנקען וועגען „טהענקס-גיווינג דעו"*)

שעהן איז דער דאנק וואָס קוועלט אַרויס פון טיע-
פער האַרציגער אַנערקענונג, און דאָנקבאַרקייט איז דער
מאַסשטאַב מיט וועלכען מע קען מעסטען די נאָבעלקייט
פון אַ יחיד אזוי ווי פון אַ פּאָלק. פון דעם ערשטען בע-
גינען פון דער מענשליכער געשיכטע, איז אונדאָנקבאַר-
קייט געשטעמפּעלט אַלס אַ נידעריגע פּערעכטליכע מדה,
אַלס אַ פּערברעכען און אַ זינד. און אין זעלביגען גראַד
איז דאָנקבאַר זיין פאַר אַ טובה בעטראַכט געוואָרען אַלס
אַן ערעל געפיהל.

דאָנקבאַרקייט פלעכט אַ פּערבאַנד פון פריינדשאַפט
צווישען איין מענשען און דעם צווייטען, און קניפט דעם
ילוד-אַשה מיט אינטימער ליבע צו זיין גאָט, און בינדט

(*) „דער טאַג פון דאָנקגעבונג“ — אַ יום טוב, וואָס
ווערט געפּויערט אין די פּעראַוינגמע שטאַאַטען אין מאַנאַט
נאָוועמבער.

ליאָנען אונזיכטבארע שמיד־אייזענס וואָס האָבען אמאָל
טאָפּפּער און מוט היג געקלאָפּט, און מיר רוישען אין די
אויערען מיליאָנען קאָסעס וואָס האָבען אמאָל העלדיש
געשניטען תבואה פאר עמיצען...

אָט געהען זיי, די טריי־הערציגע בעשיעדענע לע־
גיאָנען וואָס האָבען געזעעט און געפלאַנצט, און געבויט
און געמייערט... שותפים זיינען זיי אַלע, ווער קען זיי־
ערע חלקים פאַנאָדערטהיילען?...

צוזאַמען, אין א י י ח ב ר ו ת א קומען זיי
קריגען זייער לאָרבער־קראַנץ... דען זיי אַלע האָבען בלויז
א י י נאָמען, און דער נאָמען איז — אַרבייט...

.1912

קריוודעט, טויוענדער יאָהרען אויף אַנערקענונג, אויף אַ
וואָרט פון דאַנק...

איהר טאָג האָט געמוזט קומען, און ער איז געקומען...
די שטילע, די שפראַכלאָזע, די טויטע, און די שטור-
מע לעבעדיגע, האָבען אַ קול געפונען און פון טיעפע מעכ-
טיגע תהומ'ען האָט זיך געריהרט דער לויטן און האָט זיין
רעכט פערלאַנגט און האָט זיין רעכט ערוואָרבען...
זיין יום טוב האָט ער געוואָלט...

און דאָס פעסט פון אַרבייט איז בעשאַפען געוואָרען...
אָט געהען זיי די לוסטיגע קרעפטיגע מחנות, און
צווישען די הילכניגע טענער פון די מוזיק-אינסטרומענטען,
הער איך דאַכט מיר ווי די מלאכים פון הימעל פאַטשען
„בראוואָ“ און גראַטולירען...

און הינטער די פראַצעסיאָנען פון שניידער און שוס-
טערס און מויערערס און מאַלערס, און שמידען און שטייך-
האַקערס, געהען מיליאָנען און מיליאָנען פון שאַטענס —
אונזיכטבארע מעכטיגע אָרעמס און פלייסיגע הענד און
בראווע הערצער, מאַרשירען אַרויס פון דעם אָפּגרונד פון
עבר, און פּרעהען זיך און האַלטען מיט דעם גרויסען
שפעטען יום-טוב...

אָט געהען זיי, אין רייהען און רייהען, נאַקעטע, הונד-
געריגע, געקייטע, געבייטשטע — די קאַנאַלען-גרעבער,
די פיראַמידען-בויער, די שלאַכטיגעווינערס, די שפּריכ-
וואָרט-מאַכערס די פייעל-שניצערס — אַ ל אַ נ ג ע
נ אָ מ ע נ ל אָ ז ע מחנה...

איך הער, מיר דאַכט, דעם קלינג-קלאַנג פון די מי-

האָבען מיט זייערע וואָפען פאַר איהם אַ וועלט בעצוואונ-
גען, און די פעלדער פון אינדיען מיט זייערע ביינער
פערווייסט, אום איהם אונשטערבליך צו מאַכען? ...

שלמה זאָפט איין די טהוי-טראָפענס פון קלוגהייט,
פון אַ גאַנצען מאָרגען-לאַנד, און ווערט אַן אָקעאַן פון
חכמה.

האַמער פערשלינגט דורות פון האַרפען-שפיעלער און
ליעדער-זינגער און נעהמט אָפּ דעם שכר פאַר זיי אלע-
מען...

און די פראָדוקטען פון טויוענד מוחות, העלפען מאַר-
קאַני'ן ווערען אונשטערבליך מיט זיין דראַטהלאָזען טע-
לעגראַף...

קערענדעל צו קערענדעל ווערען געזאַמעלט די אוצרות
פון דער מענשהייט. ציגעל אויף ציגעל ווערט געלעגט
און דער וואָס דערענדיגט דעם בנין קריגט די הורראַ-
געשרייען פון דעם בעוואונדערענדען פאַלק...

די וועלט מוז אַ נאָמען האָבען. דעם נאָמען
פון דעם לעצטען ווייס זי. און איהם וואַרפט
זי איהר בלומענקראַנץ.

און די אַ נאָנימע אַרבייט, די גרויסע טעגלי-
כע אונאוּפּהערליכע אַרבייט וואָס לאָזט ניט איהר חתימה
אויף וואָס זי טהוט, די אַרבייט וואָס שאַפט ווי דער
פויגעל זינגט און ווי דער גראַז וואַקסט און ווי דער
ווינד בלאָזט — די אַרבייט האָט קיינער ניט דערמאָהנט...
און די אַרבייט האָט געוואַרט, פערשעהמט און גע-

„לייבאַר-דעיי“*

טויזענדער און צעהנדליגער טויזענד יאָהרען האָט די מענשהייט יום־טובים געמאַכט און פעסט־טעג געפֿייערט לכבוד איהרע העלדען און פיהרערס, איהרע גרויסע טהור־ער און דענקער און דיכטער. זי האָט איהרע בעגליקער און אָפט איהרע פערשקלאַפער מיט בלומען בעשאַטען, מיט שבהים בעזונגען און מיט מאָנומענטען פֿעראייביגט. ווער האָט אָן דעם פֿערשוויגענעם מענשען־לייטער געטראַכט אויף וועלכען דער העלד איז ביז צו די שטערען אַרויף ?

קעניג רעמסס' נאָמען רופט זיך אויף דעם שטיי־נערנעם פיראַמיד וואָס פֿערציג טויזענד פּאָאר הענד האָבען צונויפגעמויערט...

אַלכסנדר מוקדון'ס רוהם לייכט ווי אַן אויביגער שמע־רען, און ווער דענקט אָן די אונצעהליגע לעגיאָנען וואָס

(* „דער יום־טוב פון אַרבייט“, וואָס ווערט געפֿייערט אין די פֿעראייניגטע שטאַטען אין מאַנאַט סעפטעמבער.

דער וועלט'ס הסכמה — אָט דאָס איז אונזער גע-
 וויסען... און מיר האַלטען זיך אָן איינער אָן דעם אנ-
 דערען, דאָרום פאַלען מיר ניט אום, הגם אויף אייגענע
 פיס וואָלטען מיר אַ רגע ניט שטעהן געקענט...
 דער הינקעדיגער האַלט זיך רייטענדיג אויף יעם
 בלינדענ'ס רוקען און דער רעדנער פערדעקט זיין רומא-
 טיזם אויף דעם געזונדען קארק פון אַ שטומען אידיאָט...
 זונדערט זיי פאַנאָדער און „עס וועט פאַלען דער
 העלפער און עס וועט געשטרויכעלט ווערען דער גע-
 האַלפענער“...
 און חשבון הנפש מיינט זיך פרענען : וויפיעל בע-
 טרעה א י ד א ל י י ?

.1912

און דאָס וואָס אַ מאָל האָט איטליכער געטהאָן פאַר
זיך, דאָס טהוט איצט איינער פאַר אַ מיליאָן אָדער פאַר
הונדערט מיליאָן...

אַ טאָלסטאָי טהוט תשובה אין אַ פּערוואָרפענעם
רוסישען דאָרף, און אַ גאַנצע וועלט איז יוצא מיט זיין
„אַשמנו“... מיר האָבען קיין צייט ניט, מיר דאַרפען
האַווען און לויפען, מיר ווילען „וויין, ווייב און געזאַנג“.
אָבער פאַר וואָס ניט האָבען אַ שליח-צבור וואָס זאָל
פּייניגען זיין נשמה מיט אַלערליי חשבונות און פּראַגעס
און מוציא זיין פאַר איין גאַנג אונז אויך? ...

צו נעילה, ווען אונזער שליח-צבור וועט זיך בעגיסען
מיט טהערען, וועלען מיר אויך קומען, און אפשר זיך
שאַקלען אויפ'ן מחזור אַ ווילע... דען מיר לעבען אין
אַ צייט פון אַרבייט-פּערטהיילונג. ניט אַלע זיינען ספּע-
ציאַליסטען אויף עניוּות און אויף הייליגקייט...
איז איינער אזא ספּעציאַליסט, מאַכט ער דעם חשבון
הנפש פאַר אונז אויך...

און מיר? ... מיר קויפען זיינע ביכער און געפינען
אין זיי גענוג מאַטעריאַל דעם אומעט פון אַ ווינטער-
אָבענד צו פּערטרייבען, און אז גאָט גיט, האַלטען מיר
פּאַרטראַגען איבער זייער „אינטערעסאַנטען“ אינהאַלט...

אונזער געוויסען איז לויטער אויערען און דעריבער
קענען מיר צו אַ חשבון הנפש ניט קומען...
אונזער געוויסען הערט זיך איין פון אַלע זייטען וואָס
מע זאָגט וועגען אונז און וועגען וואָס מיר טהוען...

און דאָך... קומט צו אונז אימעצער וועלכער האָט ניט
קיין געצקעס-סטאטועטקעס ביי זיך אין צימער, נאָר אַ
גאָט, אַ לעבעדיגען און אַ ווירקענדען אין האַרצען —
קומט צו אונז אַזעלכער מיט אַ ברענענדען ליכטיגען
וואָרט, פיהלען מיר אזוי ווי עפעס אין אונז וואָלט אין
שטויב צופאַלען, און מיר בויגען אונזער קניע, און וואָר-
טען צו הערען וואָס ער וועט אונז לערנען...

און מיר האָבען זיך דאָך אַלס „מינדיג“ בעטראַכ-
טעט, מיר האָבען דאָך זיך אַליין פאַר דעם טריבונאַל
געמאַכט, פאַר דעם געזעצגעבער און ריכטער פון אַלע
אונזערע מעשים?...

מיר האָבען קענטיג אונזערע גוטע מלאכים אין גאַנ-
צען דאָך נ י ט געטויט... אין הינער-פּלעט בלוז
האָבען מיר זיי אַריינגעוואָרפען, מיט זיבען קייטען האַ-
בען מיר זייערע פליגלען געקייט און מיר האָבען זיי
אַריינגעשליידערט אין געפענקנים, אין אונזערע „חדרי
חדרים“...

און אונטער אונזער ווילדער באַקאָנאַליע און אונ-
טער אונזער פּערשויטען עגאָאיזם-טאַנץ, וואַרטען די
דאָזיגע מלאכים אויף ערלייזונג...

קומט אַ ניי, גלויביג וואָרט, שאַלט עס ווי אַ טראַמ-
פייט אַרונטער אין יענער תּפּיסה, קלינגט עס ווי אַ
צויבער-שפרוך און אַ גוטער גייסט שפּרינגט אַרויס בע-
פּרייט...
אַבער ווי לאַנג האַלט עס אָן?...

דער, דעם שימער פון נר-תמיד, דאָס געהיימניס פון
טויט...

געהען מיר ניט אין א טהעאטער זעהן א טרויער-
שפיעל ?

און געהענדיג אויפ'ן בית-עולם צווישען די קברים,
ווען יעדעס בלאַט פון די בוימער איבער אונז רוייזט
„דער מענש איז גראָז“ — האַלטען מיר אַן אויג אויף
דעם עסטהעטישען אויסזעהן, אויף דער שעהנהייט און
דער קונסט פון די מצבות, און אויף די פאַרביגע בלי-
מעלעך וואָס וואַקסען צווישען די שורות...

דען שעהנקייט זוכען מיר אין אונזערע שטימונגען.
מיר זיינען קאפאוועל צו וויינען — אָבער פּאָעטיש מוזען
אונזערע טהערען זיין...

פון אונזערע אַמאָליגע געטער האָבען מיר סטאַטור-
עטען געמאַכט פאַר אונזער קאַבינעט און אונזער שרייב-
צימער... אין גיפס און מאַרמאָר און בראָנז געפעלען זיי
אונז, ווייל זיי פערלאַנגען פון אונז גאַרנישט, און אַלס
ציערונגען האָבען זיי זייער גלייכען ניט...

אַ זיעבער-רעהריגע אידישע מנורה שמעהט אויף אַ
גריכישען געשטעל . . . אַן אַלטע פאַרמעט-מגלה לייענט
נעבען אַ יאפּאַנעזישען פּאָכער, און דער זוהר שמעהט אין
חבר'שאַפט מיט אַ זענד-אוועסטאַ און אַן אַלקאָראַן...
מיר בעוואונדערען זיי אַלע, מיר ל ע ב ע ז זיי
קיינעם ניט...

געמאסטען מיט באַנק־בילעטען און געוואוינען מיט
מטבעות.

אונטער דעם צודעק פון פאַרטגעשריטענקייט האָבען
מיר אונזערע תאוות גע'כשר'ט און אַ פלאַמבע פון אַטהע-
איזם און פרייען געדאַנקען האָבען מיר אַרויפגעלעגט אויף
אונזער פרינציפען און געוויסענ־לאַזיגקייט.

מיר האָבען די אַלטע מזבחות צושטערט, כדי מיר
זאָלען ניט דאַרפען קיין קרבנות ברינגען און מיר האָבען
די פריסטער פּעריאָנט כדי מיר זאָלען ניט דאַרפען קיין
מעשר געבען...

מיר האָבען די טעמפלען אָפגעשאַפט, כדי מיר זאָלען
ניט דאַרפען אַהין על־הרגל זיין... עס איז געווען פיעל
בעקוועמער אין דער היים צו זיצען און זאָגען אז גאָט
אָדער גאָטלאַזיגקייט איז אומעטום...

און יעדער הייליגטהום־פּערניכטער איז אַ העלד גע-
וואָרען און טאַנצען אויסגעלאַסען אויף די חורבות פון
אַ בית המקדש איז געוואָרען העראַאִים...

דאָס לעבען מוז האָבען בייטונגען. די נאַטור האָט
איהר פּריהילינג און איהר ווינטער, איהר זונענשיין און
איהרע כמאַרנע טעג, כדי איהר לאַנגווייליגקייט צו פּער-
טרייבען. און דער מענש מוז זיינע שטימונגען האָבען...

און ווען דער גערויש און די פרייד פון דער וועלט
ווערען אינו מאַנאַטאָן געהען מיר אויפ'ן בית־עולם אַלטע
קברים בעזוכען...

דעם זיסען קומער זוכען מיר, דעם רעליגיעזען שוין

חשבון הנפש

(ימים-נוראים' דיגע געדאנקען).

געווען איז א צייט ווען דער אויסדרוק „חשבון הנפש“ — א רעכענונג מיט דער נשמה און מיט זיך אליין — איז געווען אן אָפּט-געברויכטער אויסדרוק, אָדער, לכל הפחות, א גוט-פערשטאַנענער אויסדרוק. איצט קלינגט ער אַלט, פרעמד, פאַרצייטיג, און האָט פאַר דעם געוואוינליכען מענשען זיין אַמאָליגען זין פערלאָרען.

ווער פיהרט א קאנטאָ מיט זיך אליין ? ווער פער-ברינגט א האלבע שעה פאַר'ן שלאָף, אויף זיין געלעגער, אין דער איינזאַמקייט — ציהענדיג א באַלאַנס צווישען דעם „דעבעט“ און דעם „קרעדיט“ פון דער נשמה ?

דאָס וואָרט „רעכענונג“ קומט תמיד ביי אונז אין פערבינדונג מיט דעם וואָרט געלד, און מיר ווייסען בלויז פון איין סאָרט בוכהאַלטעריע — די בוכהאַלטעריע פון געשעפט, פון פינאַנציעלע פראָפיטען אָדער פון פראַקטישע נוצען. רוחים און היזקות צעהלען מיר אין דאָלאַרס און אין סענטען און רייכטהום און אָרעמקייט ווערען

רען... און דעם קונץ ווי מע קען א שטיקעל צוגעלענענע
סחורה מאכען אויסזעהן שפאָנגעל-ניי, האָט דער
תחתונים-זשעני גוט געקענט. א קאשער אַרונטער אַבי-
סעל, א פלעט, א גלעט, א פויז, און אפילו דער זייוועל
אַליין קען דעם אונטערשייד ניט וויסען...
דעם כבוד פערנין איך איהם. ס'איז ברוך השם דאָ
מעהר ווי גענוג. אָבער דעם ביליגען מקח? ...
רבש"ע, פאַר וואָס קומט איהם אזא מציאה ! ...

.1912

און ס'האָט אלץ ניט געסטאיעט. מע האָט געכאַפט פון
די הענד. און כבוד איז געגאַנגען ווי מצה-וואַסער...
אָבער דער פרייז — שטעהט פעסט ווי אייזען...

קיין מציאות זיינען ניטאָ... אַ הויז, אַ שוך, אַ קלייד,
אַ פראַכט-אויסגאבע פון אַ אידישען קלאַסיקער, אַ גלאַז
סאָדאַ-וואַסער — אלץ קענסטו קריגען פאַר „רעדוצירטע
פרייזען“. כבוד אָבער — דערפאַר מוז מען געבען פיעל
מע פערלאַנגט.

און מר. נאָדעלטאַש פון דער גרויסער פירמאַ „נאָ-
דעלטאַש חאַיטין עט קאָ.“ וואָס האָט געמאַכט זיין קאַ-
פיטאַל פון קויפען און פערקויפען ביליג — זיצט און דער
שלאַק ריהרט איהם...

— כאַטש צוויי פראָצענט אַרונטער ! —

— ניין, מר. נאָדעלטאַש — אויף כבוד איז ניטאָ
קיין דיסקאָנט.

— וועל איך וואַרטען — זאָגט דער דורכגעטריבענער
הייזען-מאַגנאַט.

מיינט איהר אז ער האָט זיך ניט דערוואַרט ?...
און געקריגען האָט ער אמת'ע שפּאַטביליגע מציאות.
מעלדט אייך אז די סחורה וואָס ער האָט דערטאַפט
איז געווען אַביסעל פערעם'דיג ערטערווייז, אָפטמאָל צו-
געשימעלט אין אַ ווינקעל — אָבער אַ מציאה איז דאָס
געווען, פאַר אַ גנב. ממיש פאַר העלפט געלד...

דען מר. נאָדעלטאַש האָט געקויפט כבוד ווי ער
פלעגט קויפען זיינע רעשטלעך אין די אלטע גוטע יאָה-

איז צו איהם ניט געקומען פון זיך אליין, האט ער איהם
צו זיך געלאדען מיט דער מטבע... אין דער אריסטאקראַט
מישער שטיי האָט זיך קוינמאָל ניט געלאָזט בעטען...

א סברא אז ער האָט דערויף געוואַרט...

דערפאַר האָט ער זיך געלאָזט גוט בעצאָהלען. שטייט
נען האָט מען געמוזט און דער מקח איז געווען א וואוי-
לעך. דינגען זיך — מאן דער שטייט...

„וויכטיג א „מורנו“ טאָ זיירזשע ניט קיין דבראָהר
און עפען דעם בייטעל און גיעב פיעל מע הייסט... געב'ען
פערד איז, ברודערקע, א נעשמאַקרוואָך, און אויב ברעכען
שמאַהלען פאָליובעט דיר בעסער ווי זאָגען „הצות“,
מענטשן עס געוונטערדייט טראָגן... אבער אן עליה, זעהר
סטו, מוז מען משלם'ען, און אויב ניט, איז דאָ רב זרח
דער געפאלענער גביר, א שלשלת הויזסין, א ליטוין און א
זיידענער איד וואָס איז בילכער...”

איז די מאָנאָפאָליקראַם פון כבוד האָט געטהאָן נאָלי
דענע מכהרוב. מע האָט געריסען א פאכ, אין מע האָט זיך
געלאָזט רויסען...

אבער מאָנאָפאָלען קענען לאַנג ניט אַנדאָלטען, אין
בעוונדערס נאָך אויף אזא גאנגבארען ארטיקעל וואָס קיין
ילוד אישה קען זיך אָהן איהם ניט בעגעהן...

אין די כבוד־פאַבריקען האָבען זיך געפרוכנערט און
געמעהרט פון טאָג צו טאָג. אנדערע האָבען זיך גערופען
„שוהלען“, אנדערע „לאזישען“, „סלובס“, „וואָהלטהאָט
אנישטאלטען“, ווי נאָכ'ן אָרט און ווי נאָך די מענטשען.

כבוד פאר רעדוצירטע פרייזען

דער וואָס האָט בעצייכענט אַ מענשען אַלס אַ „צוויי-
פּיסיגע חיה וואָס עסט דריי מאָל אַ טאָג“ האָט פּער-
געסען צוצושטעלען „און וואָס האָט האַלד כבוד“... און
ווער קען וויסען אפשר האָבען עס אָבערזאָנעס אויך ליעב,
און דאַרום זיינען אַ טהייל פון זיי געוואָרען מענשען,
ווייל אין וואַלד זיינען קיין כבודים ניטאָ, און אַ קליינע
ריהרעוודיגע מוראַשקע קען פון דעם הויכען בוים, אַוואו
זי איז פלייסנדיג אַרויפגעקראַכען, אָפּלאַכען פון דעם אומ-
געלומפּערטען עלפאַנט? ...

יעדענפאַלס פאַר דעם מענשען איז כבוד אַ נויטה-
ווענדיגקייט. און פאַר די יעניגע וואָס קענען איהם ניט
פּערדיענען, האָט דער בעשעפּער פון די וועלטען, גע-
שאַפּען אַן אַנדער מיטעל ווי איהם צו קריגען : זיי קע-
נען איהם קוּי פּען . . .

פאַר פּופּציג גילדען האָט דער פּערדרנגב אַיינגע-
האַנדעלט דעם געהויבענסטען מפּטיר, און אויב „ששי“

מן, פאר קליינע קינדער, זיעבען פרוטות א פלאש. אויב
איהר האָט ניט קיין געלד נעהם איך ווערט-הזאכען.
און קרח האָט געדונגען מענשען פאנאנדערצופיהרען
גאָט'ס פרייע גאָב אין ספעציעלע פלאשען, און ברינגען
צוריק א קרושין-רינג, א בראַסלעמעל, אן אוירינג. איך
בערהויפט האָט געווירקט זיין עפענטליכע וואַרנונג, מען
זאָל ניט געבען די קליינע קינדער קיין רויהען מן.
און קרח איז געוואָרען רייכער פון טאָג צו טאָג. ביז
איהם איז אליין נמאס געוואָרען דער רייכטהום און איהם
האָט זיך גענומען געלױסטען כבוד.
ער האָט מנדב געווען א גרויסע סומע פאַר אַ בית
מושב זקנים.

ער האָט חתונה געמאַכט הונדערט יתומות.
ער האָט צוגעזאָגט צו עפענען אַ האָספיטאַל.
און דאָס פאָלק האָט גענומען איהם פּערגעטערען
פאַר זיין גוטסקייט און פאַר זיין גרויסמוטה.
אַבער איהם האָט זיך נאָך מעהר כבוד געגלױסט.
ער האָט משה'ן אָנגעבאָטען צו בויען דעם גאַנצען
משכן פאַר זיין געלד אבי ער זאָל זיך רופען מיט זיין
נאָמען.

אַבער משה האָט געזאָגט : דעם משכן פון גאָט
וועלען בויען אַרעמע עהרליכע מענשען און ס'איז צו
שפעט צו קויפען גאָט'ס גנאָד ווען...
דאָ האַקט זיך אָפּ דער מאַנוסקריפט.

1911.

געקויפט אלע גאָלד־ און זילבער־וואַרג און טהייערע קלייד־
דער וואָס איטליכער האָט געהאַט.

אין אַ פּאָר טעג אַרום האָט קרח געעפּענט אין זיין
געצעלט אַ קראָם פון נאָדלען, בענדלעך, קנעפּלעך און
אַנדערע קלייניגקייטען.

אַ פּרוי איז געקומען קויפּען אַ שוץ־בענדל.

— פּיעל איז דער פּרייז? — האָט זי געפּרעגט.

— צעהן רענדלעך — האָט קרח געענטפּערט.

— איהר לאַכט, רב קרח.

— געהט קויפט אַייך אַנדערסוואו.

און אַנדערסוואו האָט מען ניט געקענט קויפּען און
דער סוף איז געווען אז ער האָט פּאָר זיינע בענדלעך און
קנעפּלעך און שמאַכטעס צוריקגעקריגען אלע געליד־שטיק
קער וואָס ער האָט פּריהער אויסגעגעבען.

און קרח איז געוואָרען געוואַלטיג רייך.

אַבער ער האָט אויסגעפונען אז ערגעץ־וואו פּער־
וואַלגערט זיך נאָך אַ גאָלדענער רינג, געבליבען פון אַ
זיידענ'ס זיידען, אַן אלטע מיטכע פון קדמונים, אָדער אַ
קדושין־רינג, און דאָס האַרץ האָט איהם ניט געשטילט.

ווען דער מן איז אַרויסגעפּאלען איז קרח געווען דער
ערשטער אויפ'ן פּלאַץ, און ווען ער האָט געזעהן ווי אלע
נעהמען דעם מן פּראַנק און פּריי אָהן אַ פּרוטה געליד,
האָט איהם געשטאַכען אין זיבענטען ריפ, ביז איהם איז
איינגעפּאלען אַ פּלאַץ.

ער האָט אַרויסגעלאָזען אַ מודעה : — מן צוגע־
שטעלט אין אַייער אייגענעם געצעלט אין סטעריליזירטע
פּלאַשען, פּאָר פינף פּרוטות. ספּעציעל צוגעגרייטער

אָבער דאָס האָט בלוז געדויערט אַ ווײַלע און דאָן
איז ער אַוועק צו משה'ן.

אַרום מיטה'ס הויז האָט געשוויבעלט און געגריכעלט
מיט מענישען, אַלע אויפגעדענט און ליאָרעמדיג. אָבער
קרה'ס אויער האָט געכאַפט אין דעם ליאָרעם אז משה
האָט געהויכען באַרגען גאָלד־ און זילבער־וואַרג אין אַלע
טהויערע זאַכען וואָס יעדער וועט נאָר קענען...

און קרה האָט געשמייכעלט און איז אַוועק צוריק
אַהיים און האָט אַיינגעקויפט אַלערליי קלייניגקייטען, ווי
בענדלעך, קנעפלעך, נאָדלען און דאָס גלייכען, אין האָט
זיי אַיינגעפאַסט אין אַ גרויסען לעדערנעם זאַק.

אויף באַרגען איז ער שוין געווען אויף דער רייזע
מיט אַלעמען צוגלייך.

אין קרה האָט געשמייכעלט נאָכאַנאַנד — מעהר אין
זיך ווי אויפ'ן געזיכט.

ווען דער עולם איז שוין געווען אַ רעכטען מרחק פון
מצרים, האָט קרה גענומען טהאָן מסחר. ער איז געווען
דער אַיינציגער וואָס האָט געהאַט געלד און ער האָט אַיט
ליכען געפרענט וויפיעל ער וויל פאַר די גאָלד־וואַרג
אָדער זילבער־וואַרג אָדער זיידענע מאַנטלען וואָס ער
האָט געבאַנט אַרויסגעהענדיג פון מצרים. ער האָט זיך
ניט געדונגען, האָט אַימעצער געבעטען צעהן גאָלד־שיט
קער, האָט ער געגעבען צעהן, אויב צוואַנציג איז צוואַנד־
ציג.

— איך האָב לייעב צו צאָהלען אַ גוטען מקה פאַר
גוטע סחורה — האָט ער געזאָגט. אין אזוי האָט ער אָפּ־

פרעה האָט איהם געהאַלטען פאַר דעם איינציגען אָרענט-
ליכען „זשיד“.

ווען משה רבינו האָט אָנגעהויבען אַגיטירען פאַר
כנען און פאַר בעפרייאונג האָט קרח געמאַכט חוּזק פון
איהם, און האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „דער משוגע-
נער בעל-חלומות“.

— „לאָז זיי אַרבייטען“ — האָט ער געזאָגט — „צו
עסען האָבען זיי און דאָס איז אַלץ וואָס זיי בעדאַרפען,
און געצייג קריגען זיי אומזיסט פון דער רעגיערונג. אָט
האָב איך נאָר וואָס פערקויפט הונדערט טויזענד וואָב-
אַייזענס און מויער-געצייג, און אין מדבר וועלען זיי
שטאַרבען פון הונגער“.

און משה פלעגט איהם ענטפערען: „מיר וועלען
ארויסגעהן פון מצרים און וועלען דיר אויך מיטנעהמען“.
און קרח פלעגט אַזש קייכען פון געלעכטער און
ווען ער האָט געלאַכט. האָבען זיך זיינע קעשענעם גע-
טרייסעלט און עס האָט זיך געהערט די קלינגעריי פון
געלד.

אַבער איין פריה-מאָרגען האָט קרח געקריגען אַ בע-
פעהל פון פרעה'ן ער זאָל ניט מעהר צושטעלען קיין
דילען און קיין מויער-געצייג דען די „זשידעס“ פער-
לאָזען מצרים.

און קרח איז געוואָרען בלייב און זיינע הענד האָבען
זיך געטרייסעלט ווי די שטעקלעך ביים ברעג פון טייך
און זיינע צייהנער האָבען זיך געקלאַפט פון שרעק און פון
אַנגסטען.

קרח'ס ביאָגראַפיע

אַ זעהר אינטערעסאַנטער אַלטער מאַנסקריפּט איז
ניט לאַנג געפונען געוואָרען. דער אייגענטהימער פון דעם
דאָזיגען כתב־יד, אַ שומרוני, זאָגט אַז ער האָט איהם
געפונען אין אַ הייזל ניט ווייט פון דעם הר־גרזיב.

דער דאָזיגער מאַנסקריפּט גיט איבער די געשיכטע
פון קרח'ן גאַנץ אַנדערס ווי זי ווערט דערזעהלט אין
חומש. קענטיג אַ סך פאַקטען וועלכע ווערען בעשריבען
אין דעם געפונענעם דאָקומענט זיינען אונטערדריקט גע-
וואָרען פון אַ צענוואָר'ס האַנד.

אַט איז די ביאָגראַפיע פון קרח'ן ווי זי ווערט אין
דעם כתב־יד געגעבען :

ווען די אידען זיינען נאָך געווען אין מצרים און
האָבען געקנעטען לעהם און געמאַכט ציגעל און גע-
קרעכצט מעבודה קישה ומדוב עוני, פלעגט קרח צויטעלען
די געצייג פון קנעטען און ציגעל־מאַכען צו דער רעגיע-
רונג. אַרבייטען אַליין האָט ער מיילא ניט געדאַרפט

דעלט זיי גוט, אזוי ווי למשל די געפעליגע בארגמענש-
לעך און די ליעבליכע פעען.
אונזערע שרים זיינען לויטער שלעכט. קיין גוטער
האָאר איז אויף זיי ניטאָ.

א סך פון די גוי'אישע שרים, ווי ס'איז בעוואוסט,
זיינען אייגענטליך אַ רונטער געקומענע געטער,
ווען דאָס קריסטענטהום איז אָנגענומען געוואָרען צווישען
די גערמאנישע פעלקער, האָבען די גרים ניט געקענט דיר-
נישט, מיר-נישט, פטור ווערען פון זייערע אָפגעטער, דאָס
הארץ האָט פֿיט ניט געלאָזען. האָט מען זיי פֿערוואַנד-
דעלט אין גייסטער, געגעבען ווי מען זאָגט, אַן אַטסטאָור-
קע, מיט האַלבען געהאַלט...

מיר האָבען ניט אזעלכע פענסיאָנירטע געוועזענע
געטער... אַ שד איז תמיד געווען אַ שד, אַ שוואַרצע פֿער-
זעהעניס, וואָס מען מוז דריי מאָל אויסשפּייען, זיין נאָמען
דערמאָנענדיג...

דער אידישער גאָט האָט דעם מאָנאָפּאָל אויף אַלץ-
דינג וואָס איז גוט, און אויב ער ערלויבט אַז שרים זאָלען
זיך אַרומטרייבען, איז דאָס בלויז מיט דעם תנאי, אַז
זיי זאָלען זיין שלעכט דורך און דורך, און ניט מאַכען
קיין פּילאַנטראָפּישע אָנשטעלען...

1912.

ווי פריהער געזאָגט, זיינען אלע קלאַסען פון גייסטער
און 'שפוקען' וואָס געפינען זיך ביי אידען, דאָ ביי גוים
אויך. ניט מעהר, ביי אונז האָבען זיי אַן עכט־אידיש
אויסזעהן.

דערפאר אָבער זיינען ביי אונז כמעט ווי ניטאָ קיין
גוטע גייסטער, אויסער אפּישר דער גולם וועלכען
מען קען קוים אַרײַנרעכענען אין דער פּאַמיליע פון גײס־
טער. ער ווערט בלוז פאַבריצירט אויף אַ געוויסע צײַט,
און איז תמיד אונטער דער קאָנטראָלע פון זײַן פּרײַנצײַ-
פּאַל. פּערוועלט זיך זײַן בעל הבית, פּערוואַנדעלט ער
אײַהם אין אײַן רגע צוריק אין אַ שטיק לעהם, און זײַן
גאַנצע גדולה איז געענדיגט... דעריבער איז ער דאָך טאַקײ
אַ גולם...

אָבער אלע אונזערע אַנגעזעהענע ישרים זײַנען בײַ
אונז נײַט־גוטע, זײ שאַדען דעם קערפּער און דעם
גײסט. זײ לױערען נאָכאַנאַנד אַראָפּצופיהרען פון דרך
הישר, מיט אַלערלײ קונצען. זײ נעהמען אָן אַלערלײ גע-
שטאַלטען, פון היות, און בהמות און זאַכען, און טהוען
אָפּ אלע מיני קאָמענדיאנטסקע שפּיצלעך, אבי דעם מענ-
שענ'ס נשמה אַרײַנצופאַנגען אין זײער נעז און אײהם
אַריבערצײהען אין דער טומאה אַרײַן...

מיר האָבען לחלוטין ניט קיין נאַטור־גײסטער. אזױ
ווי מיר האָבען וועניג וואָס געהאַט צו טהאָן מיט דעם
וואַלד־ און פּעלד־ און וואַסער־לעבען האָבען מיר ממילא
ניט קיין וואַלד־ און פּעלד־ און וואַסער־גײסטער. אײך
מײן אײבערהויפּט אַזעלכע וואָס טהוען קיין שלעכטס ניט,
נאָר אים געגענטהײל, העלפען נאָך אויס ווען מע בעהאַנ־

אזעלכע ניט-אידישע ארטיקלען ווי, וואסער-מיידלעך, ניק-
סען, בארג-מענשלעך, וואלד-מענשלעך, פעען און נאך
כהנה וכהנה.

אלס א פראדוקט פון דעם פאלקס פאנטאזיע שפיר-
געלט אפ די שריב-וועלט אלע זיינע פערשיעדענע שטי-
מונגען, פרעהליכע און אומעדיגע, אלע לוינעס און ליי-
דענשאפטען, צאָרן, לייעבע, אייפערזוכט, בעוואונדערונג,
טרייהייט און אזוי ווייטער.

צווישען דעם מענשענ'ס בעגעהר און זיינע כחות איז
זעהר א גרויסער מרחק. טויזענדער זאכען וואָס דער מענש
וויל און חלש'ט טהאָן, איז ער צוליעב זיין פיזישער בע-
שרענקטקייט און אָהנמעכטיגקייט, ניט אים שטאַנד צו
פערווירקליכען. דערפאר איז ער זיך נוקם מיט זיין איינ-
בילדונגס-קראַפט. ער בעשאַפט שדים און גייסטער וועלכע
פערדיכטען אלערליי אונמעגליכע אַרבייטען און מאַכען
אזעלכע קונצען וועלכע ער אליין וויל נעבאָד טהאָן,
אַבער קען ניט. דאָס הייסט, אויב ער אליין קען קיין
וואונדער ניט בעווייזען, טהוט ער עס לכל הפחות דורך אַ
שליח, דורך שדים און גייסטער.

מען קען די דאָזיגע בעהויפטונג נאָך ווייטער ציהען
און זאָגען, אז יענע זאכען וואָס דער מענש אליין טאָר
ניט טהאָן צוליעב אַ מאָראַלישען פערבאָט, אָבער צו וועל-
כע עס ציהט איהם דער מאַגנעט פון זינד — יענע זאכען
לאָזט ער אָפט טהאָן זיינע שדים און ניט-גוטע, און האָט
אונבעוואוסטערהייד הנאה דערפון... דערביי איז זיין גע-
וויסען ריין, דען נאָך אלעמען טהוען עס דאָך שדים, וועל-
כע זיינען טמא און פערשאַלטען...

דען איינער פון דעם צווייטען, ווי דער דייטש און דער
ענגלענדער און דער נאָרוועג און דער רוס און דער איד
זיינען אנדערס איינער פון דעם אנדערען.

דער אונטערשייד פון אַ לאָרעליי וואָס קאָמט איהרע
גאָלדענע האָאר ביי דעם ברעג פון דעם רהיין און צויבערט
דעם נאָאיווען פארליעבטען פייטער אין וואַסער אריין, ביז
דער שוואַרצער פאַנענקע וועלכע קריכט אַרויס פון הינד
טער דער הרובע שבת פאַר נאַכט ווען די בעלי בתים זיינען
אוועק צו מעריב — איז אזוי ווייט, ווי פון אַ בלאַנדער
דייטשער שיקסע ביז אַ צאינהוראינה-אידענע, וואָס מע
האָט איהר צו דער חופּה אָפּגעגאַלט דעם קאַפּ. דאָס קען
ניגרייך פון גייסטער איז זעהר גרויס. עס איז אַ ממשלה
פאַר זיך און ווען איהר נעהמט זיך מיט דער דער דאָזיגער
לופטיגער בעפעלקערונג נעהמטער בעקענען, ווערט איהר
נשתומם פון דער אונגעהויער גרויסער צאָהל פון מינים
אין וועלכע זיי זיינען איינגעטהיילט — אַלע אָנגעפרוכט
פערט אין דער רייכער פאַנטאַזיע פון דעם פּאָלק.

איך צווייפעל אויב מיר אידען וואָלטען געוואונען
דעם פריז אויף אַ שדיס-קאָנקורס. די גויים האָבען אונז,
אין דער צאָהל פון מינים שטאַרק אַריבערגעיאָגט. מיר
האָבען, דאַנקען נאָט, גענוג און דאַרפען זיך בכלל מיט
אונזערע שדים ניט שעהמען. אָבער מיר האָבען ניט אזוי
פיעל ז אַ ר ט ע ז, ווי, לאָמיר זאָגען, די דייטשען.
אויסער וואָס איהר וועט ביי זיי געפינען די מינים וואָס
זיינען אונז אזוי גוט בעקאַנט, און וואָס האָבען אונז גע-
שראַקען אין די פינסטערע ווינטער-נעכט, ווען דער בע-
העלפער פלעגט אונז אָפּפיהרען פון חדר — האָבען זיי

אונזערע שרים

עס איז שוין פון לאנג געוואָנט געוואָרען, אז אלצדינג וואָס דער מענש בעשאפט, בעשאפט ער אין זיין אייגענער געשטאַלט, און שרים, רוחות, שפוקען און גלגולים זיינען ניט קיין יוצא מן הכלל.

אלע טראָגען דעם פרצוף-פנים און די קאראקטער-שטריכען פון דעם מענשען און איטליכער פון זיי איז גע-פורעמט אין דעם פורעם פון דעם פאָלק וואָס האָט איהם אויף דער וועלט געבראַכט.

ווען אלע מענשען זאָלען פערשווינדען פון דעם ערד-קוגעל און עס זאָלען איבערבלייבען בלויז די דעמאָנאָ-לאָגיען אָדער נייסטער-ביכער פון די פערשיעדענע פעל-קער, וואָלט מען שטודירענדיג די שרים זיך געקענט לייכט מאַכען אַ בעגריעה פון די נאַציאָנען וואָס האָבען אַמאָל געלעבט.

דער דייטשער „קאָבאָלד“, דער ענגלישער „בוגי-מען“, דער נאָרוועגישער „טראָל“, דער רוסישער „ביעשי“ און אונזער אייגענער „ניט-גוטער“, זיינען אזוי פערשיע-

פערשיעדענעם

ניט היינט איז שפעטער. ע ר לעבט אויביג, און די
וועלט וועט מיט טשערעפאכע-טריט איהם דאך אמאל
דערגרייכען...

און וואָס וועט ער מיט זיין אונגעדולד געווינען ?
אין בעסטען פאל וועט ער ווערען די מ ע נ ש-
ה י י ט . . . פריהער איז ער געווען די נ א נ צ ע
ו ו ע ל ט . . .

.1912

זיין ווילען איז זיין ראטהגעבער און זיין געשמאק
איז דער בייפאל וועלכען ער דארף...

ער ווייס ניט פון קיין כללים און קיין געזעצען, אָבער
ער אליין ווערט דאָס געזעץ און דער כלל...

איך האָב גערעדט פריהער פון זיין ווילען — איז
עס ז י י ז ווילען? ...

ער איז דער דורכזיכטיגער רעדער
דורך וועלכען איין שטראָם פון דער אונענדליכקייט
פלייצט אַרײַן אין אַ צווייטען, און הינטער דער כוואַליע
וואָס רופט זיך ז י י ז ווערק, שפירט איהר דעם דראַנג
פון די מעכטיגע וואַסערען וואָס האָבען קיין ברעג און
קיין דעק ניט...

יעדעס וואָרט זיינס איז אַ מויער־קעפּעל, צו וועלכען
איהר דארפט בלוז צולעגען די אויערען, כדי צו הערען
דאָס רוישען פון דעם אָקעאַן...

און דער סימן־מובהק פון געני, ווי געזאָגט, איז
פרייד — די פרייד פון פרייער ניט־געפלאַנטער געבורט...

די טראַגעדי פון דעם געני און זיינע יסורים הויבען
זיך אָן, ווען ער נעהמט טראַכטען וועגען די קינדער וואָס
ער האָט געבאַרען, ווען ער הויבט אָן זוכען תכליתים פאַר
זיי — ווען ער הויבט אָן צו פרעדיגען...

פריהער איז ער מיט דעם פנים צו די שטערען גע-
שטאַנען, איצט פאַלט זיין בליק אַראָפּ צו... און דאָס
טאָר ער קיינמאָל ניט.

די אויגען מוזען זיך צו א י ה ם הויבען, אויב

יעדער געני איז א גרופע און א שוהלע פאר זיך. ער
איז אן אונאפהענגיג זונענסיסטעם, וואָס האָט אַרום זיך
זיינע פלאַנעטען און סאַטעליטען... ער איז דער מאַס-
שטאַב פון זיך אליין און קען בלויז פּערגליכען ווערען
מיט זיך אליין...

ער ווייס ניט פון קיין פּערגאַנגענהייט און האָט ניט
קיין טראַדיציען... מיט איהם פאַנגט זיך אָן די וועלט...

די גאַנצע פּאַרטיגע וועלט וואָס ער געפינט, צוברעכט
ער און צורייבט אויף שטויב, מאַכט דערפון אַ תּהוּ וכהוּ
און דאָן שאַפט ער לויט זיין אייגענעם נוסח און לויט זיין
אייגענעם קאַפּריז...

אַלין מוז פּערוואַנדעלט ווערען אין רייזען פליסיגען
שטאַף, כדי ער זאָל עס קענען אין ז י י ן פּורעם איר
בערגיסען, און ז י י ן אייגענע התימה דערויף לעגען...

און אין דער געשטאַלט אין וועלכער ער האָט עס
אויסגעגאַסען, בלויבט עס דורות און דורות נאָך איהם,
און ווערט אַלין בולט/ער און פּעכטער און פּערגליווער-
טער, ביז עס קומט אַ צווייטער זיין-גלייכען וואָס קען
מיט זיין וואַלקאַנישען הויף, די פּערשטיינערטע פּאַרמען
ווידער אין לאַוואַ צושמעלצען, און אָנהויבען דעם פּראָ-
צעס פון שאַפען, פון דאָס ניי...

און שאַפען שאַפט ער בלויז פאר זיך, און פון זיין
אייגענעם תּענוג וועגען. ער האָט ניט קיין יעצים און
קיין עדות אין זיין וואַרשטאַט. ער פּרעגט ניט קיין
הסכמה און וואַרט ניט אויף בייפאַל...

געוויסענהאפטע פאָרשער האָבען זיך געפונען וואָס
זיי האָט דאָס האַרץ ניט געשטילט, ביז וואַנען זיי האָ-
בען ניט אויסגעזוכט אַלע קוועלען פון וועלכע דער גאון
פון דראַמא האָט געשעפט; און ערשט איצט, זעהענדיג
די דאָזיגע קוועלען און וויסענדיג פון די גנבות, בעוואונ-
דערט איהר נאָך מעהר ווי פריהער, די גאונות זיינע...

גאָט אליין, ווען ער האָט אָנגעהויבען בעשאַפען די
וועלט, האָט געמוזט ערד און הימעל מאַכען פון גאָר-
נישט — אַ יש-מאין, ווייל ער האָט ניט געהאַט פון
וואַנען צו גנב'ען. ווען עס איז געקומען צום מענשען,
האָט ער איינציגע זאַמדען צוזאַמענגעקליבען פון אַלע
טהיילען פון דער ערד, און דערפון געשאַפען זיין גרעס-
טעס קונסט'ווערק... אין אַנדערע ווערטער, ער האָט זיך
אליין בע'גנב'עט.

דערפאַר אָבער איהם, דעם געני, קען קיינער ניט
בע'גנב'ען. זיינס דערקענט מען נאָך דער גרויס-
זיין מלבוש איז צוגעשניטען פאַר אַ ריעז. אויף אַ קארליק
פאַלט ער צוזאַמען אין מיאוס'ע פאַלדען וואָס זאָגען אויס
דעם סוד...

גנבות פון אַזאַ ריעז ווערען אויסגעפונען אויפ'ן
פלעק, אַזוי ווי אַ גע'גנב'טער פערד פון פאַלק — זאָגט
שילער — וואָס ברינגט צו שלעפען דעם גנב וועלכער רייט
אויף איהם, צוריק צו דעם מושטיר-פלאַץ, אַזוי שנעל
ווי ער הערט דעם טרומפייט...

טאַלאַנטען קענען פּערגליכען ווערען איינער מיט דעם
אַנדערען. זיי קומען אין קלאַסען, אין גרופען, אין שוהלען.

שטריבען און שפעטער וועלען קומען דורות פון מיטעל-
מעסיגע האָרעפּאָסניקעס, פון טאַלאַנטען-נאַכפּאָלגער און
נאַכאַהמער וואָס וועלען אויספילען דאָס בילד און אויס-
אַרבייטען לאַנגזאַם און געדולדיג אלע פרטים...

ער איז דער גרויסער לויתן וואָס נעהמט ווי אַ רינג
אַרום די גאַנצע וועלט, און די רויגען וואָס ער לאָזט
אַרויס פון זיך, אויף גאָט'ס בעראַט, מוזען זאָרגפּעלטיג
אויסגעבריהט ווערען פון אַנדערע, קלענערע, שוואַכערע...
ער האָט נאָר צייט אויף געבערען — אויסבריהען
איז ניט זיין זאַך...

פיעל מעהר צוגעטראָפּען איז די בעהויפטונג פון אי-
מעצען, אז געני הויסט „די פּעהיגקייט צו גנב'ען אָהן
אַ שיעור און קיינמאָל ניט געכאַפט צו ווערען“.

דער געני וואַקסט אויף גניבות, אזוי ווי דער בוים
וואַקסט בע'גנב'ענדיג די לופט און די ערד און די זונן און
די וואַלקענס...

וועלכער וואַלקען וועט זיין חלק דערקענען אין דעם
גרינעם בלאַט, אין דער ווייסער בליהונג אָדער אין דער
גראַער קאַרע ?

דער וואַלקען אליין איז גע'גנב'עט פון די טייכען און
פון ים, און קיינער מאָהנט ביי איהם ניט.

אויף געטהע'ן האָט מען געזאָגט, אז ער איז געווען
דער גרעסטער פּלאַניאַטאָר וואָס די וועלט האָט געהאַט,
און שעקספיער האָט עקספּראַפּריאירט הונדערטער קליינע
מחברים.

געני

זאָגט מײן פּרױנד דער מענשען־קענער :
קאַרלייל בעהויפטעט ערנעין אַז געני הייסט, „די
פּעהיגקײט זיך צו געבען מײה אָהן אַ שיעור“.

מיר געהט די דאָזיגע בעצײכנונג ניט זעהר צום
האַרצען. אײך קען זיך קײן מאָל ניט דענקען, אַז דער
גרויסער געני זאָל זיך האָבען „געמײהט“ און „געאַרבייט“
אײן דעם געוועהנליכען זײנן פון די ווערטער, אַזױ ווי
אײך קען זיך ניט דענקען אַז דער וואַסער־פּאַל נײאַנאַראַ
מאַכט אַנשטרענגונגען ווען ער שפּרײנגט שױמענדיג און
שפּרײצענדיג אײן זײן קאָכעדיגער קעסעל־גרוב...

דער געני אײז ווי די נאַטור, ער שאַפט אָבער ער האָט־
רעוועט ניט, ער טהוט זײן ווערק פּרײדיג, יאױכצענדיג,
און ער טראָגט בערג אױף זײנע שולטערען מיט דעם
שמײכעל פון אַ שפּיעלענדען האַלב־גאַט...

און דער געני ענדיגט קײנמאָל ניט זײן ווערק. ער
צײכענט אָן מיט דרײסטע פּינגער די ליניען און די

ארויסגעצויגט, און א ווארעמען קבלת-פנים האָט מען
איהם אומעטום געגעבען... און געזעצט האָט מען איהם
אויבען־אָן, און גערופען : —
" ר ה ט נ ו ת . . . "

און בלויז וועניגע האָבען געוואוסט, אז דאָס איז
נ י ט די ליעבע...

.1912

ווען ער האָט בעשאַפען די ליעבע, האָט ער צו דער
זעלבער צייט אויף דער וועלט געבראַכט ה א ס און
איטליכער פון זיי האָט געקריגען זיין בעזונדערע מאַכט
און ממשלה, און געוועלטיגט אין זיין קרייז.

האָט אָבער דער האַס מקנא געווען דעם מזל און
דעם כבוד וואָס די ליעבע האָט אומעטום געהאַט, און
ער האָט געוואָלט מיט איהר בייטען ראַליעס. דאָס האָט
ניט מעהר געקענט געשעהן. איינמאָל שנאה איז שנאה.
און דאָן וואָלט די ליעבע בשום אַופן ניט איינגעגאַנגען
אויף אזא בייט.

און דער האַס פלעגט קומען טאָג פאַר טאָג צו גאָט'ס
טהראָן : —

— רבש"ע, פאַר וואָס האָסטו מיך אזוי געקרוי-
דעט, און ליעבע איז אומעטום אָנגענומען און בעליעבט?...
און אזוי לאַנג האָט ער געוויינט און געגראָבען אונ-
טער'ן כסא כבוד ביז כביכול האָט זיך אין אַ בייזער שעה
אַרויסגערעדט : —

— ווען דו וועסט וועלען זיין בעליעבט און אָנגענו-
מען, זאָלסטו זיך פאַרשטעלען אין דעם לבוש פון ליעבע...
ווען זי וועט עס ניט מערקען, וועסטו איהר מאַנטעל
טראָגען, און מען וועט מיינען דו ביזט ז י . . .
און מעהר האָט דער האַס ניט געדאַרפט...

יעדעסמאָל וואָס די ליעבע האָט ניט געקענט מער-
קען, פלעגט ער זיך אין איהר מאַנטעל אָנטהאַן און געהן
איבער דער וועלט, און גרויס כבוד האָט מען איהם

— מוהמע, ער שוויצט. דער רופא זאָגט, ער וועט
געזונד ווערען...

די מוהמע האָט מיך עפעס מאַדנע אָנגעקוקט. איך
האָב איבערגע'חזר'ט די בשורה מיט מעהר פּרישקייט,
אַבער די מוהמע האָט בלויז געגעבען אַ טרוקענעם זיפּז,
און דעם עפעל, וואָס זי האָט געהאַט מיר צוגעזאָגט, האָט
זי מיר אויך ניט געגעבען...

איצע'ס שוויצען איז ניט געווען אויף איהר פּראָ-
גראַם, און זי איז געווען אמת ענטטווישט... על פי יושר
האָט איצע געזאָלט שטאַרבען. זי האָט שוין געהאַט אַ
גאַנצען אַרײַער פּוֹן רַחֲמַנּוֹת
אָנגעגרייט פאַר זיינע יתומים. איצט וועט זיך אָנהויבען
אַ נייע הלכתא פון געהן זוכען אנדערע, וועמען דאָס
אוועקצוגעבען...

מיר האָט אַמאָל אַ קלוגער אַלטער מאַן דערצעהלט
אַ מעשה. אפשר האָט ער עס אין אַ בוך געלייענט און
אפשר האָט ער עס אַליין אויסגעטראַכט.

גאָט האָט בעשאַפען אַלצדינג אין פּאָאָרען, ווי עס
שמעהט אין חומש „זכר ונקבה ברא אותם". דאָרט אַבער,
וואו קיין פּאָאָר קען ניט זיין, האָט ער בעשאַפען פאַר
דער זאָך אַ געגענטהייל, אַ היפּוף. דער הימעל איז דער
געגענטהייל פון דער ערד. דער גיהנום איז דער היפּוף
פון גן־עדן און אזוי אַלע זאַכען, וואָס ער האָט געפורעמט.

וועט נעבאך ווערען פון זיין ווייב, און וואָס וועט נעבאך
ווערען פון זיינע קינדער, וואָס וועט נעבאך ווערען פון
זיין אַלטער שוויגער, און וואָס וועט נעבאך ווערען פון
זיין איידים..."

אַלע וויילע האָט זי מיך אַריינגעשיקט געוואָהר ווע-
רען וואָס דער חולה מאַכט.

— מוהמע, ער וואַרפט זיך אויפ'ן בעט און קרעכצט
— לויף איך אַרײַן.

די מוהמע כליפעט.

— מוהמע, ער רעדט פון היץ — ברינג איך אַ צוויי-
טען רעפּאָרט אין אַ האַלבע שעה שפעטער.

די מוהמע שווימט אין טרעהרען.

— מוהמע, מען האָט געשיקט פעלד-מעסטען —
דערצעהל איך אָהן אַן אַטהעם נאָך אַ דריטען בעזוך.

די מוהמע רייסט זיך די האַאַר פון קאַפּ און יאָמערט
ביטערליך.

דער מוהמע'ס צושטאַנד האָט מיך אַזוי געריהרט ביי
דער נשמה, אַז איך בין צוזאַמען מיט איצע'ס אינגלעך
גענאַנגען אין שוהל זאָגען תהלים פאַר איהם, בלויז פון
מיין מוהמע'ס וועגען, דען איצע'ן אַליין בין איך געווען
אַ דם-שונא, פאַר וואָס ער פלעגט מיך ניט לאָזען קלאַפען
אויף דער קאָוואַדלע, און האָט מיך ניט איינמאַל אַרויס-
געטריבען פון דער קוואַנע. אָבער איך האָב געזעהן, אַז
די מוהמע שרה געהט אַיין...

היינט ווי איז געווען מיין שמחה ווען איך האָב גע-
קענט אַריינלויפען צו דער מוהמע'ן און טהאַן אַ געשריי :

אָבער אויב איהר ווילט ניט האָבען קיין שונא אויפ'ן
גאַנצען לעבען, טהוט עס ניט, ווי גאָט איז אייך ליעב.
ער וועט אייך קיינמאָל ניט מוחל זיין, וואָס איהר האָט
איהם גערויבט, דעם תענוג פון בערויערען...

איך אליין האָב אינגעל-ווייז געהאַט אַ מיאוס'ען
אָפּשניט פאַר אזא מיין חטא פון מיין מוהמע שרה'ן,
עס זאָל זיך איהר דאָרטען לייכט סלוקערצען.

די דאָזיגע מוהמע מיינע האָט געהאַט אַ סך מעלות.
ראשית איז זי געווען אַ וואויל-קענעוודיגע : זי איז גע-
ווען די זאָגערקע אין דער ווייבערשער שוהל. דערצו איז
זי גלאַט געווען אַ מיוחסת. איהרער אַן עלטער-פעטער
האָט געשטאַמט פון דעם מהר"ל מפראַג אָדער פון תוספות
יוס-טוב — אייך געדענק שוין ניט גענוי. אָבער דאָס
זיינען אלץ ביי-זאכען. איהר הויפט-מעלה איז געווען
איהר גוט-האַרץ. זי האָט נאָכאנאָנד רחמנות געהאַט. זי
פּלעגט אויפשטעהן כלחוד השור און קוים האָט זי אָפּ-
געוואָשען געגעל-וואַסער, האָט זי שוין גענומען רחמנות
האָבען, און רחמנות געהאַט אַ גאַנצען טאָג כסדר, ביז
זי האָט קריאת-שמע געלייענט אויף איהר געלענער.

אַן אמת'ע טהייערע אידענע געווען.

מאכט זיך מיט אַמאָל, אַז אונזער שכן, איצע דער
שמידע פאלט אוועק קראַנק און ליענט אין אַ פיעבער.
דאָ האָט זיך פאַר מיין מוהמע'ן אויפגעפענט אַן אמת'ע
גאָלד-גרוב פון רחמנות... זי האָט געגאָסען מיט טרעהרען
און געבראָכען די הענד אָהן אַן אויפהער און געהאַלטען
אין איין קלאַגען : „וועה איז מיר, ווינד איז מיר, וואָס

רחמנות איז גאווה אין א פערשטעלטען נוסח... מיט-
לייד איז דער „שישו בני מעי“ פון דעם בעל-מול, דער
קניפ אין דער אויגענער באק, וואָס דער גליקליכער גיט
זיך, זעהנדיג דעם אונגליקליכען, דער הכשר וואָס קרח
נעהמט אַרויס אויף זיין עשירות...

און דאָן איז מיטלייד צו דעם הונגעריגען אַ טהייד-
ערער מיטעל צו פערדייהען אַ פעטען מיטאָג. דער גע-
וויסען סקאוואַטישעט אונטער'ן טיש און פערשטערט די
שמחה, וואַרפט מען איהם אַ ביינדעל צו און ער שווייגט...

איך קען אַ סך מענשען, וואָס ווערען געזונד און פעט
פון מיטלייד-האַבען. איהר זייט זיי פשוט מחיה ווען איהר
גיט זיי אַ געלעגענהייט פאַר רחמנות. זיי זיינען אייך
דאנקבאַר דערפאַר. זיי וועלען אייך די נשמה אוועקגעבען,
אבי איהר זאָלט זיך לאָזען פון זיי בעדויערען...

איהר זייט אַן עלענדער, אַ דערשלאָגענער, און אַלץ-
דינג געהט אייך מיט די פוטער אַראָפּ, און דאָ קומט
איינער און ווייזט אייך אַרויס סימפאַטעי און זיינע
רחמנות-ווערטער פאַלען ווי אַן אויל-זאָלונג אויף אייער
אַנגעוועהטאָגמען האַרצען... אַלס אַ געפיהלפולער מענש
און אַ מכיר טובה, ווערט איהר געריהרט פון דער פריינד-
ליכקייט און איהר בעשליסט ביי זיך, אַז אזוי שנעל ווי
איהר וועט ווערען אַ געהאַלפענער, מוזט איהר קודם-יכל
קומען צולויבען צו דעם נאָבעלען בעל-רחמן און איהם
אַנזאָגען די פרעהליכע נאכריכט, כדי ער זאָל מעהר קיין
שברות-הלב ניט האָבען וועגען אייער צושטאַנד.

מיטלייד

מיטלייד איז די סיראָוואָטקע פון ליבע — זאָגט
מיין פריינד דער מענטשען־קענער. — אין א נויטהרציט
קען מען אפשר דערמיט אויך יוצא זיין, אָבער טאָקע נאָר
אין א נויטה. צו דעם עכטען ארטיקעל קומט עס ניט.

ציטענווייז — זאָגט ער — האָב איך מיינע צוויי־
פלען אפילו וועגען דעם, און איך קלעהר, אז אָהן
דער דאָזיגער סיראָוואָטקע וואָלט די וועלט פיעל בעסער
געווען. לכל הפחות, גערעכטער און עהרליכער.

ווען יושר איז באַנקראַט, און מען קען אפילו מיט
סטראַשונקעס פון איהם גאָר ניט אַרויסקרויגען, קומט די
ליבע און ישענקט איהרע מתנות מיט אָפענע הענר.
שלעכט איז נאָר ווען דער מיטלייד קומט קלינגענדיג מיט
זיינע קלינגעלעך, און הויבט אָן זיינע נדבות אויס־
טהיילען...

רחמנות איז א מאַרק־אידענע, וואָס זוכט מציאות.
זי געהט תמיד אַרום מיט ביליגע ראַמישלעך ליבע, צו
געשטאָקטע אין טוכלע ליבע... דעם מבין קען זי ניט
נארען. ער דערקענט איהר סחורה נאָכ'ן ריח...

דער שפּאַנישער אַרמאַדאַ מיינט לויט דעם לוח פון אַן
ענגלישען „סופּער־דרעד־נאָוט“...
עס וואָלט געווען אינטערעסאַנט, און עס וואָלט ניט
פּערפּיהרט...

יעדענפאַלס, וואָלטען מיר זיך אויסגעלערענט צו בע־
וואונדערען די געדולד פון דעם מאָדערנעם מענשען,
שטאַט וואָס מיר זיינען איצט גענייגט איהם פּאַר־צו־
ווארפען אַז ער איז אונגעדולדיג...

דער מאָנאַך אין מיטעל־אַלטער, וועלכער האָט צוואַנג־
ציג יאָהר נאָכאַנאַנד געשריבען אַ געדיכט איבער דער
הייליגער יונג־פּרוי האָט ניט אַ צעהנטעל אַזוי פּיעל צייט
געאַרבייט דערויף, ווי איבסען, וואָס איהם האָט גענומען
צוויי יאָהר צו שרייבען אַ דראַמאַ... צוויי יאָהר אין איב־
סענ'ס צייטען האָבען בעטראַפּען מעהר ווי אַ לעבענס־
לויף אין אַ פּעריאָדע, ווען אַ פּאַר שיק צו מאַכען האָט
גענומען אַזוי פּיעל צייט ווי איצט אויפּצושטעלען אַ הי־
מעל־קראַצער...

אפּשר וועט קומען אַ צייט ווען איינער וועט אָנ־
שרייבען אַ דראַמאַ איבער נאַכט און מיר וועלען זיין
געדולד בעוואונדערען...

— אַ גאַנצע נאַכט אָפּצואַרבייטען אויף איין ווערק
— וועלען מיר שטוינען — וואָס פאַר אַ פּלייסיגקייט און
וואָס פאַר אַן אייזערנער ווילען...
על כל פּנים, אונזער רעכענונג פון דער צייט איז
אַלט־מאָדיש און מוז אָפּגעשאַפּט ווערען...

.1912

איך וואונדער זיך ניט ווען איך לייען ווי די פער-
אורטהיילטע אין כינא בייגען זייערע קעפ צו דעם תליון'ס
האק מיט אזא קאלטבלוטיגקייט, אזוי ווי דאָס לעבען
וואָלט ביי זיי קיין בעטרעה ניט האָבען. דען צייט האָט
דאָרט אויך קיין בעטרעה ניט. דאָרט וואו א טהעאטער-
פאָרשטעלונג קען געדויערען זעכצעהן שעה אויפ'ן זיי-
נער, איז דער טויט א גלייכגילטיגע זאך...

דער עסקימאָ אויפ'ן טויטען-בעט, קוקט רוהיג צו די
הכנות וואָס מע מאַכט איהם צו בעגראָבען... מישטיינס
געזאָגט, פיעל זיין לעבען האָט ענטהאלטען, און וואָס
ער האָט צו פערלירען...

א טאָג פאר דעם אייראָפּעער איז מעהר ווי דאָס
גאנצע לעבען פון דעם עסקימאָ, און דאָרום האָט ער א
רעכט האָלט צו האָבען דאָס לעבען, און דער טויט האָט
פאר איהם טויזענד־שרעקען...

פון כינעזישע השגות און פון עסקימאָ־בעגריפען איז
צו אונז אַריבער די ירושה פון טויט־שטראַף...

ווי איך האָב געזאָגט, וואָלט איך געלאָזט איינפיהר-
רען א נייע אויסגעבעסערטע צייט־רעכענונג און איך
וואָלט אין גאַנצען אויסגעקאסירט אזעלכע ווערטער ווי
„טאָג“, „וואָך“ און „יאָהר“, אָדער איך וואָלט געלאָזט
אויסארבייטען פון היסטאָריקער און וויסענשאַפט־מענער
א פערגלייכענדע ליסטע וואָס וואָלט געצייגט אַקוראט,
וויפיעל, כדומה, יוליוס צעזאַר'ס א יאָהר בעטרעפט לויט
טהעאָדאָר רוזוועלט'ס קאלענדאַר, און וויפיעל א וואָך פון

אונזער ציוויליזאציען איז א ציוויליזאציען פון לאנג
לעבען און מיט יעדער נייער ערפינדונג קריגען מיר אלץ
מעהר אריכת ימים...

מיר לעבען מעהר און לענגער ווי די עלטסטע זקנים
פון א טויזענד און אפילו פון הונדערט יאהר צוריק.

און דאך שלעפען מיר נאך אלץ דעם באגאזט פון
לאנגטויטע און זינלאזע חשבונות וועגען דער צייט.

אונזער וואך בעשטעהט פון זיבען טעג, און, ערשט
נאך זעקס האָרעפּאַסנע האַלב־מעט־לעח'ען פּערגינגען מיר
זיך אַ שבת אָדער אַ זונטאָג. טהום ניט דער אַרבייטער
פון דעם צוואַנציגסטען יאָהר־הונדערט אויף אַזוי פּיעל
אַרבייט אין איין טאָג, וויפּיעל עס האָט אויפגעטהאָן
אין אַ גאַנצער וואָך, דער אַרבייטער פון משה רבינו'ס
צייטען — פאַר וועלכען דאָס שבת־געזעץ איז געמאַכט
געוואָרען ?

יעדער טאָג מוז האָבען זיין שבת, אויב די צייט־
רעכענונג זאָל אויסגעגלייכען ווערען, און מיט יעד־
דער נייער ענטדעקונג אָדער ערפינדונג האָט דער
שבת געזאָלט ווערען לענגער...

מיר מעסטען נאך אלץ די טעג און די מאָנאַטען און
די יאָהרען נאך דער זונן און נאך דער לבנה. דאָס איז
די נאָכוועהעניס פון אַמאָליגער שטערען־דיענעריי... מיר
דאַרפען מעסטען אונזער צייט מיט ראַדיום...

און אונזער לעבען איז דאָרום געשטיגען ניט דער
ערך אין ווערטה, אין פּערגלייך מיט דעם לעבען פון
פּערצייטען...

פרעה'ס צייטען, און א „טאָג“ פון מאַרקאָני'ס דור מיט א
„טאָג“ פון דעם דור הפלגה.

א יונגער מאן פון צוואַנציג יאָהר, אין א גרויסער
מאָדערנער שטאָדט, איז, אין דער אמת'ן גערעדט, עלטער
פון מתושלח'ן, און דער זיבען-הונדערט יאָהריגער הנוף
איז געווען א חדר-אינגעל אין פערגלייך מיט דעם אכ-
ציג-יאָהריגען טאָלסטאָי.

אפילו איצט, פאַר אינזערע אויגען, ענדערט זיך דער
ווערט און דער אינהאַלט פון דער צייט נאָכאנאָנד. א
דור האָט מען אמאָל גערעכענט דריי און דרייסיג יאָהר.
ביאָלאָגיש איז דאָס טאָקי אמת. אָבער אויב א דור מיינט
א שטאַפּעל אויף דעם לייטער פון א וואַקסענדער קול-
טור — דאָן איז איטליך יאָהר א נייער דור.

הוני המעגל האָט געדאַרפט אָפּשלאָפּען זיבעציג יאָהר
כדי צו געפינען, זיך אויפכאַפּענדיג, א נייע וועלט. ווען
אונזערער א מענש זאָל איינשלאָפּען אויף בלוז א י י י
יאָהר, וועט ער נאָכדעם די אויגען רייבען פון די וואונ-
דער וואָס ער וועט געפינען.

ווען מע זאָל קענען מיט א געוויסען אפּאַראַט אָפּ-
פּאַטאַגראַפירען כּסדר דאָס וואָס געהט פאַר אין דעם מח
פון אן אינטעליגענטען מאָדערנעם מענשען, זיינע טראַכ-
טונגען און זיינע געפיהלען, זיינע זיך-הימלדיכענייענדע
אינדרוקען און זיינע בליצישעלע פּלענער און אידעען,
אין דעם פּערלוויר בלוז פון א טאָג, און מע וואָלט דאָס
אַלעס דערנאָך אינז ווייזען אין א רייע פון בילדער אויף
א ליינענט — וואָלט דער סך-הכל געווען פיעלייכט מעהר
ווי אַלע איבערלעבונגען פון א שלמה המלך...

די נייע צייט-רעכענונג

מיין פריינד דער מענשען-קענער געפינט חסרונות
אין דער מענשליכער שפראך.

ווי שנעל — זאגט ער — די שפראך זאל זיך ניט
איילען צו-צופאסען צו דעם לעבען, יאגט זי דאס לעבען
דאך אריבער און זי בלייבט הינטערשטעליג. אט נעהמט
למשל, די אויסדרוקען מיט וועלכע מע בעצייכענט די
צייט. וואס האבען די דאזיגע אויסדרוקען אמאל בעדייט,
און וואס בעדייטען זיי איצט ?

מיר געברויכען נאך אלץ די זעלביגע ווערטער :
„טאג“, „וואך“, און „יאָהר“, וועלכע אברהם אבינו פלעגט
געברויכען, הגם אלע נסיעות וואס דער אלטער פאטריארך
האָט געמאכט אין זיין גאנצען לעבען, וואָלט אַ שנעלער
אויטאָמאָביל אָדער גאָר אַן עראָפּלאַן דורכגעמאכט אין
אייזן טאָג.

אויב איך וואָלט געהאט די מאַכט, וואָלט איך איצט-
טער איינגעפיהרט אַן אנדער צייט-רעכענונג, כדי מע זאל
ניט פערמישען אַ „וואָך“ פון היינט מיט אַ „וואָך“ פון

אזא מין פער'יתום'טע ערציהונג פאר קינדער פון
פלייש און בלוט וואָס האָבען זייער מאַמע'ס נאָז און זייער
טאַטע'ס אויגען — אַפּעלירט ניט צו מיר. אָבער איך
פרעה זיך וואָס יעדעס מח'קינד און איטליך געדאַנקען
עופּה'לע ווערט אויפּגעהאָדעוועט פון דעם כלל און איז
אויף קעסט ביי דער גאַנצער מענשהייט... אזוי דאַרף
עס זיין...

גליקליך איז דער טאַטע פון אזא געדאַנקען, אויב ער
ווערט כאַטש אַמאָל דערמאָנט ווען מען רעדט פּו'ם קינד.
וויכטיג אָבער איז עס ניט, און על פי יושר טאָר אַ
געדאַנקען ניט האָבען אַ פּאַמיליען-נאָמען.

די שעהנסטע געדאַנקען וועלכע די וועלט פערמאָנט,
זיינען די וואָס מען ווייס ניט ווער זייערע עלטערען
זיינען...

אפשר איז די מאַמע אין קימפעט געשטאָרבען? ...
און אפשר איז אזוי בעסער — זאָנסט וואָלט די
מענשהייט צופיעל יאָהרצייטען געהאַט און „די אַרבייט
איז פיעל און דער טאָג איז קורץ...“
נאָך אַלעמען האָט די וועלט אויף די יתומים מעהר
געאַרבייט און זיך מעהר מיט זיי אַרומגעפיהרט ווי די
וואָס האָבען זיי געבאָרען...
און דער יישר'כח קומט איהר — דער וועלט...

1912

דעם גרויסען ענגלישען דיכטער ברוינינג האָט מען
אמאָל געפרעגט, וואָס ער מיינט מיט אַ געוויסען געדיכט?
„וואָס פרעגט איהר מיך?“ — האָט דער פּאָעט געענט-
פערט — „געהט צו דעם „ברוינינג קלוב“. זיי
ווייסען בעסער“.

ער האָט עס אפשר געזאָגט בדרך המצאה, אָבער אַ
סך אמת איז דעריין דאָך געווען.

אַלע פּלאַנצען וואַקסען בעסער און ענטוויקלען זיך
גיכער און ווערען שטאַרקער און געזינדער, ווען מע זעצט
זיי איבער פון איין בייט אויף אַ צווייטער אָדער פון איין
גאָרטען אין אַ צווייטען. אין דער מוטער-ערד קענען זיי
צו זייער פּאָלקאָמענהייט ניט קומען. און אזוי זיינען
געדאַנקען.

און די אויסצייכנונג און דאָס גליק פון דעם מענש-
ליכען געשלעכט איז, וואָס אויף יעדער געדאַנקען-געבורט
וואַרט אַ וועלט מיט ניאַנקעס ווי עס וואַרט די גאַנצע
בעפעלקערונג פון ביענשטאָק אויף די אייעלעך פון דער
קעניגין-ביען...

ווערט דער וַלד געבאָרען געהט ער פון האַנד צו האַנד,
און מע וואַשט איהם און מע וויקעלט איהם און מע נעהרט
איהם ביז ער ווערט אַ שמשון הגבור...

ווער האָט איהם זיין גבורה געגעבען?

איך בין ניט קיין חסיד פון יענער טהעאָרי וואָס בע-
הויפטעט, אַז דאָס קינד פון זיין ערשטען מאַמענט אָן,
געהערט צו דעם שטאַאַט... פאַר דער מוטער, הייסט עס,
איז גענוג צו געבערען, אויפציהען איז שוין ניט איהר
זאָך. דאָס דאַרף טהאָן דער כלל...

אין דער פרעמדס, אין דעם ארכייטער'ס מאַרף איז זיין
אויגענער דארער געדאַנקען־פּראָדוקט געוואָרען אַ שעהן
געדאַמען קינד, אַ פּרייד פאַר דער וועלט און נאָך מעהר
פאַר זיין אַמאָליגען טאַמען...

ווער איז דאָ געווען דער גרעסערער דיכטער ? —
דער לעזער האָט פּיעל מאָל אַ גרעסערען חלק אין
דעם פּראָצעס פון שאַפען ווי דער שריפטשמעלער.
דען דיכטער זיינען אלע. און דאָס וואָס געפינט זיך
אין דעם גייסט פון אַ האַנטע אָדער אַ געטחע, אין אַן
אוקינס־דאָזע, געפינט זיך אין דעם מה פון דעם אונד
וויסערען ווילדען אין אַ בטל־כּיששים־דיגער פּאַרציאָן...
ניט אלע קענען דעם ערשטען קערן ארויסבריינגען.
פּאָלט אָבער צו זיי אַרײַן אַ זאַמען, געפינט ער אַ פּרוכט־
באַרען, גרייטען באַדען...

פּיעל געדאַנקען ווערען געשריבען אין אַ סאָרט ראַשי
תיבות, אין עס פּאַסירט, אַז דער מחבר ווען מע זאָל צו
איהב צושטעהן, וואָלט אויך ניט געקענט אויסטייטשען
די האַזיגע ראַשי תיבות. קומט אַ לעזער און דעשיפּירט
די פּערבאָרגענע יטפּראָף און דער מחבר האָט אַ נייעם
גלוי שכינה...

אפּשר האָט דאָס געמיינט יענער תנא ווען ער האָט
געזאָגט „ומתלמידי יותר מכילים“, און מעהר פון אלץ
האָב אויך געלערענט פון מיינע תלמידים...
די יטאַרלאַטאַנעס אין קינסט און אין ליטעראַטור
ווייסען פון דעם סוד אין פּערבאָזען זיך לכתחלה אַז די
לעזער זאָלען אַרײַנטראַכטען אין זייערע לעדיגע שורות
אַלערליי שעהנע און פּאַעטישע כּונות...

גרינערהייד געבראכט פון די דרום־לענדער און ווערען
גאָלדיג און זאָפטיג, ווייט פון זייער געבורטס־קאָרט...
די באַנאַנאַס איז בעשערט צו קריגען זייער רייפקייט
ניט אויף דעם היימישען שטאַם און ניט אונטער דעם
היימישען זונען־שיין נאָר אין אַ שטרוי־פערפאַקונג, אין
דער תּפּיסה פון אַ פּראַכט־וואַגאַן, אין אַן אָרעמער פינ־
סטערער אומגעבונג...

אָבער פּאַרטיג ווערען זיי, און זייער טעם איז אפשר
זיסער און געשמאַקער נאָך דער לאַנגער וואַנדערונג...
וויפּיעל געדאַנקען קענען זיך ריהמען אַז זיי האָבען
דורכגעמאַכט די גאַנצע „תּשעה ירחי לידה“? דערפּאַר
איז אָבער זעהר גרויס די צאָהל פון די געדאַנקען וואָס
ווערען געבאַרען „זיבעטלעך“.

זיי בעדאַרפען נאָך מאַנאַטען פון ווייכער וואַטע און
וואַרעמקייט, צו זיך צו קומען, און צו קענען די אויגען
עפענען. און אָפט ווערען זיי ערשט ריכטיג אויסגעבריהט
אין דוקא ניט קיין זעהר געהויבענעם מח.

מיר האָט אַ דיכטער דערצעהלט, אַז ער האָט אַמאָל
אָנגעשריבען אַ קליין געדיכט אויף וועלכען ער האָט
כמעט קיין נאָכדרוק ניט געלעגט און וועלכעס האָט זעהר
וועניג אויסגעדריקט. איין מאָל איז איהם אויסגעקומען
צו הערען ווי אימעצער, אַ יונגער, ניט איבריגענס
אינטעליגענטער אַרבייטער, האָט דעקלאַמירט דאָס דאָך־
זיגע ליעדעל און ער איז געווען איבערראַשט צו זעהן, ווי
דער זינג און דער אינהאַלט פון די פּערזען האָט זיך פּאַר־
נאַנדערגעוואַקסען אין דער פּאַנטאַזיע פון אַ פּשוט'ען
לעזער... ער האָט זיין אייגען ווערק קוים דערקענט. דאָרט

געבורט און ענטוויקלונג פון געדאנקען

ניט אלע געדאנקען ווערען רייה און „אויסגעטראָגען“
אין דעם מה וואו זיי האָבען צוערשט אַרויסגעשפּראַצט
— זאָגט מײן פּריינד דער מענשען־קענער.

דען אזוי ווי אלע זאכען אויף דער וועלט, האָבען
געדאנקען אויך זייער מזל. אנדערע איז בעשערט צו וואָקסן
סען אויף דעם אורשפּרינגליכען בוים, ביז זיי פּאַלען
אַראָפּ דורך דער לאַסט פון זייער פּאַרטיגען רייכטהום.
אין אנדערע האָט אַ קאָפּריונער ווינד אַרונטערגעטרייִ-

סעלט איידער זיי האָבען זייער פּולקייט דערגרייכט.
אַמאָל איז עס גאָר ניט דער ווינד. די פּרי האָט ניט
קײן געדולד געהאַט און האָט זיך אָפּרייסען געוועלט...
אַפּשר האָט זי זיך אין די מאָנאַטען אָדער טעג פּעררע-
כענט? ...

אַזעלכע געדאנקען ווערען ערשט פּאַרטיג אויפ'ן וועג.
פון מה צו מה וואַנדערען זיי און ווערען אויסגעהאָדער-
וועט אויף זייער נסיעה, ווי די באַנאַס וואָס ווערען

ציהונגען פון די דאָזיגע נייַע רעקרוטען פון
זקנה צו די גרייז־גראָע געבויגענע וועטעראַנער...
עס איז ניט מעהר די גרויסמוטהיגע סימפּאַטהי
און די נדבנ'ישע צערטליכקייט, פון דעם וואָס איז נאָך
אויפ'ן פּערד צו דעם געפּאַלענעם אָדער פון דעם געזונדען
צו דעם קראַנקען, נאָר אַ געפיהל פון פּאַטהעטישער
חברותא, אַ געפיהל פון מיטגליעדערשאַפט אין דעם זעלבען
טרויעריגען וועלט־פּעראַיין, וואָס שליסט אַיין אין זיינע
רייהען, דעם מאַן מיט דעם ערשטען זילבער־פּאַדעם אין
זיין באָרד ווי דעם עובר־בטל וואָס וואַרעמט זיך פאַר
דער זון, טראַכטענדיג פון דעם זעקעל „ארץ ישראל ערד“
וואָס ער האָט אויף דעם דעק פון זיין קופּערט...

.1912

ווילען מיך ניט פערלעצען, זאנסט וואָלטען זיי מיך בע-
האנדעלט ווי אן אלטען..."

צו דער ערפֿאהרונג פון דעם שריפטשטעלער זיינען
מיר שפעטער צוגעקומען, א סך עהנליכע ערפֿאהרונגען!
וואָס עלטערע מענשען, אין מינוטען פון זעלבסט־אָנט-
פלעקונג האָבען מיר פֿערטרויט...

איינער איז אַלט געוואָרען אין אַ טראַמוויי, ווען אַ
יונגער מאַן האָט איהם דעם זיין אָפּגעטרעטען... אַ צוויי-
טער האָט דערפֿיהלט דאָס געוויכט פֿון די יאָהרען, ווען
אַ בעקאָנטער האָט איהם געהאַלפֿען אָנטהאַן דעם אויבער-
ראַק... אַ דריטער האָט גראַד אונטערגעהערט ווי זיין
בוכהאַלטער אָדער שיק אינגעל זאָגט אויף איהם, „דער אַל-
טער..." אַ פֿיערטער האָט אין דעם געבורט פֿון זיין ער-
שטען אייניקעל אָדער אין דעם ערשטען בעזוף פֿון אַ חתן
פֿאַר זיין עלטסטע טאָכטער, געלייענט זיין אורטהייל...

אַבער געקומען איז עס ביי אַלעמען פֿלוצלינג, אין
איין געוויסער רגע, און פֿון יענער רגע האָט די אַלטקייט
זיי איבערגענומען אין איהר רשות...

זיי האָבען גענומען שטעלען מעהר דעם טראַפֿ אויף
זייער ערפֿאַרונג ווי אויף זייער פֿעהיג-
קייט, מעהר אויף זייער ווירדע ווי אויף
זייער קראַפֿט און מעהר אויף עראינערונג
ווי אויף האָפֿנונג.

און נאָך טרויעריגער איז צו זעהן די געענדערטע בע-

„איך בין געקומען צו א זאץ וואָס האָט זיך אָנגע-
הויבען „מיר יונגע“...“

„מיין פעדער איז מיט אַמאָל געבליבען שטעהן, און
ביי מיר אין געדאַנקען איז פון ערגעץ-וואו, אזוי ווי אַ
לאַנג-בעהאַלטענער שד, אַרויסגעשפרונגען די פראַגע:
קען איך נאָך אלץ מיט רעכט זאָגען „מיר“ רעדענדיג פון
דער יונגע? איז שוין ניט צייט צו זאָגען „זיי“ ?“

„איך בין ערשט זעקס און פערציג יאָהר אַלט, איך בין
נאָך שטאַרק און געזונד און פול מיט דעם בעגעהר פון
אַרבייט, אָבער אין יענעם מאָמענט האָב איך זיך אָפּ-
געזעגענט מיט די „יונגע“, און האָב זיך אָנגעהויבען
צעהלען צווישען די גראַ-האַאָריגע — הגם ביז איצט האָב
איך נאָך אפילו קיין איינציג גראַ האָאָר אין מיין קאָפּ ניט
געהאַט...“

„דער ווענד-פונקט איז געקומען און אלע מיינע טענות
מיט זיך אליין האָבען ניט געהאַלפּען. פון דאַמאָלס אָן
האָב איך אויסגעמידען, ווי ווייט איך האָב געקענט, דעם
אויסדרוק „יונגע“. זאָגען „זיי“ האָט דאָס האַרץ ניט גע-
לאָזט. עס האָט זיך ניט געוואָלט געבען אָן אויסגעשפראָך-
כענע אָדער געשריבענע הסכמה, אז איך אַנערקען זיך
אַלס אַלט... און זיך רעכענען צו „זיי“ ווי פריהער, האָט
דער געוויסען ניט ערלויבט...“

„ווען איך פלעג זיך צוזאַמענקומען מיט מיינע אינ-
גערע פריינד, האָט זיך מיר געדאַכט אזוי ווי איך בע-
האַלט עפעס פון זיי, און אזוי ווי זיי שווינען מיך און

אום אָנצוואַנגען פאַר דער וועלט אז מיר געהען אַראָפּ
באַרג. און ווען אזא מיין אַלט־ווערען איבער נאכט פאַר-
סירט, בעטראכט מען עס אַלס יוצא מן הכלל און אַן
אויסער־רענטליכען פאַל.

„אָבער מיר אַלע ווערען אין דער אמת'ן זקנים אין
איין מינוט. עס איז דאָ איין געוויסער פונקט, דער „הר
ההר“, און דער קלימאָס, וואו די וועגען שוידען זיך...
און דער פונקט ווערט דערנרייכט אַמאָל אין מיטען דער
נאכט אויפ'ן געלעגער, און אַמאָל זיצענדיג אין אַ לוס-
טיגער געזעלשאַפט, דורך אימעצענ'ס אַ בעמערקונג, אַ
וואָרט אָדער אַ קוק...“

„מיט מיר אַליין האָט עס פאַסירט גראָד אזוי אומד-
געריכט...“

„איך האָב איינמאָל געשריבען אַן אַרטיקעל איבער
דער רעוואָלוציאָן וועלכע מוז פריהער־שפעטער אַריינ-
טרעטען אין אונזער לעבען און אין אונזערע געדאַנקען.
און געשריבען האָב איך עס מיט דער געוואוינטער
קאַמפּפּילוסטיגקייט און מיט דעם ענטהוויאָסטישען גלויב-
בען אין דער גרויסקייט פון דעם „נייעם“, וואָס דאַרף
קומען אויף דעם אָרט פון דעם אָפּגעלעבטען „אַלטען“
דעזשים. מיין פּעדער איז געלאָפּען האַסטיג אויפ'ן פאַר-
פיר, ביז איך בין געקומען צו אַ געוויסען אויסדרוק,
וועלכען איך האָב אזוי פיעל מאָל פריהער געברויכט, ניט
פּערטראַכטענדיג זיך אפילו, און וועלכער איז געווען אזוי
נאַטירליך פאַר מיין פּעדער ווי די טינט, מיט וועלכער זי
האָט געשריבען.“

דער מאַמענט ווען מע ווערט אַרט

מיין פריינד דער מענשענ-קענער האָט מיר אַמאָל
דערצעהלט :

א גרויסער אידישער דענקער און שריפטשטעלער,
וועלכער איז נאָך אין דער פולער רייפֿקייט פון זיינע
יאָהרען, האָט מיר אין אַן אינטימען געשפרעך אַנטפלעקט,
אַז ער פיהלט זיך אַלט און ער האָט מיך נאָך מעהר אַי-
בערראַשט, ווען ער האָט צוגעלעגט אַז דאָס געפיהל פון
זקנה איז אויף איהם געקומען ניט לאַנגזאַם, נאָר אין
אַיין רגע...

איך האָב איהם פער'חרוש'ט אַנגעקוקט, אָבער דער
שריפטשטעלער האָט פאַרטגעזעצט : —

„איהר ווייסט, מע דערצעהלט זיך וואונדערליכע
מעשות פון מענשען וועלכע זיינען אין אַיין נאַכט אָדער
אין אַיין שעה גראָ געוואָרען. די אויסערליכע סמנים פון
אַלטקייט ענטוויקלען זיך געוואוינהליך זעהר לאַנגזאַם,
שטופענווייז, עס נעהמט יאהרען און יאָהרען ביז עס
זאַמלען זיך אַן קנייטשען, אָדער ווי די ענגלענדער רופען
עס, „קראָה־פּים“ גענוג און בית עולם בלעטלעך גענוג

ליענט פאר אייך אָפען זיין גאַנצער פּסיכאָלאָגישער מע-
כאַניזם, און איהר וועט כמעט פאַראויס קענען בעשטי-
מען ווי אזוי ער וועט האַנדלען און זיך בעטראַגען אונ-
טער געגעבענע אומשטאַנדען. יעדענפאַלס וועלען אייך
קלאָר ווערען אלע זיינע געוואוינהייטען, אַנזיכטען און
מיינונגען וואָס וואָלטען אָהן דעם אפשר בלייבען אַן
אויביגע רעטעניס.

.1912

איז געווען עהנליך צו א האווקע... דאָס האָט ער געכאַפּט
דעם שניט פון דעם שוואַרצען הונט מיט וועלכען ער
פלעגט זיך שפּיעלען...

ווען איהר וועט אמאָל זיין אויף א מיטינג ווען א
גרויסער רעדנער האַלט אַ גאַנצען עולם געשפּאַנט מיט
זיין פייערדיגער דרשה, וועט איהר בעמערקען, ווי ניט
ווילענדיג שפיגעלט זיך אָפּ אין אַ געוויסער מאָס, דער
אויסדרוק פון דעם דרשן'ס געזיכט אויף די פנים'ער פון
זיינע הערער.

איך האָב בייגעוואוינט ווי אַ רעדנער האָט אין פּער-
לויף פון זיין אינטערעסאַנטער רעדע, גראַד אַ ביס גע-
טהאָן מיט זיינע אונטערשטע צייהן די אויבערשטע ליפּ,
און אַ פּאַר רוצען מענשען וואָס האָבען איהם אויפּמערק-
זאַם צוגעהערט, האָבען מעכאַניש אַ ביס געטהאָן זייערע
אויבערשטע ליפּען...

ווי איך בין שפּעטער געוואָהר געוואָרען האָט דער
רעדנער דאָן געהאַט אַ צאָהן-וועהטאַג און האָט פּער-
ביסען די ליפּ פון יסורים...

דאָס זיינען קליינע און איינצעלנע סימפּטאָמען וועל-
כע יעדער קען הונדערט מאָל כפּל'ען פון זיין אייגענער
בעאַבאַכטונג און ערפּאַהרונג.

וויכטיג אָבער איז דער גרויסער פּאַקט, מיט וועלכען
איך האָב אָנגעהויבען, וואָס יעדער מענש, וויסענדיג
אָדער ניט וויסענדיג האָט אַ געוויסען פּאַר-מאָדעל וועל-
כען ער טהוט נאָך אָדער וויל נאָכטהאָן. און האָט איהר
נאָר אויסגעפונען ווער דער דאָזיגער מאָדעל איז, דאָן

וויציגע אנעקדאטען, און זוכט זינט יענעם טאָג צו זאָגען
וויצען, סאי עם קלעפט זיך יא, סאי עם קלעפט זיך ניט.
אין ווער קען ניט יענע אלטע לייט וואָס זוכען נאָכ-
צומאכען זייער אמאָליגען יונגען, „איך“ ?

און די דאָזיגע נאָכאחמונג ווייזט זיך אַרויס ניט נאָר
אין מאַכען מיט'ן האַנד, אין העויות פון געזיכט, אין דעם
ארט פון געהן און אין דער מאַניער פון עסען — נאָר אין
דער גאַנצער וועלט־אַנזיכט פון דעם נאָכאחמער...

ביסלעכווייז וואַקסט זי איין אין דער נשמה, און
ווערט די הויפט־ספרווישינע פון יעדען טהאָן און פון יעד-
דען טראַכטען, און אַם שטאַרקסטען איז זי דאָרט וואו זי
אַרבייט אינבעוואוסטערהייד, דאָרט וואו דער נאָכאח-
מער וואָלט אייך אַריינגעלאַכט אין געזיכט און גערופען
„ליגנער“ אָדער „אידיאָט“, ווען איהר זאָלט איהם זאָגען
אַז ער מאַדעלירט זיך נאָך אַ פרעמדען טיפּ.

דער מענש איז איבערהויפט דער שנעלסטער פון
אַלע חיות, אויפצוכאַפען דאָס וואָס ער זעהט און עם
טיכר נאָכצומאַכען.

ווען איך האָב געלעבט אויפ'ן ישוב האָב איך בע-
מערקט, אַז דער שווערער שלעפעדיגער גאַנג פון די
פויערים קומט דערפון וואָס זיי מאַכען נאָך די פערד
און די קיה, מיט וועלכע זיי האָבען צו טהאָן אַ גאַנצען
טאָג.

אַ ישוב־ניק'ס אַ אינגעל האָב איך געקענט, וואָס
פלעגט ביים וויינען, אויסשטעלען דעם מויל מישופע'דיג
אַרויף־צו, און אויסלאָזען זיין געוויין מיט אַ קלאַנג וואָס

און קנייטשלעך. איך האָב פרובירט מיין „בערטליאָן“ סיסטעם“ אויף איהם, אָבער איך האָב צו קיין שלום ניט געקענט קומען. איך האָב עקספערימענטירט מיט אַ לאַנגער ליסטע פון גדולים און העלדען, און קיינער האָט ניט געפּאַסט. ביז מיר איז איינגעפּאַלען צו פרובירען צוויי אויף אַ מאָל. דער רעזולטאַט איז געווען אויגענבליקליך : אַלצדינג איז מיר געוואָרען קלאָר ווי דער טאָג. ווייסט איהר ווער די צוויי זיינען געווען ? איהר וועט לאַכען, אָבער עס איז דאָך אַן אמת : רב יצחק אלחנן דער קאַוונער רב, און וואַגנער . . .

פון אקטיאָרען וואָס אַהמען נאָך אין געוועהנליכען לעבען, די הויפט-ראָלע וועלכע זיי שפּיעלען אויף דער ביהנע — ווייסט איהר געוויס. איך אליין ווייס פון אַ שוישפּיעלערין וואָס האָט געהאַט אַ בעזונדערע אַפּעק-טירטע אַרט ווען זי פּלעגט זיך זעצען אויף איהר פּאַטעל ביי זיך אין דער היים, און אַ געוויסע קאָמישע מאַיע-סטעט אין דעם טאָג פון איהר שטים ווען זי פּלעגט רעדען צו איהר דיענסט-מיידעל. און געקומען איז דאָס איהר ווייל זי האָט געשפּיעלט אויף דער ביהנע די ראָלע פון קעניגין „סעמיראַמיס“...

נאָך אינטערעסאַנטער איז וואָס געוויסע מענשען אַהמען נאָך זיך אליין... איינער האָט אַמאָל אין אַ פּיערליכען געהויבענעם מאָמענט געכאַפּט אַ קוק אויף זיך אין שפּיגעל און האָט זיך אַריינגענומען אין קאַפּ פון דאָמאָלס אָן צו זיין פּייערליך . . .

אַ צווייטער האָט אַמאָל אַמוזירט אַ געזעלשאַפּט מיט

איך פלעג קודם־כל זוכען אויסצוגעפינען וועמען ער
מ א כ ט נ אָ ד , און אזוי שנעל ווי מיר איז געלונגען
צו לעגען מיין פינגער אויף דער פערזאָן וועלכע איז זיין
מאָדעל און דער געגענשטאנד פון זיין נאָכאהמונג, האָב
איך געהאט אַ שטיכעל צו אלע קעמערלעך און אלעקער־
לעך פון זיין כאַראַקטער.

דען שוין לאַנג צוריק בין איך געקומען צו דער אי־
בערצייגונג אז יעדער איינער פון אונז, בעוואוסטערהייד
אָדער ניט־בעוואוסטערהייד, מאַכט נאָך אימעצען. אימע־
צער וועלכען ער קען אָדער פון וועלכען ער האָט געלעזען
אָדער געהערט, שוועבט פאַר איהם אַלס אַ מוסטער, און
אַלע זיינע האַנדלונגען, בעוועגונגען און אייגענטהימ־
ליכקייטען, זיינען צוגעשניטען און צוגעמאַסטען לויט
דעם דאָזיגען מוסטער.

פאַראַן מענשען וואָס מאַכען נאָך א י י נ ע ס .
מיט זיי פלעג איך האָבען אַ לייכטע אַרבייט. פיעל שווע־
דער און פערוויקעלטער איז געווען דער פּראָצעס, ווען
איך האָב אָנגעטראָפּען אַזעלכע וואָס האָבען נאָכגעמאַכט
צ ו ו י י אָדער מ ע ר אויף איין מאָל.

אָט האָב איך געהאַט אַ בעקאַנטען. אין זיינע גאָר
יונגע יאָהרען האָט ער געלערענט אין אַ ישיבה אין סלאַ־
באָדקע, נאָך פּערישיעדענע גלגולים איז ער אָנגעקומען
אַלס קאַנטאָר אין אַ רעפּאַרימירטער ישיבה. איך האָב קיינ־
מאָל ניט געקענט דערגרונטעווען די ריכטיגע פּסיכאָ־
לאָגיע זיינע. עפעס האָט ער געהאַט אַזעלכע אייגענ־
טהימליכע מיינונגען און אַזעלכע מאָדנע געוואוינהייטען

נאכאהמונג

מיין פריינד דער מענשען־קענער האָט אמאָל גע-
זאָגט צו מיר :

שטודירען מענשען איז שטענדיג ביי מיר געווען אן
אינטערעסאנטער ספּאָרט. איך האָב קיינמאָל קיין גע-
ברויך ניט געמאכט פון מיינע בעטראכטונגען. איך האָב
ניט געהאט, ניט דעם טאלענט און ניט די לוסט צו שרױ-
בען פּסיכאָלאָגישע ראָמאַנען, און האָב קיינמאָל ניט גע-
זאַמעלט שטאָף פאַר סקיצען. עס איז גלאַט פאַר מיר
אַלײן געווען דער שעהנסטער צײַט־פּערטרייב, אויס-
צוגעפּינען די פּערבאָרגענע מאַשינערי, וואָס אַרבייט אין
דער נשמה פון די מענשען מיט וועלכע איך בין געקומען
אין בעריהרונג, און די אינערליכע וואַרשטאַט, וואו עס
ווערען פאַבריצירט זײנע בעזונדערע בעוועגונגען, מאַני-
רען, בליקען און אויסדרוקען.

אַנדערע לעזען צײַטונגען, איך פּלעג לעזען מענשען.
און מיין מעטהאָדע צו לערנען אַ מענשען איז גע-
ווען זעהר אַן אײנפאַכע.

און ער האָט צומאָל ניט איין גרויסען רוהיגען האַס
וואָס זאָל איהם אויפהאַלטען... ער האָט בלויז פּיצניקע
פאַרדרוסען און פאַראיבעלס וואָס רייצען און צוברעקלען
איהם און פער'מיאוס'ען אין זיינע אויגען גאַט'ס וועלט,
אזוי ווי זיי פער'מיאוס'ען איהם אַליין אין די אויגען
פון דער וועלט...

.1912

א שטויב פערשווענדען די צייט וואָס וואָלט געקלעקט
אויף אַ גאַנצען באַרג, און אַן אַרבעס וועט פון אונזערע
אויגען פאַרשטעלען אַ גאַנצען שמערן...

היטען זאָלט איהר זיך אָבער פון דעם וואָס זוכט
איינזאַמקייט ניט ווייל ער וויל וואָס עס זי, נאָר
ווייל ער וויל זיין גרויס ניט וואָס עס זיך ג
און אָהן מיה; ניט ווייל ער וויל בעסער זעהן די וועלט,
נאָר ווייל ער וויל פערשטאַפּען זיינע אויערען צו דער
וועלט'ס דעקערט פון זיין נישטיגקייט...

ער וויל אַן אייגענע ממשלה גרינדען, כדי צו קענען
קעניגען אָהן אַ שום שמערונג, ער וויל אַ זוי צו
שפּאַלטען דעם עכאָ פון זיין איי-
גענעם וואונש אַז ער זאָל קליי-
גען ווי דער הוררא-טומעל פון
אַ גאַנצען פּאַלק...

אזעלכער מוז אלע פענסטער און אלע לאָדען צומאַ-
כען. אַ קלאַנג פון דער דערויסענדיגער וועלט, וועט איהם
זיין חלום הרוב מאַכען, אַ בלאָז פון ווינד וועט זיין קרוין
איהם פון קאָפּ אַרונטערשליידערען...

און אזעלכער ווערט אין זיין איינזאַמקייט קלענער
און שמעלער. ער איז צופיעל בעשעפטיגט מיט די ע-
נען צו זיך, מיט קטורתדרייכערען צו זיין כבוד-
לוסט, ער זאָל קענען זיך אויסשפּרייטען...

און הער איך דעם ליארעם פון דער ווייטען איז עס
אן אנגענעהמער אָבלִיגאַטאָ צו מיינע אייגענע געדאַנקען—
מעלאָדיען, אזוי ווי דאָס רוישען פון ים וואָס איך קען
אויסטייטשען ווי מיר אליין געלוסט זיך...

ווען מיר ווערט איינזאַמקייט איבערדריסיג ווייס איך
אז איך אליין בין זיך איבערדריסיג, און דאָן זיך איך דעם
טומעל כדי ער זאָל מיך גענוג דערעסען מיך צוריקצור
טרייבען אין מיינ ווינקעל...

גליקליך זיינען די מענשען וואָס האָבען זיך ארויפגע-
ארבייט צו א שטופע, צו קענען זיין איינזאַם אפילו אין
געזעלשאַפט... איהר רעדט צו אזא איינעם, און ער ענט-
פערט אייך און ער לאַכט און ער איז פּעראַינטערעסירט
און איז אליין אינטערעסאַנט, און דאָס אליין קומט פון
זיין גאַסט־צימער... אין די אינערליכע קאַבינעטען נעהמט
ער אייך קיינמאָל ניט ארוין, אזוי ווי ער אליין, אָדער
דער בעסטער טהייל פון איהם, געהט פון די דאָזיגע
קאַבינעטען קיינמאָל ניט ארויס...

ער איז אי א י ז דער וועלט, אי א י ב ע ר און
א ר ו ם דער וועלט... ער ז ע ה ט זאַכען און מענ-
שען פון דער נאָהנטסטער ווייטקייט און ק ו ק ט אויף
זיי פון דער ווייטסטער ווייטקייט — אזוי ווי מע דאַרף
אויף זיי קוקען, אום אין זיי ניט בטל צו ווערען...
דען מיר מוזען זיין עקאָנאָמיש מיט אונזער קוקען,
און קוקען מיר צו נאָהענט און צו גענוי, וועלען מיר אויף

אָבער אין דער אומגעבונג פון דער דאָזיגער מאַסע
וואָלט ער קיין מאָל ניט געבאָרען געוואָרען...

און איינזאַמקייט איז אַ רייניגונג און אַ לייטערונג.
יעדער מענש אזוי ווי ער מוז האָבען פון צייט צו צייט
אַ באַד פאַר זיין גוף, מוז האָבען אַזאַ מין איינזאַמקייט-
טבילה פאַר זיין גייסט... נייע כחות וועט ער דערנאָך
שפירען אין זיך.

עפעס וועט האָבען פערשוואַנדען, עפעס וועט זיין
אַרונטערגעשווענקט און די אָפענע געזונד-געוואָרענע
הויט-לעכלעך וועלען אַריינציהען די לופט און דעם שיין
מיט מעהר פרישקייט...

און הויפטזעכליך די אַוויגן... לעבענדיג צו
לאַנג אין געזעלשאַפט ווערען זיי פערשטויבט. עס זיינען
דאָ אזוי פיעל וואָס וואַרפען אונז שטויב אין די אויגען,
אַז ווי וועניג עס זאָל ניט בלייבען יעדעסמאָל, זאַמעלט
זיך מיט דער צייט אָן אַ דיק הייטעל און די ראיה ווערט
קאַליע...

אין איינזאַמקייט הויבט מען אָן זעהן בעסער. דען
איינזאַם-זיין מיינט ניט אַנטלויפען פון דער וועלט. איך,
פערקעהרט, נעהם די וועלט מיט זיך, אָהן איהר ריהר איך
זיך ניט... אַ פענסטערל מאַך איך דורך וועלכען איך זאָל
זיך תמיד קענען זעהן אזוי ווי איך וויל זעהן די פעלדער
און די וועלדער אַרום זיך...

און אין דער איינזאמקייט, אַרונטערזינקענדיג אין
דעם טיעף־טייעפֿען ברונעם פון אונזער אייגענעם אינער־
ליכען לעבען, קענען מיר אַרויפקוקען און זעהן די שטע־
רען, העל און ליכטיג... אין דעם געלען הוצפה'דיגען שיר־
מער פון דער עפענטליכקייט, זיינען די דאָזיגע שטערען
ניט אָנצוזעהן געווען.

די איינזאמקייט, דאָס איז די צייט פון זעען, פון
שפּראַצען און פון שטילען וואַקסען, פון ר י י ר־ווערען
און פון ר י י ר־ווערען.

די גרויסע געדאַנקען־מאַגנאַטען וואָס האָבען די וועלט
בעגליקט מיט זייערע נדבות, האָבען ניט אַ פעניג פון
זייער אייגענטהום אָנגעקליבען אין דער חברותא פון
מענשען...

די וועלט איז אַ נעהמערקע און ניט קיין געבערקע.
און וויל אימערער דער וועלט עפעס שענקען אויף עולמות
מוז ער זיך אָפּגעזעגענען מיט זיינע מיטמענשען און
יאַהרען־לאַנג אַרבייטען אַליין אין זיינע דונקעלע גאָלד־
גרובען...

אַ טרוים געבאָרען ערגעץ וואו אין אַ ביידעל אין דער
שווייץ, מיט קיין אַנדער עדות ניט אַרום, ווי די שטערען
און די קאַלטע גלעטשערס, קען ווערען די בעוואונדערונג
פון אַ טויזענד־קעפיגער מאַסע אין אַ פאַריזער אָדער ניו
יאָרקער אָפּעראַ־הויז, וואו ער, דער טרוים, ווערט איבער־
געגעבען אין דעם גלגול פון אַן אַריא, געזונגען פון אַ
קאָקעטקע־פּרימאָדאָנאַ...

פון אונזער נשמה. קוים קענען מיר אין דעם גערעכט א
שטיקעל בלאַען הימעל זעהן...

אין דער איינזאמקייט שפּרייט זיך די וועלט פונאנד
דער אין איהר גאַנצער ווייטקייט. רוים פעהלט אונז
מעהר ניט און מיר אליין נעהמען אָן אונזער ריכטיגע,
פולע, רונדע געשטאַלט...

דאָן ערשט קענען מיר אויספּעקלען אונזערע גייסטיגע
מטלמלין, און זיי געהעריג פונאנדער שטעלען און איינ-
אַרדנען און אונגעשטערט פונאנדערפּלעכטען דעם קאַלטון
פון פערמישטע איינדרוקען...

און מענשען אליין מוז מען זעהן פון דער וויי-
טען, פון דער איינזאמקייט, אויב מיר ווילען זיי לייע-
בען אָדער האַסען. פון נאָהענטען האַבען מיר בלויז דעם
אייגענטימליכען גערודן פון זייער לייב...

אין אונזער איינזאמקייט, ווערען זיי אלע נשמות —
גוטע אָדער שלעכטע. די קערפּערס פערשווינדען...

און אויב מיר האַבען ניט וואָס האַלט צו האַבען
קענען מיר זיך קוויקען מיט אונזער שנאה, ווי מע קוויקט
זיך מיט אַ קרעפטיגען ביטער-טראַנק...

פון נאָהענטען איז בלויז דאָ ענטוועדער פיזישע
שכרות, אָדער פיזישער עקעל...

אין איינזאמקייט, אַראַפּקוקענדיג אויף דער וועלט
פון דער הויך, האַבען מיר אַ נצוץ פון יענעם געפיהל
וואָס די מלאכים מוזען האַבען ווען זיי שפּאַרען זיך אָן
אויף דעם געלענדער פון דעם זיבעטען הימעל און קוקען
אַראַפּ, טיעף אונטען, אויפ'ן „עולם השפל"...

איינזאמקייט

איינזאמקייט איז אַ תענוג צו וועלכען מען מוז זיך צוגעוואוינען — זאָגט מײן פריינד דער מענשען־קענער. דער וואָס האָט ניט געלערנט די קונסט פון זיין איינ־זאם, דער האָט פערנאָכלעסיגט די בעסטע געזעלשאַפט וואָס ער האָט ווען־עס־איז געקענט האָבען — די גע־זעלשאַפט פון זיך אליין. דען וואו קענען מיר געפינען אַ חבר מיט וועלכען מיר זאָלען קענען זיך אזוי גוט פער־שטענדיגען, מיט וועלכען מיר זאָלען זיין אזוי אויסגע־בונדען, ווי מיר אליין ?

די וואָס זאָגען אז דער איינזאָמער מענש שליסט זיך אויס פון דער וועלט, געברויכען בלויז אַ סקארבאָווע פראַזע וועלכע האָט אין דער ווירקליכקייט קיין שום אמת אין זיך ניט.

פ ע ר ש ל אָ ס ע ן זײנען מיר ערשט ווען מיר לעבען תמיד אין דעם גערויש און דעם געפילדער און דער צוזאמענגעוואָרפענער האַליאַסטרע פון מענשען, וואו מיר ווערען געדריקט און געקוועטשט אין אלע ווינקלען

און זעהר אָפּט פּאַסירט, ווי איך ווייס פון מיין איי-
גענער ערפּאהרונג, אז רעדענדיג טויכט אַרויס פאַר דעם
ריידער אַליין, אַ שפּאַגעל-נייער געדאַנקען...
אינוועניג איז ער געווען צוזאַמענגעקנוילט מיט אַ
סך אנדערע און האָט זיך ניט קלאָר אַרויסגעזעהן. אָבער
רעדען קען מען ניט אין קנוילען, און ציהט מען אין גע-
שפרעך פּאַנאָנדער פּאַדעם פאַר פּאַדעם ווערט יעדער פּאַד-
דעם זיך אַליין דייטליכער.
דאָס רוף איך אַ ז י י ט י ג ע חכנסה...

.1912

הארצען, און דערביי שפירט איהר גאָר ניט, ווי עמיצער
וואָלט זיך אָנגעשטרענגט אָדער ווי עמיצער וואָלט עפעס
געגעבען און עמיצער גענומען...

און די געדאַנקען שפּריצען אַרויס אזוי נאַטירליך,
און מיט אזא אימפעט, אז אייך דאַכט זיך, זיי זיינען
נאָר וואָס געבאָרען געוואָרען. און דאָ נ א ר ט איהר
זיך.

עס זיינען דאָ „עקס־פּראָמפטנע“ רעדנער אָבער עס
זיינען ניטאָ קיין „עקס־פּראָמיטנע“ דענקער. דער דענקער
וואָס רעדט אזוי לייכט און אָהן אַ מאַמענט פּערטראַכטען
זיך, רעדט פון אָנגעברייטען, פון פּאַרטיגען. ער האָט בע־
אַבאַכטונגען און געדאַנקען וואָס ער האָט גאָט ווייס וואו
און גאָט ווייס ווען אָנגעקליבען און דורכגעזיפט און
דורכגעקלערט, ווי מע קלערט דורך טהייערען וויין — ווער
גען אַלערליי זאַכען. און וואָס פאַר אַ געגענשטאַנד עס
זאָל ניט פּאַרקומען — ער האָט שוין וועגען איהם לאַנג
צוריק נאָכגעטראַכט, מעהר אָדער וועניגער, און איבער־
ראַשען קענט איהר איהם קיין מאָל ניט.

איך האָב פּריהער געזאָגט, אז ריידען איז אַ הוצאַה,
אָבער דער תּענוג פון אויסגעבען נאָכדעם ווי מע האָט זיך
אַ לאַנגע צייט געזעטיגט מיט אַרייננעהמען — איז אַן
ערפּרויטונג, אַן ערלייכטערונג און צייטענווייז אַ בע־
דירפּעניס.

די גמרא זאָגט: „מעהר ווי דאָס קאַלב וויל זױ זױ־
„גען וויל די קוה איהם געבען זױנען“ איך
קען אזעלכע וואָס מוזען זיך אַרויסרעדען. זיי וואָלטען
זאָנסט געקריגען מילך־פּיבער.

ארויסשלעפען... און וואָס פאַר'ע געראַטענע געדאַנקען
דאָס זיינען געווען! אַ מחיה געווען צו קוקען אויף זיי...
פאַראַן מענשען וואָס האַלטען זייער געלד אין אַ
קניפעל, און ווען זיי נעהמען אַרויס אַ בומאַזשקע טהוען
זיי עס „בדחילו ורחימא“, און קוקען דערביי אויף אייך
אזוי ווי זיי וואַלטען זאָגען „ברודערקע, דאָס איז ניט
„קיין הובעל־שפּאַן, דאָס איז געלט און געלט דאַרף מען
„היטען ווי אַן אויג אין קאַפּ“. און דאָך זיינען זיי בטבע
ניט קיין קמצנים.

איך האָב אָנגעטראָפּען אַ סך דענקער פון דער דאָ-
זיגער קאטעגאָריע. זיי זיינען „מלא וגדוש“, אָנגעשטאַפּט
מיט בריליאַנטענע געדאַנקען, אָבער נעהמען זיי צו אייך
ריידען, פעקלען זיי זיך לאַנגזאַם אויס, מיט אַ זייטענ-
וואונק צו אייך וואָס גיט אייך צו פערשטעהן, אַז איהר
דאַרפּט זיך מכוין זיין צו הערען עפעס וויכטיגס...

עהנליך צו זיי איז געווען יענער הומאַריסטישער
שריפטשטעלער וואָס פלעגט אזוי עקאָנאָמיזירען מיט
זיינע וויצען אין געשפרעך, אַז קיין המצאה זיינע איז מיר
ניט איינגעגאַנגען. איך פלעג אימער האָבען דאָס גע-
פיהל, אַז ער רעכענט קודם אויס וויפיעל זי איז ווערטה
פאַר זיין פערלעגער, און ווען ער שענקט זי מיר, ליידט
ער פשוט אַ געלד־שאַדען...

דער קאַנטראַסט צו זיי אַלעמען איז יענער וואָס
עפענט בלוז אויף זיין מויל, און עס גיבען זיך אַ לאַז
גלענצענדע ראַקעטען פון קלוגהייט און שאַרפּזין, וואָס
האָבען הפנים לאַנג געלעכצט אַרויסצוגעהן אויף דער וויי-
סער וועלט... און די פונקען פאַלען אייך אין מה און אין

איך געפין אזעלכען אויס דורך דעם אונטערשלאג
פון זיינע סחורות, דען דער אונטערשלאג איז זיין איי-
גענער, און ס'איז רעכט אז א ראצעמאָרענער געדאנקען
אָדער א זיידענער זאָץ זאָלען זיין אויפגעסטריגעוועט
אויף אָפגעבליאקטען קארטון...

איך האָב נאָך א פרוביר־מיטעל. איך זוך אויס פון
אונטער דער ערד, א טהעמא וואָס בלויז א משוגע'נעם
ווי איך קען איינפאלען, צו דיסקוטירען, און פאר וועל-
כער מיין בחור האָט בשום אופן זיך ניט געקענט צוגריי-
טען... און מיין ציצעראָ הויבט אָן טעלעבענדען מיט דער
צונג. דער גרויסער פראַזען־מעקלער הויבט מיר אָן דאָן
ארויסצוגעבען זיינע אייגענע פערזשאַווערטע און ווערט-
לאָזע פעניגער, און פון זיין גאנצען פערמעגען איז גע-
וואָרען א תל...

דאָס נעקסטע מאָל מיידט ער מיך אויס, און פרי-
בירט זיין גליק מיט אנדערע.

פאָראַן פערקעהרט אמת'ע גבירים, וואָס האָבען גאָנ-
צע זאסיקעס מיט גאָלדענע געדאַנקען, אָבער זיי זיינען
אזוי אונגעלומפערט, אז נעהמען זיי אייך ארויסצעהלען
א געוויסע סומע, פאלט עס זיי פון די הענד... אזעלכע
איז א מצוה אויסצוהעלפען. עס לויחנט זיך.

איך האָב געהאט א פעטער א לאַנד־היכל. פלעגט
ער נעהמען ריידען, איז געווען ווי געהן צו קינד. א וואָרט
צו א וואָרט פלעגט זיך ניט קלעפען, און איהר האָט גע-
קענט הערען ווי די רעדער פון זיין מהדמאשינע סקריפען
און קרעכצען. איך פלעג נעהמען אויף זיך די ראָלע פון
א העבאָם, פלעג ממש פאר די פיס די געדאַנקען פון איהם

איך האָב געקענט אַ יונגען מאַן מיט אַ געשליפענער
צונג, וועלכער פלעגט אייך אַרויסלאָזען אַ בעהויפטונג
אַדער אַ געדאַנקען, מיט דערזעלכער לויבטקייט ווי אַ
שוואַרצקינסטלער ציהט בענדלעך פֿון אַ קאַפּעלויש, קלע-
דענדיג אז ער וועט שוין ווי עס איז בענדינדען מיט
אַלערליי דעהדלעך דאָס וואָס ער האָט אַרויסגערעדט.

אַן אַרויסגעוואַנטעס וואָרט איז אַ טישעק. געוויסענ-
האַפטע סאָלידע מענשען וועלען קיינמאָל ניט אינטער-
שרייבען אַ טישעק אוןאזוי זיי האָבען ניט גענוג קאַפיטאַל
אין דער באַנק.

אַבער וויפיעל זיינען דאָ, וואָס גיבען אייך אַ טישעק,
וויסענדיג גאַנץ גוט אז זיי האָבען ניט אין דער באַנק
אַ ציכראַכענעם שילינג, אין טראַכטענדיג אז אידער
איהר וועט זייער טישעק דעפּאָנירען וועלען זיי שוין זייד
עס־איז די סומע „גוט מאַכען“? ...

דאָן קומט דער „האַבן“ וואָס לאָזט דורך יעדען טאַג
דורך זיינע הענט, הינדערטער און טויזענדער מינצען פֿון
אַלע לענדער אין פֿין אַלע „הורסען“ און איז אליין אַ
בלוטטיגער קביצן...

ער האָט ציטאַטען אין פראַזען און פיינע געדאַנקען
פאַר יעדער געלעגענהייט, און גיט זיי אייך מיט דער
פילער האַנד. וואָס האָט ער צו זשאַלעווען? מע קען,
ברוך הישם, די סחורה שטענדיג קריגען. נאַטירליך, אייד-
דער ער לאָזט אין גאַנג זיינע אַרטיקלען, רויסט ער צו-
ערשט אַראָפּ דעם יאַרליק און מע דאַרף זיין אַ כּומחה
אויף זיינע טאַנדעטנע וואַרע צו קענען אויסגעפינען
דעם נאָמען פֿון דעם פאַבריקאַנט...

טראכטען און ריידען

מיין פריינד דער מענשען־קענער איז בעזונדערס
אינטערעסאנט ווען ער קומט צו דער טהעמא „טראכטען
און ריידען“.

ער אליין רעדט בלויז פערזאָדיש. עס געהען אָפט
אוועק מאַנאָטען כסדר און איהר קענט פון איהם אַ וואָרט
ניט הערען. און דאָן, קומט אַן אויסגוס, ווי פון אַ פּלוצ־
לינגגעפענטען פּאַנטאַן, און ער שפּרױצט אַרויס זיינע
אַנגעזאַמלטע בעאַבאַכטונגען אין פאַרביגע עפּיגראַמען.
אין איינער פון אַזעלכע השתפכות'ען האָט ער גע־
זאָגט : —

טראכטען איז אַ ה כ נ ס ה און ריידען איז אַ
ה ו צ א ה . . .

פאַראַן אַזעלכע וואָס פערמאַגען קרה'ס אוצרות און
פּערגינען זיך ניט אַ פּרוטה אויסצוגעבען, און פאַראַן
ווידער אויסבריינגער וואָס ביי זיי קען זיך אַ מטבע ניט
איינהאַלטען אַ רגע.

עס איז דאָ נאָך אַן אַנדער קלאַס. דאָס זיינען די
וואָס גיבען אַרויס וועקסלען אויף וואָס זיי דאַרפען ערשט
אַריינקריגען.

גרעסטען כעמישען סוד אנטפלעקט, האָט אַ מרס. ערדי*)
 געמאַכט מיליאָנען פּערקויפּענדיג איהרע „קריסטשיען-
 סייענס“ געהיימניסען אין בוך-פאַרם — דריי דאָלאַר
 מיט פינף און צוואַנציג סענטס אַ געהיימניס...
 דען דער מענש מוז האָבען געהיימניס אַזוי ווי ער
 דאַרף האָבען לופט און שפּייז.
 ער וויל ליכט און זונען-שטראַהלען אין די פענסטער
 אָבער בתנאי ער זאָל צו יעדרר צייט קענען די פאַרהאַנגען
 אַראָפּלאָזען און זיך אַיינגורען אין זיינע געהיימניסען און
 זיין חשך...

---

*) די גרינדערין פון „קריסטשיען-סייענס“ (קריסטליכע
 וויסענשאַפֿט), אַ גלויבען לויט וועלכען קראַנקהייטען קענען
 געהיילט ווערען מיט דער מאַכט פון אמונה.

מיר האָבען ליעב זיך צו שפיעלען אין ליכט כדי
נאָכדעם צו געניסען בעסער די פינסטערניס. מיר צו-
ברעכען און צופאלמעסען אונזערע שפיעלצייג און וויינען
דערנאָך ווי קינדער, אימעצער זאָל זיי ווידער צוזאמענ-
שטעלען פאר אונז...

אין פינסטערניס פיהלען מיר זיך היימיש. פון דאָרט
קומען מיר און דאָרט געהערען מיר... דאָרט איז דאָס
גרויסע לעבען פון וועלכען אונזערס איז די מילבען-
אויסגאבע...

די נעבעלהאפטיגקייט פון דער מיטשטש'ער מילכ-
שטראם אפגלירט צו אונז מעהר ווי דער גלענצענדער
אבענר־שטערען...

ווען דאָקטוירים וועלען אויפהערען שרייבען זייערע
רעצעפטען אין לאטיין, וועלען זייערע רפואות האָבען א
קלענערע ווירקונג.

דער „גאָט-ווייס-וואָס“, וועלכער שוועבט ארום „אָק-
ווא פּראַ“ איז גענוג צו מאַכען פון ברוניס-וואסער א
כשוה-טראַנק...

צויבעריי איז אויסגעשפיעלט און שדים האָבען מורא
פאר עלעקטרישער בעלויכטונג. אָבער ספיריטיזם איז
זייער יורש געוואָרען.

טיטעזארע לאַמבראָזאָ וועלכער איז געווען וויסענ-
שאַפטמאַן גענוג צו מאַכען פון פערברעכען א קראַנק-
הייט, און פון גאונות א משוגעת — האָט געגלויבט אין
די השבעות פון פאלאדינאָ. און אין דעם זעלבען פערטעל
יאַהרהונדערט אין וועלכען מאַראַם קיריע האָט דעם

אריטהמעטיק איז דער גרעסטער שונא פון געהימט-
נים. און דעריבער שייט מען זיך צו צעהלען. מען דענקט
עס איז ניט מזל'דיג...

די מקובלים און נאך פריהער די אלט-גרויבישע פיר-
לאָזאָפען האָבען אפילו ציפערען ניט פערגונען זייער
וואַכעדיגע פערשטענדליכקייט, און האָבען געמאכט מיט
זיי אלערליי שוואַרץ-קינסטלערישע דרעהלעך, אבי פון
זיי אויך צו מאַכען אַ געהיימנים.

די אַלימפישע געטער האָבען קיין קיום ניט געהאט, ווייל
זיי זיינען געווען תמיד אויף דער זונן... זיי האָבען מיט
דער איינבילדונג קיין קונקעל-מונקעל ניט געמאכט, און
האָבען זיך ניט געשפיעלט אין בעהעלטנים. „אָט דאָס
זיינען מיר און פאַרטיג“...

דאָס קריסטענטהום האָט איהרע סקעלעטען איינגע-
וויקעלט אין הייליגע סודות-פולע מלבושים און האַלט זיך
נאָך עד היום...

משה רבינו'ס ז ו נ נ י ג ע תורה וואַלט אפשר
געהאט דעם זעלבען שיקזאַל ווי דער „קלאַר-אויגינער“
יופיטער, ווען ניט די ס ת ר י - ת ו ר ה , איבער
וועלכע מיליאָנען קעפּ האָבען זיך געמאַטערט און מיל-
יאָנען הערצער גע'חלומ'ט...

אונז ציהט צו דער געהיימנים ווי אונז ציהט צו דע-
ערד. „פון געהיימנים ביסטו געקומען און צו געהיימנים
וועט זיין דיין געלוסט“ — זאָגט אַ בת-קול יעדען עופ'-
עלע ווען עס ווערט געבאָרען.

אנטפלעקונג פון א געהיימניס איז פאר אונז דאָס וויכ-
טיגסטע. דאָס דויערט בלויז איין הרגען. דאָס
געהיימניס אליין, דאָס טאפען אין דער פינסטערניס, דאָס
בלאָנדזשען און פרוכירען טרעפען — איז פאר אונז דער
עיקר...

מיון שכן דער דעקאדענטישער דיכטער ווייס פון
דעם קונץ. ער בעשרייבט א זונען־אונטערגאנג אזוי אז
איחר ווייסט ניט אויב דאָס איז א שילדערונג פון יציאת
מצרים אָדער א בילד פון א פאָגראָם. און די לעזער זאָגען
אז ער איז דער אידישער מעטערלינק. זיי הויבען ניט
אָן צו פערשטעהן, און דערפאר זיינען זיי איהם דאָנק
באר...

מיר האָבען אזוי שטארק ליעב סודות אז א פער-
שלייערטער אונזן פאליובעט אונז בעסער ווי אן אָפענע
חכמה. דעריבער האָבען מיר אזא גרויסען רעספעקט פאר
א טפּש וואָס שווייגט...

סאלאָמע אונטער איהרע זיבען שלייערס געפעלט אונז
בעסער ווי די מוטער־נאָקעטע ווענוס... און ווער קען
זאָגען אז דער לייב פון הורדוס' שטיף־טאָכטער איז
געווען אזוי שעהן ווי דער קערפער פון דער ווייסער וואַ-
סער־געטין? די גריעכען זיינען אויף די זאכען געווען
בעסערע מכינים ווי דער ענגלישער אָסקאר וויילד...

און עס דארף צומאָל ניט זיין א שלייער וואָס דעקט
צו די גליעדער פון א יפת תואר. א מאַסקע הינטער וועל-
כער עס בעהאַלט זיך די פארצע פון א וואַלד־גולן אָדער
דער פערקרימטער פנים פון א פּאַיאָן, איז אָפט גענוג...

סטע מאַמענטען זיינען די יעניגע ווען מיר וואַרפען אַוועק
דאָס שכל־לאַנטערנדעל און פּערטרינקען זיך אין דעם גע-
היימניספּאָלען חשך וואָס האָט קיין אָנהויב און קיין סוף
ניט.

און אזוי האַלטען מיר אין איין אַרומשפּרינגען פון
ליכט אין פינסטערניס, פון העלע מחשבות אין דונקעלע
טרוימען, פון ממשות'דיגע פּאַקטען אין נעבעלדיגע דמיון-
וועלטען.

אָהן סודות וואָלט אונז דאָס לעבען ניט איינגע-
גאַנגען, און אויב מיר קוועלען אָן פון דעם פּייצינקען ברע-
קעל רוים וואָס מיר האָבען אַרום זיך בעלויכטען, איז דאָס
נאָר ווייל אַרום דעם ראַנד פון דעם דאָזיגען ליכט־קרייזעל,
זיך שפּרייטענדיג אין אלע זייטען, לאַגערט דאָס געדיכטע
געהיימניס וואָס מיר וועלען קיין מאָל ניט דורכדרינגען...
דאָרט וואו עס זיינען קיין פּערבאָרגעניסען ניטאָ זי-
כען מיר זיי קינסטליך צו בעשאַפען. פון די היראגליפּען-
שריפט פון די חרטומי־מצרים ביז די אויסגעטראַכטע האַ-
קוס־פּאַקוס־צערעמאָניען מיט וועלכע אַ מיטגליעד ווערט
אַריינגענומען אין דעם „אַרדען פון א. א. פ. צ." — צייגט
זיך אַרויס דער זעלביגער חשק פון דעם מענשען איינ-
צו־וויקלען זאכען וועלכע זיינען קלאָר ווי דער טאָג, אין
אַ טוך פון מיסטיציזם. זאָנסט וואָלט די לאַזשע אַ העלפט
פון איהרע מיטגליעדער פּערלאָרען...

די שרייבערס פון די אינדישע וועדאָס, דער מחבר
פון זוהר אזוי גוט ווי קאַנאַן דאָיל און זיינע דעטעקטיוו-
מעשיות — האָבען פּערשטאַנען די דאָזיגע הויפּט־טרונע
פון דער מענשליכער נשמה. דען ניט די איבערראַשענדע

געהיימנים

ווי א מילגרוים איז פול מיט קערנער, אזוי איז יעדער מענש פול מיט ווידערשפרוכען — זאָגט מיין פריינד דער מענשען־קענער.

פון דער רגע וואָס דער מלאך גיט דעם קינד אַ שנעל אונטער דער נאָז, ביז דער מינוט ווען דער טויט־טראָפּען פאַלט פון דעם מלאך־המות שווערד אויף דעם גוסס' לי־פען, איז דאָס לעבען איין לאַנגער „ויתרוצו“.

אַט נעהמט למשל אונזער יאָגענים נאָך געהיימע זאכען, און די גרויסע הנאה וואָס מיר האָבען פון סודות — איז דאָס ניט אין פלוג אַ ווידערשפרוך צו אונזער איינ־געבאָרענער שטרעבונג צו ליכט און אויפקלערונג ?

מיט דעם קליינעם גראַשענעם ליכטעל וואָס מיר רופען „פערשטאַנד“, זוכען מיר פון פריהמאָרגען ביז שפעט אין דער נאַכט, כאַטש אַ קליין פינטעלע פון דער אויביגקייט זיך צו בעלייכטען, און מיר פרעהען זיך ווען אַ זעמדעל אין דעם מדבר איז פאַר אונז העל געוואָרען.

און צו דער זעלביגער צייט שמאַכטען מיר נאָך דער אַרומיגער דונקעלהייט און אונזערע בעסטע און גליקליכ־

יעדע נייע מחשבה פון יעדען איינעם פון די אַנדערהאַל-
בען ביליאָן, וועט פריהער־שפעטער ווערען דאָס אייגענ-
טהום פון אלעמען...

דערפאַר איז ער אזא אָפטימיסט בנוגע צו מענשען
און צו דעם מענשליכען לעבען. דער נייער מענש — זאָגט
ער — דערנעהנטערט זיך אַליין מעהר צו די מעטהאָדען
פון דער שאַפענדער נאַטור אַרום איהם. ער האָט אויפֿ-
געהערט צו ווידערהאַלען, דען ער פערשטעהט אז דאָס
לעבען מוז זיך יעדען מאָמענט בענייען...

און דאָך האָט מײן פריינד אַ געוואַלדיגע ליכטשאַפט
צו דער פערנאַאָנגענהייט, און אַ האַמערישע לעגענדע אָדער
אַ ספור פון תנ"ך, האָט פאַר איהם גראַד אזא לעבעדיגע
בעדייטונג און אזא ווירקליכען ווערט ווי אַ קריעג אין
די באַלקאַנען...

פיינט האָט ער נאָך די ש ט ו י בֿימענשען וואָס
שטודירען זאכען ו ו י י ל זיי זיינען אַלט און ט ו י ט...
ע ר זויס נאָך פון לעבען, און דאָס אַלטע איז
אַ י ה ם ליכט, ווייל אין זיין געדאַנקען לעבט עס אזוי
ווי די געגענוואַרט...

און די געגענוואַרט איז ביי איהם דער מ ע נ ש
און אַלצדינג וואָס איז מ ע נ ש ל י ך . . .

.1912

דעריבער שטעלט מיין פריינד דער מענשענ־קענער
שטענדיג דעם טראָפּ אויף טהאָן, און אלע זיינע שאַרפּסטע
ווערטער לאָזט ער אויס אויף דעם היטבון פון הלומות...
ער האָט לייעב זעהר די גרויסע שטאָרט און קוקט
אויף איהר ווי אויף אַ בענשונג פון גאָט... דער כּרֶך —
זאָגט ער — איז אַ רעזערוואַר וואו דאָס בעסטע ווערט
אַנגעזאַמעלט, כּדי דערנאָך צו בעפּרוּכפּערען דורך הונד־
דערט קאַנאַלען און רינעס דאָס פּערוואַרפּענסטע דערפּעל...
און דאָס פּערוואַרפּענסטע דערפּעל מיט אַ סך גראַז
און אַ סך הימעל, איז דוקא דאָס וואָס ציהט אַ י ה ם
מיט געוואַלדיגער מאַכט...

איז דער גרויסער שטאָרט — זאָגט ער — דאַרף מען
קומען קויפּען פּראָוויאַנט פאַר דער נשמה, קליידער פאַר'ן
גייסט און כּלי־מכשירין צום לעבען... אָבער געברויכען
די אלע זאַכען דאַרף מען ווייט אוועק פון איהר...
די גרויסקייט פון קליינע זאַכען — זאָגט ער — לערנט
מען נאָר אויפ'ן ישוב, און דאַרטען לערנט מען אויך די
קליינקייט פון גרויסע זאַכען.

און מעהר פאַר אלצדינג זוכט ער אַריגינאַליטעט. דאָס
לעבען — זאָגט ער — איז אזוי קורץ אז עס סטאיעט ניט
קיין צייט פאַר ווידערהאַלונגען...

איך וואָלט וועלען זעהן — זאָגט ער אויף זיין איי־
גענאַרטיגען אויפן — אז יעדער איינער פון די בופּעעהן
הונדערט מיליאָן מענשען וואָס זיינען פאַראַן אויף דער
וועלט, זאָל טראַכטען אַ נ ד ע ר ם ווי אלע איבעריגע.
ווען אימעצער חזר'ט איבער אָדער טהוט נאָך אַ צווייטען
אין דער מינדעסטער זאָך בע'גול'ט ער אַ וועלט... דען

א דאָגמא איז א קהל'שער טלית... הגם לכתחלה איז
עס געווען א מלבוש צוגעשניטען פאר אימעצען לויט זיין
מאָס און לויט זיין וואוקס...

ער איז ניט קיין פוסטער טרוימער. ער האָט אזוי פיעל
הנאה פון א שעהנער ערפינדונג און פון א ניי-אויסגע-
קלעהרטער מאשין ווי פון א ריטהמישען געזאנג... און אָפט
פערבייט ער בכיוון די טערמינען ווען ער רעדט וועגען די
דאָזיגע זאכען. אזוי למשל, בעשרייבענדיג א געדיכט
וועט ער זאָגען, עס איז א שעהן שטיקעל אַרבייט, און
רעדענדיג פון א לאָקאָמאָטיוו וועט ער זיך אויסדריקען
אז דאָס איז „א פאָעמא אויף רעדער“.

ער זאָגט : אזוי ווי מאטעריע איז פאָראַן אין דריי
פאָרמען — לופט, פליסיגקייט און פעסטער קערפער,
אזוי האָט דעם מענשענ'ס ענערגיע דריי געשטאַלטען —
טרוימען, געדאַנקען און טהאַטען.

און אזוי ווי אייז אונטערשיידט זיך פון וואַסער, און
וואַסער פון פאָרע בלוז אין געדיכטקייט אָדער שיטער-
קייט אָבער ניט אין זייער עצם, אזוי איז א טהאַט ניט
מעהר ווי א פערגליווערטער טרוים, און א געדאַנקען די
לופטיגע פאָרמע פון א טהאַט...

טהאַטען זיינען אָבער דער ממשות'דיגער אַטעסטאַט
אויף געדאַנקען. ווען מע וואָלט אזא אַטעסטאַט ניט פער-
לאַנגט וואָלט איטליכער פושער געמאַכט דעם אָנשטעל
פון א ראַפּאַעלאָ און איטליכער שטיינהאַקער וואָלט גע-
מאַכט די פּרעטענזיע פון א ראָדין... און קיין רענטגען-
שטראַהלען צו ענטדעקען געדאַנקען אין אימעצענס מח
— האָבען מיר נאָך דערווייל ניט...

בעאבאכטענדיג האָט ער מעהר זאכען צו לייעבען און
מעהר זאכען צו האסען...

דען ער איז אויך א גרויסער האסער. האס — זאָגט ער
— לייטערט די לייעבע און בעפעסטיגט זי... לייעבע אָהן
האס וואָלט אַרײַנפאלען אין אַ סאָרט היהנער-פלעט, אָדער
זי וואָלט פון גרויס זיסקײט אָנגעהויבען שימלען...

האס — לענט ער צו — איז דאָס זויערטייג פון לע-
בען. אָבער דאָס ברויט פון לעבען איז לייעבע...

ער טהיילט מענשען אײן אין צוויי קאטעגאָריען :
אין אַזעלכע וואָס האָבען גאָט אין האַרצען און אַזעלכע
וואָס האָבען נײַט גאָט אין האַרצען. אין פּרעגט איהר
איהם אויס אַ ביסעל גענויער, געפינט איהר אויס, אַז גראַד
די פּרוכע און רעליגיעזע געהערען בײַ איהם אָפט צו
דעם לעצטען קלאַס...

ער אַליין איז אַ מאַמין. אָבער אין וואָס ? דאָס זאָגט
ער ניט קלאָר. רונד אַרום קענט איהר זיך אָנשטויסען,
און כאַפען אַן אַנצוהערענעם דאָ און דאָרט, אָבער מעהר
ניט ווי אַן אַנצוהערענס...

ער זאָגט אַז קײנער קען ניט רעדען לאַגיש פון זײַן
אַמונה אַזוי ווי ער קען ניט רעדען לאַגיש פון זײַן ער-
שטער לייעבע — ווען ער איז נאָך פּערליעבט...

ער זאָגט אָבער אַז רעליגיע און איז דער טױט
פון גלויבען... אַ רעליגיאָן — לױט זײַן מײַ-
נונג — איז געמאַכט פאַר אַזױ פּיעל אַז זי פאַסט קײנעם
ניט ריכטיג צו. געגעבענע תּוּרױת זײַנען טאַנדעטנע גלױ-
בענס...

אָבער ווען ער רעדט צו אייך האָט איהר תמיד דעם
איינדרוק, אז דאָס רעדט ער בלויז צו זיך אליין אויפ'ן
קול...

דאָס לופטערט ער בלויז אויס זיינע געדאַנקען, ווי
מע לופטערט אויס ספרים פון צייט צו צייט, כדי זיי דער-
נאָך ווידער אין שאַפּע צו פּערשליסען...

ער האָט האָלד קליינע קינדער און אין יעדען מענ-
שען וואָס ער בעגעגענט זוכט ער ראשית דאָס קינד...

ער זאָגט אז יעדער ילוד אישה איז צו יעדער צייט אַ
דרייבונד פון קינדהייט, מאַנשאַפּט און זקנה... וואו די
קינדהייט איז גובר איז אַ סימן פון גרויסקייט...

אין דער נאַטור האָט ער הויפטזעכליך לייעב בלומען און
בליהונגען... דער פאַרטיגסטער עפעל און דער רויטסטער
קארש זיינען ביי איהם אַן אַראָפּפאַל אַקעגען דער ווייסער
קווייט פון מאַי...

די פרוכט — זאָגט ער — איז דער סיום, און איך האָב
לייעב התחלות...

ער געפינט זיך בעליידיגט ווען מע זאָגט אז ער איז
א ב ע אָ ב א כ ט ע ר .

א ב ע אָ ב א כ ט ע ר — זאָגט ער — איז אַ
פ ו ר ש מ ן ה צ ב ו ר... צו מאַכען פון לעבען בלויז
אַ ספּעקטאַקעל הייסט לעבען אָהן שום פּעראַנטוואָרט-
ליכקייט...

ז י ז בעאָבאַכטען — ערקלערט ער — איז בלויז
אַ פּערבינדען־זיך מיט דעם לעבען פון אנדערע, אַ גייס-
טיגער קאָמוניזם. וואָס ער זעהט דאָס נעהמט ער אַרײַן
אין זיך און ער אליין וואַקסט דערפון...

מיר דאכט זיך צייטענווייז אז ער האָט ערגעץ אַ
זעקעל וואו ער זאמעלט זיי און וואו זיי ליגען אזוי לאַנג
ביז זיי ווערען פּערגליזערט... אויף דער ווייסער וועלט
קומען זיי ערשט אַרויס אין דעם גלגול פון שאַרפע ווערט-
לעך אין וויציגע בעמערקונגען — פון וועלכע ער האָט
תמיד אַ גרויסען זאפּאָס...

ער איז אָפט אַ גרויסער שוויינער... ווען ער שווייגט
זיינען זיינע אויגען ווי שטיבלע שוואַרצע שוואַימען וואָס
זיינען אַרײַן אין אַלע אייערע בעוועגונגען מיט דעם
דורשט פון אַ בלימעל וואָס טרינקט זיך מיט רעגען, נאָך
אַ לאַנגער טריקעניס...

און דערום רופּ איך איהם אַמאָל אין ערנסט און
אַמאָל אין שפּאַס, אַן „אוצר הנשמות"... דען וואָס ער
זייגט אַרויס פון אייך איז אייער נשמה, אָדער אַ בילד
פון אייער נשמה און ער אַליין ווערט דאָדורף רייכער מיט
נשמות פון טאָג צו טאָג...

און רעדט איהר צו איהם, הערט ער זיך צו נייגיריג
און אייפּמערקזאַם און מיט אַלע הוישים... אָבער הערען
הערט ער מעהר דאָס וואָס איהר פּערשוייגט
ווי דאָס וואָס איהר רעדט אַרויס... און ער איז אַ בריה
אויף אַרויסצושעפען דאָס פּערשווייגענע, איהר מענט עס
האָבען אויפ'ן סאַמע דעק...

איבריגענס, אינטערעסירט איהם מעהר דער וואָס
רעדט ווי די דבורים אַליין...

און דאָן זיינען דאָ צייטען, ווען ער אַליין רעדט אַ סך
און שנעל און מיט אימפעט, אזוי ווי עס וואָלט איהם אום
לעבען גענאַנגען.

ווער ער איז

— וואָס איך זאָג און וואָס איך טהו — זאָגט ער
אמאָל צו מיר — איז נוגע די וועלט, אָבער מיט מיר
אליין, אזוי ווי מיט מיינע אינגעוויידען, מיט מיין האַר-
צען און מיט מיין לונג-און-לעבער, האָט די וועלט קיין
שום שייכות ניט.

אָבער בסוד וועל איך איך פערטרויען ווער ער איז: —
ער איז ניט צו יונג און ניט צו אַלט. ער איז נאָך יונג
גענוג ליעב צו האָבען מענשען און מלמד זכות צו זיין
אויף זייערע שוואַכקייטען. אָבער ער איז שוין אַלט גע-
נוג זיך צו ערלויבען דעם לוקסוס פון אַפּלאַכען...

און אז ער לאַכט טהוט ער עס הילכיג און האַרציג און
איהר זעהט אז איהם קומט צו לעבען און געזונד דערפון.
אָבער קוקט איהר זיך צו אַ ביסעל נעהנטער, זעהט איהר
אז זיינע אויגען זיינען פייכט...

און דאָס איז די איינציגע צייט ווען איהר זעהט ביי
איהם אַ סימן פון טהרערען. אפשר וויינט ער אויך ווען עס
איז. אָבער ער האָט מסתמא דעם קונץ און די געשיקטקייט
זיינע טרעהרען צו פעהוילען.

מײן פריינד דער מענשענקענער

שטאָט אויגען זיינען שוואַרצע דימענטען אַריינגעד-
זעצט געוואָרען, און דער גלאַנץ פון די עדעל־שטיינער
איז געווען הונדערטער יאָהרען אַ היילונג פאַר די קראַנקע
וואָס פלעגען אַהין קומען פון אלע עקען פון אינדיען.
איין טאָג איז אַן אויג פאַרשוואַנדען... אַ גאָט-
פאַרשוועכער פון פרעמדע לענדער האָט אַ שוואַרצען די-
מענט אוועקגעטראָגען.

און געוואַנדערט האָט דער גע'גנב'עטער שטיין. ווער
קען זיינע גלגולים אויסדערצעהלען? ... צום סוף איז ער
אָנגעקומען אין אַ לאַמבאַרד אין פאַריז...

דאָרט שטעהט ער אין אַ שויד־פענסטער צוזאַמען מיט
די פּערעל פון אַ פאַרשטאָרבענער זינגערין, — אַ מתנה
פון אַן אויסגעלאַסענעם מאַרקיו וואָס האָט צוליעב איהר
זעלבסטמאָרד בעגאַנגען...

און יעדע נאַכט, פונקעלט דאָס איינציגע אויג פון
בודהא אין דעם טעמפעל אין אינדיען, און זוכט און
זוכט...

און דאָס אויג אין לאַמבאַרד פונקעלט און בענקט
נאָך דעם גאַנגעס...

.1913

געפעהלט האָט בלוז דאָס בלימעל וואָס דאָס מיי-
דעל האָט געזאָלט האַלטען שפיעלענדיג צווישען דעם גראָ-
בען און דעם מיטעלסטען פינגער... קוים אָנגעמאָרקירט
איז עס געווען...

ארום זיינען געשטאַנען די צושראָקענע פריינד פון
דעם געשטאַרבענעם, אין אלעמענס אויפּמערקזאַמקייט
איז געוועזען צוגעקלעט צו דעם אָרט אַוואו דאָס בלימעל
האָט געזאָלט אויסגעמאָלט ווערען.

וואָס האָט עס געזאָלט זיין : אַ רויז, אפשר אַ
ליליע ? אפשר אַ בינטעל פיאַלקעס ?

די ניטגעענדיגטע קווייט איז פאַר זיי געווען די
טראַגעדיע פון זיין פּלוצלינגען טויט...

אימעצער האָט זיך אָפּגערופען :

און וויפּיעל בלומען זיינען איהם אין קאָפּ פאַר-
בליבען ?...

3.

איך דערצעהל זיך ווייטער סתם אין דער וועלט

אריין : —

אין אינדיען ביי דעם טייך גאַנגעס, דאָרט וואו די
הייליגע לאַטאַס־בלעטער, טרוימען בייטאַג אין די
שטראַהלען פון דער זונג, און וויגען זיך סודות־פּול ביי-
נאַכט אין דעם שייז פון דער לבנה — שטעהט אַן אלטער
טעמפּעל. אין דעם טעמפּעל פון קדמונים אָן שטעהט אַ
בודהאַגעשטאַלט געשניטען פון ווייסען מאַרמאָר און בע-
ציערט מיט גאָלד.

סען רוישיגען ים... דאָרטען האָט ער אַ קליין הייזעל פאַר זיך געבויט, און אַ גאָרטען האָט ער געפלאַנצט, און אין דעם גאָרטען האָט ער איינגעפלאַנצט פערשידענע בלומען, פאַר יעדען פריינד אַ בלום...

און אַ גאַנצען טאָג פון דעם ערשטען מאָרגענשפראַך ביו דער דעמערונג פון אבענד פלעגט ער זיצען און צורוקקען זיין בלומען-וועלט... דען, דאָס בעסטע וואָס ער האָט פאַרמאָגט אין זיין לעבען — זיינע פריינד, זיינען איצט געווען פאַרוואַנדעלט אין דופטיגע בלומען...

2.

אַ צווייטע מעשה'לע דערצעהל איך זיך און עס הויבט זיך אָן פון אַ מיטען : —

...זיין קאָפּ איז צוריקגעפאלען אויף דעם רוקען פון שטוהל און שטאַרע ווייסלעך האָבען געקוקט צום סופיט...

אין איין האַנד איז נאָך געווען, דער פינזעל און פון דער אַנדערער איז נאָך וואָס אַרויסגעפאלען דאָס מאָל-ברעט און איז געלעגען מיט די פאַרבען אַרויף צו אויף דער ערד...

אויף דעם אויפגעצויגענעם לייווענט איז דאָס בילד כמעט געווען פאַרטיג. דאָס איז געווען אַ יונג-בלאָנד מיידעל לאַכענדיג איהר זונענשיין אין דעם טויטען קינסט-לעך'ס געזיכט אַרײַן...

1.

אָט דערזעהל איך זיך אזא מין מעשה'לע :

אמאל איז געווען א בלייכער מאן, וואָס האָט געהאט גרויסע שוואַרצע אויגען אין א גרויס ליכטיג הארץ. און אין דעם גרויסען ליכטיגען הארצען איז געווען א ים מיט לייעכטאפט וואָס האָט זיך אַרויסגעגאַסען דורך זיינע אויגען אין איבער זיינע ליפען — ווען ער האָט גערעדט... ער האָט געזוכט געליעכטע און האָט געזוכט פרוינד. ער האָט בירע געפינען. אָבער די געליעכטע האָבען איהם אלע פאַרראַטעהען. וואָלט ער ניט אזוי הייס געליעכט, וואָלט ער לכל הפחות זיך געקענט מיט א ביסעל גלייכ גילטיגקייט פאַרמאַסקירען — וואָלטען זיי אפּשר צו זיינע פיס געלעגען. אָבער פון זיינע אויגען און איבער זיינע לעפצען איז דער וואַרעמער שטראַם פון זיין צערטליכקייט געפלאָסען... און זיינע „לאַוראַס" האָבען איהם אויסד געלאַכט.

און די פרוינד האָבען איהם ניט פאַרשטאַנען. טריי זיינען זיי איהם געווען, אָבער זיין נשמה איז פאַר זיי געווען פאַרהיילען. זיי וואָלטען פאַר איהם אין פייער און אין וואַסער געגאַנגען, אָבער מיט זייער שטאַרקען האַנד דרוק האָבען זיי איהם אָפּט וועה געטהאָן, זיינע בלומען האָבען זיי צוקוועטשט...
האָט זיך דער בלייכער מאן א כּשוף אויסגעלעך

דענט און איז אוועק ווייט פון זיינע פרוינד און ווייט פון דער וועלט אין א פאַרוואַרפענעם טהאַל, ביי א גרוי-

וואס איך דערצעהר זיך אריין

ווען דער אבענד קומט, און די שאטענס פאלען
געדיכטער און געדיכטער, זיין איך אין דעם דונקעלען
צימער ביים פענסטער און קוק-צו ווי אין הימעל צינדען
זיך אן די שטערען און אונטען ווייט אוועק אין טהאל,
פלאקערט אויף א ים פון עלעקטרישע ליכט. די גרויסע
שטארט איינגעוויקעלט אין חשך, ציטערט און ווינקט מיט
טויזענדער פיבערישע אויגען. ווען-ניט-ווען הערט זיך
א פיף פון א צוג אדער דאס סוויסטשען פון א דאמפפער
וואס ברודזשעט ערגעץ וואו אין דעם האַדסאָן. א מאַ-
טער פליאַנטער פון קולות הויבט זיך ארויף צו מיר פון
דעם נאכטיגען בבל...

איך מאך צו די אויגען און נעהם זיך אליין דער-
צעהלען מעשות...

ווילדע אויסטראכטעניסען... איך ווייס אליין ניט
ווי זיי קומען צו מיר...

די אונגערֿיכטע נסיעה

איהר זונענסיסטעם איז געווען דער בוים... קוים
האָט זי אין איהר לעבען בעווויזען איין צווייג ארוםצור
קריכען, און געזוכט האָט זי, ווי אלע פון איהר גלויבען
— שפיון.

זי איז געווען אַ מילכ...

מאכט זיך אמאָל, אז אין איהר שפיון-זוכעניס, איז
זי פארקראַכען אזש אויף אַ פליגעל פון אַ קאנארעק, און
איידער וואַס-ווען, ווערט זי שוין געטראַגען אין דעם גרוי-
סען בלאָען רוים...

די מילכ ציטערט און האלט זיך פעסט אָן אַ פער-
דערל...

ווען זי איז צוריקגעקומען, האָט זי קודם-כל גומל
געבענישט... אָבער איהר גליקליכסטע עראינערונג איז דאָך
געבליבען איהר אונגערֿיכטע נסיעה
אין דער הויף...

.1912

פון וואַנען שטאַם אײך, און וואוהײן בין אײך אײגענ-
טלײך געגאַנגען? ...
דער קוסט וועט לאַכען :
אײצט בײסטו ד אַ, און דײן זונען־שפּאַציר אײז
געענדיגט...

.1912

דער זומער-פאָדעם

טראָגט זיך לאַנגזאַם, לאַנגזאַם, אין דעם גאַלדענעם
זומער-נאַכמיטאָג אַ ווייסער שימערענדער זומער-פאָדעם...
אַן אָפגעריסענער, לויזער, צו קיינעם ניט פּעדאַנטוואָרט-
ליכער זיידענער טרוים...

פון וואַנען שטאַמט ער, וואוהין טראָגט ער זיך? ...

קיינער ווייס ניט, ער אַליין אויך ניט... אָבער צו
וואָס שטעלען אַזעלכע פּראַגעס, ווען אַרום איז גרין און
רוהיג און די לאַנקע איז בעשפּריצט מיט ראַמאַשקעס און
דורך די זאַנגען לאַכען אַרויס די בלאַע קאָרן-בלומען, און
פון אונטער די דונקעל-גרינע קוסטעס, פינקלען די רויטע
יאַגדעס, און דער הימעל דרעמעלט אין זיין גאַנצער לוי-
טערער ברייטקייט? ...

וועט זיך דער פאָדעם אַמאָל פאַרטשעפען אָן אַ
בוים אָדער אָן אַ קוסט, דאַן וועט ער זיך פאַרטראַכטען...
און דאַן וועלען די ביידע פּראַגעס איהם טאַקע קיין
רוה ניט לאָזען:

דאס קרויט-בלאט

נאָהענט ביים צאָם, האָט זיך פּלאַך צושפּרייט אַ
קרויט-בלאט, אָהן פּרעטענזיעס און אָהן ערוואַרטונגען...
עס איז געווען פון בליי-גראַפֿען קאָליר ; קיין ריח האָט
עס ניט געהאַט...

פּלעגט אַמאָל אַהין אַ ביען פאַרבליאָנדזשען, פּלעגט
ער אַ שמעק טהאָן און מאַכען „ויברח“... אָט, זעהט איהר,
אַ וואָרעם אַ נבזה פאַר איהם איז עס גוט גענוג געווען...
דערפאַר, פּריה-בעגינען האָט דאָס קרויט-בלאט גע-
האַט מאַמענטען פון אמת'ען תענוג... די טראַפּענס פון
דעם געבליבענעם נאַכט-טהוי האָבען געטיינט אין דער
זונן און געבליסטשעט ווי געשליפענע דימענטען...

פּלעגט זיך אַמאָל אָנזאַמלען אַ גרויסער רונדער
טראַפּען, האָט ער דעם גאַנצען בלאָען הימעל אָפּגעטיפּ גע'ט
און דאָס קרויט-בלאט האָט זיך געפיהלט געהויבען...

און פּלעגט פּאַסירען אז דער אָהן פּלעגט זיך אין
יענער צייט אָפּשטעלען נעבען איהם, און אַרונטערופּען
דעם דאָזיגען טראַפּען — פּלעגט עס פיהלען יסורים יל
גיהנום.

„האָט ער קיין אַנדערען ניט געפונען ווי אַן אָרעם
קרויט-בלאט צו בע'גזל'ען ?“...

1912

דער גלגול

אמאָל האָט זיך אַ לערנע געקרייזט אין דער לופטען.
קומענדיג אלץ נידעריגער צו דער ערד, האָט זי געקוקט
מיט פאַרוואַונדערטע אויגען אויף אַ קאַלירטען פעלד־בליי-
מעל...

ווי שעהן געפאַרבט עס איז, — האָט דאָס פויר-
געלע געשטאַכט — איך וואָלט אלע מיינע טרעלען אוועק-
געשאַנקען פאַר זיינע מחיה'דיגע קאַלירען...
אונטען האָט זיך דאָס בלימעל אויפ'ן שטענגעל
אַרויף־צו געשמרעקט...

וואָס פאַר אַ תענוג עס מוז זיין צו פליהען — האָט
עס אין די גראַזען אַריינגעזיפצט — הויבסט זיך אויף
און שווימסט, שווימסט אין'ם בלאָען הימעל אַריין און
זעהסט פון אויבען אַראָפּ אַ גאַנצע וועלט...

טאָג פאַר טאָג האָבען ביידע געבענקט...
איין פריה־מאָרגען איז די לערנע נעלם געוואָרען,
און דאָס פעלד־בלימעל האָט געפעהלט...
איבער דער לאַנקע האָט אין דער זונן געטאַנצט אַ
שמעטערלינג — דער גלגול פון ביידע'ס בענקענים...

1912

די בת-מלכה'לע האָט דעם קייסער אויך געליעבט
מיט איהר גאַנצער נשמה, אָבער זי האָט ניט געקענט מיט
איהם חתונה האָבען ווייל זי האָט געוואוסט אז זי קען
מעהר ניט לעבען ווי צוואַנציג יאָהר...

דער קייסער פלעגט זיך אלץ טרייסטען אז זי וועט
דאָך פאַרבלייבען, ביז עס איז אָנגעקומען דער טאָג ווען
זי האָט געמוזט אָפשייד נעהמען...

דאָן איז די קליינע פרינצעסין אָפגעפאָהרען אויף אַ
ליכטיגען שטראַהל אַהיים, און דעם גאַנצען וועג האָט זי
געוויינט מיט קליינע זילבערנע טהערען, ביז זי איז צו-
געפאלען צו דער ברוסט פון איהר מוטער — דער לבנה,
אום קיינמאָל מעהר אין לעבען שוין ניט צו זעהן איהר
געליעבטען — דעם קייסער...

און די טהערען וואָס זי האָט פאַרגאַסען אויף איהר
טרויריגער נסיעה זיינען איינציגווייז געפאלען צו דער
ערד, און דאָרט האָבען זיי פליגלען געקראָגען. און זינט
דעם, אין די וואַרעמע נעכט פון זומער, פליהען זיי אום
אין די קוסטעס און אין די גראָזען און זוכען דעם קייסער,
הגם ער איז שוין לאַנג, לאַנג צוריק געשטאַרבען...
דאָס זיינען די פייער-פליעגען...

.1912

פייער-פריעגען

(א יאָפּאָנעזיש מעשה'לע—איבערזעצט פונג ענגלוש).

אן אלטער מאן, האקענדיג האָלץ אין וואַלד פאַר דעם שיין פון דער לבנה, האָט אויף א באַמבוס-צווייג דער-זעהן א קליין ליכטיג בעשעפעניס. דאָס איז געווען די קליינע פרינצעסין „שימער“. און דער האָלצהעקער האָט זי געפאַנגען און געבראַכט א מתנה פאַר זיין ווייב...

די פרינצעסין איז געווען קליין און צאַרט און בלייך, דען זי איז געווען א קינד פון דער לבנה. די אלטע האָבען זי אויפגעהאָדעוועט ביי זיך אין הויז און זי איז געוואָרען שעהנער און רייצענדער פון טאָג צו טאָג, ביז דאָס גאַנצע הייזעל איז געווען אָנגעפילט מיט איהר ליכטיגקייט און חן ביי נאַכט און מיט איהר צערטליכקייט און זיסקייט ביי טאָג. אלע האָבען דאָס וואונדער-שעהנע פרינצעסעלע געליעבט, אָבער מעהר פון אלעמען האָט זיך אין איהר פאַרליעבט דער קייסער פון לאַנד...

דאָס קעצעל איז האַסטיג אַרויפגעשפרונגען אויף
אַ נאָהענטען בוים, און אויסבויענדיג דעם רוקען האָט עס
גענומען מיאויקען אַזוי רחמנות'דיג אז איהם איז נאָאָם
געוואָרען דער גאַנצער עסק...

ער האָט בעשלאָסען, יהי מה שיהיה, ער וועט געהן
צום בעל הבית. מעהר ווי אַ בריק געבען וועט ער דאָך
ניט...

האָט ער פאַרלעגט דעם עק און איז לאַנגזאַם ארויף
צו דער וועראַנדא. צוערשט האָט ער אַ צוויי־דריי מאָל
זיך געריבען מיט'ן מויל אָן דעם בעל הבית' פוס, און דאַן
האָט ער זיך געמאַכט אַ האַרץ, און אַרויפגעלעגט די פאָ-
דערשטע לאַפעס ביי איהם אויף די קניע, און מיט
פאַרטראַכטע אויגען געקוקט אַהין וואו דער בעל הבית האָט
געקוקט... אָבער דער בעל הבית האָט איהם צו מאָל קיין
בריק ניט געגעבען. נאָר געקוקט און געטראַכט...

און דער הונד איז אַוועק אין ווינקעל פון דער ווע-
ראַנדא, זיך אויסגעצויגען אויף אַלע פיער און דעם קאָפּ
אויסגעשטרעקט פלאַך צו דער ערד און געקוקט אַהין וואו
דער בעל הבית קוקט, און שטיל געוואָיעט.

און אין די פאַרטהערטע אויגען האָט זיך געשפיגעלט

אַ טרויריגע הינטישע פראַגע : —
„וואָס זעהט ער דאָרט?..."

1910

א הונד

זיין בעל הבית איז געזעסען און זיך געווינט אויף א שאַקעל־שטוהל אויף דער וועראנדא, און צוגעקוקט ווי די זונן איז פארגאנגען אין מערב.

און ער, א לאנגער הונד מיט אראָפהענגענדע אויערען, און מיט תמיד־פארטהערטע אויגען, האָט זיך געיאָגט נאָך א פארשפּעטיגטער פליעג... און געיאָגט האָט ער זי אייגענטליך ניט ווייל ער איז בטבע געווען זשערנע נאָך פליעגען, נאָר פון לאנגווייליגקייט וועגען.

ווען די פליעג איז נעלם געוואָרען האָט ער געכאַפּט א קוק אויפ'ן בעל הבית, און דאָן האָט ער זיך דרוי מאָל איבערגעקוליעט אויפ'ן גראָז.

נאָך דעם האָט ער זיך אויפגעהויבען און איז אוועק־געלאָפּען אין מיטען פון דער לייריגער גאַס און אויס־שטעלענדיג דעם מויל מישופע'דיג קעגען הימעל, געבולען — סתם אין דער וועלט אריין געבולען...

ער האָט ווידער געכאַפּט א קוק אויפ'ן בעל הבית, און דאָן איז ער אנטלאָפּען הינטער'ן הויז און זיך געיאָגט נאָך א קליינעם קעצעל.

קוקט ארום רעכטס און לינקס. — ער וואָלט אַ מיליאָן
יאָהרען פון זיין לעבען אוועקגעשאַנקען אַבי צו וויסען
וואָס יענע דאָרט דענקען וועגען דעם...
„און אפשר האָבען זיי עס גאָר ניט געזעהן?“ —
טראַכט ער בעטריבט, און טראַכטענדיג לויפט ער —
אַ טויזענד מייל אַ סעקונד, אַ טויזענד מייל אַ סעקונד...

.1910

דער שטערן

מיט ווילדען אימפעט טראַגט זיך אַ גרויסער שטער-
רען ערגעץ אין רוים — טויזענד מייל אַ סעקונד, טויזענד
מייל אַ סעקונד... לויפט און לויפט דער שטערן, און
כאַפט אויף זיין האַסטיגער נסיעה, אַ קוק דאָ, אַ קוק
דאָרט...

זעהט ער רעכטס און לינקס, ווייט־ווייט אוועק,
פונקען, גרויסע און קליינע, געלע און ווייסע...

„מסתמא אויך שטערן“ — קלערט ער.

בענקט ער און וויל אַריבערשריען צו זיי :

— „ווי געהט עס, קאַמעראַדען?“

אַבער וואו ? ווען ? ווער וועט זיין קול הערען ?

אַזא שרעקליכער מרחק...

און אָט איז אַ פונק אַראָפּגעפאלען... זיך צושאַטען

איז שטויב און אויס...

„געיאָגט, געיאָגט און געמאַכט מיליאָנען הקפות און

לסוף קיין זכר ניט געלאָזען“ — זיפצט דער שטערן, און

ריח, דער דריטער די לענג פון זיינע בלעטלעך, און א
 פיערטער די פרוכטבארקייט פון זיינע זאמען...
 קומט אריין דער גערטנער און רייסט ארויס די
 „בעשטעלטע“, קוקען אלע און שווייגען, אָבער דער עולם
 טראַכט : געה וואוהין דו געהסט און זאָל דיר דוין גדולה
 וואויל בעקומען, אָבער אַ מוסטער און אַ כבוד זאָלסטו
 זיין... פון דיר דארפען שעהנע קינדער ארויסקומען...
 ווען דאָס לעצטע וואָרצעל־פּעדעמעל פּאַרלאָזט די
 בייט, און מע טראָגט די אויסגעפליקטע אַוועק, הויבט
 זי אָן שפירען איהר אַריסטאָקראַטיע...
 דאָ זיינען אלע מושלמים... אָבער דאָרט וואוהין
 מע פיהרט זי וועט זי זיין די בת יחידה, די געהויבענסטע...
 איהר שטאַלץ וואַקסט, און ווען זי איז שוין פאַר-
 פלאַנצט אין דעם נייעם גאַרטען, וואַרפט זי אַ קוק פון
 ביטול אויף די אַרומיגע...
 „אַן ערב־רב... אָבער אײַך? ...“

דאָס שושקעט זי צו דעם ווינד, וואָס גלעט זי, דאַכט
 זיך, אויך מיט מעהר דרך־אָרין ווי איהרע שכנ'טעס. ער
 ווייס די נפּקא מינה... אַמאָל זאָגט זי עס צו דער ביען...
 אָבער וואָכען אַרום ווען זי ווערט אַביסעל מעהר
 מקורב מיט דער ביען, טרעפט אַז זי פאַרטרויט איהר :—
 — אָבער דו ווייסט, קליינצינקע ? דאָרטען ביי
 אונז איז דאָך געווען שעהנער... קיין כבוד איז ניט
 געווען — אלע גלייך. אָבער אלע אַז ע ל כ ע ג ע
 ה ו י ב ע נ ע געווען...

1912.

לויטער געקליבענע און געהויבענע... אפילו די ציי
בעלע וואָס וואַקסט דאָ איז דער תכלית השלימות פון
דער ציבעלע-וועלט.

דער פרייז פון יעדער איז מיט גאָלד צוגלייך און
דער בעל הבית ווערט נהעטער זיי פארקויפענדיג צו קינדען
אין אלע טהיילען פון דער וועלט...

קומט אַ בעשטעלונג ערגעץ פון אַ ווייטען מקום,
פליקט מען אויס די בלום אָדער די פלאַנצונג, לעגט
מען זי אריין מיט ליעבשאַפט אין אַ קליינעם קעסטעלע,
פאַקט זי פון אונטען אַרום מיט ווייכער שוואַרצער ערד,
און אויף דעם קעסטעלע קלעפט מען אויף אַ גאַנצע מנהג
ווי מע זאָל זיך מיט דעם טהייערען געוועקס בענעהן...
ניט צופיעל זונן, ניט צופיעל נאַסקייט, למעה"ש, הזהר
וזהר... דען מפונקים זיינען אלע וואָס וואַקסען דאָ...

איז מען די פער פון אַ מין מעג מען זיך פאַר-
פיעסטען... פילוועט יען זיי און מע איז צופריעדען, דען
איטליכער פון זיי וועט אין זיין נייעם אָרט ווערען אַ
זידע פון אַ גאַנצען גזע היחס, פון דורות און דורות
אַריסטאָקראַטישע שפראַצונגען...

פריהער שפעטער וועט דאָס זיין דער גורל פון די
אלע וואָס וואַקסען אין דעם מיסטער-גאַרטען און איי-
ליכער פון זיי ווייס עס...

דערווייל שטעהט מען באגודה אחת, ניטאָ וואָס
מקנא צו זיין און מיט וואָס פאַר'ן שכן זיך צו ריהמען.
ווער דאָ איז דאָ, איז דער בחיר פון מיליאָנען... יעדער
האָט זיין „מורנו"... דער זיין פאַרב, דער אנדערער זיין

דער מוסטער-גארטען

אין א ווינקעל פון דעם גרויסען פארק געפינט זיך
דער גארטען פאר געקליבענע פלאנצען און בלומען. איט-
ליכע איז א פער פון איהר מין און דער טרוים און פרייד
פון יעדען באטאניקער...

הינטער יעדער ליענט א רייה יאהרען פון פראכעם—
געלונגענע און ניט-געלונגענע, און פון יגיעות אהן א
שיעור, און דער תמצית פון די אלע פראכעם איז זי...
בעסער איז שוין ניט געגאנגען...

דאָ שטעהען רויזען-קוסטעס וואָס זיינען זיך מקדים
צו בליהען מיט א מאָנאַט פריהער, און זייערע רויטע,
אָדער ווייסע זייד-בלעטלעך וואַרעמען זיך שוין פאר דער
זונן ווען פשוט'ע רויזען קריכען ערשט מיט מאַטער-
נים אַרויס פון די קנאָספען.

דאָ וויגען זיך לייליען, וואָס זייער ציכטיגע שלאַנקד-
קייט פאַרשעמט אלע וואַכעדיגע לייליען — אמת'ע ווייסע
בת-מלכה'ס, וויזענדיג צניעות'דיג זייער נאָקעטען חן...
און דאָ זיינען די ענגלישע פייילכען, מיט א בעזונד-
דערס זיסען ריח, וואָס אונטערשיידעט זיי אַלס א יחוס-
מישפחה, צווישען די פייילכען פון פראָסטערען שניט...

איצט האָבען זיי געמאכט חוכא-טלולא.
און דער „ערשטער תושב" האָט געטריקענט. מיט יעדן
דען זומער איז ער געוואָרען שוואַרצער און נאָקעטער און
דארער, ביז ער איז געבליבען שמעהן צווישען זיי — און
עראינערונג פון אמאָל, א „מידשהיהבויים".
פאַרנאָכט פלעגען זיך די שכנים ארום שושקען און
דערצעהלען מעשות וועגען איהם — דעם אָ פ פ ג ע-
ל ע ב ט ע ן.

געלאָכט האָבען זיי ניט מעהר...
ביי דעם אַקאַציענבוים אונטער דער קאָרע האָט
אַבער נאָך געלעבט א י י ן פאַרלאַנג...
אויף אַ דונער האָט ער מתפלל געווען...
אפשר פאַלענדיג וועט ער אַ פאַאר פון זיינע שכנים
מיטברעכען, און דאָס וועט זיין זיין נקמה...

.1912

שפעטער האָט ער זיך אַליין גע'מוסר'ט :
— אַ ריעז ווי איך, אַ שטאַרקער, אַ הויכער און
דאָס שיינדעל פון דער לאַנגע, דאַרף זיין גרויסמוטהיג...
און וואָס אין דער אמת געהט דאָס קליינוואַרג מיך אָן ?
מיינס וועלען זיי ניט אוועקנעהמען. דער עיקר בין אַ יך,
און וועל עס תמיד בלייבען...

אַבער די עזות־פנים'ער האָבען זיך געהויבען אַליין
מעהר און מעהר, און שוין אויף דעם דריטען זומער, האָט
דער בוים זיך געכאַפט אַז אונטען, צו זיין שטאַם, קומט
אַ קאַפּ זונענשיין ניט צו...

— מע וועט זיך מוזען אַ הויב טהאָן העכער —
קלערט דער אַקאַציענבוים — און אַנלערנען די חברה
לייט דרך־ארץ...

האָט ער זיך נאָך מיט מעהר אימפעט געצויגען צום
הימעל...

— אַזוי הויך וועלען זיי שוין ניט דערגרייכען —
שמייכלט ער.

איז אוועק נאָך אַ יאָהר און נאָך אַ יאָהר. און אַרום
איהם איז שוין געשטאַנען אַ המון פון הויכע בוימער פון
אַלערליי מינים...

מעהר ווי מיט'ן שפיץ האָט ער שוין דעם הימעל
ניט געזעהן... אין די צווייגען איז געוואָרען קאַלטלעך...
דער ערב־רב האָט איהם פון אַלע זייטען דאָס ליכט פאַר־
שטעלט...

דער אַלטער האָט זיין גדלות פאַרלאָרען.
— קינדער, איך דאַרף אויך לעבען — פלעגט ער
זיך בעטען, — לאַזט מיר אַביסעל זונענשיין איבער...

דער אקאציענבוים

ער איז געווען דער סאמע ערשטער תושב פון דער
לאַנקע, און אויפגעוואקסען מיט דעם אנגענעהמען גע-
פיהל, אז ער איז א בן־יחיד, און דער שיינדעל פון זיין
סביבה. פון יאָהר צו יאָהר האָט ער געשפּרײט זײנע צװײ-
גען און זײן קוק איז געװען דער הימעל... אויב ניט דער-
גרייכען, איז כאַטש װאָס נעהנטער צו איהם קומען...
אונטען אַרום זײנע פּים האָבען גראָזען אָהן א צאָהל
געשפּראַצט, און אין דער לופט האָט געזוכט און געזונגען.
דאָס אַליץ האָט ער בעטראַכט װי זײן ממשלה...
איז אימעצער געקומען און האָט אײנגעפלאַנצט
אַרום איהם, רײהען און רײהען פון דינע נידעריגע שטעק-
לעך... דער אַקאציענבוים האָט געלאַכט מיט א גלחות-
דיגען געלעכטער און זײנע בלעטער האָבען געכיכעט און
גערוישט מיט כײלדען גוטמוטהיגען שפּאַט, פון די נאָר
קעטע שטענגלעך...
ווען די נײַ־אײנגעפלאַנצטע האָבען אָנגעהויבען װע-
רען גרין, האָט זיך דער בוים לכתחלה געערגערט :
— א חוצפה פון אזעלכע...

קלעהרט ער :
 — פשוט משוגע ! אָהן וואָרצלען, אָהן בלעטער
 און רק דאָס זינגט.
 די ערקלערונג פון „מע טעלעגראפירט“ לעגט זיך דעם
 טאָפּאָל ניט אויפ'ן שכל, און ביי איהם איז ברוק ומנוסה,
 אז דאָס זינגט ער.
 מיט דער צייט קריגט ער ליעב זיין שכן... און שפע-
 טער וויקעלט ער ארום איהם זיינע צווייגען : —
 — עט, לאָז דאכטען, ער איז אויך אַ בוים... אַ
 נאקעטער נעבאך...
 און ווען דער סלופ הויבט אָן הוושען :
 — זוזוזוזוז...
 מאכט ער איהם שטיפעריש נאָך, און רוישט מיט
 אלע זיינע בלעטער :
 — ששששששששש...

.1910

חדוש'ט זיך דער אלטער און שטעלט אויס א האלכ-
פארטריקענטען צווייג : —

— שלום עליכם, פון וואנען איז א בויס ?
— איך בין ניט קיין בויס.
— וואָס הייסט, ניט קיין בויס ?
— איך בין אן אייזערנער שטאַנג.
— און וואָרצלען האָסטו ?
— אן אייזערנער שטאַנג דאַרף ניט קיין וואָרצלען.
דער טאָפּאָל-בויס הויבט ניט אָן צו פאַרשטעהן...
דער אויפטהו געפעלט איהם אפילו זעהר, אָבער בעטריבט
איז ער דאָך...
שפעטער הערט ער ווי דער אורח זינגט :

— זוזוזוזוז...
— וואָס איז דאָס ? ביענען ?
לאַכט דער חברה-מאַן :
— דאָס זיינען ניט קיין ביענען, זיידע.
— וואָס דען ?
— דאָס טעלעגראַפירט מען דורך מיר.
— און דו אליין ?
— איך שטעה...
— וואָס הייסט, דו שטעהסט ?...
— איך בין אן אייזערנער סלופ, און שטעה...
— אַ לץ ! — מורמעלט דער טאָפּאָל-בויס, און
בעשליסט מעהר ניט צו פרעגען.
און ווען ער הערט איהם מאַכען :
— זוזוזוזוז...

דער טעלעגראף-סלופ

שמעהט אן אלטער טאָפּאַל-בוים ביי דעם עק פון
גאָס און חלום'ט פון די בעסערע צייטען, ווען אַרום זיין
נען נאָך געווען לאַנקעס און זומפען און ווילדע קאָטשקעס
מיט גלאַנציג-בלאָע פליגלען... און רעכטס און לינקס אן
עדה מיט בויםער...

אָקעגען-איבער פאלט זיין אויג אויף אן אָפּגעהאַקט-
טען שטאַם... אַלץ וואָס איז געבליבען פון דעם אלטען
קאָלטענעוואַטען זקן וואָס פלעגט אין זומער-נעכט דער-
צעהלען אַזעלכע שעהנע מעשות פון רויטע אינדיאַנער
און פון הירשען...

און אַרום פלעגען די יונגע בויםלעך און ער בתוכם,
האַרבען מיט אַזאַ דרף-אַרץ...

און איצט איז ער דער זקן, און וואָלט אויף קענען
מעשות דערצעהלען, אָבער ס'איז פשוט ניטאָ פאַר וועמען...
שמעהט ער און חלום'ט...

איין טאָג קריגט דער טאָפּאַל-בוים אַ שכן — אן
אייזערנעם טעלעגראף-שטאַנג.

און אפשר — האָט ער זיך געטרייסט — ווען איך
וועל א ל י י ן זיין, וועל איך צוריק מיינע טרעלען
קריגען...

און ער האָט געווארט ביז אלע זיינען אוועק, און דאָן
האָט ער דערשפירט ווי פון מיליאָנען וואָרצלען און
בוימשיצען, דינען אַרײַן אין זיין קעהל טרעלען און
ליעדער...

און דאָס האַרץ פון וואַלד האָט געצאָפּעלט פון
פרייד און אונגעדולד...

אַבער ווען דער פּויגעל האָט אַ קול אַרויסגעלאָזען,
איז איהם אַ פּחד בעפאַלען, אזוי ווי ער וואָלט זיך אַלײַן
געזעהן אַ טויטען : —

איצט אויך, אין דער איינזאַמקייט, ווען אַרום איז
געווען אזוי שטיל, און ווען א ל י ן איהם האָט געקוואַלען
און געשטראַמט, דאָס ליעד פון די טיעפעניסען און די
שטערען — איצט אויך, זיינען פון זיין קעהל אַרויס
בלויז די פ ר ע מ ד ע, א י ב ע ר ג ע ' ח ז ר ' ט ע
קלאַנגען...

איז דער פּויגעל געלאַנגען אין אַ ווינקעל און האָט
געוויינט...

קרעכצען האָט ער מורא געהאַט... ער האָט געוואוסט
אַז ער וועט בלויז יענע פ ר ע מ ד ע קלאַנגען איבער-
קרימען...

האָט ער שטיל אין זיך געוויינט...

.1913

איינמאָל איז דורכגעגאנגען דורכ'ן וואַלד אַ בייזער
מכשף, וואָס האָט פיינד געהאַט אַלצדינג וואָס איז שעהן
און גוט. ווען ער האָט געהערט דעם זיסען געזאָנג פון
דער נאַכטיגאַל, איז ער שיער ניט געפאַלען אין הלשות,
און ער האָט דעם פויגעל פאַרשאַלטען צו ווערען אַ פאַ-
פּונאַי. דערנאָך האָט ער זיך צולאַכט און איז אַוועק.

אויף מאַרגען איז אַ יעגער געקומען אויף דעם זעל-
ביגען אָרט, און דערזעהענדיג דעם קאָלירטען פּאַפּונאַי,
האַט ער איהם תיכף געפאַנגען און אַוועקגעטראָגען אַ
היים.

דאָרט האָט ער און זיין ווייב און זיינע קינדער
געלערענט פון פריה ביז שפעט דעם שעהנעם פויגעל, ווי
נאָכצוזאָגען ווערטער און זאַצען...

דער פויגעל האָט זיך אַיינגענורעט אין זיינע פּע-
דערלעך און האָט געשוויגען. דען ער איז געווען דאָס
האַרץ פון וואַלד און האָט געבענקט.

אין אַ פּאָאר טעג אַרום זיינען געקומען געסט צו דעם
יעגער, און ער האָט דעם פויגעל אַריינגעטראָגען אין
זאַל, זיינע חכמות צו ווייזען.

און דער פויגעל האָט געהאַט זיין ערשטען שרעק :
אַריינקענדיג אין וואַנד-שפיגעל האָט ער דערזעהן אז
ער איז גאָר אַ פּאַפּונאַי, און ניט קיין נאַכטיגאַל.

ער האָט אַרויסגעלאָזען אַ וועה-געשריי, און האָט
זיך נאָך מעהר דערשראָקען :

ער האָט בלוין נאָכ גערעדט די ווערטער און
די זאַצען וואָס מע האָט איהם אַיינגעלערנט...

זעהן ווי די שטערען פינטלען און פינקלען פון גאָט ווייס
ווי ווייט...

און אין וואַלד האָבען זיך אַ סך חלומות אָנגעזאָ-
מעלט, און איהם האָט זיך געוועלט זיי אַרויסריידען.

אַבער איהם האָט אַ שפּראַך געפעהלט...

אויפ'ן ווינד האָט ער וואַרטען געמוזט... און איז דער
ווינד געקומען, פלעגט דער וואַלד שושקען בלויז אָדער
קרעכצען...

אַבער דער וואַלד האָט רעדען און, מעהר נאָך,
זינגען געוועלט — פון די שטערען וואָס ער האָט
ביי דער נאַכט געזעהן, און פון די ווייסע וואַלקענדלעך
וואָס האָבען צו איהם ביי טאָג פון הימעל אַראָפּגעשמייד-
כעלט...

איז דער וואַלד געווען שטאַרק מרה־שחורה'דיג, און
איינמאָל אין אַ פינסטערער נאַכט, האָט ער פון בענקעניס
און פערדרוס, זיין האַרץ אַרויסגעשפיגען...

דאָס האַרץ איז תיכף אַ נאַכטיגאל געוואָרען, און
דער וואַלד, האָט אַ שפּראַך געקריגען...

דורך די מיליאָנען וואַרצלען זיינען אַלע סודות
פון די טיעפעניסען, און פון די בוים־שפיצען זיינען אַלע
געהיימיסען פון די שטערען, אַריינגערונען אין דער
קעהל פון דער נאַכטיגאל...

דען זי איז געווען דאָס האַרץ פון וואַלד...

און פאַרהילכט איז געוואָרען דער גרינער ים מיט
זיסע טרעלען, און מיט מעלאָדיען, צו וועלכע אפילו דער
בעמאַכטער שטיין איז ניט קאַלטבליטיג געבליבען...

דער פערשאלטענער פויגעל

ערגעץ ווייט-ווייט, הינטער בערג און טהאלען, איז
געשטאנען א געדיכטער וואלד.

ווינטער-צייט האָט ער זיך איינגענורעט אונטער א
ווייסען קיטעל און איז געווען טויט פאר דער וועלט.
מיט זיינע מיליאָנען וואָרצלען אָבער האָט ער דער-
ווייל פון די טיעפעניסען געצויגען און געזויגען און אָנ-
געגרייט זאָפטען...

ווען דער פריהלינג האָט אַ הויך געטהאָן, האָט ער
דעם שנעע-קיטעל אַראָפּגעטרייסעלט, האָט זיך אויפגע-
צוכעט ווי פון אַ היהנער-פֿלעט, און זיינע זאָפטען האָבען
אָנגעהויבען אַרויסקוקען אויף דער ווייסער וועלט מיט
קליינע נאַאיווע אויגלעך... דאָס זיינען געווען קנאַספען.

פון זיי זיינען געוואָרען זיידענע קווייטען, און סאַ-
מעטענע בלעטער, און דער וואָלד איז געוואָרען איין גרי-
נער ים פון עק צו עק.

אַ גאַנצען טאָג איז ער געשטאנען און מיט זיינע
העכסטע שפיצען געקוקט אויפ'ן בלאָען הימעל, און אויף
די לופטיגע וואָלקענדלעך, און ביי נאַכט האָט ער גע-

מעשה לעד

א פרויענצימער וואָלט געוויינט און געשושקעט „האַיעי“...
און ער היום ווען עס לאָזט זיך הערען דער גרויסער
גאַלדענער יאָמער שווייגען אַלע. אָבער ווען דער שאַרפער
זיסער שוידער ציטערט דורך דער לופט, און דער שלוכין
„האַיעי“ — דאָן שושקען אַלע כינעזישע מאַמעס, אין
אַלע גאַסען פון פע־קינג, צו זייערע קינדער : —
— הערט זיך איין ! דאָס איז „קאַנ'געה“ וועלכע
וויינט נאָך איהר שוף ! דאָס איז „קאַנ'געה“ וואָס בעט
איהר שוף !...

.1912

אָבער אַרויסגעשטעלט האָט זיך, אַז דער גלאַנץ פון
דעם מעטאַל איז געוועזן ווייסער און ריינער ווי פרייה-
ער, און קיין סימן איז ניט געווען צו זעהן פון דעם שעהנעם
קערפער וואָס איז אין איהם געלעגען בעגראָבען.

די גיסונג איז געמאַכט געוואָרען. און מערקוויר-
דיג ! ווען דער מעטאַל האָט זיך אָפגעקיהלט האָט מען
דערזעהן, אַז די גלאַק איז געווען אַ פרייד אָנצוקוקען,
און שעהנער אין געשטאַלט, און פרעכטיגער אין איהרע
קאָלירען פון אַלע אַנדערע גלאַקען.

פון „קאָנ'נעה'ס" לייב איז קיין זכר ניט געווען צו
בעמערקען. זי איז אין גאַנצען איינגעזויגען געוואָרען
אין דעם מעטאַלענעם געמיש און האָט זיך צונויפגעגאַסען
מיט דעם בונד פון קופער און גאלד און מיט דער פער-
ברידערונג פון זילבער און אייזען.

און ווען מע האָט געקלונגען מיט דער גלאַק, זיינען
איהרע טענער געווען טיעפער, און ווייכער און מעכטיגער
ווי די טענער פון אַלע אַנדערע גלאַקען, און געגרייכט האָ-
בען זיי נאָך ווייטער ווי הונדערט „לי". און געהילכט האָ-
בען זיי ווי דאָס קנאַלען פון אַ זומערדיגען דונער. און
דערביי האָט זיך געהערט ווי אַ גרויסע שטים וואָלט
אַרויסגעקלונגען דעם נאָמען פון אַ פרויענצימער — דעם
נאָמען „קאָנ'נעה"...

אָבער עד היום צווישען איין מעכטיגען קלאַפ און
דעם צווייטען הערט זיך אַ לאַנגער דומפפער יאָמער, און
דער יאָמער ענדיגט זיך תמיד אין אַ שלוכץ — אזוי ווי

און אזוי שנעל ווי זי האָט עם אַרויסגעשריען איז זי אַרױנגעשפּרונגען אין דעם ווייסען מעטאַלענעם פּלוס, און די לאַוואַ פּון דעם שמעלצ־קעסעל האָט זי ברויזענדיג מקבּל פּנים געווען, האָט געשפּריצט מיט גרויסע פּלאַקערדיגע שטיקער ביז צום דאָך, איז אַריבערגעלאָפּען איבער דעם ערדענעם קראַטער, און האָט אַרויסגעשליידערט אַ ווירד־ בעלענדען פּאַנטאָן פּון פּאַרביגע פייערען. דאָן איז זי צוריקגעפּאַלען מיט בליצען און דונער־קנאַלען און מיט בייזע מורמלערויען...

דער פּאָטער פּון „קאָנ'געה“, אין דער מיטגעט פּון זײַן שמערז, האָט געוואָלט נאָכשפּרינגען נאָך איהר, אָבער שטאַרקע מענער האָבען איהם פעסט צוגעהאַלטען ביז ער איז אין הילטות געפּאַלען און זיי האָבען איהם ווי אַ טײַט טען אױעקגעטראַגען אַ הײם. און דאָס קאַמער־מײדעל פּון „קאָנ'געה“ איז שטום און צומײסט געשטאַנען פּאַר דעם שמעלצ־אױווען, האַלטענדיג אין דער האַנד אַ קלײנעם שױך אױסגעשטיקט מיט פּערל און דימענטען. ווען „קאָנ'געה“ האָט געמאַכט דאָס שפּרונג האָט דאָס מײדעל זי פּאַר'ן פּוס אָנכאַפּען געוואָלט און געבליבען איז אין איהרע הענד בלויז דער שעדער שױך, אױף וועלכען זי האָט נאָך אַלץ געגלאָצט ווי אַ משוגע'נע...

ניט קוקענדיג אױף די אַלע זאַכען, האָט דער בעפעהל פּון דעם ליכטיגען הערשער געמוזט אױסגעפיהרט ווערען, און די מעטאַליסער האָבען געמוזט ענדיגען זײער ווערק, ווי שלעכט עם זאָל ניט אַרויסקומען.

צו גיסען די גרויסע גלאַק. „קאָנ'געה“ צוזאמען מיט
 איהר קאמערמיידעל האָט איהר פאָטער בעגלייט ביז צו
 דעם שמעליץ-אויוען, און זיי האָבען זיך אוועקגעשטעלט
 אויף אַ הילצערנעם געשטעל פון וועלכען זיי האָבען צור-
 געקוקט ווי די גיסערס אַרבייטען און ווי עס פליסט דער
 שטראָם פון דעם צושמאַלצענעם מעטאַל. די אַרבייטער
 האָבען שווייגענדיג געטהאָן זייער אַרבייט. קיין קלאַנג האָט
 מען ניט געהערט, אויסער דעם מורמעל פון די פייערען,
 און דער מורמעל איז ביסלעכווייז געוואָרען אַ ברום, אזוי
 ווי דער ברום פון אַ קומענדען שטורעם, און דאָס בלוט-
 דויטע טייך פון מעטאַל איז לאַנגזאַם געוואָרען העל, ווי
 דער פּורפור פון דעם זונענאויפגאַנג, און דער פּורפור איז
 איבערגעגאַנגען אין גליהענדען גאַלד, און דאָס גאַלד איז
 געוואָרען בלענדענדיג-ווייס אזוי ווי דער זילבער-פנים פון
 אַ פּולער לבנה.

דאָן ערשט האָבען די אַרבייטער אויפגעהערט צו פיר-
 טערען די וואַהנינגע פלאַמען, און אלע האָבען זייערע
 אויגען געווענדעט אויף די אויגען פון „קואַ-יו“, און
 „קואַ-יו“ האָט זיך מכין געווען צו געבען דעם סיגנאַל מע
 זאָל נעהמען גיסען.

אָבער איידער ער האָט נאָך אויפגעהויבען זיין פינגער,
 האָט אַ ווילדער געשריי איהם געצוואונגען אומצודרעהן
 זיין קאָפּ, און אלע האָבען געהערט די שטים פון „קאָ-
 נ'געה“, וואָס קלינגט שאַרף און זיס ווי דער טרעל פון
 אַ פּויגעל, איבער דעם דונער פון די פייערען : —
 „פון דיינעט וועגען, פאָטער ליבער...“

מיאכט, ציטערנדיג פאר איהר פאָטער'ס שיקזאָל. און נאָכדעם ווי זי איז געקומען צו זיך, האָט זי ניט גערוהט און ניט געשלאָפּען און נאָכאָנאָנד געטראַכט פון דער געפאָהר אין וועלכער איהר פאָטער געפינט זיך, ביז זי האָט אין געהיים פערקויפט אייניגע פון איהרע דימענטען און מיט דעם געלט איז זי אוועק צו אַ שטערענזעהער און האָט איהם בעצאָהלט אַ גרויסע סומע, כדי ער זאָל איהר געבען אַן עצה ווי צו ראַטעווען איהר פאָטער פון דער סכנה וואָס איז איבער איהם געהאַנגען. און דער שטערענ-זעהער האָט בעטראַכט דעם גאַנג פון די שטערען און האָט נאָכגעזעהן אין די געהיימע ביכער פון די אַלכעמיקער, און נאָך אַ לאַנגער שטילקייט האָט ער איהר אַ תשובה געגעבען און געזאָגט :

— גאָלד און קופער וועלען זיך קיינמאָל ניט פער-קנאַכען, זילבער און אייזען וועלען זיך קיינמאָל ניט אַרומנעהמען, סידען דאָס פלייש פון אַ מוידעל זאָל אַרייַן געשמאַלצען ווערען אין דעם אויווען, און דאָס בלוט פון אַ יונגפרוי זאָל זיך צונויפגיסען מיט דעם געמיש פון די מעטאלען...

און „קאָנ'געה" האָט זיך אומגעקעהרט אַ היים מיט אַ בעטריבטען האַרצען, אָבער זי האָט געהאַלטען בסוד דאָס וואָס זי האָט געהערט און האָט קיינעם ניט דער-צעהלט וואָס זי האָט געטהאָן.

ענדליך איז געקומען דער שרעקליכער טאָג ווען אַ דריטע און לעצטע פּראָבע האָט געזאָלט געמאַכט ווערען,

צו דער ארבייט — צו דעם גרויסען האַרצוועהטאָג פון
„קואַן-יו“.

ווען דער זוהן פון הימעל האָט געהערט די געשיכטע
איז ער געוואָרען נאָך צאָרניגער ווי פריהער און ער האָט
געשיקט שלוחים צו „קואַן-יו“ מיט אַ בריעף, געשריבען
אויף ציטראָן-געלען זייד און פער'התמ'ט מיט דעם „זי-
געל פון דער שלאַנג“ און אין דעם בריעף זיינען געשטאָנען
די פּאָלגענדע ווערטער :

„פון דעם מעכטיגען „יאַנג-לאָ, דעם ליכטיגען און
„דעם הימלישען, וואָס שטאַמט פון דער פּאַמיליע „מינג“,
„צו „קואַן-יו“ : —

„צוויי מאָל שוין האָסטו פּערראַטהען דעם צוטרוי,
„וועלכע מיר, אין אונזער לייטזעליגקייט, האָבען דיר גע-
„שאַנקען. אויב דו וועסט דאָס דריטע מאָל ניט ערפילען
„אונזער בעפעהל, זאָל דיין קאַפּ אָפּגעשניטען ווערען פון
„דיין נאַקען. ציטער און געהאָרף“.

„קואַן-יו“ האָט געהאַט אַ טאַכטער, אַ זעלטענע יפת
תואר, וואָס איהר נאָמען — „קאַנ'נעה“ — איז געווען
אויף די ליפען פון אלע דיכטער און איהר האַרץ איז נאָך
געווען שעהנער פון איהר געזיכט. קאַנ'נעה האָט איהר
פאָטער אזוי שטאַרק ליעב געהאַט, אז זי האָט אָפּגעוואַנט
הונדערט געהויבענע חתנים, כדי זי זאָל ניט דאַרפען
אוועקגעהן פון איהם און דערמיט פּערוויסטען זיין לעבען.
ווען זי האָט געזעהן דעם געלען בריעף פּער'התמ'ט
מיט דעם זיגעל פון שלאַנג, איז זי געפאַלען אין איי-
זעלען און האָט געשרייען : „אויב דו וועסט דאָס דריטע
מאָל ניט ערפילען, וועל איך זיך אָפּגעשניטען“.

דעם רצון פון „קואַרַטיו“ און צו ערפילען אין יעדען פרט
דעם בעפעהל פון דעם זוהן פון הימעל.

אַבער ווען מע האָט דעם מעטאַל אויסגעגאַסען, און
מע האָט אַרונטערגענומען דעם ערדענעם פורעם פון דער
הייסער מאַסע, האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז כאַטש זיי
האַבען אַזוי שווער געאַרבייט און אַזוי גענוי אויפגע-
פאַסט, איז דער רעזולטאַט געווען אַהן אַ שום ווערט.ה.
דען די מעטאַלען האַבען ווידערשפעניגט איינער אַן דעם
אַנדערען. דאָס גאַלד האָט זיך ניט געוועלט מתחתן זיין
מיט דעם קופער, און דאָס זילבער האָט זיך ניט געוועלט
מיט דעם זיין מיט דעם צושמאַלצענעם אייזען.

און נאָך אַמאָל האָט מען געמוזט צוגרייטען די פּר-
דעמס, אַנציינדען די פייערען, און צוריקשמעלצען דעם
מעטאַל און איבער'חזר'ען מיט געדולד און מיט שווערע
מיה, די גאַנצע אַרבייט.

דער זוהן פון הימעל האָט זיך דערפון דערוואוסט און
ער איז געוואָרען דערצאָרענט, אַבער ער האָט אַ וואָרט
נישט גערעדט.

צום צווייטען מאָל האָט מען די גלאַק אויסגעגאַסען.
און דער פּועל יוצא איז נאָך אַן ערגערער געווען. די מע-
טאַלען האַבען זיך איינגע'עקשנ'ט און ניט געוואָלט זיך
צוזאַמענשמעלצען, און עס איז קיין אַחדות ניט געווען
און דער גלאַק און איהרע זייטען זיינען געווען צופלאַצט
און די ליפּען איהרע זיינען געווען פּונאַנדערגעלאָפּען און
צושפּאַלטען.

און צום דריטען מאָל האָט מען זיך געמוזט נעהמען

און דאָס איז די געשיכטע פון דער גרויסער גלאַק
 ווי זי ווערט בעשריבען אין דעם ספר „ביהאיאָאָטור
 טשוואַי“ פון דעם געלעהרטען „וואַפּאַאָטשען“ : —
 ארום פינף הונדערט יאָהר צוריק, האָט דער זוהן
 פון הימעל, דער גרויסער „יאַנג־לאָ“ פון דער קעניגליכער
 משפּחה „מינג“, בעפויהלען דעם ווירדיגען מאַדאַרין „קואַן
 יו“ אז ער זאָל לאָזען מאַכען אַ גלאַק וואָס זאָל זיין אזוי
 גרויס אז איהר קלאַנג זאָל זיך הערען פאַר הונדערט „לי“.
 אויך האָט ער איהם אָנגעזאָגט אז די שטים פון דער גלאַק
 זאָל געמאַכט ווערען שטאַרק דורך קופּער, און טיעף דורך
 גאַלד, און זיס דורך זילבער, און אז אויף איהר פנים און
 אויף איהרע ברייטע ליפּען זאָלען אויסגעקריצט ווערען
 געוויסע פּסוקים פון די הייליגע ספרים, און אויפהענגען
 זאָל מען זי אין סאַמע מיטען פון דער רעוידעניזשטאַרט,
 כדי זי זאָל הילכען דורך אלע גאַסען פון פע־קינג.
 און דער ווירדיגער מאַדאַרין „קואַן־יו“ האָט צו זיך
 גערופּען די גרעסטע מעטאַל־גיסערס און די בעריהמ־
 טעסטע גלאַקען־מאַכער פון דעם גאַנצען קעניגרייך, און
 אלע די וואָס האָבען געהאַט אַ שם פאַר זייער קונסט אין
 שמעלצ־אַרבייט. און זיי האָבען אויסגעקליבען מיט אַ מאַס,
 די מאַטעריאַלען וואָס האָבען געזאָלט אַריינקומען אין דעם
 געמיש, און זיי צוזאַמענגעשטעלט מיט גרויס געניטקייט,
 און זיי האָבען צוגעגרייט די פּורעמס, און דאָס פייער,
 און די געצייג און דעם משונה־גרויסען טאָפּ אין וועלכען צו
 קאָכען די מעטאַלען. און זיי האָבען געאַרבייט פלייסנדיג ווי
 ריעזען, זיך ניט פּערגינענדיג קיין שלאָף און קיין רוה צו
 מאַל, און האָבען געהאַרעוועט טאָג און נאַכט צו טהאָן

און די גרין-און-גאלד געפארנטע דאכפאנען פון דעם
טעמפל בעוועגען זיך ; די הילצערנע פישלעך איבער
זיי, קנוילען זיך קעגען דעם הימל ; און דער געזי פאָ
טרייסעלט, דורך דעם בלויען ווייהרויך-נעבעל, זיין אויס-
געשטרעקטען פינגער, אויף זיינע פרומע דיענער.

— קאָ—נ'געה !...

וואָס פאר אַ דונער-טאָן דאָס איז ! די לאַקירטע
טיוואָלים אויף דעם געזימס פון דעם פאלאץ דרעהען זיך
ערע פיערדיגע צונגען ; און נאָך יעדען מורא'דיגען קלאַפּ,
ווי וואונדערבאר איז דאָס פיעלפאכע עכאָ, און דער
גרויסער גאָלדענער יאָמער-קלאַנג און גאָר צום סוף, דאָס
שלוכצענדע שיפען וואָס שומעט אין די אויערען, ווען דער
דעזיגער טאָן הלש'ט אוועק אין געבראָכענע זילבער-זיפּ-
צען, אזוי ווי אַ פרויענצימער וואָלט געשעפטשעט :
„האי-עי !“

אָט אזוי האָט די גרויסע גלאַק געקלונגען, טאָג פאר
טאָג אין אַ משך פון קאָרגע פינף הונדערט יאָהר.

— קאָ—נ'געה !...

צויערטיט מיט אַ מורא'דיגען שטארקען קלונג, דאָן מיט
אַ טיעפען גאָלדענעם יאָמער און דאָן מיט אַ זילבערנעם
שושק :

— האי-עי !

און עס איז ניטאָ אַ קינד אין די גאסען פון דער אלטער
כינעזישער שטאָרט, וואָס ווייס ניט די מעשה מיט דער
גרויסער גלאַק און וואָס קען אויך ניט דערצעהלען וואָרום
די גרויסע גלאַק זאָגט „קאָ—נ'געה“ און „האי-עי“.

די נשמה פון דער גרויסער גלאַק

(פון לאַפּקאַדיאַ האַירן'ס כינעזישע לעגענדען. —
איבערזעצט פון ענגליש).

דער וואַסער־זייגער ווייזט אָן די שטונד אין דעם
„טהורעם פון דער גרויסער גלאַק“. איצט הויבט זיך אויף
דער האַמער און קלאַפט אויף די ליפען פון דער מעטאַ-
לענער ריעזין — אויף די משונה־ברייטע ליפען וואָס זיי-
נען בעשריבען מיט הייליגע פּסוקים פון בודהאַ.

און די גרויסע גלאַק ענטפּערט מיט אַ מעכטיגען קול :
— קאָ—נ'נעה !...

די קליינע געשניצטע שלאַנגען אויף די רינעס פון דעם
גרינעם דאָך, ציטערען אַזש ביז זייערע בעגולדטע עקען,
אונטער די טיעפע וועלען פון דעם דאָזיגען קלאַנג ; די
פּאַרצעליינע פּערזעהעניסען שוידערען אויף זייערע גע-
טאַקטע געשטעלען ; און די הונדערט קליינע גלעקלעך פון
די פּאַנאָדאַס שאַקלען זיך אַזוי ווי זיי וואָלטען מיטריידען
געוואָלט.

— קאָ—נ'נעה !...

א בעלוינונג פון צעהן טויזענד פונט איז אָנגעבאָטען
געוואָרען און דעמעקטיוום פון אלע לענדער האָבען זייערע
מוחות געשאַרפט...

מיט מאָנאטען שפעטער האָט מען דעם גנב געפונען
און דאָס איז קיין אנדערער ניט געווען ווי דער אלטער
עהרווירדיגער פּראָפּעסאָר וואָס איז געווען זייט דרייסיג
יאָהר קוראטאָר פון מוזעאום...

ער האָט מיט טרעהרען אין זיינע אלטע אויגען זיך
מודה געווען אין זיין פערברעכען אָבער ער האָט בשום
אופן ניט געקענט ערקלערען צו וואָס ער האָט עס גע-
טהאָן...

— ער ווייס בלויז — האָט ער ביי דער אויספאָרשונג
דערצעהלט — אז קוקענדיג אויפ'ן בילד זיינען איהם גע-
קומען געדאַנקען פון גנבה אין קאָפּ וועלכע האָבען איהם
קיין רוה ניט געגעבען ביז ער האָט דאָס בילד, איין מאָל
ביי דער נאַכט, מיט זיינע אייגענע אלטע הענד, אַרויס-
גענומען פון ראַהם און האָט עס בעהאַלטען ביי זיך אין
צימער... א טייפעלשער דראַנג האָט איהם געטריבען צו
דער גנבה...

דאָס איז די געשיכטע פון דעם בילד וואָס אַ גרויסער
קינסטלער האָט געמוזט מאַלען אויף אַ גע'גנב'עטען
שטיקעל לייווענט...

.1912

און דאָס בילד האָט זיך קיינמאָל ניט איינגעהאלטען
לאַנג אויף אַ פּלאַץ.

פון לאַנד צו לאַנד איז עס טראַנספּאָרטירט געוואָרן
דען, און דער פרייז איז תמיד געשטיגען. אָבער דעם גנב'ס
האַנד פלעגט קוים ערלויבען דעם אייגענטהימער זיך מיט
זיין קונסט אוצר אָנצופרעהען...

פריהער שפּעטער פלעגט עס פּערשוואַונדען ווערען...
ענדליך נאָך הונדערטער יאָהרען און נאָך אַלערליי
גלגולים איז דאָס בילד אָנגעקומען אין דעם מוזעאום פון
לאַנדאָן און דער מקח איז געווען צעהן מיליאָן פּראַנק.
אפילו דאָס, האָבען מבינים געזאָגט, איז ביליג...

אין אַ בעזונדערן צימער האָט מען עס אַריינגע-
שטעלט און שומרים ביי די טהירען האָבען געהאלטען וואָך
און אַ בעזונדערע ערלויבנים האָט מען געדאַרפט קריגען
פון דעם מוזעאום־אויפזעהער דאָס בילד צו זעהן...

און פון פריה בוי שפּעט זיינען מענטשען געשטאַנען
מיט גלאַנציגע אויגען און האָבען געקוקט אויף דער פרוי
מיט דעם זיסען בליק אין די אויגען און דעם שפּאַטישען
קרייזעלע אַרום די ליפּען. פאַרנאַכט פלעגען די היטערס
מוזען מיט געוואָלד דעם לעצטען בעזוכער אַרויספיהרען.

אין טאָג איז דאָס גאַנצע לאַנד אויפגעטרייסעלט גע-
וואָרען פון דער שרעקליכער נאַכריכט אז דאָס בעריהמטע
בילד איז גע'גנב'עט געוואָרען פון מוזעאום.

שוואונדען געוואָרען. אויפ'ן טיש איז געלעגען אַ קעסל
טעל מיט שמוקזאכען, וואָס דער גנב האָט ניט בעריהרט.
בלויז דאָס בילד האָט געפעהלט...

12.

מיט יאָהרען שפעטער איז דאָס בילד פערקויפט געוואָרען
אין ווענעדיג, דאָס מאָל פאַר צעהן טויזענד לירעס, צו אַ
רייכען סוחר, וועלכער האָט זיינע אינטימע פריינד איינגע-
געלאָדען דאָס בילד אָנצוקוקען...

מענישען האָבען די אויגען ניט אָפּרייסען געקענט,
ארטיקלען און ביכער גאַנצע זיינען איבער דעם וואונדער-
בארען בילד געשריבען געוואָרען, און אַ לעגענדע האָט גע-
נומען אַרומגעהן אז דאָס האָט געמאַלט מעפיסטאָפּעלעס
אליין.

ווען דער סוחר איז איינמאָל געקומען צוריק פון זיין
לאַנגער רייזע אין מזרח־לאַנד, האָט ער געפונען זיין הויז-
געזינד אין שרעק און טרויער.

אימיצער איז די נאכט פריהער אַריין דורך דער קע-
לער־טהיר, און האָט אויסגעשניטען דאָס בילד פון דער
ראַהם...

ווערט־האַכען זיינען רונד אַרום געלעגען, אַ גרויסע
סומע געלד איז געווען אין דעם אָפּענעם שראַנק.

דער גנב האָט זיי אפילו ניט אָנגעריהרט און בלויז
דאָס בילד האָט געפעהלט...

מאמענט דורך דער צופלאצטער קנאָספע... אָבער אין די
שאַטירונגען ערגעץ וואו, אין די פאלדען פון דעם קלייד
און אין די פלעכטען פון די האָאָר זיינען געלעגען גע-
דאנקען פון גנבה...

.11

אויפ'ן דריטען טאָג האָט מען דעם קינסטלער געפונען
טויט — פון הונגער... און דאָס בילד האָט אימיצער פון
די שכנים אוועקגע'גנב'עט...

דער קונסט־קענער צו וועלכען דאָס בילד איז גע-
בראכט געוואָרען, האָט בעצאָהלט דעם פרייז — פינף
פראַנק, און דערנאָך האָט ער זיך איינגעשלאָסען מיט זיין
מציאה בחדרי חדרים און האָט עס בעקוקט פאַר דעם
ליכט...

ס'איז געווען אַ יונגע פרוי פון אַ יאָהר פינף און
צוואַנציג, מיט ברוינע צולאָזטע האָאָר, און ווייכע צער-
טליכע אויגען, אָבער אַרום די צוואַמענגעפרעסטע ליפען
איז געווען אַ קרייזעלע אין וועלכען עס איז געווען אַן
אָפּגרונד פון שטאָלצער פּעראַכטונג...

דער קונסט־קענער האָט זיינע הענד געריבען, ער האָט
פאַר בלוזי פינף פראַנק אַ „שעד'עוור" געקריגען.

האָט ער דאָס בילד געהאַלטען פּערשלאָסען אין זיין
קאַבינעט און דעם שליסעל האָט ער ביי זיך געהאַלטען.
קינעם האָט ער ניט געטרויט...

אָבער איין פריה מאַרגען האָט זיך דער קונסט־קענער
די האָאָר געריסען פון שמערץ : דאָס בילד איז פּער-

די שלאנג, דאָס איז געווען די גנבה פון דעם ליי-
ווענט...

דאָס בילד איז געוואָרען קלערער און בולט'ער... זיינע
הענד האָבען פון הונגער און פיבער געציטערט אָבער דער
פינזעל איז געפלויען גיך, ווילד, פייערדיג...

און אין מיטען דערינען פלעגט דער פינזעל אַרויס-
פאלען פון די הייסע פינגער און דאָס צימער האָט גע-
הילכט פון אַן אונמענשליכען געלעכטער...

דאָס האָט דער אשמדאי געלאַכט דורך דעם קינסט-
לער'ס מויל...

— אַ שטיקעל לייזענט פאַר צעהן סו האָסטו גנב'-
ען געמוזט, דו, דער גאָט-געקוסטער...

10.

און דער מאַהלער האָט געמאָלט מיט צוויי נשמות.
אין איינער האָט זיך געשפיגעלט זיין ליעבע, אין דער
צווייטער האָט זיך געקנוילט אַ פלוך...

איך בין אַ גנב — האָט ער מאַלענדיג געטראַכט —
און מיין לעצטעס, מיין מייסטער ווערק
איז אויף אַ גנבה געשאַפען...

געשאַפען האָט ער זוי עס האָט נאָך קיינער אויף דער
וועלט ניט געשאַפען ביז איהם.

און צוגלייך האָט ער אַריינגעמאָלט אין יעדען שמריך
זיין שאַנד און זיין וועהטאָג — זיין גנבה...

געזיכט-צוגען האָבען אַרויסגעבליהט מיט איין ריהר
פון זיין פינזעל, אזוי ווי עס בליהען אַרויס רויזען אין איין

ער האָט זיך עראינערט פלוצים, אז ער האָט אַ בע-
 קאַנטען אַרמען מאַהלער וואָס וואויהנט ערנען ווייט אין
 אַן אנדער שטאָדט-פיערטעל און איז אהין אוועק...
 זיין בעקאַנטער איז ניט געווען אין צימער און די
 בעל-הבית'טע וועלכע האָט איהם געקענט האָט איהם גע-
 לאָזען אויפּוואַרטען, ביז זיין פריינד וועט קומען...
 ער האָט געוואַרט... און דאָן האָט ער אָנגעהויבען
 זיך שרעקען פאַר זיין חבר'ס קומען...
 ווי וועט ער עס איהם בעטען אַ שטיקעל לייווענט,
 וואָס בעטרעפט סך הכל צעהן סו ?
 עפעס אזוי ווי אַ פלעדערמייז איז דורכגעפלוויגען
 זיינע געדאַנקען.
 פאַרוואָס זאָל ער בעטען ? פאַרוואָס זיך אזוי ער-
 נידעריגען ?
 מיט אימפּעט האָט ער אַ כאַפּ געטהאָן אַ שטיקעל
 לייווענט וואָס איז געלעגען גרייט אויפּצוציהען, שנעל
 האָט ער עס צוזאַמענגעוויקעלט און איז אַרויס...

9.

צוויי טעג איז ער פון זיין גיבעל-שטיבעל ניט אַרויס,
 און געמאָלט האָט ער די שטאָלצע פרויען-געשטאַלט... זיי-
 נע געדאַנקען זיינען געווען אַ כאַאָס פון פייער... דאָס
 קאָקעטישע בילד האָט זיך געטונקט אַרויף און אַרונטער,
 אין דער פלאַמענדיגער פּאַסיגקייט, און אַרום דעם בילד
 האָט זיך געקרייזט אזוי ווי אַ שלאַנג...

— „איך הונגער, אָבער דיין בילד וועל איך ניט
פערקויפֿען...”

ער האָט זיך דערמאָנט אז ער האָט קיין שטיקעל
לייווענט ניט ביי זיך אין אַרבייטס־צימער, און זיין
לעצטער סו איז שוין לאַנג צוריק געווען אויסגעגעבען...
פערצווייפֿעלט איז ער פערבייגעגאָנגען איין מאָל און
נאָך אַמאָל די קראָמען וואו מען פערקויפט מאַהל־מאָל
טעריאלען. אין אייניגע פון זיי איז ער אַריין און איז באַלד
צוריק אַרויסגעלאָפֿען. מען וואָלט איהם ניט געבאָרגט
און עס וואָלט געווען אומזיסט דאָס בעטען...

8

אין זיינע שלייפֿען האָט געשלאָגען ווי מיט אַ האַר
מער. זיינע פינגער זיינען געווען אונגעדולדיג צו האָבען
דעם פינזעל אין דער האַנד און נעהמען אַרבייטען. און
דאָס געמעלד איז איהם פאַר די אויגען געשטאַנען און
האָט איהם שפּאַטיש געזאָגט : —

— דו ביזט צו אָרעם אפילו אַ שטיקעל לייווענט צו
קענען קויפֿען...

און זיינע ליפֿען האָבען זיך ביז בלוט אין איינאַנדער
אַריינגעביסען און אין מיטען דער גאָס האָט ער אַרויסגע־
שריען, ענטפערענדיג דעם געמעלד :

— איך בין רייך גענוג דיך פאַר געלד ניט צו פער־
קויפֿען, און אַליין צו פעהונגערען...
אָבער וואו קריגט מען דאָס לייווענט ? ...

נשמה איז א נעסט פון וואונדערבארע חלומות, אָבער דו
ביזט ארעם... דו ביזט א צוריסענער בעטלער...
און ער פלעגט מיט ווילדער האַסט לויפֿען און לוי-
פען, ביז ער פלעגט קומען אויסען שטאָרט, און דאָרט
זיך אַ וואָרף טהאָן אויפ'ן פעלד און וויינען, מיט דעם
קאָפּ איינגענורעט אין זאָמד..

7.

אזוי איז אוועק באַלד אַ וואָך. טעג שוין ווי ער האָט
אויסער וואַסער אויף זיינע ליפען ניט געהאט, אָבער ער
האָט אָן זיין הונגער פֿערגעסען און געלעבט אויף זיין
וועהטאָג און אויף זיין ליבע, און אויף דעם גיפט פון זיין
געליעבטער'ס שפּאַט...

ביז איינמאָל לויפענדיג דורך דעם געדראַנג פון די
פוס-געעהר, האָט אַ ליכט אויפגעבליצט אין זיינע האַלב-
פֿערלאָשענע אויגען...

— מאָלען מוז איך זי — האָט ער געשריען צו זיך.
און ווען ער האָט די ווערטער אַרויסגעלאָזט האָט ער
שוין געזעהן אַ געמעלד, פּאָלשטענדיג מיט איטליכען פֿעל-
דעלע פון געזיכט, מיט איטליכער שאַטירונג פון די האָאָר...
— און פֿערקויפֿען וועל איך דאָס בילד ניט — האָט
ער צוזאַמענדריקענדיג די ליפען געטראַכט — מיין הונגער
זאָל ניט מיט דעם פֿרייז פון איהר בילד געזעטיגט ווע-
רען...

— און איך וועל איהר שטאָלצען פנים אויפ'ן מאָל-
ברעט קענען שטאָלץ אַקעגען קוקען און זאָגען :

איהר קערפער און איהר פנים זיינען געוואָרען איין
זיסער רוף צו איהם... זי האָט געלאַכט און געוואונקען
מיט אזוי פיעל גליהענדע פערשפרעכונגען, אז איהם האָט
דאָס בלוט אַרויפגעזידט צום מאַרד...

און אין מיטען האָט זיך איהר בליק ווידער געענדערט
און האָט געגלאַנצט ווי דער קאַלטער שטאַל פון אַ קינזשאַל
און איהם געשטאַכען מיט פּעראַכטונג און שפּאַט...
— דו ביזט אַ בעטלער און איך בין פון אַדעלשטאַנד...

6.

דאָס צימער האָט איהם גענומען שטיקען, ער האָט
געוואָלט אַנטלויפּען פון איהר בילד און איהם האָט זיך
געדאַכט אז דאָס וועט איהם געלינגען, ווען ער וועט
פּערלאָזען זיין צימער...

אַ הונגעריגער, אַ צושוּבערטער, איז ער געלאָפּען
דורך די גאַסען, אָבער דאָס בילד האָט געגליהט און גע-
ברענט... דער שעלמיש-פּעראַכטענדער בליק אין די אויגען
האָט איהם געשפּיזעלט דעם מח...

מיט וויסטע שטאַרע אויגען פלעגט ער זיך פּערהוקען
אויף די שווי-פּענסטער און דאָן פלעגט ער ווי אַ וואַהנ-
זיניגער צוריקשפּרינגען.

זי האָט אויך פון דאָרטען אַרויסגעקוקט און געשמיי-
כעלט קאָקעטיש-שפּאַטיש :

— דו ביזט יונג, און איך וואָלט דיך געליעבט... דייןע
גליעדער זיינען שטאַרק און פול מיט יוגענד-זאַפט און ריי

די זונן — האָט ער בעמערקט — האָט איהם ניט
ליכט גענוג פאַרגונען. ער האָט געוואוסט, אז זי דרעהט
זיך אומיסנע אוועק פון זיין דאָך־דירה, און מיט עקעל
האָט ער איין טאָג זיין פינזעל אוועקגעוואָרפען.
— איך וויל ניט מעהר מאַהלען — האָט ער קריצענדיג
מיט די צייהן געשריען צו די ווענד פון זיין קאַמער און
האָט זיך פערמאַסטען מיט צוזאַמענגערריקטע פויסטען
אַקעגען דער גרויסער פעררויכערטער שטאָרט...
און דאָן האָט ער אַ פייער געמאַכט און האָט פער־
ברענט אַלע זיינע בילדער און צייכונגען...

5.

טעג נאָכאַנאַנד איז ער אין זיין צימער געלעגען אויף
דער צוריסענער זאָפּא, מיט דעם געזיכט צום באַלקען,
די אויגען געשלאָסען, און האָט זיך צונעהערט צו דעם
געמיש פון קולות וואָס האָט זיך אַריינגעטראָגען פון דעם
רוישיגען בבל, און אונטער זיינע צוגעמאַכטע ברעמען
האָט זיך פאַר איהם געטראָגען די שטאַלצע פרויען־גע־
שטאַלט...

איטליך קנייטשעל פון איהר פנים האָט ער געזעהן
און בעזונדערס דאָס קליינע קרייזעלע אַרום די ליפען וואָס
האָט געזאָגט :

— איך בין שעהן, די שַענסטע פון אַלע פרויען, און
דער וואָס וויל מיך האָבען, דאַרף זיין רייך און בעריהמט,
און דו ביזט אַרעם און אַן אונבעקאַנטער שמירער...
און דאָן האָט זיך דאָס בילד געביטען.

זי איז געווען פון אן אנדער וועלט און ניט פון זיין
שטאנד. בלויז א ר ו י פ ק ו ק ע ן האָט ער צו איהר
געקענט, און טרינקען איהר שעהנהייט ווי ער פלעגט
טרינקען די שעהנהייט פון דעם ראָזאַווען מאָרגען — פון
ווייטען...

ער האָט געהאַט צופיעל שטאַלץ נאָכצוגעהן און דרינג-
גען און אויסבעטלען גנאדען־ליעבע... און עס וואָלט אויף
ניט געהאַלפּען.

צום ערשטען מאָל אין לעבען האָט אַ ביטערקייט
אַרויסגעקוואַלען פון אַ שוואַרצען ווינקעל אין זיין נשמה,
און ער האָט גענומען פיינט האָבען צוערשט זיין אַרעמקייט
און דאָן די וועלט, וועלכע ער האָט אין זיין אַרעמקייט
בעשולדיגט...

איבער זיין גייסט האָט זיך פאַמעלעך פּערצויגען אַ
דיקע כמאַרע און אין סאַמע מיטען פון דער כמאַרע האָט
געשוואַומען אַ ליכטיג בילד — דאָס בילד פון דער גע-
ליעבטער...

דען די ליעבע פון דעם ארעמען מאהלער האָט זיך
געטונקט אין האַס, ווי אַ קליין רעטונגס־שיפעל טונקט
זיך אין אַ נאַכטיגען שטורעמדיגען אוקינוס...

4

די פרייד פון זיין שאפען איז ביסלעכווייז אוועק
און דאָס שוואַרצע ברויט וואָס ער פלעגט פריהער מיט
יונגע צייהנער ווי קעניג־שפיז צוקייען, פלעגט איהם אין
האלז שטעקען בלייבען...

איז געווען ביליג. און ער איז געווען מרוצה צו בעצאָהלען
אזא קליינעם מקח...

ער האָט צופיעל האָלד געהאַט זיין אַרבייט צו האַסען
די וועלט — די וועלט וועלכע האָט איהם ניט אַנערקענט.
און אזוי לאַנג ווי די זונן האָט איהם געשאַנקען גענוג
שטראַהלען פאַר זיין מאָהל־ברעט, און ברויט האָט ער גע-
האַט און יונג איז ער געווען, איז ער געווען גליקליך און
האַט געלאַכט צו זיך אליין, מיט ווייסע געזונדע צייהנער,
וועלכע זיינען פון פלייש־עסען קיין מאָל ניט קאָליע גע-
וואָרען...

פאַרנאַכט פלעגט ער אליין שפאַצירען דורך די דונ-
קלע אלעען פון פאַרק און אַריינציהען די זיסע אבענד-
לופט מיט דעם בעוואוסטזיין פון איינעם וואָס האָט זיין
טאָג־אַרבייט עהרליך פערריכט און מיט דעם אַנגענעהמען
געפיהל אז ער איז אַן עושר, און האָט אוצרות וואָס דער
רייכסטער פערמאָגט ניט.

3.

אַבער דער אשמדאי האָט געפאָדערט די ערפילונג פון
זיין פלוך...

איין אבענד שפאַצירענדיג אין פאַרק, האָט דער גאָט-
געקוסטער קינסטלער, דערזעהן אַ פרויען־געשטאַלט וואָס
האַט לויז־געלאָזט טויזענד ווילדע געלוסטען אין זיין האַר-
צען... פון אלע חלומות איז געוואָרען איינער און דער
איינער האָט איהם בעגלייט סאַי טאָג, סאַי נאַכט.

זיין הארצען האָט ער געהאַט דריי הונדערט מיט צעהן
וועלטען וואו דאָס לעבען איז געווען לויטער שעהנהייט און
גלאַנץ, און זיין קאָפּ איז געווען אַ קעניגרייך פון געטער
און העלדען און נימפען און ווייס־לייביגע פרויען...

אַ שטיקעל ברויט מיט אַ ביסעל מילך פאַר זיין נאָהר
רונג און לייווענט און פאַרב פאַר זיין אַרבייט — דאָס
איז אלץ וואָס ער האָט געדאַרפּט.

האָט ער אַ מייסטער־ווערק פאַרטיג געמאַכט — האָט
ער אָנגעטהאָן זיין אָפּגעריבענעם אויבער־בנד און האָט
עס אוועקגעטראָגען ערגעץ אין אַ קליינער גאַס וואו ער
האָט דערפאַר גענוג געקראָגען צו דערהאַלטען זיין גוף.
און ווען ער איז געגאַנגען צוריק אַהיים מיט די זילבער־
מטבעות אין קעשענע און אָהן זיין בילד, האָט ער גע־
טראַכט :

דאָס בילד איז מיינס, און וואו עס זאָל ניט זיין און
ווער עס זאָל עס ניט בעזיצען — מ י י נ ס וועט עס
תמיד בלייבען...

און אזוי טראַכטענדיג האָט ער געשמייכעלט און זיך
גענומען צו אַ צווייטען בילד...

.2

די וועלט האָט געוואַרט אויף זיין טויט אום איהם
זיין לאָרבער צו געבען. ער האָט עס געוואוסט, און ער
האָט געטראַכט אז אזוי דאַרף עס זיין... אַ קורצעס מענ־
שען־לעבען, אַלס אַ פּרייז פאַר לאַנגע אונשמערבליכקייט,

די געשיכטע פון א פילד

1.

אמאָהל מיט יאָהרען און יאָהרען צוריק, האָט גע-
לעבט אַ קינסטלער וואָס איז געבאָרען געוואָרען אויף דער
וועלט מיט אַ קוס פון גאָט און מיט אַ קללה פון דעם
איטראי. דער קוס איז געווען די גאָבע צו קענען מאַהלען
שעהנע בילדער און דער פּלוך איז געווען — אָרעמקייט.

און די מתנה פון גאָט האָט געלאַכט פון דעם טייר-
פעל'ס מיטלה, און פון יאָהר צו יאָהר איז זי געוואַקסען
און האָט זיך פּונאַנדערגעבליהט אלץ מעהר. אַזעלכע פּאַר-
בען און אַזעלכע געזיכטער ווי דער יונגער מאַהלער האָט
געפינזעלט האָט נאָך די וועלט ניט געזעהן, און דער גרוי-
סער ראַפּאָעלאָ האָט ענדליך אַ יורש געפונען וואָס האָט
איהם אַריבערגעשטיגען...

דורך די ענגע פענסטער פון דעם שמוציגען גיבעל-
שטיבעל, אַוואו דער מאַהלער האָט געוואוינט און גע-
אַרבייט, פּלעגט אַרוינשטראָמען גענוג ליכט ער זאָל זיינע
גרויסע זעהונגען קענען אויפ'ן ליינוואַנט ברענגען, און אין

נײַסמער

שרייען און געלאָף... א דינער רעגען הויכט אָן צו טריפען,
עס איז קענטיג שפעט אין דער נאַכט...
איך וועל ווידער טראַכטען פון איהר...
איך טוליע זיך איין אין א ווינסעל.
אַבער צו שפעט... דאָס מיידעל איז פּערגאַנגען.
איך קען זיך אויף קיין פּאַל ניט דערמאָנען ווי די
אויגען האָבען אויסגעזעהן...
פּערלאָרען, פּערלאָרען אויף אייביג...

.1912

נו, א דאנק גאָט ער איז שוין ווידער אוועק. איצט
זעה איך ווידער דעם פנים, די אויגען, די ליפען, דעם...
ניין, דעם האַלז קען איך בשום אופן ניט דערמאָנען... איך
פרוביר, אָבער עס געהט ניט...

גאָט מיינער, די באקען ווערען אויך מטושטשט... איך
מאָך א געוואַלדיגע אָנשטרענגונג. עס העלפט ניט, פער-
פאלען...

בלויז רויטע ליפען שמייכלען צו מיר און זאָגען צו
מיר : —

קום דאָ אראָפּ און פערבלייב מיט מיר...

אימיצער פרעגט ווער עס וויל אַפעלסינען קויפען.
איך שאַקעל מיט'ן קאָפּ „ניין“. דער פאַרמער פאַרקעט
זיך אין קאָרב און זוכט א גרויסען אַפעלסין און נעהמט
איהם שוילען מיט א דאָרפישען מעסערל...

איך מאָך צו די אויגען...

וואו זיינען די ליפען?...

פון דעם נעבעל זעהען זיך נאָר קנוילען גאָלדענע
האָאר און גרויסע בלאַע אויגען...

זיי געדענק איך אַקוראַט...

איך האַלט צוגעדריקט די ברעמען און טראַכט פון
זיי...

ווי לאַנג האָב איך געשלאָפען? ... קענטיג א לאַנגע
צייט. מיר שטעהען נעבען א גרויסער סטאַנציע. אויפ'ן
וואַקזאַל שלעפט מען קאַסטענס און טשעמאָדאַנעס... גע-

אָט נאָר וואָס האָב איך דאָך איהרע פינגער געזעהן
אזוי דייטליך, און שוין קען איך זיך ניט עראינערען ווי
זיי האָבען אויסגעקוקט אַקוראַט...
אין וואַגאַן האָט אימעצער זיך צולאַכט אויפ'ן קול...
ער שטערט מיך.

ווי האָט זי געמאַכט מיט דעם טאַשענטוך? ...
א נעבעל האָט זיך פּערצויגען איבער איהר ארעם און
איך קען בשום אופן ניט אויסמאַלען זיך דעם עלענבויען...
דערפאַר די פיגור, זי וועל איך פעסט האַלטען...
דער צוג האָט זיך ווידער אָפּגעשטעלט. מענישען קומען
אריין, קעגען מיר האָט זיך אוועקגעזעצט א פאַרמער מיט
א באַרד, וועלכע הויבט זיך ערשט אָן אונטער דער מאַרדע...
פאַר וואָס האָט ער זיך גראַד געזעצט מיר אַקעגען? ...
איך קעהר זיך אָפּ צום פענסטער און נעהם אויס-
מאַלען פון דאָס ניי ווי זי האָט זיך אויסגעבויען ווען
דער צוג האָט אָנגעהויבען געהן...
אַבער איהר בוזעם איז מיר פון העלער הויט נעלם
געוואָרען...

איך ראַנגעל זיך מיט נעבלען וואָס ציהען דאַכט זיך
פון אלע זייטען און פּערטונקען, פּערטונקען ביסלעכווייז
איהר קערפּער...

אַבער דער פנים... ווי ליכטיג ער שיינט אַרויס פון די
אלע נעבלען, די ווייסע דופטיגע באַקען, די גרויסע לאַזרנע
אויגען, די האַלב-צוועפענטע ליפען, דער שלאַנקער האַלז...
דער קאַנדוקטאָר איז אַריין איבערצוקוקען די ביי-
לעטען. וואָס איז דאָס פאַר אַן אָנשיקענים?

א סוויסטש, און מיר פֿאָהרען שוין ווידער... דאָס
מיידעל פֿאָכט, שעמעווידג און לאַכענדיג, מיט איהר טאָ-
שענטוך, און מיינע אויגען ציהען און ציהען זיך צו איהר
ביז זי ווערט פערשוואונדען ווייט, ווייט הינטער אונז...

אַבער איהר בילד האָב איך... דאָס וועל איך קיינמאָל
אין לעבען ניט פערגעסען... אייביג זאָל עם פערבלייבען
ביי מיר אין זכרון. מיין הארץ איז פול מיט דערמיט...

איך מאַך צו די אויגען... אָט זעה איך זי מיט אים-
ליכען שטריך פון געזיכט... אָט זעה איך די גרויסע ליכ-
טיגע אויגען איהרע, די הענד מיט די ווייסע לאַנגע פינ-
גער, די ברוסט, די לענדען...

איך מוז עם תמיד געדענקען...

די אויגען זיינען מיר מיעד און שלעפּעריג, אַבער איך
האָב מורא אז דער איינדרוק וועט פערגעהן, איך מוז
וואַך זיין ביז איך וועל איהר געשטאַלט איינברענען אין
געדעכטניס...

איך וועל אפילו די צייטונג ניט לייענען... קודם מוז
איך זיכער זיין אז איך האָב אלע איהרע שטריכען...

מיר פֿאָהרען און פֿאָהרען...

איצט ווייס איך שוין אז זי איז אויף אייביג איינגע-
דריקט אין מיין געדאַנקען...

א דאַמע ניט ווייט פון מיר וויל ביי מיר אויסגע-
פינען ווי ווייט מיר האָבען נאָך ביז שיקאַגאָ... איך ענט-
פער האַסטיג, איך וויל ווידער טראַכטען פון יענער...
אַבער ווי שרעקליך!...

לאָזען אַ שטראַהל פון דער זונן ניט דורך... אין וואַגאָן
זיצען מענשען, מיעדע, פערמוטישעטע פון דער טויזענד-
מייליגער נסיעה. די פנים'ער זיינען געל, פערשלאָפּען און
מיאוס...

דער צוג ווערט מיט אַמאָל אָפּהענדיג. אַ שרעקליכער
פערצווייפּעלטער סוויסטש, און דער לאָקאָמאָטיוו סאָפעט
ווי אַ פּערד נאָך אַ שווערען געלאַף... די וואַגאָנעס קריכען
און קריכען... אַ טרייסעל הינטערוועלאַף, און זיי האַכען
זיך אין גאַנצען אָפּגעשטעלט.

מיר זיינען ביי אַ קליינער סטאַנציע אין מיטען פון
אַ מדבר. די דאַמפּף-חיה דאַרף זיך מיט וואַסער אָנטרייב-
קען, און דאָן וועלען מיר ווידער פּאָהרען און פּאָהרען...

איך שטרעק אַרויס דעם קאָפּ דורך'ן פּענסטער און
זעה —

ווי קומט זי דאָ ? וואָס טהוט זי דאָ ? שלאָף איך
נאָך אַלץ און זעה זי אין חלום ?

אויפ'ן וואַקזאַל נעבען דעם אַרעמען בעאַמטען שמעהט
אַ נימפע ערשט פון אַ ליעדער-בוך אַרויס...

דער ווינד וואַרפט איהרע גאָלדענע האַאַר אויף דעם
פריישען לויטערען פנים... און די גרויסע בלאָע אויגען
קוקען מיך אָן שמייכלענדיג...

די באַקען רויטלען זיך ווען זי דערזעהט מיין נייד-
נידיגען בליק, און די פאַנאַנדערגעפּענטע אָבער שטומע
ליפּען, דאַכט זיך זאָגען : —

קום אַרונטער און בלייב דאָ...

א פאסירונג

די זונן האָט זיך הינטער די בערג אויף איהר נאַכט-
געלעגער אַראָפּגעלאָזען, אָבער אַ האַלבער הימעל האָט נאָך
געגליהט פון איהר אנדענק... אלע וויילע האָט זיך אַ נייע
פאַרב בעווזען און קוים האָט זיך דאָס אויג מיט איהר
אָנגעקוויקט, האָט שוין אַ צווייטע איהר פלאַץ פערנומען...
צאָרטער און מאַטער און בענקענדער איז דער מערב גע-
וואָרען, ביז דער טאָג איז געווען פערמעקט און צווייטען
די צווייגען האָט דער ווינד זיין אָבענד-קלאַג אָנגע-
הויבען...

איך בין געזעסען אין אַ פעררוקטען ווינקעל פון דער
וועראַנדא און האָב זיך דערמאָנט : —

איך פאָהר דורך אַ לאַנגער וויסטע. רונד און אַרום די
נאַקעטע גראָע פרעירי און זעלטען ווען אַ פאָר הייזלעך...
דער צוג לויפט און דער לאָקאָמאָטיוו וואַרפט מיט פער-
אכטונג שטיקער רויך אין דער ווילדערניס אַרײַן... די
רעדער קלאַפען פערביטערט מאַנאָטאָן אויף די רעלסען...
איך קוק אַרויס אויפ'ן הימעל — וואַלקענס, שווערע און
בלייערנע, פּוּזען פון איין ברעג צו דעם אנדערען און

אָבער דער באַרטענדער האָט געײַשאַקעלט מיט'ן קאָפּ און
נערעדט צו איהם : —
„הענעסי“ ברודער, מיר קענען מעהר קיין געלד
אויף דיר ניט אויסגעבען. ביסט צו אַלט, ברודער...
דער וואָגען איז אָפּגעפּאַהרען לאַנגזאַם און דורך די
גראַטעס האָט „הענעסי“ געקוקט תּהנונים'דיג אויפ'ן באַר-
טענדער און געוואָיעט...

.1912

פערשטאנען אז ערווארטען פון „הענעסין“ אויף דער על-טער, די קונצען פון זיין יוגענד, דארף מען ניט. און „הענעסין“ איז געוואָרען אויסגעדיענט. מיט די בעזוכער פון סאלון האָט ער זיך ניט מעהר גע'חבר'ט. איז אימעצער אַ נייער געקומען, איז ער איהם געווען גאַנץ גלייכגילטיג, זיינע אויגען זיינען געווען מיעד און פערפלושט, און גאַנצע טעג פלעגט ער ליעגען נעבען דעם טאַמבאק פון דעם „פרי לאַנטש“, און שלאָפען.

איין מאָל אין אָנהויב פריהלינג, ווען אין סאלון איז דורך אַ פענסטער אַריינגעפאלען אַ ברייטער פּאַס פון ליכט און האָט בעגילט אי דעם באַרטענדער אי די פּאַר אַפּגעריסענע תּושבים וואָס האָבען געטרונקען זייערע „סקונערס“ — איז „הענעסין“ אַרויסגעקראַכען פון זיין ווינקעל און איז מיט לאַנגזאַמע שלעפעדיגע טריט אַרויס אויף דער גאַס נעבען דעם סאלון. אָבער איידער ער האָט נאָך בעוויזען איינצואַטהעמען אַ פּאַר זופּען פון דער פּרי-שער פריהלינג-לופט, איז אָנגעקומען דער פּאַטאַלער וואָ-גען...

„הענעסין“ האָט מיט די לעצטע כחות אַרויסגעלאָזען אַ לאַנגען הייזעריגען וואָי, און האָט געוואַרט...

דער באַרטענדער איז ניט געקומען, און אַ פּאַר שכורים זיינען געשטאַנען און האָבען געלאַכט.

„הענעסין“ האָט געוואָיעט מיט מסירת נפש. אפּשר האָט דער באַרטענדער ניט געהערט? ...

און ווען דער באַרטענדער איז ענדליך אַרויס, האָט „הענעסין“ אַרויסגעשטעקט צו איהם אַ לאַפע דורכ'ן שטייג.

וואָיען : ער האָט געזעהן אַ „הונד־וואָגען“ אין הלום...
אַלע פּאַר מאַנאַט פּלעגט זיין שרעק בעשטעטיגט ווע-
רען. קוים פּלעגט ער זיך אַמאָל אַרויסכאַפּען אויף אַ מינוט,
פּלעגט אזוי ווי פון אונטער דער ערד אַרויסוואַקסען דער
„וואָגען“ און אימעצער פּלעגט אַראָפּשפּרינגען און איהם
אַריינשליידערען צווישען אַ כאַפּטע פון בילענדע און זיך
צאַפּלענדע בעשעפעניסען...

און יעדעס מאָל פּלעגט ער אַרויסלאָזען אַ לאַנגען וואָי,
און דער באַרטענדער מיט די „אַלטע קונדען“ פּלעגען
אַרויסלויפען. דאָס געלט פּלעגט צוזאַמענגעקליבען ווערען
און ער איז געווען אַן אויסגעלייזטער...
ביסלעכווייז האָט „הענעסי“ פּערלאָרען דעם גאַנצען
פּחד.

— נישקשה — האָט ער געקלערט — מיך וועט מען
ניט געהמען... איך האָב פּריינד וואָס זיינען פאַר מיר שטאַל
און אייזען. און „הענעסי“ איז געוואָרען אַ זקן אין
דזשימ'ס סאַלון. קיין רויהע פּלייש אפילו האָט ער שוין
ניט געקענט איינבייסען, געקאָכטע האָט ער געמוזט
האַבען.

די „קונצען“ זיינען ניט מעהר געגאַנגען. ער האָט פּרוּ-
בירט איינמאָל זיך שטעלען אויף די הינטערשטע פּיס
איז ער מיאוס אַנידערגעפאַלען. און וואָס דער באַרטענדער
האָט ניט צורעדט און צוטראָגן, די ליולקע פּלעגט זיך בשום
אופן ניט איינהאַלטען אין „הענעסי'ס“ מויל...

אַבער דער באַרטענדער האָט צו גוט געקענט „הע-
נעסי'ס“, בערייטוויליגקייט צו טראָגן זיין רצון, און האָט

אין אן ענגען שטייג, צוזאמען מיט א גאנצען ערברב פון
אוועלכע הפקרהינד ווי ער. „הענעסי“ האָט אַרויסגעלאָך-
זען אַ וואָי וואָס האָט דערגרייכט אזש אין סאַלון אַריין.
אויף זיין הילף־רוף זיינען געקומען קודם דער באַר-
טענדער און הינטער איהם די „אַלטע קונדען“. דער הינד-
קעדיגער סמיטה“ האָט זיך דער ערשטער אויסגערופען
מיט אַ פינף־סענטיגען, און מטבעות זיינען געקומען פון
אַלע זייטען ביז עס איז געוואָרען דער האַלבער דאָלער
פאַר וועלכען מען האָט „הענעסי“ אויסגעקויפט פון דעם
הונד־כאַפּער...

אַריינגעפיהרט צוריק אין סאַלון האָט מען איהם מיט
גרויס פאַראַד און עס איז געוואָרען אַ שמחה...
דעם טאָג האָט דזשיס'ס סאַלון געטהאָן גלענצענדע
געשעפטען. מע האָט זיך געפרעהט וואָס „הענעסי“ איז
נצול געוואָרען, און מע האָט געטרונקען לכבוד איהם מעהר
ווי געוועהנליך.

אין יענעם זעלביגען טאָג, האָט דער באַרטענדער גע-
געבען הענעסי'ן די ערשטע לעקציע ווי צו טרינקען
ביער אין האַלטען אַן אָנגעצונדענע ליולקע אין מויל...
לכתחלה זיינען די ביידע עובדות אָנגעקומען הע-
נעסי'ן זעהר שווער. אָבער סוף־כל־סוף האָט ער זיך דאָך
אויסגעלערענט, און זיין פּאָפּולאַריטעט איז נאָך מעהר
געוואַקסען.

דער קאָשמאַר וואָס האָט איהם געדריקט איז נאָר גע-
וועזען דער „הונד־וואָגען“. אָפּט ווען ער פּלעגט ליעגען
אין אַ ווינקעל און דרעמלען נאָך אַ געשמאַקער סעודה,
פּלעגט ער זיך אויפכאַפען מיט אַ שפרונג, און נעהמען

(קונצען). קיין גרויסער מאדים אויף קאמעדיאנטסקע
שטיק איז אייגענטליך „הענעסי“ ניט געווען, אבער
שטעהן אויף די הינטערשטע פיס האָט ער צו שטאַנד
געבראַכט, און זיין פּאַפּולאַריטעט איז געשטייגען.

פון סאַלון פּלעגט „הענעסי“ זעלטען ווען אַרויסגעהן.
די דרויסענדיגע וועלט האָט געהאַט פאַר איהם אַ קנאַפען
חן. אָפט פּלעגט ער צוגעהן צו דעם נידעריגען שיינפענ-
סטער און אַרויסקוקען און זעהן די טראַמוויים אין די ווע-
גען און די אויטאָמאָבילען, ווי זיי לויפען ראַשיג הין אין
הער. איהם פּלעגט נעהמען שווינדלען אין די אויגען. ער
איז געווען צופריעדען וואָס ער קען זיין אינווייניג אין
דאַרף זיך ניט אומטרויבען צווישען דעם דאָזיגען טומעל.

אין מאָל האָט זיך איהם פאַרוועלט מאַכען אַ שפּאַר-
ציער. ער איז מיט אַמאָל נעלם געוואָרען אויף אַ גאַנצען
טאָג, אין שפּעט ביינאַכט ווען ער איז צוריקגעקומען איז
ער געווען אַ פערבלוטטיגער און אַ צושלאָגענער.

פון דעם טאָג אָן האָט ער ניט געוואָגט אַ פּיס אַרויס-
צו שטעלען ווייטער ווי דער טראַטואַר פאַר'ן סאַלון.
„הענעסי“ האָט געוואוסט אז ער איז אַ הפּקרהונד.
אַנדערע הינט האַבען געטראָגען קאָלנערס מיט בלעכלעך
אַנגעהאַנגען אויף די העלזער. ער האָט ניט געהאַט, ניט
קיין קאָלנער און ניט קיין בלעכעל.

ווען „הענעסי“ איז אַלט געווען דריי יאָהר האָט ער
געהאַט זיין ערשטען אמת'ן שרעק.

ער האָט זיך גראַד געווארעמט נעכען דעם סאַלון ווען
דער „הונד-וואָגען“ איז אָנגעפּאַהרען, און איידער ער
האָט זיך נאָך אַרומגעזעהן איז שוין „הענעסי“ געלעגען

פאר'ן קאלנער און ארויסווארפען. לאפוקי „הענעסי“ —
ער האָט אין סאלון גענעכטיגט אויך.

ער האָט זיך פון טאָג צו טאָג געפיהלט אלץ מעהר
היימיש. קיין יחוס האָט מען דאָ ניט געדארפט און קיין
דרך ארץ האָט זיך ניט געפאָדערט. וואָס מע האָט יא גע-
דארפט איז געווען, צו קענען פערטראָגען דעם ריח פון
טאבאק און אויסגעוועפטע ביער, און דאָס איז דעם מיסט-
געבאָרענעם ניט שווער אָנגעקומען.

עסען איז געווען פיעל דאָס האַרץ געלוסט. דערויף
האָבען געקלעקט די שיריים פון דע „פרי לאַנטש“, טהאָן
האָט ער קיין זאך ניט געדארפט. איז „הענעסי“ געוואַקסען
און איז געוואָרען אַ גרויסער און קלוגער הונד.

ער איז געווען אויסגעבונדען מיט אלע בעזוכער פון
דעם שענק. ער האָט איטליכען גענוי געקענט און פלעגט
זיך די טהיר עפענען און אַ פנים חדשות איז געקומען,
פלעגט „הענעסי“ זיך אזוי לאַנג רייבען אַרום דעם באַר-
טונדער'ס קניע, ביז יענער האָט איהם פאָרגעשטעלט...
אויב ניט פלעגט ער בילען מיט אַ שטילער קלאַנגעדיגער
שטים.

און דער באַרטענדער פלעגט כמעט תמיד זיין בע-
געהר ערפילען...

ווען עס פלעגען ניט זיין קיין קונדען פלעגט דער
באַרטענדער אָנפיהרען מיט איהם לאַנגע געשפרעכען. אז
„הענעסי“ האָט זיי אלע גוט פערשטאַנען האָט מען גע-
קענט זעהן פון דעם וואָס ער פלעגט די נאַנצע צייט פון
דעם שמועס ניט אַראָפּנעהמען די אויגען פון זיין ג'פּאַטער.
אָפט פלעגט איהם דער באַרטענדער לערנען „טריקס“

ווען אימעצער האָט געהאט די חוצפה פאַרצילענען, אז מע זאָל דעם יתום רופען „טשו טאַבעקאַ“ (קיי טאַ- באַק), איז דער „באַרטענדער“ (שענק-קעלנער) ערשיע- נען אויף דער סצענע און האָט אונטערבראַכען די קאַנ- פערעניץ. אַ נאָמען געבען — האָט ער יירקלערט — דאַרף קיין אַנדערער ניט ווי ער. און הייסען וועט דער הונד — „הענעסי“, אַ בראַנפען וואָס האָט ניט זיין גלייכען, פון אַלאַסקאַ ביז מעקסיקאָ. זיין מיינונגס- ערקלערונג איז געווען אַן אולטימאַטום, באַם לאו האָט ער געסטראַישעט איטליכען און אַלעמען צושטעלען בחנם אַ „פאַר בלאַע שפּאַקולען“, וואָס האָט אויף דער שפּראַך פון געוועהנליכע בשר-זודם'ס געהייסען אַ פאַר סיניאַקעס אונטער די אויגען.

דער באַרטענדער איז געווען אַ מי שהיה „פּרויז-פּיי- טער“ (פּראָפּעסיאָנעלער ראַנגלער), און אַ הויז דעם האָט איהם זיין „אַמיט“ געגעבען גענוג ווירדע, אז זיין וואָרט זאָל רעספּעקטירט ווערען.

נאָכ'ן נאָמען געבען האָט מען פון ערגעז-וואו גע- שאַפען אַ ביסעל מילך און דער קליינער „הענעסי“ האָט גענומען קלערען וואָס פאַר אַ טהייערע זאַך עס איז צו זיין אַ הונד.

און פון דאַמאָלס אָן איז „הענעסי“ געוואָרען אַ מיטגליעד פון רושים'ס קאָלאָניע, צוגלייך מיט דעם „גרוי- סען טאָם'ען“ און דעם „הויקערדיגען דיק“. ער איז נאָך געווען אַ גרעסערער תושב פון זיי. זיי פלעגען מווען דעם דאָזיגען טרינק-גן-ערן פּערלאָזען איינס ביי נאַכט, אויב ניט פלענט דער געוועזענער „פייטער“ אָנכאַפען

ווערטה ניט, און אויף אזא קלייניגקייט שטעלט מען זיך
ניט אָפּ, ווען מע שרייבט די ביאָגראַפיע פון אַ מאַפּס אָדער
אַ פּודעל.

פאַרנאַכט, ווען „הענעסי“ האָט דערשפּירט אין זיין
דונקעלען מח, אז דער סוף פון אַ קליינעם הינדטעל וואָס
האָט קיין בעל־הכית ניט, איז — אויסצוגעהן פון הונד־
גער, האָט זיך אַ רויטער בעוואַקסנער פנים אַרונטערגע־
בויגען צו איהם און אַ דיקע שווערע האַנד האָט איהם
אַ נעהם געטהאָן און ערגעץ וואו געטראָגען.

מיט אַ פּאָר מינוטען שפעטער איז „הענעסי“ געווען
אין „דזשימ'ס סאַלון“ (שענק), דער צענטער פון אַ טויז
שכור'ע און האַלב־שכור'ע „אַלטע קונדען“, וואָס האָבען
געהאַלטען אַ מיטינג איבער איהם, ריכטיגער געזאָגט,
וועגען אַ פּאַסיגען נאָמען פאַר איהם.

און דאָ האָט זיך אַרויסגעוויזען ווי שטרענג אינדי־
ווידעל עס איז געווען דער געשמאַק פון דזשימ'ס קונדען.
די מיינונגען זיינען געווען פּערשיעדען.

דער „גרויסער טאָם“ האָט אויסגעקליבען דעם נאָך־
מען „ביג סקונער“ (גרויסע ביער־גלאָז), וועלכער האָט
אויסגעדריקט דעם העכסטען אידעאַל לויט טאָם'ס לע־
בענס־אַנזיכט... דער „הינקעדיגער סמיטה“, וואָס פּער־
קויפט אַ גאַנצען טאָג שוך־בענדלעך, איז מעהר נוטה גע־
ווען צו דעם ממשות'דיגען „פּרי־לאָנטש“ (פּרייער צו־
בייסען), און האָט געקלערט, אז אזא נאָמען וועט זיין
מזל'דיג, און „דיק דער הויקער“ האָט געוואָלט פּעראַיי־
ביגען זיין ליבעלינגס־שנאַפּס „אַלד־קענטאַקוי“ און האָט
געוואָלט דערמיט מזכה זיין דעם נייע־געפונענעם.

„הענעסי“

ווען „הענעסי“ האָט צום ערשטען מאל אויפגעמאַכט זיינע צוגעקלעפטע אויגלעך, האָט זיך גאָט'ס שעהנע וועלט פאַר איהם אַנטפלעקט, אין דער געשטאַלט פון אַ בערגעל מיסט אויף דעם הינטער-הויף פון אַ ביער-שענק, און אויף דעם האַזיגען בערגעל איז ער געלעגען — אַליין.

„הענעסי“ איז נאָך געווען צו יונג צו פּילאָזאָפּירען, און אַ הויז דעם איז ער געווען אַ הונד — וואָס איז בכלל ניט מסוגל צו פּילאָזאָפּירען. ער האָט אפילו ניט פער-שטאַנען אַז ער פּי יושר, האָט ער איצט געזאָלט האָבען נעבען זיך אַ מאַמען.

לויפּען אָדער אפילו געהן געהעריג האָט ער ניט גע-קענט, און הונגעריג איז ער געווען, איז ער אומגעקראַכען און געסקאוואַטשעט, ניט כּדי אַנצוציהען אימעצען'ס אויפּמערקזאַמקייט, נאָר פשוט ווייל איהם האָט וועה גע-טהאָן.

ווי לאַנג ער איז אזוי אַרומגעקראַכען, איז שווער צו זאָגען. אין דעם לעבען פון הינט האָט צייט לחלוטין קיין

— ווי איך זעה — זאָגט ער צו מיר מיט שטראַהד
לענדע אויגען — האָט איהר הפנים געמיינט אז איך בין
אן עם הארץ און איהר וואונדערט זיך ווי קומט דאָס צו
מיר... איך האָב נאָך מיט פינף און צוואַנציג יאָהר צו-
ריק, געשריבען אן אַרטיקעל אין „המליץ“ — „על החנוך“
האָט עם געהייסען און עם האָט אָנגעמאַכט אַ רעש.. אָבער
צו מיין אַרבייט אויפ'ן זוהר קומט עם ניט. איהר לעזט
עם דורך...

ער האָט געזעהן מיין שטומען פּראָטעסט און האָט
צוגעלעגט :

— איך מיין ניט דוקא איצט אויף דער מינוט... אָבער
שפעטער לעזט עם דורך און זאָגט מיר אייער מיינונג.
איך וועל אַרײַנקומען צו איך מאָרגען...
איך האָב איהם צוגעזאָגט...

ער האָט זיך אָפּגעזעגענט, אָבער שוין שטעהענדיג אין
טהיר האָט ער זיך ווידער אומגעקעהרט און געזאָגט :
— אָבער למען השם, פּערגעסט ניט איבערצורעדען
מיט מיין זוהן ער זאָל ווערען אַ פּראַקטישער מענש און
אוועקוואַרפען זיינע שרייבערייען...

.1912

— איך בעט אייך, ווי גאט איז אייך ליעב — האָט
מיך דער קאַלעקטאָר אָנגענומען ביי דער האַנד — דערט
מיט איהם איבער... ער האַלט פון אייך אַז עולם ומלואו,
און וואָס איהר וועט זאָגען וועט ווירקען. פועל'ט ביי
איהם ער זאָל ווערען אַ פראַקטישער מענטש אין אוועק-
וואַרפען זיינע חלומות צו ווערען אַ מחבר...

איך האָב דעם אַלטען צוגעזאָגט אז איך וועל זיך
שתדל'ען, הגם איך האָב פאַראויס געוואוסט אז דאָס איז
ניט קיין גרינגע אויפגאַבע.

ער האָט מיך ישטאַרק בעראַנקט אין געזאָגט אז ער
וועט מיך קיין מאָל ניט פּערגעסען.

— און אז איך בין שוין דאָ — זאָגט ער צו מיר,
ארויסנעהמענדיג פון בוזעם-קעשענע אַ פּעקעל געלע גער-
דיכטיבעשריעבענע בלעטער — וואָלט איך אייך געוואָלט
עפעס ווייזען...

איך האָב זיך אָנגעשטייטען אז דאָס וויל ער מיר גער-
בען איבערלייענען זיין זוח'ס כתבים אין האָב זיך שוין
מכין געווען איהם צו דערקלערען אז אליץ וואָס דער יונגער
יאָשפע האָט געדיכטעט קען איך שוין פון פריהער, אָבער
דער אַלטער האָט מיך פּערכאַפּט...

— דאָס זיינען מיינע אייגענע — האָט ער געזאָגט מיט
אַ שמייכעל — דאָס איז אַ פּירוש אויפ'ן זוהר געשריבען
לויט דעם היינטיגען גיוסט... איך אַרבייט שוין אויף דעם
אַ יאָהר צוואַנציג אין דענק מיט גאָטעס הילף, דאָס אַמאָל
אָפצודרוקען... איך ווייס אז איהר וועט דערפון אָנ-
קוועלען...

איך האָב איהם אָנגעקוקט פּער'הידרוש'ט...

— וואָס וואָלט איהר כדומה געוואָלט עס זאָל ווערען
פון איהם ? — בין איך טשיקאווע צו וויסען.

— איך וואָלט געוואָלט ער זאָל ווערען אַ פראַקטישער
מענש... אָט איז מיט מיר צוזאַמען אויפ'ן זעלבען שיף
אריבערגעקומען מיינער אַ שכן פון דער היים — איז זיין
זוהן שוין אין אַ סטאָר און פערדיענט זיינע צוועלף דאָלאַר
אַ וואָך, און מיט דער צייט וועט ער ווערען אַ ביזנעסמאַן.
איך זאָג צו מיינעם, ווילסט קיין ביזנעסמאַן ניט זיין ?
טאָ שטודיר עפעס. גלויבט מיר, איך, מיין ווייב און מיינע
קינדער וואָלטען פון אונזער לעצטען ביסען אָפגעריסען,
אַבי ער זאָל קענען שטודירען און זיך צו עפעס דערשלאָגען.
האָט ער זיך אָבער אַיריינגענומען אין קאָפּ נאַרישקייטען
און קיינער קען איהם בשום אופן ניט איבעררעדען... ער
זאָגט ער איז אַ פּאָעט, און גאַנצענע טעג, רק דאָס זיצט
און דאָס שרייבט...

— איך טענה צו איהם, דאָ איז אַ פראַקטישע לאַנד
און יעדער מוז ווערען אַ פראַקטישער מענש, און ער
זאָגט : טאַטע, דו פערשטעהסט ניט אויף אזעלכע זאַכען,
און פערקלאַפט זיך ווידער אין שלאָף צימער און שרייבט
גאַנצע מגלות...

אין דעם אידען'ס אויגען זיינען געשטאַנען טרעהרען,
און מיר האָט פערקלעמט ביי'ן האַרצען. וואָלט איך איהם
כאָטש געקענט פערזיכערען, אז זיין זוהן וואַקסט אַ
גדול... איך האָב זיך אָבער גראָד דערמאַנט אָן דעם לעצט-
טען פּאָעמא וואָס דער יונגער יאַשפע האָט מיר נעכטען
געוויזען, און איך האָב סימפּאַטיזירט מיט'ן אַלטען.

עפישע געדיכטע, און פייניגט מיך אָפּ גאַנצע שטונדען
אומזיסט...

— איך וועל אייך אַלצדינג דערצעהלען, ווי פאַר אַן
אייגענעם פּאָטער — רעדט דער איד ווייטער און קוקט
מיך אָן מיט רחמנות'דיגע אויגען — אין דערהיים בין
איך געווען אַ בעל־הבית אַ סוחר און האָב מיינע קינדער
געגעבען לערנען אין די בעסטע חדרים. פאַר מיין עלטערען,
דעם וואָס איהר קענט, האָב איך געדונגען לעהרערס פאַר
רוסיש און דייטש אויך. פאַר פינף יאָהרען צוריק זיינען
מיר געקומען אין אמעריקא, און זינט דעם פּלאַגט מען
זיך... איך אליין האָב שוין דורכגעמאַכט אַלע „שבעה
מדורי גיהנום“, שוין געהאַט אַ „סטענד“ פון סאָדאָוואַ-
סער, געפּעדעלט מיט ספרים, געווען אַ חזן אויף ימיב
נוראים. אפילו שדכנות האָב איך שוין אויך פרובירט...
איצט בין איך אַ קאַלעקטאָר פאַר די תּלמוד תורה „שערי
תורה“ אין בראַנזוויל. דערפון אליין אפילו קען מען נאָך
קיין לעבען ניט מאַכען, האָב איך צוויי אינגלעך זאָלען
לעבען און געזונד זיין, פּערקויפּען זיי צייטונגען, און ווי
עס איז קומט מען שוין דורך און מען איז מיט לייטען
גלייך.

רב חיים יאָשפּע דערקענט הפנים נאָך מיין געזיכט
אַז איך ווער אונגערדליג און קומט צום סאַמע ענין :

— איך וואָלט שוין צופרידען געווען. איהר ווייסט
דאָך, מען פּאַסט זיך צו... ליגט מיר אָבער מיין עלטערער
זוהן ווי אַ מיהלשטיין אויפ'ן קאַפּ. איך קלער, וואָס וועט
פון אַזעלכען ווערען דער תּכלית ?...

דער פראקטישער מענש

(הומארעסקע).

עס עפענט זיך אויף די טהיר און עס קומט אריין צו מיר א איד פון א יאָהר פינף און פערציג, וועלכען איך דערקען גלייך אלס א בעל-הבתי'שען משכיל פון דער היים וואָס איז אין „קאָלומבוס" מדינה" מגולגל געוואָרען ענט-וועדער אין א שנאפס-פּעדלער אָדער א „קאָלעקטאָר" פאַר א תלמוד תורה.

— איהר קענט מיך ניט—זאָגט ער—אַבער איך קען אייך. מיין זוהן קומט אָפּט אריין צו אייך. מיין נאָמען איז יאַשפּע, חיים יאַשפּע. און טאַקי צוליעב מיין זוהן בין איך דאָס געקומען צו אייך — פרעגען אַן עצה און פאַראיינס בעטען א טובה...

איך קען זיין זוהן. דאָס איז א יונגער מאַן פון א יאָהר אַכצעהן וואָס ברינגט מיר פון צייט צו צייט ווייזען זיינע ליטעראַרישע פּראָדוקטען, מעהרסטענטהיילס לאַנגע

— נו, און אייער האלז וואָס מאַכט ? האָט עפעס
 געהאַלפּען די איינשפּריצונג ?
 — ווי אַ טויטען באַנקעס — איז געווען היים'ס
 קורצע תשובה, און ווידער פלעגט עס ווערען שטיל
 אויף אַ לאַנגער צייט, ביז דער הייזעריגער היים פלעגט,
 אזוי ווי סתם אין דער וועלט אַריין אַרויסכריפען : —
 — האָט איהר זיך ווידער געוואויגען ? וויפיעל
 וועגט איהר היינט ?
 — ניט מעהר זאָל וועגען דער פּעראַיין־דאָקטאָר
 וואָס האָט מיך אַהער געשיקט — פלעגט זעליג אַ מאַך
 טהאָן מיט דער האַנד.
 און אזוי איז מען געזעסען טאָג פאַר טאָג און גע-
 פיהרט אַ שטומע קאָנקורענץ.

1910.

אמת'ן אויפריכטיגען מיטגעפיהל געפרעגט ווי ער פיהלט זיך...

דאס מיטגעפיהל וואס ער האט ארויסגעוויזען צו דעם הייזעריגען קאמערעד, האט איהם אליין הפנים גוטס געטהאן . . . זעליג'ס פרוינדליכע צערטליכע ווערטער צום חולה האבען ווי אפגעשווינקט עפעס שמוציגעס פון זע-ליג'ס נשמה, און די נאכט-געדאנקען זיינען אויף א וויי-לע אין גאנצען פערגעסען געוואָרען...

אבער שפעטער האט דער געדאנקען ווידער ארויס-געשפראַצט, ווי א גיפטיגע קרייטעכיז וואס מען האט ניט אין גאנצען אויסגעוואָרצעלט... און אין די פאלגענדע טעג איז דער געדאנקען געקומען אליץ עפטער און געוואָרען אליץ צורדינגליכער, און זעליג האט זיך מיט איהם צו-געוואוינט...

זייט יענעם טאָג האָבען די ביידע שכנים אויפגע-הערט אין גאנצען צו ריידען מכה דעם דאָזיגען ענין — מכה א טויטען וואָס די קרובים ווילען האָבען אין ניו יאָרק פאר בעערדיגונג.

און ווען זיי פלעגען זיצען בייטאָג פאר'ן הויז און וואַרעמען די קראַנקע גליעדער אין דער מחיה'דיגער קא-לאָראַדאָ-זונן, פלעגען זיי ניט מעהר שמועסען פון זייער שותפות'דיגער האָפנונג, ווי אין אמאָליגע צייטען... יעדער האט געטראַכט פאר זיך, יעדער האט געהאַט זיינע חשבונות.

שטונדען לאַנג פלעגען זיי אזוי אָפזיצען, ניט ריי-דענדיג אַ וואָרט, און פון העלערהייד, אזוי ווי זיך פלוצ-לינג אָן עפעס דערמאָנענדיג, פלעגט זעליג אַ פרעג טהאָן :

ער, חיים, און אין א צווייטען איז געלעגען א ווייסער
נלאט-ארומגעהובעלטער ארון און אין דעם ארון איז גע-
לעגען זאלקינד...

פון דאמאלס אן פלעגט זיך חיים נאכפרעגען עפטער
און מיט מעהר אינטערעס, וועגען זאלקינד'ס צושטאנד...
און ווען זאלקינד פלעגט איהם דערצעהלען אז ער
פערלירט אין וואָג, אז די קליידער ווערען וואָס א טאָג
אלץ לויזער אויף איהם, פלעגט אין חיים'ס אויגען ווי-
דער אויפלעבען יענער משונה'דיגער פונק, וואָס האָט זיך
בעוויזען אין זיינע שווינדזיכטיגע אויגען ווען זאלקינד
האָט איהם צוערסט דערצעהלט זיין ענטדעקונג.

איין מאָל האָט זיך זאלקינד אויפגעכאפט אין מיטען
נאכט, פון זיין חבר'ס הוסטען, און פלוצלינג האָבען זיך
זיינע אויגען צוגליהט אין דער פינסטערניס, און האָבען
וועלפיש געקוקט אהין וואו דער הוסטענדער האָט גע-
קייכט און זיך געוואָרגען... און דאן האָט זיך זאלקינד
פערשעמט און האָט זיך איינגענורעט אין דער קאָלדרע
אזוי ווי ער וואָלט פרובירט מיט איהר פערדעקען די
סטרעישנע מחשבה... אָבער איינשלאָפען האָט ער מעהר
ניט געקענט. און אונטער דער קאָלדרע האָט אין זיין מח
ארומגעטאנצט די פראַגע :

— און ווי אז ער זאָל שטארבען און זיינע קרובים
וועלען איהם וועלען האָבען אויף א ניו יאָרקער בית עולם ?
א גאנצע נאכט האָט זיך זעליג געוואָרפען אויף אלע
זייטען, און גאנץ פריה איז ער אויפגעשטאנען, און צו-
געהענדיג צו יענעם'ס בעטעל האָט ער זיין חבר מיט

ס'האָט איהם עמיצער דערצעהלט, אז ווען מען וויל
שיקען א טויטען קערפער פאר בערדיגונג, קיין ניו
יאָרק אָדער ערגעץ אנדערסוואו, מוז מען בעצאָהלען דעם
דאָפעלטען פרייז פון א טיקעט. דערפאר אָבער קען מיט
דעם בר־מנן מיטפאָהרען איין פאסאָזשיר פריי.

— מען בעדארף בלויז — האָט זעליג'ס יועץ גע-
זאָגט — אויסגעפינען ווען און ווער עס שטארבט, און ניט
אינער האָט שוין געכאַפט אַן אומזיסטע ריזע אויף
אזא'ן אופן.

אין אָבענד האָט זעליג דעם נייעם קוואַרטיראַנט
דערצעהלט פון זיין ענטדעקונג.

די ניים האָט געהאַט אַ מאָדנע ווירקונג אויף חיים
מוטשניק — אזוי האָט דער נייער קוואַרטיראַנט געהיי-
סען. אין זיינע תמיד האַלב־פערלאַשענע, יאוש־פולע אוי-
גען, האָט אויפגעבליצט עפעס אַ מין משונה'דיגער פונק...
ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף זאַלקינד'ן, אויף זיין פנים,
אויף זיינע ביינערדיגע באַקען, אויף די איינגעבויענע
פלייצעס און אויף די בגדים וואָס זיינען אויף איהם לויז
געהאַנגען...

חיים מוטשניק האָט געמאַסטען זאַלקינד'ן מיט די
אויגען ווי מען מעסט אַ בר־מנן אויף תכריכים...
אַ ווילדען פלאַנטער פון געדאַנקען האָט זאַלקינד'ס
בשורה אַריינגעבראַכט אין חיים'ס מח. אַ וואַלקען פון
אונבעשטימטע האָפנונגען און ערוואַרטונגען האָט פער-
צויגען זיין געוואוינליך שאַרפע און פערביטערטע פער-
צווייפלונג. ווי דורך אַ נעבעל האָט ער געזעהן אַ פאַ-
סאָזשיר־צוג... אין איינעם פון די וואַגאַנעס איז געזעסען

— אָט האָב איך פריינד און בעקאנטע אין ניו יאָרק וואָס וואָלטען טהאָן פאר מיר אלצדינג ווען איך בין אין ניו יאָרק. שיקען מיר אָבער אַ טיקעט אויף צו קומען צוריק, דאָס וועלען זיי ניט טהאָן. דערמאָהן איך זיי וועגען קומען צוריק, הויבען זיי מיר אָן געבען אלערליי טענות : ס'טייטש, דו ביסט אין גן־עדן און ווילסט זיך אומקעהרען אין גיהנום... בלויב, האָב געדולד, אפּישר וועסטו זיך צוגעוואוינען... און נאָך און נאָך אזעלכע טענות, און דאָ שפּיר איך אז מיינע טעג זיינען געצעהלטע . . . זעהט איהר, ווען איך זאָל דאָ שטארבען, וואָלטען זיי מיר אודאי וועלען האָבען אויף אַ ניו יאָרקער בית עולם. טאָ שיקט זשע מיר אויף אַ טיקעט ווען איך לעב נאָך — ניו, דאָס דוקא ניט. און ווייסט איהר, מיר איז קאָלאָראַדאָ אזוי נמאס געוואָרען אז מיר שטיקט די לופט אפילו.

— אָט דאָס שריי איך דאָך — האָט זעליג צוגע- באַמקעט.

און גאַנצענע טעג פלעגען די ביידע אָפּזיצען אין שיטען פעך און שוועבעל אויף קאָלאָראַדאָ און אויף די דאָקטוירים וואָס האָבען זיי אהער געשיקט. און ענדיגען פלעגט זיך תמיד דער געשפרעך מיט דעם דועט : וואו נעהמט מען אויף אַ טיקעט ?

פרעגענדיג, שמעקענדיג אומעטום און זיך עצה'נדיג מיט וועמען ער האָט נאָר בעגעגענט, איז זעליג דערגאַנגען אַ ניים וואָס האָט אויף אַ רגע פּערגאַסען זיינע אַיינ- געדארטע באַקען מיט אַ רויטקייט פון פרייד.

שפעט אין דער נאכט. און אין שלאָפלאָזע נעכט וועלכע זיינען קיין נאָווינע ניט אין דעם לעבען פון אַ שווינד־זיכטיגען, ווען זיין בליק פלעגט שטאַרען פערצווייפלט אין דעם חשך פון זיין קליינעם שלאָף־צימער, דאָן פלעגט זיך די דאָזיגע פראַגע מאַהלען מיט פייערדיגע אותיות אין דער פינסטערניס...

און גראָד אזוי שטאַרק און נאָך שטאַרקער, ווי זיין אונגעדולד אַמאָל צו קומען קיין דענווער, איז איצט געווען זיין ביינקעניס נאָך ניו יאָרק...

איין טאָג האָט זעליג אויסגעפונען אז ער איז ניט דער איינציגער וואָס חלומ'ט און ביינקט נאָך ניו יאָרק. אין דאָס הויז וואו ער איז איינגעשטאַנען, האָט זיך אַרײַנגעקליבען אַ הויכער, דאַרער, הייזעריגער יונגער מאַן וואָס האָט אויך געהאַלטען אין איין שילטען קאַלאָראַדאָ.

— טאָ פאַר וואָס פאַהרט איהר ניט אוועק ? —
האָט זאַלקינד געפרעגט.

— גיט מיר די נויטהיגע ממתקים און איך וועל אפילו ניט ווארטען ביז מיינע זאכען זיינען פערפאַקט —
האָט דער הייזעריגער קווארטיראַנט אַרויסגעסאַפּעט —
הלואי וואָלט קאַלאָראַדאָ ניט ער פונדען געוואָרען, און מיר וואָלט זיך אַ פוס אויסגעבראַכען איידער איך זאָל זיך דאָ פערשלעפען. לעבען אָדער שטאַרבן, אַ סוף אַנ'עק, אַבי זיין צווישען אייגענע.

דער הייזעריגער האָט זיך פערקייכט אין אַ שטילען כריפענדען הוסט. נאָכדעם ווי ער האָט אָפּגעכאַפט דעם אַטהעם האָט ער צוגעלעגט מיט כעס :

טיגענדען אויר, ניט געקענט זיך זאט אַנקוקען אויפ'ן ריינעם, לויטערען הימעל און אויר די זונן־בעגאָסענע טרוקענע גאַסען. ער האָט גענומען פיהלען בעסער און פרישע האָפנונגען האָבען זיך צושפיעלט אין זיין שווינד־זיכטיגער ברוסט.

אַבער זאַלקינד האָט זיין נסיעה אביסעל פערשפע־טיגט. ער האָט זי געזאָלט מאַכען אַ פּאָאר יאָהר פריהער. דאָס ביסעל לונג וואָס איז איהם איצט געבליבען, האָט ניט מעהר געסטאַיעט אויפצוהאַלטען זיינע שווינדענדע קרעפטען און מעהר ווי אַ קורצע קוויקונג האָט איהם דער בערג־קלימאַט ניט געקענט פערשאַפען.

און זעליג זאַלקינד האָט זיך גענומען פיהלען ערגער און שלאַפער פון טאָג, און זיין איינציגער געדאַנק איצט, איז געווען: ווי קומט מען צוריק נאָך ניו יאָרק, אויס־לעבען די צייט וואָס איז איהם נאָך בעשערט, צווישען אייגענע מענשען?

וואו נעהמט מען אויר אַ „טיקעט“? — איז געווען די איינציגע פראַגע וואָס איהם האָט בעשעפטיגט. זיינע פריינד און לאַנדסלייט וועלען איהם שוין ווי־עס־איז אויסהאַלטען דאָרטען. זיי פלעגען איהם דאָ אויך צושיקען די פּאָאר דאָלאַר אַ וואָך וואָס ער האָט נויטהיג געהאַט צו בעצאָהלען פאַר עסען און לאָזשי. אַבער צי וועלען זיי אַרויסנעהמען אויר איין מאָל אַן אפּוטיקא פון פערציג־פּופציג דאָלאַר און איהם שיקען אויר רייזע־הוצאות?

ווי קומט מען שוין אַמאָל אין ניו יאָרק? — האָט גענאָגט און געעגבערט זעליג'ען פון פריהען מאָרגען ביז

ערגען-וואו אין דעם מעדיצינישען שולחן-ערוך, האָט
 קודם כל זעליג'ן אַ פּרעג געטהאָן מכה זיינע מיטלען. ווען
 עס האָט זיך אַרויסגעצייגט אז זאָלקינד איז ניט פון די
 ניין מיליאָן מענשען וואָס האָבען, לויט סטאַטיסטיק,
 געלט אין שפּאַר-באַנקען, און איז אַ קבצן וואָס האָט
 תמיד געלעבט פון האַנד צום מויל — איז געווען איט-
 ליכען'ס עצה אז ער מוז תיכּף פּאַהרען קיין קאַלאָראַדאָ.
 אפשר ווען זאָלקינד וואָלט ניט געווען אזוי גע-
 בראַכען, וואָלט זיך דאָך אימעצער געפונען, וואָס וואָלט
 געדענקט אז אַ דאָקטאָר'ס הילף, קען אַ סך אויפטהאָן
 אפילו אין ניו יאָרק, געהייסען קומען אויף אַ צווייטע
 אונטערזוכונג א. ז. וו. אָבער זאָלקינד איז געקומען מיט
 אַ צעטעלע פון אַ פּעראיינ-מיטגליעד, און ס'האָט ניט
 גענומען לאַנג צו בעשליסען, אז ער מוז ניט אנדערש
 בייטען דעם קלימאַט און — פּערלאָזען ניו יאָרק.
 קרובים, לאַנדסלייט און אַמאָליגע מיט-אַרבייטער
 פון שאַפּ האָבען זיך צוזאַמענגעלעגט, און אַ „טיקעט" ביז
 דענווער מיט אַ פּאַאר דאָלאַר דערצו זיינען בעשאַפען
 געוואָרען. אַן הבטחה איז איהם געגעבען געוואָרען אז
 מען וועט איהם ניט פּערלאָזען, און אין אַ פּאַר טעג אַרום
 האָבען זאָלקינד'ס לונגען זוכה געווען צו אַטהעמען די
 שאַרפע מחיה'דיגע באַרג-לופט פון קאַלאָראַדאָ.
 אַ פּאַאר וואָכען איז אויף זאָלקינד'ן געווען אַ נייע
 הויט און אַ נייער פנים. מיט דעם דורשט פון איינעם,
 וואָס האָט זיך צעהן יאָהר נאָכאַנאַנד געשטיקט אין דער
 פּערשטיקטער ענגשאַפט פון פּאַבריק, האָט ער זיך ניט
 געקענט גענוג אָנזופּען מיט דעם קיהלען קלאָהרען קרעפּ-

שמוע קאנקורענטען

ווען עס זיינען געוואָרען צעהן יאָהר זינט ער האָט אָנגעהויבען אַרבייטען אין שאַפּ אַלס פּרעסער, האָט זעליג זאַלקינד געפּיערט זיין אַרבייטס־יובילעאום, אויף זעהר אַן אַריגינעלען אַיפּן. ער האָט, נעמליך געקריגען אַ בלוט־שטורץ פּון די לונגען, און אַ קלינגעדיגער רוישיגער אַמבור לאַנס האָט דעם יוביליאַר אַוועקגעפּיהרט אין האָספּיטאַל. זעליג איז געווען אַ געזונדער שטאַרקער בחור פּון דער היים, און דער זכות פּון די אַמאָליגע כּחות איז איהם אַזוי ווייט בייגעשטאַנען, אַז פּון האָספּיטאַל איז ער ווי עס איז אַרויס אַ לעבעדיגער.

אָבער פּון אַרבייטען ווידער אין שאַפּ איז געווען אָפּ־גערעדט. ער האָט קוים געהאַט כּח גענוג אַרויסצוגעהן, און די מורא פּון אַ נייען בלוט־שטורץ איז געהאַנגען אַיִר בער איהם ווי אַ שטענדיגער „חרב המתהפכת“...

דאָ האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה פּון געהן אין „דיספּענסערי“ (פּרייער קליניק). לאַנדסלייט האָבען איהם פּערשאַפט זייערע אומזיסטע פּעראַינדאָקטוירים, און יעדער איינער, אַזוי ווי די פּראַגע וואָלט געשטאַנען

וואַכען כסדר האָט מען זי אזוי אַרויסגעטראָגען, און
דער אַלטער איז פון איהר בעטעל ניט אָפּגעטראָטען...
פלעגט דאָס קינד איינשלאָפּען, פלעגט דער אַלטער
שטילערהייד זאָגען תהלים, און קוקען אויף איהר אזוי
לאנג ביז אַ גרויסע טהרער פלעגט זיך אַריינקייקלען אין
זיין באַרד...
איין מאָרגען האָט מען דאָס בעטעלע ניט אַרויסגע-
טראָגען און דער אַלטער האָט אויסגעבראָכען אין אַ היס-
טערישען יאָמער...
זיין איינציגע חבר'טע איז געשטאָרבען...

.1912

א גאנצען טאָג איז זי געזעסען און זיך געשפיעלט
מיט די שאַכטעלעך, נעבען זיינע פיס.

שפעטער האָט ער ערגעין וואו דערטאָפּט אַ פּאָר ליי-
דיגע פּלעשלעך פון רפואות, און דאָס מיידעלע איז געווען
איבערגליקליך מיט דער נייער מתנה...

אויף די פּלעשלעך זיינען נאָך די צעטעלעך געווען
אַנגעקלעפּט. אויף איינעם פון זיי איז געשטאַנען מיט רוי-
טע בוכשטאַבען „ני פ ט“... די רויטע אותיות האָבען
געהאַט אַ בעזונדערען חן אין די אויגען פון דער קליינער...
און דער אַלטער האָט טרויעריג געשמייכעלט.

אַבער דאָס אייניקעל איז יעדען טאָג געוואָרען אַלין
דינער און גרינגער ווען דער אַלטער פּלעגט זי אויפהויבען,
ביז זי איז געווען לייכט ווי אַ פּעדערל...

און געקומען איז דער טאָג ווען זי איז ניט מעהר
אַליין אַרויסגעקומען אויף דער וועראַנדא.

אויף אַ בעטעלע האָט מען זי אַרויסגעטראָגען, און
אויף דעם קינד'ס בקשה האָט מען דאָס בעטעלע נעבען
דעם „זיידען“ אַוועקגעשטעלט. און דער אַלטער האָט גע-
נומען אין זיין צוקנייטשטער געלער האַנד, איהר קליין
דורכזיכטיג הענדטעל און איהר צום הונדערטען מאָל גע-
נומען דערצעהלען די מעשה מיט דעם רב און דער רבי'צין
און די זיבען קליינע קינדערלעך...

אויף דער קאָלדרע זיינען געלעגען איהרע שפיעלצייג
— די פּיללען-שאַכטלעך מיט די פּלעשעלעך, און סאַמע אין
מיטען האָט געפונקעלט איהר ליעבלינג — דאָס פּלעשעלע
מיט דעם וואָרט „גיפּט“...

דאָ און דאָרט שטעקט אימעצער אויס אַ האַנד און
ניט איהר אַ גלעט איבער'ן קעפעל. מע וואָלט איהר גערן
צוקערקעס געגעבען. איז עס אָבער שטרענג פּערוועהרט...
קומט זי צו דעם אַלטען, נעהמט ער זי אַרויף אויף
זיין שוים און רעדט צו איהר און די קליינע טוליעט זיך
צו זיין לאַנגער ווייסער באָרד...

אָפט זעצט זי זיך אַראָפּ אויף דער פּאַדלאַגע פון דער
וועראַנדאָ, שפּאַרט צו איהר קליינע מאָרדעצקע צי זיינע
קניע, און קוקט איהם אַריין אין די אויגען. דאָן הויבט אָן
דער אַלטער איהר דערצעהלען מעשות, און דערצעהלט
אזוי לאַנג ביז זי ווערט אַנטשלאָפּען און די וואַרטס־פּרוי
קומט און טראָגט זי אַוועק....

צו איהם געהט זי גיכער ווי צו אַלעמען. און מע רופּט
זיי ביידען „דער זיידע מיט'ן אייניקעל“.

זי געהערט דאָ אויך ניט...

חבר'ן זיי זיך ביידע און ווערען צוגעבונדענער פון
טאָג צו טאָג. ווען דער אַלטער זעצט זיך אַוועק אין זיין
ווינקעל קוקט ער אַרום זיך און וואַרט אויף דער קליינער
— זיין איינציגער קאָמפּאַניאָנקע...

איין טאָג האָט ער געזוכט צווישען זיינע זאַכען, אפּשר
וועט ער פאַר איהר עפעס אַ שפּיעלצייג געפינען. אָבער
וואו האָט אַן אַלטער איד צאָצקעס פאַר קינדער? וואָלט ער
כאָטש אַ בלאַנק קנעפעל געפונען — האָט ער דאָס אויך
ניט געהאַט.

דערפרעהט האָט ער זיך ווען ער האָט אַרויסגעפּישט
פון זיין קופּערט אַ פּאָר ליידיגע שאַכטלעך פון פּיללען.
מיט זיי האָט ער זיין קליינע חבר'טע בעשאַנקען.

גליהט אויף אין אן אויג א שטראהל — א רעשט פון נע-
זונדע צייטען...

איינזאם אין א ווינקעל נאָר זיצט דער „זיידע“ און
בלעטערט זיין אידישע צייטונג אָדער קוקט אַריין עפעס
אין א קליינעם ספר מיט רש"י-אותיות...

צווישען די יונגע קרבנות פיהלט ער זיך ניט היימיש...
אלע שפירען אז ער געהערט ניט דאָ. און געהט מען
איהם פערביי, דאכט זיך איהם ווי מע וואָלט זאָגען :

„אין א בית מושב זקנים האָסטו געזאָלט זיין... דו
האָסט דיינע יאָהרען אויסגעלעבט און האָסט געמעגט פון
זקנה שטארבען... דאָ קומט מען בלויז שטארבען אָדער
גוסס'ען פ א ר דער צייט... דאָס סאַניטאַריום איז
פאַר א ו נ ז , די יונגע..."

און דעם אַלטען בענקט זיך מעהר ווי תמיד נאָך זיין
יוגענד... וואָלט ער דאָ געקומען שטארבען יונגערהייד,
וואָלט מען איהם אין געזעמעל אַריינגענומען...

א שמייעל בעווייזט זיך נאָר אויף זיין צוקנייטשטען
פנים, ווען די „בייבי“ (עופ'עלע) קומט צו איהם.

זי איז די אינגסטע פאַציענטקע — קוים פינף יאָהר
אַלט, און זי זוכט אומזיסט מיט וועמען זיך צו שפיעלען...

געהט זי פון איין גרופע צו דער אנדערער און איהרע
גרויסע בלאָע אויגען קוקען אַרויף פון איהר דאַרען פנים'ל,
צו די דערוואַקסענע, און איהרע אויערלעך האַרבען זיך
אַיין צו ווערטער וועלכע זי פערשטעהט ניט און זי זעהט
אויס ווי א פעבלאָנדזשעט ציגעלע...

קאמערעדען

(א בילד)

אין דער פריה ווען די זונן איז ערשט האלב וועגס
צום מיטען הימעל, און די הויכע בערג זיינען בעצויגען
מיט א קיהלען בלאָען טול — פערקלייבען זיך די פא-
ציענטען אויף דער ברייטער וועראנדא פון דעם סאני-
טאריום און באָדען זייערע אָפגעמאָטערטע גליעדער אין
דעם וואַרעמען קוויקענדען ליכט...

גרופען בילדען זיך אין פערשיעדענע ווינקלען, און
געשפרעכען דורכגעריסען ווען ניט ווען פון א הוסט, הערען
זיך פון אלע זייטען.

די אינטערעסען פון לעבען הילכען אָפ מיט א שוואַ-
כען ווידערקלאַנג אין דעם טהאַל פון טויט... געזינונגס-
גענאָסען טרעפען זיך צוזאַמען, מיינונגען ווערען אויסגע-
ביטען, פראַגען ווערען דיסקוטירט און וואו ניט וואו

— וואָס האָסטו זיך אזוי צווישעט, משוגע'נער —
האָט חנה זיך אַ קעהר געגעבען צו זונדל'ען נאָכדעם ווי
זי האָט בעסעלען גענומען צו זיך אויף די הענד — דאָס
אַרעם קינד וויל זיך שפּיעלען מיט'ן פּויגעלע, איז מה
רעש ? גרויסע פּערגעניגענס האָט זי ביי דיר, און דער
עסק קאָסט דיר טהייער... קום אוועק פון דעם וואַלד-גולן
— האָט זי זיך געווענדעט צו בעסעלען — זאָל ער זיך
האַלטען מיט זיינע פּויגעלעך און זיינע צעטעלעך...
ביידע, אי די מאַמע אי דאָס קינד האָבען געקוקט
אויף זונדל'ען מיט ביזע בליקען...
זונדל האָט זיך געזעצט אויפ'ן בעט און האָט פּער-
דעקט מיט ביידע הענד דאָס געזיכט און זיך צוכליפעט...

.1912

— איך וועל איהם גאָר ניט טהאָן, פאפא דארלינג —
האָט זיך דאָס קינד געבעטען פערשטעהענדיג גאַנץ אַנ-
דערס די כונה פון זיינע ווערטער — איך וועל איהם ניט
אַנריהרען אפילו, אָבער ער וועט זינגען... און עס וועט
זיין אזוי ווי אין פארק... ציפֿ-ציפֿ-ציפֿ...

זי האָט צוזאַמענגעראַלט איהרע ליפען ווי אַ רעהרעל
און געפייפט צו דעם פויגעל : —
— ציפֿ-ציפֿ-ציפֿ...

— בעסעלע, ער קען ניט זינגען — האָט זונדעל גע-
שטאַמעלט.

— צו וואָס, פאפא, האָסטו געקויפט אַ פויגעל וואָס
קען ניט זינגען ? דעם דושעניטאָר'ס זינגט אזוי שעהן
אַלע אין דער פריה — איז בעסעלע געווען ענטטוישט.

— חנה, נעהם צו דאָס קינד פון מיר — האָט זונדעל
אויסער זיך געשריען צו זיין ווייב, וועלכע האָט פאר איהם
גערעקט דעם טיש אין דעם צווייטען צימער.

בעסעלע האָט זיך אונטערדעסען אָנגעטשעפעט אָן
דעם שטייגעל און געבעטען פאפא זאָל איהר לאָזען כאַטש
נאָך אַ קוק געבען אויף דעם פויגעלע.

זונדעל'ס פינגער האָבען קאָנוואַלסיוו אַרויסגעריסען
דאָס שטייגעל פון דעם קינד'ס הענד, און די קליינע האָט
זיך ביטער צרוויינט.

חנה איז אַריינגעלאָפֿען ניט טויט ניט לעבעדיג.

— פאפא וויל מיך ניט לאָזען קורקען אויפ'ן
פיינגעלע — האָט דאָס קינד געשלוכצט און זיך געריבען
די אויגען אין עכט־קינדערשער פערצווייפלונג.

און זונדעל גיט א האק מיט דער טהיר און אנטלויפט,
הגם ער ווייס גאנץ גוט אז אין דער פריה לייזט ער קיין
מאָל גיט א סענט.

איינמאָל ווען ער איז געקומען אהיים ביינאכט און
זיך געאיילט ווי תמיד בעהאלטען דאָס קעסטעלע אונטער'ן
בעט, האָט ער דערהערט די שטימע פון זיין טעכטערל :

— א פויגעלע ! א פויגעלע ! ציפֿציפֿ-ציפ, פוי-
געלע ! ..

און איידער זונדעל האָט בעוויזען צו פעררוקען דאָס
פויגעלע אין א ווינקעל איז שוין בעסעלע אראָפגעשפרונ-
גען אין איין העמדעל פון בעט און האָט פון זיין האַנד
געריסען דעם קליינעם שטייג.

זונדעל איז געוואָרען בלייך און רויט און איז געשטאַנ-
נען א צומישטער ווי איינער וואָס מע האָט איהם נאָר
וואָס געכאַפט ביי א גנבה...

— איך וועל זיך מיט איהם שפיעלען, פאפא — האָט
בעסעלע אַרומגעטאַנצט אַרום דעם שטייגעל — מערי דעם
„דזשעניטאָר'ס" (הויז-אויפפאַסערס) האָט אויך א פויגע-
לע, און איך וועל אויך האָבען. — די קליינע האָט לוסטיג
געפאַטשט מיט די הענטלעך.

זונדעל האָט אוועקגענומען דאָס שטייגעל פון איהר
און די הענד האָבען איהם געציטערט. ער האָט מורא גע-
האַט צו קוקען אויפ'ן קינד און מיט אַראָפגעלאָזטע אוי-
גען געזאָגט :

— בעסעלע מיין גאָלד, דאָס פויגעלע איז גיט צום
שפיעלען...

— וואָס איז אויף דיר דאָס איילענעס וואָלט איך ווע-
לען וויסען — פּרעגט איהם דאָס ווייב זיך צוכענדיג פון
שלאָף — מען וואָלט מיינען אז דייע געשעפטען ברענען
און דו מאַכסט מי יודע וויפיעל ביי דייע צעטעלעך.

ביי דעם וואָרט „צעטעלעך“ ווערט זונדעל אָן אויפ-
געציטערטער און בלייבט שטעהן מיט דער האַנד אויפ'ן
טהיר-הענטעל.

— וואָלסט כאַטש וואַרטען ביז דאָס קינד וועט אויפ-
שטעהן — מוסר'ט דאָס ווייב ווייטער.

זונדעל זאָגט גאַרניט, נאָר ער קוקט מיט שטומער ביי-
טערקייט אויף דעם קעסטעלע און דעם פּויגעל.

— און אז זי וועט זעהן איז וואָס ? — צושרייט זיך
דאָס ווייב אין ענטפער אויף דעם דאָזיגען קוק — קעקערע
לײט פון דיר האָבען עס געטהאָן און קיין זאך איז קיין
שאַנד ניט ווען מען וויל מאַכען אַ „לעבען“...

זונדעל שפּירט אז איהם שטיקט אין דער קעהל. איהם
ווילט זיך אַ שלידער טהאָן דאָס קעסטעל אָן דער ערד,
אַבער ער האַלט זיך איין און שרייט אויס : —

— איך וויל ניט אז זי זאָל דערפון וויסען... דו
הערסט ? דו רעד זיך אַקאָרשט מיט דיין לאַנגער צונג
ניט אַרויס פאַר'ן קינד וואָס איך טהו...

ער איז פול מיט גאַל און דער כעס ווערגט איהם,
אַבער ער האַקט אָפּ אין מיטען. זיין ווייב לעקט נעבאָך
אויף קיין האַנגיט ניט און ווען ניט די אַרבייט וואָס זי
נעהטם אַהיים וואָלט דער „מול'דיגער“ עסק קוים אויף
אַ האַלבע הוצאה געסטאַיעט.

שטעלען דאָס קעסטעל בחפזון אונטער'ן בעט און דאָס
פויגעלע פעררוקען אין אַ ווינקעל וואו מען קען עס קוים
זעהן.

זיין ווייב געפינט ער געוועהנליך דרעמלענדיג אין
קיך און ווארטענדיג אויף איהם. בעסעלע שלאָפט שוין
דאמאָלס אין איהר בעטעל.

דעם מזל־פערקויפער טהוט הנאה וואָס זיין בת־
יחידה'לע שלאָפט. אמאָל ווען ער איז נאָך געווען אַ פּרע־
סער און איהם איז אויסגעקומען צו אַרבייטען שפּעט און
ער איז געקומען אַהיים און געפונען בעסעלען אין בעט —
האָט זיך איהם דאָס האַרץ פּערגאָכען מיט בלוט. דאָס
עסען פּלעגט איהם ניט אַיינגעהן און ער פּלעגט שטעהן און
קוקען אויף איהר שלאָפּעדיגען פנים'ל און וועלען זי אויפ־
וועקען, זי נעהמען אויפ'ן שוים און זיך שפּיעלען מיט
איהר, אָבער עס איז געווען אַ רחמנות. וואָס איז דאָס
קינד שולדיג וואָס איהר טאטע איז אַ פינסטערער ביג־
לער? ... ער פּלעגט אוועק פון איהר געלעגער און שילטען
אין האַרצען זיין באָס מיט גאַנץ אַמעריקא צוזאַמען...

זינט ער איז אין זיין ניער ביזנעס דאַנקט ער גאָט
וואָס בעסעלע זעהט איהם ניט, ניט ווען ער קומט ביי
נאַכט אַהיים און ניט ווען ער געהט אוועק.

אין דער פּריה שטעהט ער אויף כמעט מיט טאָג צו־
גלייך און צוזאַמענגעהמענדיג זיין „קרעמעל" געהט ער
אַרויס אויף די שפיץ פינגער, און אין האַרצען בעט ער
גאָט בעסעלע זאָל זיך נאָר ניט אויפכאַפען. ער האָט מורא
אפילו איהר אַ קיש צו טהאָן, טאָמער וועט ער זי אויפ־
וועקען...

קומען אהיים. און זונדעל קוקט רעכטס און לינקס און
מאכט מיט דעם טייטעל און זינגט תחנונים'דיג :
— בלוז איין סענט ! מיידלעך, ווייבלעך, כלות,
חתנים, פרופט אייער מזל פאר בלוז איין סענט !
פון דעם געדראנג געהט ארויס א בלייכע מיידעל
שוין ניט זעהר יונג, עפענט אויף איהר פארטמאנע און
נעהמט ארויס א סענט.

דער אויסרופער גיט א שטילען געהיימניספולען קלאפ
מיט זיין העלצעל און דער קליינער ברויטגעבער כאפט
ארויס זיין שנעבעלע פון די ווארעמע פעדערלעך, פיקט
און פיקט איבער די סענטיגע „שיקזאלען“, און ציהט
ארויס א בלאָ אָדער א רויט צעטעלע... דאָס מיידעל כאַפט
עס האַסטיג צו.

און זונדעל קלאָגט ווייטער :
— בלוז פאר איין סענט ! אייער מזל פאר איין
סענט !

צעהן א זייגער ביי דער נאכט צעהלט זונדעל איבער
זיין פרוין, שיט די קופערנע מטבעות אריין אין א קליי-
נעם בייטעלע און לעגט דאָס בייטעלע אריין אין דער
בוזעם קעשענע פון זיין וועסט, זיפצט אָפּ און טהוט א
זאָג צו דעם פויגעלע :

— איצט וועלען מיר געהן א היים...
דאָס פויגעלע האָט שוין הפנים לאנג געווארט ער זאָל
עס זאָגען, און קארטשעט זיך אין דער קאלטער נאכט-
לופט אז עס איז א צער צו זעהן.
ווען זונדעל קומט מיט זיינע כלי מכשירין אהיים אין
לודלאָוו סטריט, איז זיין ערשטע עובדא אַרונטערצור-

ער, אפילו נאך אלע צרות וואָס ער איז דאָ אויסגעשטאנען,
האָט זיך אויף אזוי־וואָס בעשלאָסען... צוערשט האָט ער
געפרופט לערנען מיט קינדער, דערנאָך האָט ער געפֿעדעלט
מיט ספרים, שפעטער איז ער געוואָרען אַ פרעסער ביי
הויזען, און ערשט ווען ער האָט אָנגעהויבען הוסטען, האָט
ער פֿעררעהט דעם קאפּעלוש און זיך גענומען צו דער
איצטיגער פרנסה...

ער בעט נאָר גאָט אַ גאַנצען טאָג אַז ערגעץ אַ לאַנדס-
מאַן זאָל זיך ניט אונטערדרעהען און איהם זעהן ביי זיין
נייעם „געשעפט“...

פֿאַרנאָכט ווען די פֿאַבריקען הויבען אָן אַרויסשפּיען
אויסגעמוטשעטע בלייכע מחנות אויף דער ווייסער וועלט
און אויף די טראַטואַרען ציהט זיך אַ געדיכטע שוואַרצע
פֿראַצעסיע — ווערט זונדעל „ביזוי“ (פֿערהאוועט). האַל-
טענדיג אַ הילצערנעם טייטעל אין דער האַנד שטעהט ער
און רופט מיט אַ נגון וואָס דערמאָנט שטאַרק אָן דעם
נגון פֿון „צדקה תּציל ממות“ :

— אייער מזל פֿאַר איין סענט ! פרובירט אייער מזל
פֿאַר איין סענט ! אייער מזל אויף אידיש אָדער ענגליש
בלויז איין סענט !

דאָס פּויגעלע קוקט מיט האַלב־פֿערמאַכטע אויגלעך ווי
זי וואָלט צוגעבאַמקעט :

— גיט און נעמען צו פֿערדינען...

דער עולם איילט זיך. דער שטראָם פֿון געבלייב־בליי-
כע געזיכטער און פיבעריש־מאַטע אויגען, פֿלייצט און
פֿלייצט מיט ראַשען אימפעט. יעדער וויל וואָס שנעלער

זונדער

(פון ניו יארקער לעבען).

דער לעצטער גלגול צו וועלכען זונדעל איז געקומען אין אמעריקא איז געווען, צו שטעהן ביי אן עק גאס אויף גרענד סטריט מיט א קליינעם לאנגליכען קעסטעל אָנ-געפילט מיט רויטע, בלאָע און גרינע צעטעלעך. אויף דעם קעסטעל איז געשטאנען א קליין געל פויגעלע ציטער-רענדיג און נורענדיג דאָס שנעבעלע צווישען איהרע פלי-געלעך. דאָס פויגעלע איז געווען זונדעל'ס ברויט-געבער.

ניט דער בעל-הבית און ניט זיין פיצניקער שקלאף האָבען בייטאָג געהאט וואָס צו טהאָן. און זונדעל פלעגט שטעהן שטונדענלאַנג אָנגעשפּאַרט אָן דעם קעסטעל, קר-קענדיג אויף זיין געלינקען מפרנס און טראַכטען צו וואָס א מענש קען קומען. ווען אימעצער וואָלט מיט א יאָהר צעהן צוריק אין דעם קליינעם שטעדטעל ביים ניעמאָן, געזאָגט זונדעל דעם רב'ס אז ער וועט ווערען א פּער-קויפּער פון „מזל“, וואָלט ער איהם אין געזיכט אריינגע-שפיגען. איבריגענס האָט עס גענומען לאַנג, לאַנג ביז

שׂוואַרץ און זײַם

וואָס האָט דעם למדוואָ'ניק די אויגען געשלאָסען. ער
 איז דער וועגווייזער, דען ער ווייס וואו דער קבר איז...
 דערנאָך ציהען זיך אויפ'ן שלאַך, די מתים פון די
 הינטערשטע שורות... צו פיער און צו פינף פארברייט...
 נאָך זיי קומען די ווייבער, און לסוף קימפעטאָרינס וואָס
 טראָגען די עופ'עלעך אויף די הענר, און חדר-אינגלעך...
 אפילו דער מסור וואָס ליענט הינטער'ן פארקאן געהט
 אויך... מיט דעם עולם טאָר ער זיך ניט מישען, געהט
 ער אַליין, דער לעצטער...
 אלע טראָגען זיי די שערבלעך אויף די אויגען, און
 אין דעם שיין פון דער לבנה שימערען די שערבלעך אזוי
 ווי שפאָקולען...
 אין דעם פאָרט ווערען זיי פערשוואונדען, דאָרט וואו
 דער אַלטער רב ווייזט אָן...
 פארטאָג וואַנדערען זיי צוריק און דער צדיק בלייבט
 ווידער אַליין, אין דער ערד אונטער דער פעסטונג, וואו
 קיינמאָל הערט ער ניט אַ הייליג וואָרט.

1913.

שטאַרבען, האָט שוין קיינער אפילו ניט געוואוסט בע-
שטימט וואו דער קבר איז...

אויף זיין טויטען-בעט האָט דער אַלטער רב די מעשה
דערצעהלט, און די אַלטע לייט געדענקען זי נאָך.

איצט האָט מען זיין קבר בשום אופן ניט געקענט גע-
פינען. און דער מגיד האָט וויינענדיג זיך צו דעם פער-
באַרגענעם נפטר געווענדעט...

— רבי, איהר זייט אין לעבען פערשעהמט געוואָרען
און איצט זייט אונז מוחל וואָס מיר פעשעהמען ניט-
ווילענדיג אייערע ביינער נאָכ'ן טויט...

און דער עולם האָט שטיל געוויינט און זיך מיט דעם
למד-וואָ'ניק געזעגענט...

דער פאָרט איז געבויט געוואָרען. און דער צדיק איז
געבליבען אליין, ערגעץ אין דער ערד אונטער דעם פאָרט,
און קיינמאָל איבער זיך ניט אַ הייליג וואָרט געהערט...

און די מתים אין דעם נייעם מקום מנוחה שפירען דעם
ביוש וואָס מע האָט דעם הייליגען מאַן אָנגעטהאָן...

ווי נאָר ס'ווערט פינסטער הויבען זיך די קברים אָן
צו עפענען, און מע געהט אזוי ווי צו תשליך דעם למד-
וואָ'ניק מחילה בעטען...

צוערשט געהען די ערשטע שורות אין טליתים און
קיטלען איבער די תכריכים, און פאָראויס געהט דער רב

אויפגעזעצט, עפעס ווי א נייע נשמה וואָלט אין איהם
אריין און זיין פנים האָט גענומען שיינען מיט אן אונ-
געווענהליכען גלאַנץ. די אויגען האָבען געקוקט העל אין
דעם געזיכט פון דעם רב, און ער האָט געזאָגט מיט אַ
קלאָרער שטימ:

— רבי, איידער איך שטאַרב האָב איך אייך צוויי
זאָכען צו זאָגען... דעם אנדערען טאָג האָב איך געהערט
ווי איהר האָט זיך אָפגעשטעלט אין סנהדרין אויף דעם
תוספות... און ס'איז אייך געבליבען האַרב... איך וויל
עס אייך פערענטפערען...

דער רב האָט אָנגעשטעלט די אויערען, און זיינע פיס
האָבען גענומען ציטערען פון אימה...

און דער הינקעדיגער איד האָט פערענטפערט דעם
תוספות מיט אזא גאונות, אז דער רב האָט זיך צורויינט...
— און צווייטענס — האָט דער שטערבענדער געבע-
טען — מוזט איהר מיר צוואַגען אז איהר וועט ערפילען
מיין לעצטע בקשה... זאָגט קיינעם ניט ווער איך בין,
זאָגט א י ה ר קדיש נאָך מיר, ווארום איהר זייט אן
עהרליכער איד, אן אמת עהרליכער איד, — האָט ער
צוגעלעגט — און לאָזט אויך ניט קיין מיצבה אָדער צייכען
שטעלען אויף מיין קבר... איך וויל ליעגען אויפ'ן בית
עולם, ווי איך בין דאָ אין בית מדרש געלעגען...

דעם טויטענ'ס בקשה איז ערפילט געוואָרען און
קיין מיצבה האָט מען ניט געשטעלט און קיין ברעמעל
אפילו ניט אריינגעשטעקט. דער רב האָט ניט געלאָזען.
דער קבר איז מיט דער צייט פערזואאקסען געוואָרען.
און ווען דער רב איז מיט אַ יאָהר פערציג שפעטער גע-

דער שמש האָט זיך תיכף אָנגעשטויסען פאַרוואָס ער
ווייל ניט אָננעהמען די איינלאָדונג. ער האָט שוין פון
פריהער געקלערט אז דער איד איז אַ גרויסער עם האַרץ.
אפילו מיט אַ תהלים אין האַנד האָט מען איהם קיין מאָל
ניט געזעהן. געהן צו איהם פרייטאג-צורנאַכט האָט ער
קענטיג ניט געוואָלט, ווייל ער האָט מורא געהאַט ער זאָל
ניט נכשל ווערען אין די „עברוי“ ביי קדוש מאַכען אָדער
בענשען...

ווען ס'איז געקומען דער שבת פון תוכחה, האָט דער
שמש גאָר ניט פרעגענדיג אויפגערופען דעם אידען פון
הינטער'ן אויווען. און דאָס איז שוין געבליבען אַ חזקה
אויף ווייטער.

אזוי האָט דער הינקעדיגער אָפגעלעכט אין בית-מדרש
צוואַנציג יאָהר כסדר ביז ער האָט איין פריה-מאַרגען
דערפיהלט אז ער קען זיך ניט אויפהויבען פון זיין גע-
לעגער. הינטער'ן אויווען איז געווען וואָרעם ווי אין אַ
אויער אָבער איהם האָט געקלאַפט אַ צאָהן אָן אַ צאָהן
און ער האָט זיך געטוליעט אין זיין צוריסענעם בגד, וואָס
פלעגט ביינאַכט איהם דיענען פאַר אַ קאַלדרע.

אַ טאָג איז אַוועק און דער איד איז געוואָרען שלאָף.
דער שמש האָט לכתחלה געוואָלט ברענגען דעם רופא,
אָבער דער הינקעדיגער האָט איהם שטאָט דעם געבעטען
ער זאָל רופען דעם רב...

געזונדערהייט וואָלט עס געווען אַ חוצפה, אָבער אַ
גוסס.. נו, איז דער רב געקומען תיכף צו געהן...

און ווען דער רב איז אָנגעקומען, האָט שוין דער
גוסס קוים געקענט רעדען, אָבער פלוצים האָט ער זיך

שייערען די הענגלייכטער יעדען פרייטאג, און אויסקעהר
דען דעם בית מדרש, ווען מע דארף.
דער איד איז געבליבען אין בית-מדרש.

פריה בעגינען, ווען דער שמש איז געקומען אין בית
מדרש איז שוין דער אויווען געווען איינגעהויצט און דער
כיוור פול ווי אן אויג מיט וואסער. נאכ'ן דאווענען, פלעגט
דער איד ארויס, און געהן פון הויז צו הויז פרעגען אויב
עס איז ניטאָ פאר איהם אן ארבייט, אזוי ווי למשל, צו
האקען אביסעל האָלץ, אָפּהאקען דעם אייז פון אַ בריקעל.
קיין געלד האָט ער ניט פערלאנגט. ער פלעגט בלויז נעהן
מען פאר זיין שכר-טרחא א שטיק ברויט, און פלעגט
עס אריינלעגען צו זיך אין כאלאט. געגעסען האָט ער
הינטער'ן אויווען.

דער שמש איז געווען אַ ביזער איד. ביים אויס-
טהיילען די חלב'נע ליכט צו די ישיבה-בחורים פלעגען
איהם די הענד ציטערען. אזא רשע איז דאָס געווען. אָבער
אפילו אין זיינע אויגען האָט דער הינקעדיגער איד נושא
הן געווען.

פרייטאג איז דער איד געווען מעהר פערטהאָן ווי
תמיד. אַ חוץ אויסרייניגען די לייכטער און אויסקעהרען
דעם בית מדרש, האָט ער געמוזט פערדיענען גענוג פאר
זיך אויף שבת. אן עקסטרא שטיק ברויט און — אַ הער-
רינג, דאָס איז געווען זיין עונג שבת.

דער שמש האָט אַמאָל אוועקגענומען די האַנד פון
האַרצען און איהם גערופען צו זיך פרייטאג-צורנאכט,
אָבער דער איד איז בשום אופן ניט גענאנגען.

צוראקערט, האָט מען בשום אופן זיינע ביינער ניט געקענט
געפינען. איין אַלטען מאַן האָט זיך אָפגעדוכט אז ער
ליעגט ערגעץ אונטער דעם גרויסען בוים, וואו עס איז
פערוואקסען מיט קוסטעס, א צווייטער האָט געזאָגט, אז
ער ליעגט נעבען דעם רונדען שטיין. א דריטער האָט גע-
קלערט אז ער ליעגט גאָר ביים עק פון בית עולם. מע האָט
די ערד אויסגעגראָבען אומעטום אָבער געפונען האָט מען
גאָר ניט. דען קיין מצבה אויף דעם למדוֹאוֹ'ניק'ס קבר
איז קיין מאָל ניט געשטעלט געוואָרען...
און דאָ קומט די מעשה מיט'ן למדוֹאוֹ'ניק :

מיט פיעל, פיעל יאָהרען צוריק איידער ס'איז אַרויס
דער אוקאז צו מאַכען די פעסטונג, איז אין שטעדטעל
געקומען א הויכער מגושם'דיגער איד וואָס האָט צוגע-
הונקען אויף איין פוס. ער איז געווען אָנגעהאָן אין א
גראָבען לייווענטענעם כאלאט אַרומגעבונדען מיט א
שטריק, און האָט געטראָגען גרויסע פאַרטריקענטע און
צוריסענע שטיוועל. ער איז גלייך אַוועק אין בית מדרש.
דאָרט האָט ער געבעטען דעם שמיש, ער זאָל איהם לאָזען
נעכטיגען הינטער'ן אויווען. קאנדידאטען אויף דעם פלאַץ
זיינען געווען מעהרערע, ווייל דרויסען איז געווען א
שטאַרקער ווינטער און הינטער'ן אויווען איז געווען ווא-
רעם. האָט איהם דער שמיש ערלויבט, בתנאי ער זאָל יע-
דען טאָג איינהייצען דעם אויווען און אַנטראָגען וואסער
פאַר'ן כוור. דער איד אין לייווענט האָט זעהר בעדאַנקט :
אדרבה ואדרבה. ער האָט זיך נאָך אָנגענומען אַפצו-

מאכט „אל מלא רחמים“ און אלע האַבען זיך בעגאָסען מיט טרעהרען.

די וואָס זיינען שוין לאַנג צוריק נפטר געוואָרען אָדער אזעלכע וואָס האַבען קיין קרובים ניט געהאט, האָט מען לויט דער מצבה אויסגעפונען... אין ערטער אַ הילצערן ברעטעל פון רעגען האַלב־אַפגעוואַשען, און דער נאָמען קיים קיים צו דערקענען... און אין דעם הזן'ס אזכרה, האָט דער טויטען'ס אויגענער נאָמען אָדער דער נאָמען פון זיין טאטען געפעלט...

דער רב האָט און נאָמען פון אלעמען ביי די מתים מהילה געבעטען, זיי זאָלען ניט פאר אוימיגט נעהמען וואָס מען איז זיי מביש און מען איז זייערע היליגע בייט נער פון דעם ניי מטריה צו וואָגלען אויף אַ נייעם בית-היים... און בעזונדערס האָט ער זיך צו יענע געווענדעט וואָס מען האָט זיי אפילו אַן „אל מלא“ ווי עס דאָרף צו זיין, ניט מאַכען געקענט...

ווען דער מגיד האָט גענומען מאַכען זיין הספד, איי-דער מע האָט די ארונות ארויסגעפיהרט, האָט אויסגע-בראַכען אזא יללה, אז אַ שטיין האָט געמעגט צוגעהן. און די סאָלדאטען וואָס זיינען אַרום געשטאנען, האַבען גע-כליפעט ווי קליינע קינדער...

מע איז שוין געווען גרייט צו פערלאָזען דעם בית עולם. אלע קברים זיינען געוועזען לעדיג, און מע האָט זיך געאייילט וואָס גיכער די ברמינן'ס ברענגען צו זייער נייער היים.

האָט זיך איינער פון די אלטע לייט דערמאָהנט אַן דעם למדרואו'ניק. אָבער וואָס מען האָט ניט צוגראַבען און

מיט א יאָהר הונדערט צוריק האָט דער קייזער מיט
יינע מיניסטאָרען בעשלאָסען צו בויען אַרום יענער גע-
גענר אַ גרויסע פעסטונג. אינזשענירען זיינען אַראָפּגע-
קומען און האָבען געמאַסטען און געקוקט אין שפּאַקטי-
ווען און געצייכענט און דאָן ווידער געמאַסטען און ווידער
געצייכענט. זיי האָבען ניט אויסגעלאָזען איין שטיקעל ערד
אין דער סביבה. און דער פּועל יוצא איז געווען, אַז ס'איז
ביי זיי אַלעמען געבליבען אַז דער בעסטער פּלאַץ וואו צו
בויען די פעסטונג איז דאָרט וואו ס'איז אין יענער צייט
געשטאַנען אַ גרויסער אידישער בית עולם.

קהל, ווי ס'פּערשטעהט זיך, האָט געקראָגען אַז אוקאַז
וואָס שנעלער אַריבערצוטראָגען די מתים — אויף דעם
נייעם בית עולם וואָס די רעגיערונג האָט בעשטימט. אין
שטעדטעל איז געוואָרען אַן איבערקעהרעניס. דער רב האָט
גוזר תענית געווען, און קינד און קייט זיינען אָפּגעשטאַנען
אין שוהל אַ גאַנצען טאָג און הימלען געריסען... אָבער דער
גזר איז געבליבען.

מען האָט פּרובירט שוחד, און ווייבער האָבען זייערע
אויבלען פּאַרזעצט, אַבי די מתים דעם בזיון ניט צוצולאָ-
זען... אָבער מלוכה האָט זיך איינגע'עקשנ'ט, ניט אַנדערש
אויפ'ן בית עולם. אָט אזוי וויל זי... און בלויז איין וואָך
צייט האָט מען געגעבען אויף אַריבערפּעקלען.

מיט ביטערע און בלוטיגע הערצער האָט מען גענומען
קרויסקען די טויטע... דאָס גאַנצע שטעדטעל איז געווען
אויפ'ן בית עולם. יעדע משפּחה האָט געזוכט איהרע. דער
חזן איז געגאַנגען פון איין קבר צום צווייטען און גע-

און צומאָרגענס האָט מען איהם געפונען מיט אויסגע-
גלאָצטע אויגען אָנגעשפּאַרט אויף זיין ביקס... ער איז
געווען טויט.

דער קאָמענדאַנט איז געווען אַן אויפגעקלעהרטער
מענש. יונגער הייד האָט ער געלעזען וואָלטער און אין
שדים און רוחות האָט ער לחלוטין ניט געגלויבט. דערצו
האָט ער שטאַלצירט מיט די דריי מעדאַלען וואָס ער האָט
געטראָגען אויף זיין מונדיר „פאַר טאַפּערקייט און אונ-
ערשראָקענהייט“, און ער האָט בעשלאָסען אַליין אויפצוווּי-
ן אַ נאַכט אויפ'ן פּאָסט מיט די סאָלדאַטען... אָבער פאַרטאָג
איז ער געקומען צו דער ווייב בלייב ווי קרייד און ציטע-
רענדיג פון שרעק. ער האָט אַליין געזעהן מיט זיינע אוי-
גען, ווי מיט'ן טראַקט זיינען אָנגעקומען אַ מהנה מתים
און זיינען איינציגווייז נעלם געוואָרען אין דער פעסטונג.
די סאָלדאַטען האָבען עס שוין לאַנג צוריק געוואוסט,
און יעדע נאַכט פלעגט אויף זיי אָנפאלען אַן אימת מות.

פון די אידישע איינוואָהנער איז אָפּגערעדט. קוים
פלעגט ווערען דונקעל, האָט מען אַ נפּש ניט געזעהן,
געהענדיג נעבען דעם פּאַרט.

האָט אַ סוחר אָדער אזוי אַן אורח, וואָס האָט זיך
אָפּגעשטעלט אין שטערטעל, געוואָלט אַרויספּאַהרען ביי
נאַכט, פלעגט איהם דער בעל אכסניא מיט אַן ערנסטען
געזיכט געבען אַ התראה, אַז ער שטעלט זיין לעבען אין
געפּאָהר. און דערביי פלעגט ער איהם דערצעהלען די פּאָל-
גענדע געשיכטע :

דער איבערגעטראגענער בית-עולם

אן ערך א האלב וויאָרסט פון שטערטעל, ליעגט דער בית עולם, בעוואַקסען רונד אַרום מיט הויכע געדיכטע בוימער, און אַרומגעצאהמט מיט שוואַרצע שפיציגע שטאַכעטען. פאַזע בית עולם ציהט זיך אַ גרויסער שליאָך און דרעהט זיך אַ וועג ביז פאַרביי דעם גוי'אישען מאָד-גילעק, פון דאָרטען שלענגעלט ער זיך ווייטער ביז דער געגראָבענער פעסטונג, און לאָזט זיך דערנאָך אוועק אין מרחקים.

אַרום דער פעסטונג, ניט ווייט פון דעם טראַקט, גע-הען אַרום סאַי טאָג סאַי נאַכט סאָלדאַטען מיט געלאָדענע ביקסען. ביי טאָג געהען זיי איינציגווייז אָפגעזונדערט איינער פון דעם אַנדערען אויף אַ גרויסען שטח. ביי נאַכט געהען זיי צו צוויי און צו דריי צוזאַמען. פאַלט אָן די פינסטערניס, וועט אַ סאָלדאַט ניט בלייבען איינער אליין ווען מען זאָל איהם אפילו מיט ריטער סטראַשען. אַמאָל האָט זיך איינער איינגעפונען, וואָס האָט זיך דערוואויגען,

„יצחק, האסטו דינע חדושים אויף ש"ס שײן אויף
פאפיער געבראכט?“
„יא, טאטע.“ —

און אזוי האָט ער איטליכען נאָך דער רייה פון
עלטער געפרעגט ביז ער איז צום אינגסטען געקומען.
„יעקב, מיין קינד, האָסטו דיין ביאור אויף חומש
שוין אָנגעשריבען ביז צום סוף?“ —
„נאָך ניט, אָבער...“

דער גרייז האָט איהם ניט געלאָזט דעררעדען : —
„דו מוזט ניצול ווערען, דו זאָלסט דיין ארבייט
ענדיגען...“

שטיל איז ווידער געוואָרען. נאָך עמיצער האָט אין
דער פינסטערנים אַ שלובין פערשטיקט... אין אַ זיבין האָט
זיך ארויסגעריסען פון די ניין, וועלכע האָבען זייער צעהנד
טען ברודער בעדויערט....

און אין אַ פּאָאר מינוטען ארום ווען דער אַלטער
האָט געפרעגט אין דער פינסטער : —
„יעקב, ביסטו נאָך דאָ?“

איז קיין ענטפער מעהר ניט געקומען... ס'האָט זיך
געהערט בלויז דאָס שטילע וויינען פון די ניין וואָס האָבען
דעם אנטרונענעם בעקלאָנגט...

.1911

און דער גרייז האָט ווייטער גערעדט און זיין שטים
האָט געציטערט ווי די תפלה פון אַ מאמען איבער דעם
וועג פון איהר גוסס'ען קינד : —

„וואָרפט גורל צווישען אייך...“

לאַנג האָבען אלע געשוויגען ביז דער עלטסטער האָט
געוואָגט צו ענטפערען :

„דער שטן קען זיך אין גורל אַרײַנמישען, און אַנט-
רונען ווערען וועט ניט דער ריכטיגער...“

די פּעראָרטהײַלטע זיינען אין אַ שווערען שוויגען
פּערזונקען און געוואָרט דער אַלטער גאון זאָל ענטשיידען...
פון דער ווייטען האָט זיך געהערט דער מאַטער
אַפּקלאַנג פון אַ קלױסטער-גלאַק...
„מיר וועלען אויסקלייבען“ — האָט רב אשר שטייל

אַרויסגערעדט.

צעהן הערצער האָבען האַסטיג געקלאַפט אין דער
פינסטער, און איטליכער האָט אַ שטומע תפלה צום ה'—
מעל געווענדעט : —

„רבנו של עולם, פּערשמויס מיך ניט, פּערשעהם
מיך ניט...“

„מיר וועלען אויסקלייבען“ — האָט דער גרייז איר
בער גע'חזר'ט.

„יוסף“ — האָט ער דעם עלטסטען געפּרעגט —
„האָסטו שוין דיין ספר שרייבען געענדיגט ?“

„יא, טאַטע.“ —

„זאב“ — האָט ער ווייטער געפּרעגט — „האָסטו
דיין פּירוש אויף דער תורה פּאַרטיג ?“

„יא, טאַטע.“ —

האָט געזעהן אָננעטהאָן אין טהייערע קרוינען און לער-
נענדיג תורה פון כביכול'ס מויל אליין...

„פאָטער אונזערער, וואָס איז דיר ?“ — האָבען
אלע צעהן מיט אַ צושראָקענעם קול געפרעגט.

אין דעם חשך האָט געקלונגען דעם זקן'ס ציטערנדע
שטים : —

„איינער פון אונז זאָל אנטרונען ווערען... עס איז
„דער ווילען פון גאָט, קלייבט איהם אויס צווישען אייך...“
„דו, די קרוין פון אונז אלעמען, זאָלסט זיך רעמען,
„און מיר וועלען שטאַרבען“ — האָבען זיי האַסטיג גע-
געבען אַ תשובה.

דער אַלטער גאון האָט געוויגט זיין גרויסען קאָפּ
הין אין הער, און זיי האָבען געהערט ווי די קייטען בראַנד-
גען און קרעכצען. דאָן האָט ער געזאָגט : —

„אַ גאָנץ לעבען האָב איך געזוכט אוואו נאָר איך
„האָב געקענט, די מינדעסטע מיצוה מקים צו זיין. פון דער
„רגע וואָס איך האָב מיין מודה אני געזאָגט ביז איך האָב
„קריאת שמע אויף מיין געלעגער געלויענט, זיינען מינע
„גליעדער און מינע מחשבות געווען גרייט צו דיענען
„דעם האַרר פון אַלע וועלטען... און איצט ווען איך בין
„שוואַך און אַלט און האָב בלוז אַ הייפעל טעג צו לע-
„בען, און איך קען דאָס דאָזיגע הייפעל איהם שענקען
„פאַר אַ לעצטען קרבן, פאַר אַ מנחת-עני — ווילט איהר
„איך זאָל לעבען בלויבען ?...“

די קינדער האָבען געשוויגען, קיינער האָט ניט געזוכט
איינצואווענדען...

א הייזערניגער סקריפ האָט זיך געהערט, און די
 שווערע אייזערנע טהיר האָט זיך גענומען דרעהען אויף
 איהרע פאַרראַסטע זאוועסעס. א קאַלטער ווינד האָט
 אריינגעבלאָזען און א הויכער מאַן מיט לאַנגע ווייסע
 האַר-קרױזען, אין א וויסען אטלאַסענעם מאַנטעל און
 א וויסען מיט-גאַלד-געשטיקטען שטריימעל, איז שטיל
 אריין. קיין שאַרף האָט זיך ניט געהערט, אזוי ליכט איז
 זיין טריט געווען. צו דעם שלאָפענדען רב אשר האָט ער
 זיך אַרונטערגעבויגען און איהם זאָנפט פון זיין שלומער
 געוועקט : —

„מאָרגען וועט איהר אויף קידוש השם שטאַרבען...
 „אזוי איז דער גזר. אָבער איינער פון אייך זאָל אַנט-
 „רונען ווערען. איידער דער מאָרגען ברעכט אַרויס וועט
 „ער אויסער דער תפיסה זיין, און זיינע פיס וועלען איהם
 „טראָגען וואו ער וועט קענען לעבען רוהיג און דיענען
 „גאָט...“

„קלייבט אויס דעם איינעם וואָס זאָל אַנטרונען
 „ווערען...“

מיט א געשריי האָט זיך דער אַלטער גאון אויפגע-
 כאַפט... פינסטער איז געווען אין דער פייכטער געפענק-
 ניס, און טאַפענדיג האָט ער זיך אָן דער פעסט-פער-
 ריגעלטער טהיר אָנגעקלאַפט... קיין שפור פון דעם וויסען
 אורח איז ניט געווען.

פון דעם גרייז' געשריי האָבען זיך אַלע צעהן זיהן
 אויפגעטרייסעלט. ביי איינעם פון זיי איז נאָך געלעגען
 אויפ'ן געזיכט דער אָפּגלאַנץ פון א גרויסען הימלישען
 חלום... ער האָט געטרוימט פון די הרוני מלכות וואָס ער

קיינער פון זיי האָט ניט אַ טהרער פּערגאַסען, קיינער
האָט ניט אַ קרעכין אַרויסגעלאָזען : אין אַ קרייז אויף
דער פייכטער ערד זיינען זיי געזעסען — דער גרייז
גראָער גאון רב אשר אין דער מיט, און אַרום איהם די
צעהן זיהן זיינע, אין האַכען תורה געלערנט... פון ער-
געץ אַ ווינקעל האַכען זיך קליינע אויגלעך בעווייזען און
זיינען שנעל פּערשוואונדען צוריק אין זייער לאַך... אַ
גרויסע יפּינן איז געהאַנגען אין דער מיטען פון איהר
גראָער נעץ און האָט געהאַרכט...

דער טאָג איז פּערגאַנגען און די נאַכט האָט זיך אָנג-
גערוקט, איינער האָט דעם צווייטען ניט מעהר געזעהן,
און דער אַלטער פּאָטער האָט זיך נג' אלץ מפּלפּל געווען
מיט זיינע קינדער, און ווען אימעצער איז איהם מיט אַ
סברה בייגעקומען, האָט דער פנים ביי איהם אויפגע-
שטראהלט...

מאָרגען פריה וועלען די קלויסטער-גלאַקען קלינגען
אין רוכען צו דעם גרויסען יום טוב, דעם אויטאָ-דאָיפּע
פון עלף פּערזינדיגטע נפשות, און ביי די פּערזינדיגטע
נפשות איז געווען נאָך אַ גרעסערער יום-טוב, און אַ גרע-
סערע פרייד — די פרייד פון פּערוואַגעלטע ים-וואַנד-
דערער, וועלכע ריכטען זיך באלד אין דעם רוהיגען האַפען
צו זיין...

אַ פּאָאר שעה פאַר טאָג זיינען זייערע שטימען
איינצינווייז שטים געוואָרען. מיט די ווערטער פון די-
תורה אויף זייער צונג זיינען די פּעראורטהיילטע איינ-
געשלאָפען — דער גרייז-גראָער רב אשר אין מיטען און
אַרום איהם זיינע צעהן זיהן...]

קידוש השם

א בלוטיגע האנד האָט זיך אויסגעשטרעקט און ארויסגעפליקט די עלף ליכטיגע שטערען, וועלכע האָבען דעם וועג געוווּזען צו רוהיגער גאָטספּאַרכטיגקייט, צו פעסטען בטחון אין דעם גאָט פון אברהם, צו מסירת נפש פאַר זיין תורה...

טראַכטענדיג אָן זיי, האָט אַ פאָטער מיט אַ שמייד-כעל זיין אייגענע טאָכטער געקוילעט, און אליין מיט אַ צושניטענעם האַלז זיין לעצטען „שמע ישראל“ אַרויס-געכאַרעלט... מיט זייער נאָמען אויף די ליפען האָבען זיך טויזענדער טייטען געלאָזט איידער זייער גאָט צו לעסטערען...

אין אַ פינסטערער תּפּיסה האָט מען די עלף איינגע-שפּאַרט, זייערע פּיס און הענד אין שווערע קייטען גע-שמידט, און פון הינטער דער דיקער וואַנד האָבען זיי געקענט הערען דעם דומפּפּען קלאַפּ פון דעם האַלז וואָס מע האָט פאַר זייער שייטערהויפּען געהאַקט...

צד'יקים

— א פינסטער יאָהר אויף דיר, ימח־שמו'ניק —
האָט זלאַטע געשאַלטען און טרעהרען זיינען איהר גערונען
איבער די באַקען — האָסט זיך אליין אָנגעפרעסען און
וואָס געהען דיר אָן ווייב און קינדער? ... וואָלסט זיך
בעסער אַ האַנד אויסגעלונקען איידער דו האָסט די גאָ-
מעלקע גענומען...

קותיאל איז געשטאנען ווי אַ פּעראורטהיילטער און
האָט בשום אופן ניט געקענט פּערשמעהן, ווי אזוי די
גאָמעלקע וואָס זלאַטע האָט איהם אין דער פּריה מיט-
געגעבען, קומט אין זיין פליישיגער קעשענע...
און אין שטוב האָט אויסגעבראָכען אַ יללה פון די
„אכט פּרעסערס“ וואָס זיינען געשטאנען הונגעריגע נע-
בען אַ טיש בעלאָדען מיט כל טוב, און זיך ניט געמאָרט
צוריהרען...

.1912

ער האָט אויפגעמאַכט די טהיר און אַרויסגעשריען
אַזא הויכען „נוט־נ'אבענד!“ אַז זלאַטע איז ניט טויט
ניט לעבעדיג אויפגעשפרונגען.

— „קוטיאל?“ — האָט זי געריבען די אויגען.

— איך, דער גרויסער קוטיאל, אָט ווי דו זעהסט מיך
— האָט ער געענטפערט, און האָט דערביי געשפירט אַז
דער גליקליכער מאַמענט איז געקומען.
באַלד זיינען אַלע קינדער, נאַקעטע און האַלב־נאַקעטע
געווען אַרום איהם.

און די צערעמאָניע פון אויסרופען דרשה־געשאַנק
האָט זיך אָנגעהויבען.

זלאַטע האָט אוועקגעשטעלט דאָס רויכערדיגע לעמ-
פעל אויפ'ן טיש און קוטיאל האָט גענומען אויסליידיגען
זיינע פּראָוויאַנט...

די קינדער האָבען געקוקט מיט הונגעריגע אויגען און
האָבען געשלאָנגען די שפייטעכין און זיך בעלעקט די ליפען.

די מאַמע האָט צוערשט געמוזט מאַכען די חלוקה.

— גולן, וואָס האָסטו געטהאָן? — האָט פּלוצלונג
זלאַטע אַ בראָך געטהאָן מיט די הענד און איז געוואָרען
בלייך ווי קרייד.

איהרע אויגען האָבען געקוקט שטאַר אויף די אָנגע-
לעגטע שפייזען און אויף איהר פנים האָט זיך פערשפרייט
אַ פינסטערע פערצווייפלונג...

קוטיאל האָט אַ קוק געטהאָן און איז געוואָרען נאָך
בלייכער פון זיין ווייב...

אויף דעם פּופאַק און אויף די העלזלעך זיינען גע-
ווען צוגעקלעפט שטיקלעך פון עפעס ווייס און ווייך.

וועט זיך אויפכאפען פון דער באַנק נעבען אויווען, אוואו
זי האָט זיך צוגעשפּאַרט אָנגעטהאָן אין אַלעמען, און
ווי איינציגווייז וועלען אַראָפּשרינגען פון די געלעגערס
די איבעריגע „פרעסערס“, און ווי ער וועט עס געבען אַ
זאָג מיט דעם טאָן פון גדלות :

„הרבני המופלג רב קותיאל פון דער כלה'ס צד גיט
אַ געבראָטענעם "פופאק מתנה לדרשה", און טאַקי תיכף
וועט ער אויספעקלען אַ פעטען פופאק, פון וועלכען עס
וועט זיך גיסען די שמאַלי. און דאָן :

„הרבני המופלג רב קותיאל פון חתן'ס צד, גיט „אַ
פערטעל גאַנז מתנה לדרשה“, און עס וועט זיך בעווייזען
אויפ'ן טיש אַ בריוו שטיקעל גאַנז, וואָס דער קייווער אליין
וואָלט געמעגט דערפון די פינגער לעקען.

פון דער ווייט האָט ער געזעהן אַ קליין ליכטעל, וואָס
האָט געזיפּטשעט דורך אַ פענסטער. דאָרט איז געווען
זיין „פאלאז“, ווי ער פלעגט אָפט רופען די חורבה וואו
ער האָט געוואוינט זינט נאָך זיין חתונה.

דער ווינר האָט געשלעפט זיינע פּאָלעס, און עס
האָט אָנגעהויבען צו זיפען אַ רעגען. קותיאל האָט גע-
שמעלט האַסטיגע טריט און האָט דערגרייכט זיין הייזעל.

ער האָט אַ קוק געטהאָן דורכ'ן פענסטער און גע-
זעהן ווי זלאַטע ליעגט אויף דער באַנק און בלאָזט שלאָ-
פּעדיג מיט'ן מויל, און זיין האַרץ האָט זיך אָנגעפילט מיט
אַ גרויסען רחמנות צו איהר...

גאָט ווייס צי זי האָט עפעס געגעסען... מעהר ווי אַ
גילדען האָט ער איהר ניט געלאָזען און קעראַסין האָט
זי אויך געמוזט קויפען, און מילך פאַר די קינדער...

ער האָט געטראַכט אָן דער הוליאַנקע שפּעטער ביי זיך
אין דערהיים, ווען דאָ וועט שוין זיין אַלצדינג שטיל...

ווען קותיאַל איז אַוועק פון די מאירזאָהן'ס איז שוין
געווען צוויי אַ זייגער נאָך האַלבע נאַכט. ס'איז געווען אַ
קאַלטע פינסטערע שוון־נאַכט און אַ נאַסער ווינד האָט
איהם געבלאָזען אין געזיכט. ער אַליין איז געווען הונגעריג
ווי אַ הונד. פון גרויס האַוועניס האָט ער אפילו אַ ביסען
אין מויל ניט גענומען פון אין דער פריה אָן. קוים אַ
שנאַפּס געמאַכט.

זיין זלאַטע הַ אַ איהם אפילו יא מיטגעגעבען אַ ווייכע
גאַמעלקע, האָט ער צומאָל קיין צייט ניט געהאַט זי צו
עסען. דערפאַר אָבער האָט ער אין אַ בייטעלע געטראָגען
צוויי גאַנצע קאַרבאָנצעס, וואָס האָבען געמיינט צוויי
וועגען טאָרף אויף ווינטער. און די לאַנגע קעשענע איז
געווען פול. פון איילעניס האָט ער אפילו ניט אוספּעיעט
זעהן וואָס איהם איז אין דער האַנד געקומען. די קעכין
האָט זיך גראַד אונטערגעדריעהט, אָבער זיין ערפאַהרענער
חוישהמישוש האָט איהם געזאָגט, אז ער האָט אַ הינטער־
שטע פערטעל גאַנז, צוויי העלזלעך, אַ לעבערעל, מיט אַ
פאַלקע אַלס צוגאָב. זיי זיינען נאָך געווען וואַרעם און
האָבען דורך דעם דינעם אונטערשלאַג פון זיין בגד פאַר־
שפּרייט זייער אַנגענעהמע פעטע וואַרעמקייט איבער זיין
גאַנצען קערפּער...

ער איז געגאַנגען און געקלערט ווי ער וועט עס אַן
עפען טהאָן די טהיר, און ווי זלאַטע, אַ פּערשלאָפּענע

דער אונטער-שמש האָט נעכאך געהאַט אַשוואַכקייט,
יערעס מאָל וואָס ער פלעגט אוועקגעהן פון אַ חתונה, אַ
כאַפּ געבען אין קיך שטילערהייד, אַ פערטעל גאַנז, אַ
געשמאַרט שטיקעל פלייש, אַ פּופאַק, אַ פּאפּערקע, אַ
געפילט העלזעל — וואָס עס האָט זיך איהם געמאַכט צו
דער האַנד, און האַסטיג אַריינוואַרפען אין אַ טיעפער
לאַנגער קעשענע וואָס ער האָט געהאַט אין זיין כּנר. דאָס
איז געווען פאַר די „אַכט פּרעסערס“, וואָס פלעגען שוין
אויסקוקען אויף זיין צוריקקומען.

אַ סברא אז די קעשענע איז לכתחלה געמאַכט געוואָר-
רען פאַר אַזעלכע רויבערישע צוועקען.

ווי אזוי דער זאָנסט עהרליכער קותיאל האָט אזא מיין
גנבה רעכט געמאַכט פאַר זיין געוויסען איז שווער צו
זאָגען. קיין עקספּראַפּריאַטאָר אָדער קאָמוניסט איז ער
קיינמאָל פון דער נאַטור ניט געווען. פאַר קאַפיטאַל און
פאַר זיינע פאַרשטעהער, אזוי ווי, שמואל דער טוך-קרע-
מער און שמעון דער האַלצהענדלער, האָט ער געהאַט דעם
גרעסטען אָפּשיי אין זיין טיעפסטען האַרצען. אָבער דער
אונטערשלאַג פון דעם אונטער-שמש'ס געדאַנקען זיינען
תמיד געווען די „אַכט פּרעסערס“, און ער האָט געוואוסט
אז דאָרטען, עס שטעדטעל, וואַרטען זיי אויף דער לאַנגער
קעשענע.

און דאָרום טאַקי האָט קותיאל געטראָגען אויף זיין
געזיכט אזא געהיימניספולען שמייכעל ביים שאַבען די
העכט, ביים פאַנאַנדערשטעלען די טישען אָדער ביים אָנ-
צינדען די סטעאַרין-ליכט אין די זילבערנע לייכטער.

געווען אַנצוינדען די פּאָנארען יעדען פּאַרנאַכט. דער-
פאַר האָט ער געקריגען פון שטאַרט צעהן רובעל אַ יאָהר.
דער הויפּט־טאַלענט אָבער פון קותיאַל'ן האָט זיך
אַרויסגעוויזען אויף חתונות. קותיאַל האָט געשאַבען די
פּיט, געפליקט די גענז, אַוועקגעטראָגען דאָס געבראַטענע
צום בעקער, געוועלגערט בולקעס, געשניטען קרעפּכען, מיט
אַזאַ מהירות אַז די אַרבייט האָט פשוט געברענט אונטער
זיינע הענד. און ערשט ביינאַכט צו דער סעודה האָט
מען אָהן קותיאַל'ן זיך בשום אופן ניט געקענט בעגעהן.
זיין אויסרופען דרשה־געשאַנק איז געווען אַ שמד־דבר
פאַר מייַלען אַרום.

ווען קותיאַל פלעגט אַרויסזינגען „הרבני המופלג ר'
זרח פון דער כלה'ס צד האָט געגעבען אַ פינף־און־צוואַנ-
ציגער מתנה לדרשה“, און האָט טאַקע דערביי פּאַנאַנדער-
געשפּרייט אויפ'ן טעלער אַ קנאַקעדיגען פּאַפּירענעם רוד
בעל — איז דאָס געווען אַ פרייד צו זעהן.

דערצו האָבען אַלע געוואוסט אַז קותיאַל איז עהרליך
ווי דער טאַג. מע האָט געמעגט פאַר איהם גאָלד אַוועק-
לעגען. קוים וואָס ער פלעגט עפעס צו זיך אין מויל נעהד
מען. ער איז געווען צופיעל פערטהאַן מיט זיין אַרבייט.
און בעצאָהלען פלעגט מען איהם טאַקע נאָך זיין ווערט
— צעהן גילדען און אַ מאָל טאַקע די גאַנצע פּופּצעהן.
קותיאַל'ס עהרליכקייט האָט אָבער אין דער אמת'ן
געהאַט איהר שוואַרצען פלעק. אָבער דאָס האָט קיינער
ניט געוואוסט אויסער זיין ווייב און זיינע קינדער וועלכע
פלעגען פון אַלע זיינע פּרנסות אַרומנעהן קרוע־בלוע און
זעלטען עסען צוזאַם.

צום שליממזל

שוין מיט דעם ערשטען שפראַץ אויף טאָג איז קותיאל
דער אונטער־שמש געווען אויף די פיס. די חתונה ביי די
מאירזאָהן'ס האָט איהם געהאַלטען אַ גאַנצע נאַכט וואָך,
און ער איז געלעגען מיט אָפענע אויגען און גערעכענט
די רוחים וואָס ער וועט דערביי מאַכען.

קותיאל איז געווען אַ קליין דאָר אידעל מיט שוואַרצע
לויפּעדיגע אויגלעך און אַ שפיציגען בערדעל, וואָס האָט
געהאַט אַ היבשע צאָהל פרנסות מיט וועלכע צו ערנעהרען
אַ פאַמיליע פון „אַכט פרעסערס“ — ווי ער האָט גערופּען
זיין ווייב און זיינע זיבען קינדער. קודם איז ער געווען
דער אונטער־שמש פון דער קצב'ישער שוהל, דערצו האָט
ער אביסעל אונטערגעשוסטערט. מאַכען אַ פּאָר נייע שיד
האָט מען איהם ניט אָנגעטרויט, ער וואָלט זיך גאָר ניט
אונטערגענומען דאָס צו טהאָן. אָבער אויף לאַטעס איז
ער געווען אַ מאַדים. אַ שוך אין זיין לעצטער גסיסה האָט
בלויז געדאַרפט אָנקומען אין זיינע הענד און ער איז
אַרויס ווי אַ שפּאַגעל־נייער. קותיאל'ס עובדא איז אויך

מענשען האָבען רחמנות געהאַט און יעדער איינער האָט
געשאָנקען פּיעל ער האָט געקענט פון אייערטוועגען...
— פון מיינעטוועגען ? — האָט איהר ראַבינאָוויטש
אָנגעקוקט, ווי מען קוקט אָן אַ וואַהנזיניגען.

— יא, פון אייערטוועגען... אידען זיינען אַ באַרעמד
הערציג פאָלק און קיינער האָט זיך ניט אָפּגעזאָגט, ביז
איך האָב צונויפגעזאמעלט פאַר אייך אַ גאַנצען הַלַק
ל ע ו ל ס ה ב א . . .

ראַבינאָוויטש האָט אויסגעשאַסען אין אַ ווילדען גע-
לעכטער וואָס האָט אָנגעהאַלטען פינף מינוטען כסדר...
— וואָס... הייסט ?... איהר, הייסט עס... — האָט
די אַלטע ניט געוואוסט וואָס צו זאָגען.

ראַבינאָוויטש האָט זיך ווידער צולאָזען אין אַ גע-
לעכטער ביז טרעהרען זיינען איהם אַזיש גערונען פון די
אויגען...

די אַלטע האָט פאַרבראָכען מיט די הענד, אַזוי ווי
איהר בן־יהוד וואָלט נאָר וואָס פאַר איהרע אויגען גע-
שטאַרבען און איז וויינענדיג אַרויס פון אַפּטייק...

1912.

הָאָט זי נאָך אַ גענויען חשבון אויסגעפונען, מיט אַ
שטראַהלענדען געזיכט, אז זי האָט אַ פּאַרציע עולם הבא
מיט וועלכער דער שעהנסטער בעל הבית דאַרף זיך ניט
שעהמען...

די גאַנצע צייט פון איהר קלייבען האָט זי ראַבי-
נאָוויטש'ען אַ וואָרט פון איהר פּלאַן ניט אויסגעזאָגט.
זי האָט איהם אויסגעמיעדען ווי ווייט זי האָט געקענט...
ווען זי וועט קומען צו איהם וועט זי קומען מיט אַ מתנה
און וועט איהם ברענגען אַ פרעהליכע איבערראַשונג...

ווען דער טאָג איז געקומען, איז גיטע נעשע אויפ-
געשטאַנען, לייכטענדיג פון איהר אינערליכען גליק, און
איהרע אַלטע פיס האָבען זי פלינק, מיט כמעט מיידעל-
שע טריט, געבראַכט צו דער אַפטייק...

זי האָט מיט אימפעט אויפגעריסען די טהיר. איהר
האַרץ האָט געקלאַפּט ווי אַ האַמער אונטער איהרע אויס-
געדאַרטע ריפען, און זי איז מעהר אַריינגעפאַלען ווי
אַריינגעגאַנגען אין דער אַפטייק.

— פּאַני ראַבינאָוויטש — האָט זי אַרויסגעסאָפּעט —
איך קען אייך אָפּגעבען „מזל טוב“...

— מיר ? — האָט דער לץ געשמייכעלט — אַדרבה,
וואו איז די כלה ?

גיטע נעשע האָט צומאָל ניט געהערט זיין פּראַגע.
זי האָט געטראַגען דעם גורל פון אַ מענשען אין איהר
האַנד...

— פּאַני ראַבינאָוויטש — האָט זי געזאָגט — איך
האָב אַ יאָהר נאָכאַנאַנד געאַרבייט און געקליבען און גוטע

זי האָט זיך אויפגעכאַפּט אַ צובראָכענע און קוים וואָס
זי האָט געקענט פון איהר בעט אַרונטער, אָבער אין
איהר האַרצען איז געוואָקסען אַ העלדישער בעשלוס...
זי וועט דעם אונגליקליכען אַפטייקער ראַטעווען פון
כּפּ־הקלע...

זי אַליין איז געווען מרוצה איהם אָפּצוגעבען אַ צעהנ־
טעל פון איהר אייגענעם עולם הבא. וואו נעהמט מען אָבער
נאָך? . . .

— גוטע מענשען וועלען זיך געפינען, און איך וועל
צוזאַמענקלייבען — האָט די זקנה געקלערט.
און פון דעם טאָג אָן האָט זיך אָנגעהויבען איהר אַר־
בייט פון קלייבען עולם הבא...

מע פלעגט זיך לכתחלה פון איהר אויסלאַכען. ווער
האָט אזוי וואָס געהערט? עולם הבא עמיצען שענקען?
און כּפּ־רט נאָך אזא טריפ־ניאַק ווי ראַבינאָוויטש'ען. און
דאָ, אין דער אמת גערעדט, האָט מען אַליין ניט צו־
פיעל, און דאָ נאָך אָפּגעבען אַ טהייל?

אָבער גיטע נעשע פלעגט אזוי לאַנג רעדען און וויינען
און שילדערען איהרע הלומות צו וועלכע זי פלעגט נאָך
צילעגען אַ סך אנדערע שרעקליכע בילדער וואָס זי האָט זיך
אַליין פאַרגעשטעלט, ביז אַ שטיין האָט געקענט געריהרט
ווערען, און מע האָט מנדב געווען, ווער אַ הונדערט־חלק,
ווער אפילו נאָך אַ טויזענד־חלק... מיט לידיגען פלעגט
מען זי ניט אַרויסלאָזען.

אין גיטע נעשע האָט אָנגעפיהרט איהר אַרבייט גע־
דולדיג און אַהן אַפרוה. אַ רונדען יאָהר נאָכאַנאַנד. און
צו דעם יאָהרצייט פון דער שרעקליכער קאַטאַסטראָפּע,

דער עולם איז געווען אויפגעקאכט איבער דער נבלה,
און דער רב האָט קריעה געריסען...
גיטע נעשע האָט געפיהלט אזוי ווי א דונער וואָלט
איהר א זעץ געגעבען אין קאָפּ... און צו דער צייט וואָס
די בעלי-בתים פון שטערטעל האָבען געליארעמט איבער
דעם חלול השם וואָס איז בעגאנגען געוואָרען, האָט דאָס
הארץ פון דער אלטער געבלוטעט פון א טיעפען רחמנות-
געפיהל...

סטייטש, וואָס וועט ער איצט טהאָן אָהן א ברע-
קעל עולם הבא ?

זיך פלעגט זי טרייסטען אז דער זכות פון זיינע
נדבות וועט איהם ביישטעהן... און איצט, האָט ער דאָס
לעצטע אויף וואָס ער האָט געקענט דופען אויף יענער
וועלט, אוועקגעגעבען פאר צוויי רובעל...

זי האָט א גאנצען טאָג געוויינט און געבראָכען מיט
די הענד... אין האַרצען האָט זי דעם אפיקורס תמיד ליעב
געהאט.

ביי נאכט האָבען זיך איהר גע'חלומ'ט ירעקליכע
חלומות.

דאָ האָט זי געזעהן ווי ראבינאָוויטש, אָנגעטהאָן אין
תכריכים צאפעלט זיך אונטער דער רוטה פון דעם מלאך
הרומה וואָס זעהט אויס ווי סאוויצקי דער גלח... און
מיט אמאָל האָט זיך אימעצער פונאָנדערגעלאַכט און זי
זעהט ווי דער אפטייקער ישטעהט אויף דעם שפיץ פון
קלויסטער מיט א בושעל אין דער האַנד און זאָגט „זה
כפרתי“, און דאָכט זיך, ס'איז גאָרניט קיין בושעל, ס'איז
גאָר העשעל דער בטלן...

חדש ארויסנעהמען פון איהר קופערט און גוט איבער-
לופטערען.

פון ראבינאָוויטש'ען צו וועלכען זי פלעגט כמעט יעדען טאָג קומען נאָך אַ נדבה, פלעגט זי מווען אויס-
שטעהן אלערליי יסורים. אמאָל פלעגט ער איהר געבען אַ
האלבען רובעל מיט דעם בעדינג אז זי זאָל אויסמעסטען
פאר איהם דעם גוי'עשען מאָגילעק און מאכען דערפון
ליכט פאר'ן בית מדרש, און אמאָל פלעגט ער גאָר פרע-
גען אויב מע מעג שלאָגען כפרות מיט אַ בושעל. דערביי
פלעגט ער קייכען פון געלעכטער.

— גוואָלד, פאני ראבינאָוויטש — פלעגט איהם די
אלטע מוסר'ן — האָט גאָט אין האַרצען... וואָס וועט איהר
טהאָן, ווען עס וועט קומען דער יום הדין? ...

און ראבינאָוויטש פלעגט זיך נאָך מעהר צולאכען
ביז די אלטע פלעגט מיט אַ שווערען געמיטה ארויסגעהן
פון זיין אפטייט... ער האָט איהר זעהר באַנג געטהאָן.
אזא דימענטענער מענש און דאָך אזא פוישע ישראָל...

די עגמת נפש וואָס גיטע נעישע פלעגט האָבען פון
איהם איז איבערגעגאָנגען אין אַן אמת'ן וועהטאָג ווען
איין טאָג האָט זיך פערשפרייט אין שטערטעל די שרעק-
ליכע נייעס אז ראבינאָוויטש האָט מחלל השם געווען אויף
אַ זעהר מיאוס'ען אופן.

בערעל דער ליכטיגער האָט דערצעהלט, אז ער
איז גראָד געגאָנגען קויפען ריצענאויל פאר זיין פעישקע'ן
און איז דערביי געשטאנען ווען ראבינאָוויטש האָט פער-
קויפט דעם גלח זיין גאנצען חלק עולם הבא פאר צוויי
רובל...

שטרעקט א האַנד, דעם האָט ער געגעבען, הגם ער פלעגט דערביי אָנזידלען גוט און רופען וואָס אין קאָרט שטעהט. אַרעמע לייט האָבען געהאַט אַ חזקה אז זיי דאַרפען אין זיין אַפטייק קריגען מעדיצין אומזיסט.

פלעגט מען איהם אין האַרצען שילטען מיט טויטע קללות, און אין די אויגען פלעגט מען אַראָפּנעהמען פאַר איהם דאָס היטעל און רופען „פאַני ראַבינאָוויטש“.

אַן אָפּטע איינגעהערקע צו איהם איז געווען די אַלטע גיטע נעשע, אַן איינגעבויענע קליינע דאַרע אידענע פון אַ יאָהר זיבעציג, וואָס האָט שטענדיג פאַר עמיצען אָדער פאַר עפעס „געקליבען“... איהרע קינדער זיינען געווען אין אַמעריקא און האָבען איהר געשיקט אַכט רובעל אַ מאַנאַט, מיט וועלכע זי האָט געלעבט אין רחבות. עס איז איהר נאָך געבליבען גענוג צו געבען העשעל דעם בטלן יעדע וואָך אויף באַד-געלט און קויפען די ישיבה-בחורים איינמאַל אַ וואָך הייסע באַב. אָבער געקליבען האָט זי נאָכאָנאַנד, דאָ פאַר אַ קימפעטאָרין, דאָ פאַר אַן אָרימע כלה, דאָ גלאַט אזוי „מע טאָר ניט זאָגען פאַר וועמען“.

און מע פלעגט דער אַלטער געבען איהר נדבה און נאָך צורוינשען :

— איהר זאָלט זוכה זיין ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר...

— מיין אויסשטייער האָב איך שוין — פלעגט גיטע נעשע שמייכלען — און ווען זיין ווילען וועט זיין בין איך פאַרטויג. מיט אויסשטייער האָט זי געמיינט דעם גאַרניר טור תכריכים וועלכע זי האָט נאָך מיט צעהן יאָהר צוריק זיך אויפגעעהט, און וועלכען זי פלעגט יעדען ערב ראש-

א חלק לעולם הבא

דער אפיציעלער אפיקורוס, אהן וועלכען א אידישע קהלה האָט זיך אמאָל געקענט אזוי וועניג בעגעהן, ווי אהן א מרחין, א שטאָדט-באָק אָדער א משוגע'נעם — איז ביי אונז אין שטעדטעל געווען ראבינאוויטש דער אפ-טייקער, אן אלטער בחור פון א יאהר פינף און פערציג.

זיין אפטייק איז געווען סאמע אקעגען שוהליהויף, און ווען דער עולם פלעגט ארויסגעהן פון שוהל פרייטאג-צורנאכט, האָבען זיי געזעהן ווי דער מומר-להכעיס זיצט ביי זיך אויפ'ן גאנעק און רויכערט א ציגאר. וואָלט ער כאָטש געשווינגען — האָט ער אָבער דוקא אַרונטערגע-שריען צו די בעלי-הבתים א ברייטען, פרעהליכען „גוט-שבת“, וואָס האָט געשטאָכען אלעמען ביז'ן זיבעטען ריפ. אן אנדערען אויף זיין פלאץ וואָלט מען אין חרם אַרײַנגעלעגט, אָבער, ראשית איז ער געווען דער איינציגער אפטייקער, און א גרויסער מזמחה. א סברא אז ער האָט פערשטאָנען מעהר ווי דער אויערדנער דאָקטאָר, און דערצו איז ער געווען א גאָלדענער מענש. צו מעות חטים איז ער געווען דער ערשטער, און ווער עס האָט אויסגע-

דורך'ן שטילען געסעל האָט אָפּגעהילכט דער שווערער
טריט פון לייבע'ס שטיוועל אויפ'ן שנעע.
ער האָט מיך צוגעפיהרט צו אונזער הויז און גע-
זאָגט : „ א גוטע נאכט, רב שלמה, זאָל אייך גאָט שטאר-
קען ווי איהר האָט מיך געשטארקט".

און מערקווירדיג, פון יענעם טאָג אָן און ביז אַ
לאַנגער צייט איז זיין ברכה מקוים געוואָרען...

אויף מאָרגען ווען איך האָב זיך אויפגעכאַפט, האָבען
געקלונגען אין מיין אויער די ווערטער פול מיט איבער-
צייגונג און גלויבען וועלכע איך האָב גערעדט צו לייבע
דעם שוסטער, און געקלונגען האָבען זיי אזוי ווי אימע-
צער אַן אנדערער וואָלט זיי צו מיר גערעדט.

מיין מח איז געווען אויסגעלייטערט אזוי ווי נאָך אַ
שווערען געוויטער און מיין האַרץ איז געווען רוהיג...

און די שלאַנג פון צווייפעל האָט מיר געגעבען אַ
לאַנגען אורלוויב, וועלכער האָט זיך ערשט געענדיגט מיט
פיעל יאָהרען שפעטער...

1912.

איך האָב צו איהם גענומען ריידען האַרציק, און מיט
הייסער איבערצייגטער אמונה אין יעדען וואָרט... איך
האָב איהם דערזעהלט אז פריהער שפעטער מוזען אלע
דורכמאַכען אזא מיין צושטאַנד. אז דאָס איז בלויז דער
שטן וואָס וויל אַראָפּפיהרען פון גלייכען וועג און אז מען
מוז זיך שטאַרקען און גלויבען און אלע זינדיגע מחשבות
וועלען פערשוואונדען ווערען ווי א נעבעל... און דערענ-
דיג זיינען מיר געקומען ליכטיגע און טרייסטפולע ווער-
טער פון וועלכע איך האָב קיינמאָל פריהער ניט גע-
טראַכט. איך האָב איהם געוווּזען ווי דער מענשליכער
שכל איז מחיב אז עס מוז זיין א גאָט און א יענע וועלט,
און א שכר ועונש...

מיין רחמנות צו דעם געפייניגטען שוסטער האָט
אויפגעפענט ווי א ניי קעמערעל אין מיין אייגענער
נשמת, און פון דעם קעמערעל איז אַרויס א פעסטער זי-
כערער און איבערצייגענדער גלויבען.

און לייבע איז געזעסען און האָט געשלאנגען יעדעס
וואָרט וואָס איז אַרויס פון מיין מויל, און זיינע אויגען
האָבען זיך אַליז מעהר און מעהר אויפגעקלעהרט... א
שמייכעל ווי פון איינעם וואָס איז נאָר וואָס נצול געוואָ-
רען פון טויט האָט זיך בעוווּזען אויף זיין גראָבען פנים...

עס איז שוין געווען עלף א זייגער ווען מיר זיינען
ביידע צוריקגעגאַנגען א היים. דער שטורעם האָט אונטער-
דעסען אויפגעהערט און דער הימעל איז געוואָרען אַנ-
געפיקעוועט מיט קאַלטע העלע שטערען.

אויפ'ן וועג האָבען מיר א וואָרט ניט גערעדט. און

ניט געוואָלט זיי זאָלען זיך צוהערען צו וואָס ער זאָגט
און שטילערהייך האָט ער גענומען פּערטרויען :

— איהר ווייסט דאָך, מעהר ווי תהלים קען איך ניט.
מיין טאטע האָט מיך מעהר ניט געלערנט... א גאנצען
טאָג זיצט מען איבער'ן וואַרשטאַט, און ווען מען זיצט
אזוי, פּלאַנטערען זיך אַלערליי געדאַנקען... אָבער די לעצ-
טע צייט... — ער האָט זיך פּערהאַקט און נאָך א פּויע
ווידער אָנגעהויבען — די לעצטע צייט קריכען מיר עפעס
אזעלכע זינדיגע זאַכען אין קאָפּ... אָט הויב איך אָן טראַכט-
טען, וואָס איז א מענטש און וואָס איז א בהמה, און ווי די
וועלט פיהרט זיך... און ווער מיט אַמאָל אָפּהענדיג...
הענד און פּיס הויבען מיר אָן ציטערן... טאָמער... טאָמער
איז טאַקי גאָרנישט ? ...

איך בין געוואָרען בלייף. איך האָב איהם פּערשטאַנען
נאָך אידער ער האָט זיך געקענט אויסטאַלמאַטישען ריב-
טיג...

לייבע'ס אויגען זיינען געוואָרען פּייכט.

— רב שלמה — האָט ער געשלוכצט—איהר ווייסט
דאָך אַלצדינג... איהר האָט דאָך אַלע ספרים אויטגעלע-
רענט... וואָס זאָל איך טהאָן ? ... מיר פּעהלט אמונה...
זיין טאָן פון בקשה און זיין פנים וואָס האָט אויסגע-
דריקט די הילפּלאָזיגקייט פון א פּעראורטהיילטען וואָס
בעט בענאָדיגונג שטעהענדיג אויף דער תּליה — האָבען
ארויסגערופען מיין טיעפּסטען מיטלייד... איך האָב בלויז
געטראַכט פון די יסורים וואָס ער ליידעט און אז איך בין
דער איינציגער צו וועלכען ער איז געקומען, און דער
איינציגער וואָס מוז דעם אָרימען מענשען העלפּען...

געברענט סטעארין-ליכט און האָט פּערשפּרייט אַ קלײנעם
ליכטיגען קרייז אַרום כײר, פאַרכאַפּענדיג פּון אײן זײט
אַ טהײל פּון דעם גרינעם פּרוכט און פּון דער אַנדערער
זײט — אַ לײדיגען סטענדער מיט אַ צוגעמאַכטער גמרא.
איך האָב געלערנט מיט אַ ברען אַזוי ווי אַריבערצושטיי-
גען דאָס סױסטשען פּון דעם ווײנר וואָס איז אַרײן דורך
דער ווײבערשער שױהל.

די טהיר האָט זיך געעפּענט און מיט אַ לאַנטערנע אין
דער האַנד איז אַרײנגעקומען אונזער שכן לײבע.
ער האָט אָבגעטרייסעלט דעם שנעע פּון זיך, אַוועק-
געשטעלט די לאַנטערנע לעבען כײר און איז צוגעגאַנגען
צו מיר ווי פּערשעהמט:

— גוט נ'אַבענד, רב שלמה.

גוט נ'אַבענד רב לײבע — האָב איך איהם פּערוואונ-
דערט אָנגעקוקט. — אַזוי שפּעט ?
ער האָט ניט תּיכּף געענטפּערט. דאָן האָט ער גענומען
שטאַמלען:

— רב שלמה, איהר זײט דער אײנציגער... אַלײן,
ווי איהר ווײסט, איז מען אַ פּראָסטער מענש... איהר
זײט דאָך עפּעס אַ געלערנטער... יוועט איהר מיך קענען
לערנען... ווײזען אַ וועג...

זײן קאָפּ האָט ער געהאַלטען אַראָפּגעלאָזט ווי אײ-
נער וואָס ווײל זיך מתודה זײן אויף אַ מאָרד וואָס ער האָט
אויפ'ן געווײסען... און זײנע לײפּען האָבען געציטערט...
איך האָב איהם אָנגעקוקט מיט שרעק.

לײבע האָט געוואָרפען אַ בליק פּון מורא אויף דעם
אָרון קודש און אויף דעם אַלמער ספּרים אַזוי ווי ער וואָלט

אמאָל בין איך גראָד געקומען אין בית מדרש ווען דער עולם האָט זיך צוגעגרייט צו דאווענען מנחה. איך בין געווען דער צעהנטער און ווי נאָר איך בין אריין האָט דער בעל תפלה גענומען זאָגען „אשרי“. איך האָב געוואָלט אנטלויפען, פיהלענדיג אין האַרצען אז מען טאָר מיך צום מנין ניט צורעכענען.

איך בין געוואָרען בלייכער פון טאָג צו טאָג און מיין עלטערע שוועסטער, וועלכע האָט פערטרעטען די מאמען נאָך דער לעצטערערס טויט, איז געוואָרען אונרוהיג.

— שלמה'לע — פלעגט זי זיך בעטען — לערן ניט אזוי שפעט ביינאכט. אז מען וויל דיענען גאָט מוז מען זיין שטאַרק און געזונד. און ווען דו וועסט דאָנערשטאג ניט אויפווייזן אַ גאַנצע נאַכט, וועט דיר גאָט אויך מוחל זיין — דו טהוסט דאָך אזוי פיעל פון זיינעטווענען.

איך האָב אויסגעפלאַצט אין אַ געוויין. ווען מיין שוועסטער זאָל וויסען וואָס פאַר זינדיגע געדאַנקען איך טראָג אַרום? — האָב איך געקלערט, — וואָלט זי מיר אין געזיכט אַריינגעשפיגען.

אַ קליינער צופאַל, האָט מיך דאַן — אַם וועניגסטען אויף אַ צייט — אַרויסגעראטעוועט פון מיין שרעקליכען צושטאַנד...

עס איז געווען אַרום צעהן אַ זייגער ביינאכט, דרוי־סען האָט זיך אַ שנעע־שטורם געדרעהט אַרום די קליינע הייזלעך און אַרום דעם ווייסען קלויסטער אין עק מאַרק. דער בית מדרש איז געווען פּוסט און פינסטער אויסער דער ווינקעל לעבען אַרון קודש וואו איך האָב געלערנט. אויף מיין סטענדער איז געווען צוגעקלעפט אַ האַלב־אַב־

א שוידער דורכגעלאָפּען מיין קליינעם קערפּער און איך
האָב זיך געמוזט אָנהאַלטען איך זאָל ניט אנידערפּאַלען.

— טאָמער איז ניטאָ קיין תּחית המתים און קיין
יענע וועלט? — האָט ווי אַ טייוועל געמורמעלט.

מיין צווייפּעל האָט זיך איבערהויפּט געדרעהט אַרום
עולם הבא און תּחית המתים. אז דער מענש זאָל ווערען
בעגראָבען און ווערן זאָלען איהם אויפּעסען און קיין
זכר זאָל פון איהם ניט בלייבען און קיין עולם הבא זאָל
ער אויך ניט האָבען — דאָס איז געווען די שרעקליכסטע
זייט פון דעם געדאַנקען, אז עס איז קיין גאָט ניטאָ...

איך האָב געטראַכט אָן מיין מאַמען, וועלכע איז
ניט לאַנג צוריק געשיטאַרבען, און וועלכע איך האָב אָפּט
אָפּט געזעהן אין חלום, און מיין צווייפּעל האָט זי אזוי ווי
פון דאָס ניי אַוועקגענומען פון מיר...

פיעל מאָל האָב איך געוואָלט אַוועקגעהן צו אונזער
אַלטען רב, ר' זוסע'ן. ער האָט מיך זעהר ליעב געהאַט, און
פאַר איהם האָב איך געוואָלט קומען, און פרעגען אַ מיטעל
ווי לויז צו ווערען פון מיינע זינדיגע געדאַנקען — דען
אז מען מוז פון זיי לויז ווערען בין איך געווען איבער-
צייגט. אָבער יעדעס מאָל וואָס איך האָב זיך מכין געווען
צו געהן — פלעג איך זיך דערשרעקען. איך האָב שוין
פאַראויס געזעהן ווי ער וועט אויסשטעלען זיינע רויטע
אויגען און זאָגען „אפיקורוס, אַרויס פון מיין שטוב!“

איך האָב פּערלאָרען מיין געווענהליכע מונטערקייט
און האָב זיך אַליין פּעראַכטעט פון טיעפען האַרצען. איך
האָב געשפּירט אז איך פּעראונרייניג דעם בית מדרש ווען
איך קום אַהין אַריין.

„א גוטע נאכט אייך, רב שלמה“.

איך וואָלט איהם דערפאר געקענט געבען א קוש אויף זיין בעוואַקסענער באַק. נאָך זיין אוועקגעהן האָט זיך נאָר געלערנט מיט מעהר געשמאַק, און פאַרהילכענדיג דעם האַלב טונקעלען בית-מדרש מיט מיין גמרא-נגון, האָב איך געהערט אזוי ווי פון יעדער ווינקעל וואָלט לייבע'ס שטים געזאָגט „א גוטע נאכט, רב שלמה“.

צו יענער צייט האָט פון ערנעץ-וואו גענומען פיקען ביי מיר אין מה א שלעכטער געדאַנקען... ווי אזוי דאָס איז געקומען גערענק איך ניט מעהר, אָבער איך עראינער זיך קלאָר אז דער דאָזיגער בייזער געדאַנקען האָט מיך אָפט געהאַלטען וואָך נאַנצע נעכט, פלעגט זיך דרעהען ווי אן אומריינע שלאַנג דורך מיין דאוונען און מיין לערנען און פלעגט מיך שרעקליך פיינינען.

איך האָב אָנגעהויבען צווייפלען...

איך האָב געזוכט צו פערטומלען מיין גאָטלאָזע מחשבה מיט דעם וואָס איך פלעג לערנען אויף א העכערען קול און מיט מעהר התמדה ווי געוועהנליך. אַמאָל פלעגט עס מיר געלינגען. אָבער איך האָב תמיד געשפירט אז ווי נאָר איך הער אויף צו לערנען וועט די שלאַנג ווידער נעהמען בייסען...

איך האָב געוואוסט אז איך בעגעה א זינד, און אז איך מוז מיט אלע כוחות אויסראַטען אזעלכע זינדיגע דעיונות פון זיך, אָבער אזוי ווי אויף צו להכעיס זיינען זיי מיר געקראַכען אין זינען...

אָפטמאָל פלעגט פאַסירען אז שטעהענדיג שמונה עשרה צו דער ברכה „ברוך אתה יהוה מחיה המתים“ איז

פריה ווען מיר פלעגן זיך בעגעגענען אויפ'ן שול-הויף
— ער קומענדיג צום ערשטען מנין און איך געהענדיג צום
צווייטען — זאָגען „גוט מאָרגען רב שלמה“.

א זיס געפיהל פלעגט זיך מיר צוגיסען אין האַרצען
ווען ער פלעגט מיך אזוי אַדרעסירען, און בעזונדערס
ווען ער פלעגט רעדענדיג מיט מיר אַמאָל, מיך „איהר-
צען“, און איך האָב לייבען אמת ליעב געקראָגען.

ער איז געווען א איד, א יאָהר פופציג, א הויכער און
א שטארקער מיט א געדיכטער טאַבאַק-ברוינער באָרד
און מיט דיקע ברעמען וואָס זיינען געהאַנגען איבער די
שוואַרצע תמיד-בעטריכטע אויגען. זיין עס-האַרצות איז
ביי אונז אין שטעדטעל געווען א שם דבר און היים דער
סופר פלעגט אויף זיין חשבון אויסטראַכטען אַלערליי
המצאות. און ווען היים פלעגט אָפּשילדערען ווי לייבע
ריכט אָפּ דעם סדר אָדער איבערזאָגען לייבע'ס עברי ווען
ער מאַכט קדוש, פלעגט מען זיך פשוט האַלטען ביי די
זייטען.

מיך פלעגן די המצאות פעררדיסען. מיר וואָלט זיך
דוקא געוואָלט אז לייבע זאָל בעטראַכט ווערען פאַר אַן
איש נכבד, און איך פלעג זיך פאַר איהם אָננעהמען, גע-
ברויכענדיג אַלס געגען-וואַפען לייבע'ס עהרליכקייט וועל-
כע האָט נאָך אריבערגעשטיגען זיין עם האַרצות...

נאָך מעריב אין די ווינטער-מאָנאַטען ווען דער עולם
האָט אָנגעהויבען ביסלעכווייז צוגעהן פון בית מדרש, און
איך האָב אויסגעשפּרייט מיין גמרא אויף דעם סטענדער
און האָב פאַרצויגען מיין ערשטען נגון, פלעגט לייבע צו-
געהן און זאָגען :

צו דרייצעהן יאָהר

ווען איך בין אלט געווען דרייצעהן יאָהר, האָט מען מיך אין אונזער שטערטעל געהאלטען פאַר אַן עלוי. דער אלטער רב האָט געזאָגט אז איך וואָס אַ גדול, און ווען איך פלעג דורכגעהן דאָס שמאַלע געסעל פון אונזער הויז צום בית מדרש, וואו איך פלעג לערנען, פלעגן די ווייבער פערלעגען די הענד איבער'ן פאַרטוך, און זיך ווינשען אין האַרצען אז זייערע קינדער זאָלען זיין ווי איך.

איך האָב זיך אליין גענומען בעטראַכטען פאַר אַ גרויסען, הגם איך בין געווען ניט הויך געוואַקסען. מיט קינדער פון מיינע יאָהרען האָב איך קיין מחזקות ניט געהאַט, און פלעג זיך אַרומפיהרען מיט די עלטערע פרושים און די יונגע בעלי הבית'לעך וואָס פלעגען ווי איך, לער-נען אין בית מדרש. מיך האָט נאָר פערדראָסען וואָס אלע רופען מיך נאָך אלץ שלמה'קע.

דערפאַר האָב איך געהאַט אַ שטאַרקען נחת רוח ווען אונזער שכן, לייבע דער שוסטער, פלעגט מיך אין דער

בייג טהאָן צו מיר, בין איך געווען זיכער אז דאָס מיסר'ט
ער מ'יך : —

— זעה כאָטש ווי מיר וואַקסען און טהוען אינזערס...
דיינע תּפּלין וועלען זיין אזוי ריין ווי אינזערע בלעמלעך,
און אזוי עהרליך ווי אינזערע זאָמען, און אז די וועסט
אויפּוואַקסען זאָלסטו אויך זיין אַ פּרומער איד, כדי דיין
גוטע מאַמע זאָל פּון דיר אין גן-עדן אָנקוועלען...

דער טאטע פלעגט אויך אַמאָל אַדיינטיפּאַצירען אין
גערטעל, האַלטענדיג די הענד פּערלעגט אויף הינטען, און
האַלב-ליצנות'דיג האַלב-ערנסט זאָגען :

— לאָמ'יך אַקאָרשט זעהן וואָס מאַכען דער מאַמע'ס
היייליגע מאָהן...

.1912

ארום שבועות האָבען זיך די מאָהן־שטענגלעך צו-
בליהט, און אונזער גערטעל איז פול געוואָרען ווי מיט
ווייסע בלאָה־בעפלעקטע זומער־פייגלעך...

ביי טאָג ווען די זונן האָט בעשפּריצט דעם שינדעל־
דאָך פון אונזער שטאַל, און דער הימעל איז געווען אזוי
בלאָה ווי דער בלאָהער תּפּלין־זעקעל וואָס מײן שוועסטער
האָט מיר געוואָלט מאַכען, און בענען און קליינע זשוד
קעס זיינען אומגעפּלויגען אין דער לופט ווי קינדער וואָס
מע לאָזט ערשט אַרויס פון חדר — פּלעג איך האָלט האָ-
בען צו געהן צווישען די בייטען, און האַלטען צווישען
מיינע פינגער די זיידענע גלאַטע בלעטלעך פון די מאָהן־
קווייטען, אָדער אַריינקוקען אין די בעכערלעך און זעהן
ווי אַ פּליגעלע נאַשט פון דאָרט, אזוי ווי איך פּלעג אַמאָל
נאַשען פון די טעפּלעך אַיינגעמאַכטס ווען די מאַמע
פּלעגט ניט זעהן...

אַמאָל פּלעג איך צוהערען ווי די מאָהן־קעפּלעך שטוי-
סען און שוויטקען זיך אַיינס מיט דעם אַנדערען אין דעם
לינדען נאָכמיטאָג־ווינדטעל, און איך פּלעג ניט אַנדערס
טראַכטען ווי אז זיי רעדען נאָר פון מיר און פון מיינע
תּפּלין...

אין מיינע אויגען האָבען זיי דאָן אויסגעזעהן ווי אַ
גרויס געזעמעל פון קליינע פּרוּמע אידען מיט ווייסע יאָר-
מולקעלעך אויף די קעפּ.

בעזונדערס אָנגעצויגען האָט מיך אַיין גרויסער מאָהן,
דער העכסטער פון אלע. דאָס איז מסתּמא דער רב צווישען
זיי — האָב איך געטראַכט. און ווען ער פּלעגט זיך אַ

דינגען האָט די מאַמע בשׂום אױפן ניט געלאָזט, און מיך
מיט דעם טאַטען האָט מען ניט צוגעלאָזט.

— אזא ארבייט איז ניט פאַר מאַנסבילען — האָט די
מאַמע גע'פּסק'עט — איהר ביידע געהט אין בית מדרש
לערנען, און מיר ביידע וועלען שוין פאַרטיג ווערען.

אין א פאַר טעג ארום איז די מאָהן געווען פאַרווייחט,
און דער מאַמע'ס האַרץ איז געווען בערוהיגט.

אויפֿשטעהענדיג בעגינען, פלעגט יעדער פון אונז,
אפילו דער טאַטע אליין, גלויבֿ צושפּרינגען צום פענסטער
און א קוק טהאָן אויף די בייטען, און ווען עס האָבען זיך
בעוויזען די ערשטע קליינע גרינע פינטעלעך, איז די מאַמע
און מיר אלע געווען מלא שמחה...

ביסלעכווייז זיינען פון די פינטעלעך געוואָרען גרע-
זעלעך און די גרעזעלעך האָבען זיך אויפֿגעהויבען און זיי
נען געוואָרען שטענגעלעך, ביז די בייטען זיינען געוואָרען
געדיכט פֿערוואַקסען מיט הויכע מאָהן־שטעקלאַך. ביי די
שפיצען האָבען זיך געוויזען מאַט־גרינע קנאַספען און
אין די קנאַספען האָבען געשלאָמערט די שפּראַצונגען פון
מיינע ערשטע תּפּלין...

שבת פֿאַרנאַכט, ווען די מאַמע פלעגט אויפֿמאַכען
איהר גרויסען קרבן־מנחה סדור און נעהמען זאָגען תּהלים
מיט א וויינענדיגער כּעלאָדיע, פלעגט זי זיך אוועקזעצען
נעבען פענסטער כאַמע אַקעגען די מאָהן־בייטען און איהר
רע פֿערוויינטע אויגען האָבען געוואַנדערט פּונ'ם תּהלים
אויף די מאָהן און פון די מאָהן אויפֿ'ן תּהלים...

איין מאָל אין א ליכטיגען נאָך־פסח טאָג, איז די מאַמע אויפגעשטאַנען גאַנץ בעגינען און אויף איהר אויפ־געראַמטען געזיכט איז געווען צו זעהן אז זי האָט געפונען דאָס וואָס זי האָט אזוי פיעל וואָכען געזוכט... צו פריהשטיק האָט אונז די מאַמע אויסגעזאָגט דעם סוד.

—דאָס כשר'סטע געלט — האָט זי געזאָגט, שטראַהד לענדיג פון איהר ענטדעקונג, — איז דאָס וואָס קומט פון דער ערד דורך דעם מענשענ'ס מיה און דורך גאָט'ס ברכה... מיר וועלען הינטער'ן הויז צוגראַבען א פאָר ביי־טען און מיר וועלען דאָרט איינפלאַנצען מאָהן... און סוף זומער ווען מע וועט די זאמען פערקויפען וועט מען פאר דאָס געלט קויפען א פאָר תפלין, און דו מיין זוהן — האָט זי מיט פייכטע אויגען זיך געקעהרט צו מיר—וועסט טראָג גען אויף דינע הענד און אויף דיין קאָפּ דיין מאַמע'ס עהרליכע פראַצע און די בענשונג פון הימעל...

מיר האָבען אלע געקוקט אויף דער מאַמע אזוי ווי זי וואָלט נאָר־וואָס אַרונטערגעקומען עפעס פון אַ דינערער לויטערער וועלט, און איהרע ווערטער האָבען געקלונגען אזוי ווי פון אימעצען ווייט, ווייט איבער אונז...

דער טאטע האָט געשמייכעלט, אָבער אין זיינע אויגען האָט זיך געשפיעגעלט דרף ארץ פאר דער אידענע'ס רייד...

דעמועלביגען נאָכמיטאג האָבען זיך די מאַמע און מיין עלטערע שוועסטער גענומען צו דער אַרבייט. קיין גוי

מוצאי יום־טוב האָט מען דעם טאַטען אָפּגעאַכט אין
א דערבייאַגען שטעדטעל אויף בוררות אין אַ סכסוך
צווישען צוויי שותפים. ווען דער טאַטע איז אויף מאָרגען
צוריקגעקומען האָט ער מיט אַ שמייכעל דערלאָנגט דער
מאַמען אַ קנאַקעדיגען צעהן־רובעלדיגען און געזאַגט :

— אָט האָסטו כשר געלט... זיי האָבען עס מיר גע-
געבען מיט דאַנק און זיינען ביידע געווען גליקליך וואָס
דער ענין איז אזוי שנעל געענדיגט געוואָרען.

די מאַמע האָט געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ און געקוקט
בעטריבט אויף דער בומאַזשקע.

— עס איז ניט כשר גענוג פאַר מיין קינד'ס תּפּלין
— האָט זי ענדליך שטיל אַרויסגערעדט.

דאָ איז שוין דער טאַטע געוואָרען אַביסעל אין כּעס.
ז י י נ ע בוררות־געלט ניט כשר ?

— דאָס געלט, מיין מאַן, איז אַודאי כשר פאַר דיך
און פאַר מיך — האָט די מאַמע איהם געזוכט צו פּער-
גיטיגען — אָבער ווער ווייס אויב אין דעם אָפּמאָך האָט
זיך איין שותף, אַליין ניט וויסענדיג דערפּון, ניט אָפּגע-
נאַרט אָדער געקריגען וועניגער ווי ער האָט בעדאַרפט
קריגען ? דו ביזט דאָך מעהר ניט ווי אַ מענש, און זיי
זיינען ניט מעהר ווי מענשען... אָבער אין מיין קינד'ס
תּפּלין טאָר ניט זיין אפילו דער מינדסטער שטויב פון
אונעהרליכקייט.

דער טאַטע האָט אונטערגעברומט אין זיין באַרד
עפעס וואָס האָט געקלונגען ווי „נאַרישע אידענע" און איז
אוועק אין בית־מדרש דאוונען מעריב.

— אין מסחור — האָט זי געזאָגט — זאָגט מען ליגען
און מען נארט אָפּט דעם קונה. אָבער דייע תּפּלין, מיין
זוהן, מוזען זיין הייליג, כדי אז דו וועסט דאוונען אין זיי
זאָלען דיר קומען הייליגע און ריינע מחשבות אין זינען,
און אז דו וועסט אויפּוואַקסען און ווערען אַ גרויסער רב,
און איך וועל שוין זיין געשטאַרבען, וועט מיר אויך דיין
זכות ביישטעהן אויף יענער וועלט...

דער טאטע האָט מיט דער מאמען געפרופּט איינ-
טענה'ן און איהר ערקלערען אז מסחור איז אַ כּשר'ע זאַך,
דען ווי באַלד אז גאָט האָט געמאַכט זיין אויסערוועהלט
פּאָלק פאַר סוחרים, מסתמא איז דאָך דעריין קיין פּסול
ניטאָ, און בפרט נאָך אזא מסחור ווי אייזען וואו מע מוז
אָפּט שלעפען שווערע שטאַנגען, אז עס רייסט זיך אויף
אונטער דאָס האַרץ.

אָבער די מאמע איז בעשטאַנען אויף איהרס, אז
מסחור-געלט איז טריף.

— ווער ווייס — האָט זי געזיפּצט — אויב מע
נעהמט ניט אַמאָל צו די לעצטע קאָפּיקע פון דעם ארימען
שכן ? אפשר שילט ער דעם בעל הבית און אַ טהייל פון
זיין קללה קלעפט זיך-אָן אָן דעם געלט ? און מיין קינד'ס
תּפּלין מוזען זיין ריין און הייליג...

עס איז ערשט געווען חול המועד פּסח און בר-מצוה
האָב איך געזאָלט ווערען ארום סוכות-צייט. אָבער די
מאמע האָט שוין נעכט ניט געקענט שלאָפען, ברעכענדיג
דעם מח ווי צו קריגען פינף אַמת - כּ ש ר ' ע רובל
פאַר מיינע תּפּלין.

עהלכערטען און טייטעלבויען וואָס האָבען אַרויסגע-
שפּראַצט סאַמע פון מיטען די שטיינער. פון דער אנדער
זייט איז געווען די ברכה וואָס מע מאַכט ביי'ם לעגען
תפלין.

אייגענטליך האָט מײן עלטערע שוועסטער אָנגעהוי-
בען אויסשטיקען פאַר מיר אַ סאַמעטענעם תפלין־בייטעל
מיט אַ גאַלדענעם מגן־דוד און מיט די ראשי תיבות פון
מײן נאָמען. אָבער געבליבען איז, איך זאָל געברויכען דעם
פעטער'ס. טאַקי פון פּראַסטען קאַטון, אָבער דאָך פון ארײַן
ישראל.

קיין תפלין האָט מען נאָך ניט איינגעקויפט. און דאָס
טאַקי האָט פּערשאַפט דער מאַמען גרויסע זאָרג.

ס'איז בעשלאָסען געוואָרען מע זאָל פאַר מיר קויפּען
אַ פאַר געשליפענע. דער טאַטע אליין האָט זיי שוין גע-
האַט אויסגעקליבען ביים סופּר, און בעדונגען דעם מקח
פינף רובל. קיין דוחק אין געלד איז ביי אונז אין הויז ניט
געווען, און הפּשיטא נאָך פאַר אזא הייליגען און לייעכען
צוועק.

האָט אָבער די מאַמע זיך איינגע'עקשנ'ט אז מײנע
תפלין מוזען געקויפט ווערען פאַר „אַמת כּשר געלט“,
כדי איך זאָל אויפּוואַקסען אַן אַמת כּשר'ער איד.

מיר האָבען געהאַט אַן אייזען־קראָם, און איין גאָט
ווייס, אז די מאַמע וואָס איז געווען די עקרת הבית, האָט
געאַרבייט שווער און ביטער אויף יעדען גילדען וואָס איז
אַרײַנגעקומען אין טײַש־קעסטעל. אָבער די מאַמע האָט
ערקלערט אז געלט פון מסחור איז ניט כּשר.

הייליגע מאָהן

איך בין געווען אַ בן-יחיד און די מאַמע האָט אַלע
איהרע האָפנונגען אַרויפגעלעגט אויף מיר. ריכטיגער גע-
זאָגט, איז דאָס בלוז געווען א י י י גרויסע האָפנונג,
וואָס האָט פאַר איהר כולל געווען דאָס בעסטע און דאָס
שעהנסטע וואָס אַ ילוד-אשה קען עררייכען אויף דער
וועלט : זי האָט געוואָלט איך זאָל זיין אַ רב. ביי'ס טא-
טען, וואָלט אפשר רעכט געווען איך זאָל זיין גלאַט אַ בעל-
הבתישער למדן. די מאַמע אָבער איז מיט וועניגער ווי
רבנות, נישט געווען צופריעדען.

פערשטעהט זיך, ממילא, אז מיין בר-מצוה איז פאַר
איהר געווען אַ וויכטיגע פּאַסירונג. שוין אַ האַלב יאָהר
פאַר דעם טאָג ווען איך האָב געזאָלט ווערען דרייצעהן
יאָהר, האָט מען ביי אונז אין הויז דערפון גערעדט פון
פריה ביז שפעט. דער מאַמע'ס אַ ברודער וואָס איז שוין
פון כמה יאָהרען געווען אין ארץ ישראל, האָט שוין בע-
ציטען צוגעשיקט אַ תּפּלין-זעקעל אויף וועלכען עס איז
געווען פון איין זייט אויפגעדרוקט דער כּותל מערבּי, מיט

דער טאטע שמייכלט :

— זעהר א שווערער שטיין, שילם, דו זעהסט
דאך אז אלע פאסטוכער צוזאמען האָבען איהם ניט גע-
קענט ריהרען פון אָרט...

— אָט דאָס הייסט א גכה — סאָפעט שילם, און
שטעלט מיך אראָפּ ביים שוועל.

.1912

קותיאל נעהמט צו די חומשים און די טאכאקערקע
און פערשליסט זיי ערגעץ-וואו.

איך בין שלעפפריג און שילם שלאָנט זיך אָן מיך צו
טראָגען אויף די הענד, און גיט מיך אַ נעהם עפעס אזוי
ווי איך וואָלט געווען ניט שווערער ווי קותיאל'ס טאָ-
באָקערקע...

דרויסען ברענט דער פראָסט און דער שנעע קרעכצט
און סקריפעט אונטער די שווערע טריט.
מע געהט, ניט רעדענדיג אַ וואָרט...

אלע וויילע הערט זיך „א גוטען שבת" און אימעצער
פון עולם ווערט נעלם אין אַ פירהויז אָדער אין אַ זייטיגען
געסעל.

דער פראָסט שטעכט מיר אין די אויגען און דעם נאָז,
און איך גראָב זיך אין שילם'ס ברייטען נאָקען...

און שילם דיכעט שווער און קרעכצט אונטער, קענ-
טיג אַז איהם ליעגט עפעס אויף דער צונג וואָס ער וויל
ארויסזאָגען...

ווען מיר קומען נאָהנט צום הויז, קען זיך שוין שילם
ניט איינהאלטען :

— וויפיעל, אַן ערך, רב אלי, קלערט איהר האָט אזא
שטיין געקענט וועגען? ...

דער טאטע כאַפט ניט גלייך וואָס ער מיינט.

— איך מיין אָט-אָ דער שטיין וואָס יעקב האָט
אָרונטערגעקייקעלט.

א ביסעל אָפגערוהט זיך, הויבט אָן דער טאַטע ווי-
דער דערצעהלען די מעשה מיט יעקב'ן און רחל'ן, און
וואָס פאַר אַ רמאי און שווינדלער לבן איז געוועזען.

שילם אָטהעמט שווער און זיינע אויגען זיינען ווי
ביי אַ גולן. ער איז בטבע אַ דימענטענער מענש און
האָט אַ שם אין שטעדטיל פאַר זיין גוטהערציגקייט. אזא
עולה קען ער אָבער ניט פערטראַגען.

ווען ער האָט איצט לבן'ען צווישען זיינע הענד, וואָלט
ער איהם צוריקען אויף אַיש... ער קען אזש הערען ווי
לבן'ס ריפען קנאַקען אין זיינע פויסטען. ער וואָלט איהם
שוין אָנגעלערנט ווי צו נאַררען אזא טהייערען אידען ווי
יעקב'ן...

און ווייטער דערצעהלט דער טאַטע, וואָס פאַר אַ
וואונדערליכע יפת-תואר רחל איז געווען און וואָס פאַר
אַ זעלטענע צנועה... אַ דופט פון „דודאים“ וועהט דורך
דער הילצערנער קלויז... און איך און דער טאַטע און שילם
דער בריווער און מרדכי דער שניידער און קותיאַל, ליגען
אויסגעצויגען אויפ'ן גראָז נעבען דער שטאָרט שכם... און
נעבען אונז פאַשען זיך אונזערע קעמלען און שטישיפען
די פעלד-געוויקסען מיט די צייהן... און די זונן גלימצערט
דורך די פאַלמענבויםער...

ווען דער טאַטע ענדיגט כאַפט זיך דער עולם אויף
ווי פון חלום און אַלע זעהען אויס ווי זיי וואָלטען זיך
אַקאָרשט אומגעקעהרט פון אַ ווייטע נסיעה אין אַ כּשופ'-
דיג-שעהנעם לאַנד...

וואָך געוואַרט און צוליעב וועלכעס איך, ערשט אַכט יאָהר
אַלט, היט אזוי אָפּ צו געהן הערען דעם טאַטענ'ס חומש-
זאָגען...

און דער טאַטע דערצעהלט און אַלעמענס אויגען זיי-
נען ווי צוגעקלעפט צו זיינע ליפען, און די שאַטענס פון
אָרון קורש און פון עמוד ציהען זיך און שטרעקען זיך
אַהין צו דעם ליכטיגען ווינקעל וואו גאָט רעדט צו יעקב'ן,
און ווילען כאַפען אַ וואָרט...

און דער טאַטע און אָרום די אידען זיינען ניט מעהר
אין דער אַלטער הילצענער קלויז... עס הערט זיך דאָס
מע'קען פון סטאַדעס שאַף, און אין מיטען פון די שאַף
איז אַ גרויסער ברונען און אויפ'ן ברונען איז אַ שווערער
שטיין... און די פאַסטוכער שטעהען און קוקען אויס אויף
יעקב'ן, האַלטענדיג די הענד איבער די אויגען זיך צו
שיצען פאַר דער ליכטיגער זונן... און יעקב קומט אָן פון
דער ווייט, און דאָן קומט רחל מיט אַ פאַסטוך-שטעקען
אין דער האַנד, און יעקב לויפט-צו צו דעם ברונען און
קייקעלט אַרונטער דעם שווערען שטיין, און דאָס קאַלטע
וואַסער פינקעלט און בליצט אין די שטראַהלען, און עס
הערט זיך ווי די לעמער און ציגען ציהען און זופען אַריין
דאָס וואַסער... און רחל שמייכעלט פערשעמט קוקענדיג
אויף יעקב'ן...

אַ פּויעזע... און שילם לאָזט אַרויס אַ משונה'דיגען
ברום...

דאָס אַראַפּהויבען פון שטיין געפעלט איהם מעהר ווי
אַלצדינג.

„הלום ווי עס שטעהט א לייטער אויף דער ערד און
„זיין שפיץ גרייכט ביז'ן הימעל...“

דער רעשט פון דעם בית מדרש איז פינסטער. בע-
זונדערס געדיכט איז די פינסטערניס ארום דעם ארון
קודש און דעם עמוד און די מזרח-וואַנד...

און דער טאטע און זיינע צוהערער זיצען אין דעם
קלוינעם ליכטיגען ווינקעל, און עס דאכט זיך אזוי ווי
זיי וואָלטען בדרך נס שווימען אויף א ליכטיגען אינ-
זעל אין מיטען פון א שוואַרצען אוקינום...

פון אימעצען האָט זיך ניט ווילענדיג א זיפן
ארויסגעכאפט און ס'איז ווידער שטיל געוואָרען און
דער טאטע לייענט ווייטער : —

„און מיט אַמאָל זעהט ער ווי מלאכים פון גאָט
„שטייגען אַרויף און נידערען אַרונטער אויף איהם,
„און ער זעהט ווי גאָט שטעהט איבער איהם און
„זאָגט צו איהם : איך בין גאָט, דער האַרר פון
„אברהם דיין פאָטער און דער האַרר פון יצחק'ן.
„די ערר וואָס דו ליענסט אויף איהר וועל איך
„אָוועקשענקען צו דיר און צו דייןע קינדער און
„דייןע קינדער וועלען זיין ווי זאמד אן ערד און דו
„וועסט זיך צושפרייטען אין מערב און אין מזרח,
„אין צפון און אין דרום...“

דער טאטע שטעלט זיך אָפּ.

איצט וועלען קומען די שעהנע מעשה'לאך פון מדרש,
אויף וועלכע די פּערהאַרעוועטע אידען האָבען א גאנצע

און שילם גיט א זאג מיט א גראַבער ברוסט־שטים,
וואָס פאַסט זיך לחלוטין ניט צו דער הייליגער שטימונג
פון אַרום : —

— קותיאַל, ברינג די חומשים..

דער טאַטע ווישט לאַנגזאַם אַראָפּ די פּראָסט־פאַרע
פון די ברילען און דער עולם מישט די חומשים. שילם'ס
האַָריגע און אומגעלומפערטע פינגער בלעטערען מיט
מעהר רעש ווי אלע, אזוי ווי זיי וואָלטען זאָגען : מי־
שטיינס געזאָגט, אויך מיר אַ שווערע ארבייט... אָט אַ
צעהן־פוריגער זאק גערשטען דאָס איז נאָך עפעס, אָבער
אַ בלעטעל אויפמאַכען ? אויך מיר אַ גבורה !

מרדכי דער שניידער רוקט אַרויס אין סאַמע מיטען
טיש די גרויסע פושקע געקויפט פאַר קהל'ש געלט און אָנ־
געפילט מיט טאַבאַק מן המובחר... צוערשט נעהמט דער
טאַטע אַ שמעק און דערנאָך געהט די טאַבאַקערקע אַרום
טיש און דער עולם נעהמט און טהוט זיך וואויל...

עס ווערט שטיל... די בעוואַקסענע אידען קוקען אין
די חומשים און דער טאַטע, וואָס האָט זיין אייגענעם
חומש מיט פיער און צוואַנציג פירושים, הויבט אָן :

„ויצא יעקב, און יעקב איז אַרויסגעגאַנגען
פון באר־שבע און איז געגאַנגען קיין חרן און ער
האַט אָנגעטראַפען אַ פלאַץ און ער איז דאָרט פער־
בליבען אויף נאַכטלעגער, וואָרום די זונן איז שוין
געווען אונטערגעגאַנגען. און ער האָט גענומען פון
די שטיינער פון דעם פלאַץ און ער האָט זיי
אוועקגעלעגט צוקאַפענס און ער האָט גענעכטיגט
אין דעם דאָזיגען פלאַץ. און ער האָט געזעהן אין

און קותיאל שפרייט איהם פאנאנדער און האלט איהם צו
ביו דער טאטע שטעקט הינטערוועלאכטס אריין די הענד
אין די ברייטע ארבעל. מיר וויקעלט מיין עלטערע
שוועסטער ארום א פאטשיילע אויפ'ן האלז און אויפ'ן
קאפ ביו מעהר ווי מיין נאז און אויגען זעהען זיך ניט
ארויב. און זאלבעדריט לאָזען מיר זיך געהן דורך די
איינגעפראָרענע געסלעך ביו צו דער קלויז.

אינוועניג איז ווארעם א מהיה. נעבען דעם גרויסען
קאכלע-אויווען שטעהען צוזאמענגעשטעלט צוויי לאנגע
דעמבאָווע טישען. בעלויכמען פון א בליז-לאָמפ וואָס
הענגט אַרונטער אויף א דראָט פון דער סטעליע, און ארום
די טישען זיצט אַן עולם פון אידען שבת'דיג אָנגעטהאָן
און אויסגערויטיגט פון דער שבת'דיגער מאָהלצייט, און
מע שמועסט... דער עונג שבת איז אויסגעגאָסען אויף די
גראָבע פערוואַקסענע געזיכטער און אויף די פּערהאַרטע-
וועטע הענד...

ווען דער טאטע קומט אריין גיבען זיך אלע א שטעל.

— גוט שבת, ר' אלי.

— גוט שבת. א ביסעל א ברענענדיגער פראָסט! ...

עס הויבט זיך אָן א רוקעריי פון אלע זייטען צו מאַ-
כען פלאַז פאר'ן טאטען סאמע אויבען-אָן, ד. ה. סאמע
אנטקעגען דער ווארעמסטער קאכלע. דעם טאטען'ס זכות
גענים איך אויך און זיין צווייטען איהם און שילם דעם
ברויער, א הויכען, מיטונה-שטארקען אידען, וואָס צומישט
זיך תמיד אין מיין קינדערשען געדאַנקען מיט די ריעזען
פון וועלכע דער רבי האָט אונז דערצעהלט אַז זיי האָבען
נאָכגעבראָדזשעט נאָך דער תיבה אין דער צייט פון מבול.

צו חומש זאגען

אָפגעגעסען און אָפגעבענשט, זיצט דער טאטע דעם קאָפּ אָנגעשפּאַרט אויף דער לינקער האַנד, די גאָלדענע שפּאַקולען אַרויפגערוקט אויפ'ן שטערען, און די אויגען פערמאַכט... און האַלב דרעמלענדיג וואַרט ער מע זאָל איהם, ווי יעדען פרייטאג-צורנאַכט, קומען רופען צו זאָ-גען חומש אין דער הילצערנער קלויז.

דאַוונען דאַווענט דער טאטע אין גרויסען בית-מדרש וואו ער האָט אַן אייגענע שטאָרט אויבען-אָן. אָבער אויף זיין חומש זאָגען האָבען די פּראָסטע אידען פון דעם קלויז אַ חזקה שוין פון יאָהרען און יאָהרען...

די טהיר גיט זיך אַן עפען-אויף און יקותיאל דער אונטער-שמש קומט אַריין און ברענגט אַריין מיט זיך אַ גערוד פון קעלט.

— גוט שבת, רב אלי, אלע שוין דאָ. מע וואַרט...

דער טאטע הויבט זיך אויף פון טיש, טהוט אָן דאָס שבת'דיגע היטעל אויף דער יאַרמולקע און גאַרטעלט זיך אַרום מיט דער רויטער נאָז-פאַטשיילקע.. די מאמע דער-לאַנגט דעם פענענעם פעליץ מיט דעם באַברענעם קראַגען,

מיר האָט נאָך געפעהלט אַ רויטע נאָד-פּאַטשיילקע
אַזוי ווי דער רבי האָט, און איך האָב בעשלאָסען צו
פּועל'ן ביי דער מאַמע'ן זי זאָל מיר אזא קויפּען.
דען איך האָב זיך פּעסט פּאַרגענומען צו זיין אין אלע
פּרטים אַן אַל ט ע ר מ א . . .

.1912

אלס שמש פון חברה ש"ס, בין איך שוין געווען א
דערוואקסענער עלטערער איד, און איך האָב געמוזט מיין
ראָלע אויפהאַלטען...

די גאַנצע צייט פון לערנען האָב איך לויטער געקוקט
אויף אונזער רבי'ן, און האָב, זיך וויגענדיג איבער דער
גמרא, נאָכגעמאַכט ווי ווייט איך האָב געקענט, אלע זיינע
תנועות און בעוועגונגען...

איך בין אָבער געקומען צום בעשלוס, אז זיין אן
אַלטער מאַן קען מען ניט אַנדערס, סיידען מע זאָל שמע-
קען טאַבאַק. דער טאַטע שמעקט, דער אַלטער רב שמעקט
און מיין רבי שמעקט... הפנים, אָהן דעם געהט ניט.

נאָך וואַרעמעס, ווען די מאַמע האָט מיר געגעבען
צוויי קאָפּיקעס, האָב איך ניט געקויפט קאַרשען אָדער
אויבס, ווי איך פלעג געוועהנליך טהאָן, נאָר איך בין
אוועק אין מאַרק און האָב אַיינגעהאַנדעלט פאַר דאָס געלט
א קאַרענע טאַבאַק־פּוּשקע. כאַטש אַ ליידיגע — האָב איך
געקלערט — אָבער דאָך אַ טאַבאַקערקע.

ווען איך האָב ניט געלערנט, פלעג איך נעהמען די
פּוּשקע אין דער האַנד, געבען צוערשט אַ קלאַפּ אַקוראַט
ווי דער רבי פלעגט טהאָן, דאַן אָננעהמען דאָס ריעמענ-
דעל פּוּן'ס דעקעל, אויפּעפענען און אַריינשטעקען מיינע
צוויי פינגער און כלומר'שט אַנשעפען אַ גרויסען, גרוי-
סען שמעק טאַבאַק, און דערמיט אָנפילען מיינע נאָז-
לעכער, צומאַכענדיג דערביי איין אויג, און מיט דעם
אַנדערען קוקענדיג צום פּוּלאַפּ — אזוי ווי דער רבי,
מיט אלע קליפּערלעך...

„דער חברה ש"ס דק"ס... און בעבור זה האָט
„זיין פאָטער מנדב געווען ח"י גילדען לקופת
„החברה. גאָט זאָל געבען אז זיין זוהן זאָל אויפֿ-
„וואַקסען לתורה ולחופה ולמעשים טובים, און ער
„זאָל מקים זיין דעם פסוק: „והגית בה יומם
„ולילה“.

„און דערויף האָבען זיך גע'חתמ'עט: נאום...
„ונאום...“

— מזל טוב, רב אלי — איהר זאָלט זוכה זיין צו האָ-
בען נחת פון איהם — האָט מען געוואונשען פון אלע
זייטען.

הערסט, דו שטיפער איינער? — האָט דער טאטע
זיך אומגעדערעהט צו מיר, און זיינע אויגען האָבען גע-
גלאַנצט.

דאָ האָט זיך די מאמע בעוויזען מיט אַ גרויסער
פלאַש ווישניאָק, וואָס איז אייגענטליך אויפ'ן פראַגראַם
ניט געווען. די פלאַש האָט מען אַרויפגעבראַכט נאָר-וואָס
פון קעלער און זי איז געווען בעדעקט מיט אַ דיקען
שטויב, אויסער דאָרט וואו צוויי וואַסערדיגע פאַסיקלאַך
זיינען לאַנגזאַם אַראָפגערוגען פון'ם העלזעל... צוויי
טרעהרען פון אַ מאמע'ס אויג זיינען דאָרט אַראָפגע-
פאלען.

אויף מאַרגען, ווען איך בין געקומען אין חדר, האָב
איך זיך געהאלטען פון דערווייט צו מיינע קליינע חברים.

קרעמער, וואָס איז געווען דער חברה'שער שרייבער, האָט מיט גרויס הכנות געעפענט דאָס בוך פון וועלכען עס האָט אַ יאָג געטהאָן אַ פייכטער גערוד ווי פון אַ לאַנג ניט געעפענטען קעלער. און נאָך דעם ווי ער האָט אָנגעטהאָן אַ פאָר גרויסע שפּאַקולען מיט שוואַרצע רעהמלאַך, און אויסגעשנייצט די נאָז אין אַ ברויטער רויטער פּאַטשייל-קע, האָט ער איינגעטונקט די פּעדער, שטורכענדיג מעה-רערע מאָל אין טינטער און גענומען שרייבען.

ס'איז געוואָרען שטיל אין צימער און אלע האָבען צוגעהערט ווי די פּעדער סקריפעט איבער'ן פּאַפּיער... אין טהיר איז געשטאַנען די מאַמע און איהר פנים האָט געלויכטען. הינטער איהר האָט זיך געטוליעט מיין עלטסטע שוועסטער און האָט איבער איהרע פלייצעס גע-כאַפט אַ קוק אויף מיר, אויפ'ן טאַטען און אויף רב שמואל'ן...

רב שמואל איז געווען אַ כתבא רבא און געשריבען האָט ער צאַצקעדיג, מיט אלערליי קונציגע דרעהדלעך, און די ארבייט איז אָנגעגאַנגען לאַנגזאַם...

ווען ער האָט געענדיגט, האָט ער אָפּגעבויגען זיין קאַפּ אָן אַ זייט און בעטראַכט זיין קונסטווערק מיט אַ מינע פון זעלבסטצופרידענהייט. דאָן האָט ער אָנגעהויבען לייענען :

„בעזה"ש, ח' טבת יום ג' פרשה ויגש תר...
„דער אברך מר שלמה בן להרב מהור"ר אליהו
„ג", איז פּערשריבען געוואָרען אַלס אַ שמש צו

ער האָט מיך נאָך אַמאָל אַ קניפּ געטהאָן, און האָט זיך געווענדעט צו מיין פּאָטער :

— רב אַלי, פאַר וואָס קויפט איהר איהם ניט איין

פאַר אַ שמש אין אונזער חברה ? —

— אדרבה, רב אַלי, פאַר וואָס טאַקי ניט ? — האָבען

מעהרערע שטימען צוגעבאמקעט.

— דו הערסט, יונגאטש — האָט דער טאַטע געזאָגט

צו מיר — מע וויל דיך מאַכען פאַר אַ שמש אין חברה

ש"ס, אָבער דו מוזט זיין אַ וואויל אינגעל פון היינט אָן

און לערנען מיט התמדה. זאָגסטו צו ? ...

איך האָב דערשפּירט מיט אַמאָל אז איך ווער אַ

גרויסער, אַ דערוואַקסענער. אַרום טייש זיצען אַ פּאָר

מנינים אידען, אלע אלטע אָדער עלטערע מענשען אין

איך, ערשט זיבען יאָהר סך־הכל, ווער דערהויבען צו ווער

רען איינער פון זיי. וואָס אַ שמש פון אַ חברה ש"ס איז,

האָב איך קלאָר ניט פּערשטאַנען, אָבער אז דאָס איז אַ

גרויסער כבוד פאַר מיר, האָב איך געקענט זעהן פון דעם

טאַטענ'ס צופרידענהייט.

דער עולם איז געווען פרעהליך און אויפגעראַמיט און

אלע האָבען געוואָלט זייער גבאי פּערשאַפען אַ נחת רוח.

ס'איז דעריבער געבליבען אז תיכף נאָך דער סעודה, זאָל

מען בריינגען דער חברה'ס פּנקס און מיך פּערשרייבען

פאַר אַ שמש.

דער פּנקס איז געווען אַ לאַנגער און אַ שווערער און

איינגעבונדען אין גראָהען פאַרמעט. טוררום האָט גע-

בראַכט אַ רונדען פּלאַכען טינטער מיט אַ געזענע פע-

דער, און דער הויכער געל-בערדיגער רב שמואל דער טוף-

פארנאכט, ווען איך בין געקומען צוריק פון חדר, האָט מען שוין ביי אונז אין שטוב געדעקט די טישען, און טודרום דער שמש מיט משה דעם סופר האָבען געשלעפט ביינק פון בית מדרש און אַרומגעשטעלט אַרום די טישען. נאָך מעריב איז דאָס הויז געוואָרען פול. אָנגעהויבען האָט זיך די הוליאַנקע מיט אַ „הדרן“ וואָס דער רב האָט געזאָגט און פון וועלכען אַלע האָבען די פינגער געלעקט. דער טאַטע איז די גאַנצע צייט געזעסען מיט אַן אַראָפּ־געלאָזטען קאַפּ און מיט די פינגער שטיל געקלאַפט אויף זיין זילבערנער טאַבאַק־פּושקע. דאָס זיינען געווענהליך געווען סמנים אז ער הערט מיט גרויס אויפּמערקזאַמקייט. איך בין געווען דער איינציגער אינגעל וואָס האָט געהאַט די זכיה צו זיין אויף דער סעודה. דאָס איז גע־ווען אַ פּריווילעגיע וואָס בלויז דער גבאי האָט זיך געמעגט נעהמען. איך בין געזעסען צווישען דעם טאַטען און דעם רב.

דער לעצטער האָט מיך בעמערקט און מיט דיזעלביגע צוויי פינגער וואָס ער האָט נאָר־וואָס געברויכט פאַר אַ לאַנגען שמעק טאַבאַק, האָט ער מיר געגעבען אַ קניפּ אין באַק.

איך האָב זיך דערפיהלט אין זיבעטען הימעל...

— קענסטו עפעס לערנען? — האָט ער זיך אַ קעהר געטהאָן צו מיר.

— איך לערן „אַרבעה אבות נזיקין“ — האָב איך שטאַלץ געענטפערט און בין שוין געוועזען גרייט זיך צו לאָזען פּעהרערען פון איהם.

אין קיך און זיך ערקונדיגען אויב די געבעקסטן זיינען
גערקטען.

— זעה נאָר אז עס זאָל זיין גענוג — פֿלעגט דער
טאטע זאָגען צו דער מאמע, אַרויסגעהענדיג מיט אַ צו-
פרידענעם שמייכל פֿון דער קיך — נישטקשה, מיר מע-
גען זיך פרעהען, אזא שמחה טרעפט ניט אַלע טאָג.

אין דעם טאָג פֿון דער הוליאַנקע, האָט זיך אָנגע-
הויבען שוין פֿון פֿאַרטאָג, אַ סדרה פֿון בראַטען און קאָ-
כען. מע האָט געזאָלט האָבען פֿיש אין זויערען מיט ראָד-
זינקעס, קרעפלעך-זופֿ, רייזקאשע און אַ פֿערטעל גע-
בראָטענע גאַנז פֿאַר יעדען פֿאַרשוין. אזוי איז בעשטימט
געוואָרען אויף דער לעצטער אסיפה.

דעם רב'ס איידעם וואָס האָט געהאַט אַ שם פֿאַר אַ
חריף, האָט אפילו געפרופֿט שטעלען אַ קלאַזיקשיא.
דאָס איז אַלין רעכט — האָט ער געזונגען מיט אַ גמראַ-
נגון — אויב אַלע גענז וועלן זיין גלייך. ווי איז אָבער
גערעכט, אז איין גאַנז וועט זיין קלענער און איינע
גרעסער? —

— איז תי קו — האָט געענטפֿערט משה דער
סופֿר, דער וויצלינג פֿון חברה ש"ס. און דער עולם האָט
געלאַכט ניט אזוי פֿון דעם ענטפֿער ווי אין דער אָנגע-
נעהמער האָפֿנונג וואָס איטליכער האָט געהאַט אז איהם
וועט אָנקומען אַ פֿערטיל דוקא פֿון אַ גרויסער גאַנז.

מיינע חברים אין חדר האָבען מיך שטאַרק מקנא גע-
ווען. איך בין געווען איינער פֿון די בעלי-שמחה, אַ בע-
וויוז : וואָס איך בין געקומען מיט צוויי גרויסע מאָהן-
קיכלעך סטאַרטשענדיג פֿון מיין קעשענע.

פריהע עלטער

אונזער שטעדטעל איז געווען אויפגעראמט און אלע
האָבען זיך מכין געווען צו אַ גרויסער שמחה.
חברה ש"ס האָט געזאָלט האָבען היינט ביי נאַכט
איהר סיום.

אזא שמחה האָט בלויז פאַסירט איין מאָל אין זיבען
יאָהר, און פֿלעגט זיך אָנהויבען מיט אַ גרויסאַרטיגער
סעודה און אָנהאַלטען דערנאָך אַ גאַנצע וואָך.
מיין טאַטע איז געווען דער גבאי און פֿלעגט יעדען
טאָג זאָגען „אַ בלאַט“ פֿאַר חברה. אויסער דעם האָבען
מיר געהאַט אַ גרויס הויז. איז געבליבען אַ די ערשטע
מאָהלצייט זאָל זיין ביי אונז.

אייניגע טעג איידער דעם בעשטימטען אבענד האָט
מען שוין ביי אונז אין הויז געכאַקען לאַנגליכע פיער-
קאַנטיגע קיבלעך מיט מאָהן, און געפרעגעלט ברוינע
טייגלאַך און בוריקעס-איינגעמאַכטס מיט מאַנדלען.

מיין מאַמע, מייע דריי שוועסטערס און חנה דעם
שמש'ס ווייב האָבען געאַרבייט און געשוויצט ביז שפּעט
אין דער נאַכט און פון צייט צו צייט, פֿלעגט דער טאַטע
אָדער אזוי אַ בעל-הבית אַ חברה-ש"ס'ניק, אַרײַנקומען

— האָט ער שמעוין'ען אַרײַנגעשריען אין געזוכט — איהר
זײט אַ איד אָן עושר און קינדער האָט איהר נײט, און אָן
אורח קומט בײ אײך אױפ'ן שוועל קײן מאָל נײט אַרױף,
און אַז אײך שײק אָן אַרײַמאָן, זײט איהר איהם שופּך דמום
און זאָגט איהר ווײלט קײן זאַקוצניקעס נײט האָבען...
זעהט איהר אָבער, אָט דער אײן אַרײַמאָן — דאָ האָט
ער אָנגעווױזען אױף דעם דאַרען מיט דעם גרַגרת וואָס האָט
געשוויצט אײבער אַ גרויסען קנײדעל — אײז בײ מײד
ווערטט צוויי קאָזאַקען, הגם בײ אײך אײז ער אַזאַ ביליג-
גער אַרטיקעל...

די געשיכטע, ווי איהר קענט זיך מעלרען, האָט זיך
געענדיגט מיט דעם, וואָס דער זײדע האָט זיך געמוזט
נאָך אַמאָל מטריח זײן צום קאַפּיטאַן...
אָבער פון יענעם טאג אָן אַז דער זײדע פלעגט שיקען
אָן אורח אפּילו צו יונה דעם פּראָצענטניק, פלעגט ער
איהם צונעהמען באהבה רבה...

.1912

אריבער צוויי קאָזאַקען צו שמעון דעם קאַלכער, און
לאָזען זיי דאָרט שטעהן אין קוואַרטיר.
אזעלכע מיני איינקוואַרטירונגען, גלאַט אזוי דיר
נישט מיר נישט, זיינען אין יענער צייט ניט געווען
קיין זעלטענהייט.

ניקטיין האָט באַלד געהאַט נעבען זיך דעם וואַכ־
מייסטער און איהם איבערגעגעבען דעם בעפעהל צו
שיקען צוויי קאָזאַקען צו שמעון דעם קאַלכער „ביז
ווייטערע בעפעהלען“.

ווען דער זיידע איז צוריקגעקומען, האָט מען נאָך
וואָס געענדיגט די הגדה און זיך גענומען צום עסען.

אַלע האָבען געוואָלט וואַרטען, אָבער דער זיידע האָט
געהייסען אַלעמען עסען און ער אַליין האָט גענומען אַנ־
יאָגען די ניט־דערזאָנטע הגדה. אין זיין קול, האָט זיך
אויסער דער יום־טובֿ'דיגער אויפגעראַמטקייט, געשפּירט
אַ בייקלאַנג פון נצחון און זיינע אויגען האָבען מאַדנע
געשטראַהלט...

ער האָט נאָך ניט בעוויזען צו ענדיגען, ווי עס איז
אַריינגעלאָפען שמעון דער קאַלכער, ברעכענדיג די הענד.
— סטייטש, רב זלמן, וואָס האָט איהר פון מיר גע־
וואָלט ? וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אז איין איד
זאָל דעם צווייטען אזוי אָפּטהאַן ? ...

דער זיידע האָט געלאָזט שמעון'ען וואַרטען און האָט
געענדיגט זאָגען די הגדה.

דאָן האָט ער זיך אויפגעשטעלט, און זיינע דיקע
ברעמען זיינען געוואָרען פינסטער און בייז.

— שעחמען מענט איהר זיך אין אייער ווייטען האַלז

— זאָל עס אייער לעצטע דאגה זיין — האָט ער גע-
זאָגט מיט אַ געצוואונגענעם שמייכל צו דעם אורח —
מיר דארפֿען טאָקי נאָך איינעם. ס'וועט זיין פרעהליכער,
און קניידלאַך וועט איהר עסען, אַשר לאַ קניידלֿונו
אבותינו...

ווען דער אורח איז שוין געוועסען אויף דעם פּלאַץ
וואָס מע האָט פאַר איהם געמאַכט, האָט דער זידע זיך
אויפֿגעהויבען פֿון היסבֿכעט, שנעל אויסגעטהאָן דעם
קיטעל און אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ זיין שטרוימעל, און
זיך געווענדעט צו אַלעמען :

— זאָגט אייך, קינדער, די הגדה, און וואַרט ניט
אויף מיך. איך וועל באַלד צוריק זיין. איך מוז פֿערריכטען
אַ דבר מצוה....

און איידער אימעצער האָט געקענט פֿרעגען אָדער
איינווענדען, איז ער שוין געווען אויף דער גאַס און
האָט געשפּאַנט מיט גרויסע טריט צו דעם קאַפיטאַן
פֿון די קאָזאַקען.

ניקייטין האָט רחבות'דיג געטרונקען טהעע און איז
געווען שטאַרק איבערראַשט צו זעהן „זאַלמאַן'עו" איז
דער ערשטער נאַכט פֿון דער אידישער פּאַסאַז, ווען
אַלע אידען „מאָליען זיך און טרינקען כּעד", הינטער
טהיר און טויער.

— וואָס איז, זאַלמאַן — האָט ער געלאַכט — האָט
עמיצער דייע מצות גע'גנב'עט ?

— גאַספּאָרין קאַפיטאַן — האָט דער זידע גע-
ענטפֿערט — אויב דו ביסט מיר אַ גוטער פֿריינד, שיק

הָאָט נאָך מיט יאָהרען צוריק געבראַכט פון לייפציג, די
געזיכטער פון אַלעמען זיינען געווען אויסגערויטעלט און
יוס־טוב'דיג און אין הויז האָט געקלונגען אַ געמיש פון
קינדער, פרויען און מענער־שטימען וואָס האָבען גע־
זאָגט די הגדה מיט אַ פּרעהליכען אימפעט...

ס'האָט זיך געהערט אַ קלאַפּ. אימיצער האָט גע־
עפענט די פּאָרהויז־טהיר.

דער זיידע און אַלע ביי'ן טיש האָבען האַלב־פּער־
וואונדערט, און האַלב צושראָקען אָפּגעבראָכען אין מיטען
זאָגען...

אין אַ מינוט אַרום איז אין עס־צימער אַריין דער
הויכער איד מיט דעם אויסגעסטאַרטשעטען גרגרת. ער
האָט זיך אוועקגעשטעלט נעבען דער טהיר, אין דער גע־
וועהנליכער פּאָזע פון אַן אומגעהער איבער די הייזער און
אין זיינע אויגען זיינען געשטאַנען טרעהרען...

— רב זלמן — האָט ער געזאָגט מיט אַן אַראָפּגעלאָ־
זענעם קאָפּ — זיי האָבען מיך צוריקגעשיקט...

— ווער ? — האָט דער זיידע געפרעגט. ער האָט
אויף דעם מאַמענט פּערגעסען וואוהין ער האָט דעם דאָ־
רען איינגעקוואַטירט.

— אָט דאָרט, פון יענער זייט שוהל־הויף, וואו איהר
האָט מיך געהייסען געהן... זיי זאָגען זיי וילען קיין זאָ־
קוצניקעס ניט האָבען...

דער זיידע איז צוערשט רויט געוואָרען, דאָן איז ער
געוואָרען משונה בלייב און האָט פּערביסען די אונטער־
שטע ליפּ מיט אַ שטיק באָרד.

זיך אליין האָט ער שוין געמוזט מוסיף זיין נאָך
איינעם. שטאט זיינע געוועהנליכע צוויי, האָט ער דאָס
מאָל גענומען דריי. אָבער עטליכע זיינען נאָך אויסען
געבליבען, און די ליסטע פון דעם זיידענ'ס קונדען איז
שוין געווען אויסגעשעפט...

לאַנג קלעהרען האָט מען ניט געקענט. איז ביי דעם
זיידען געבליבען, שיקען אויף גאָט'ס בעראַט, צו אַזעלכע
וואָס האָבען געוועהנליך אן אָרימאָן אויפ'ן שוועל ניט
אָרױפגעלאָזען.

— נישקשה—האָט ער געטראַכט—היינט איז דער
ערשטער סדר, און וועלכער איד וועט עס האָבען אַ האַרין
צוריקצושיקען אַן אורח?

— זייט מוחל — האָט ער זיך געקעהרט צו אַ הויכען
און אַ דאָרען מיט אַן אַרויסגעסטאַרטשעטען גגרת — און
שפּרייזט אַריבער פון יענער זייט שוהל-הויף צו שמעון
דעם קאַלכער און זאָגט אז איד האָב געשיקט...
אין אַ האַלבע שעה אַרום איז שוין איטליכער גע-
גאַנגען וואוהין דער זיידע האָט אָנגעוויזען און דער זיידע
אליין האָט מאַרשירט בראש פון זיינע דריי אורחים, צו
זיך אַ היים...

אין שטוב האָט מען שוין געוואַרט.

דער זיידע איז אַריין מיט אַ ברייטען באַסאָווען
„גוט יום טוב“, און נאָכדעם ווי ער האָט צוזעצט די
אורחים רעכטס און לינקס פון זיך, האָט ער גענומען אָפּ-
דיכטען דעם סדר.

די דריי פּאָאָר גרויסע זילבערנע לייכטער האָבען
זיך געשפיגעלט אין די רויטע כוסות, וואָס דער זיידע

און האָט איבערגעקוקט מיט דעם געניטען אויג פון אַ
פּראָוויאַנט-מייסטער, די צאָהל פון דער הונגעריגער
מחנה.

אויף צוויי האָט ער אַליין געהאַט אַ חזקה און
זיי האָט ער באַלד אָפּגעזונדערט אין אַ ווינקעל און גע-
הייסען וואַרטען אַ וויילע ביז ער וועט פאַרטיג ווערען
מיט די איבריגע, און דאָן האָט ער גענומען קאָמאַנד-
דעווען :

— איהר, זייט מוחל, געהט נאָך אָט יענעם בעל-
הבית, מיט דער גלאַנציגער קאַפּאַטע, און זאָגט רב זלמן
האָט אייך געשיקט...

— און איהר, רב אורח, געהט מיט'ן שמש ביז עס
מאַרק און געהט אַריין אין דער ערשטער טהיר פון דעם
ציעלנעם מויער, און זאָגט אַז רב זלמן האָט אייך גע-
שיקט...

— און איהר — זיך ווענדענדיג צו אַ גרויסען אידען
מיט אַ קענטיג מורא'דיגען אַפּעטיט — געהט אַריבער צו
שמואל דעם קצב אויפ'ן ראָג פון דער ברייטער גאַס.
און אזוי האָט ער יעדען צושיקט אויף זיין פּלאַץ.

ער האָט גוט געקענט די בעלי בתים צו וועלכע ער
פּלעגט שיקען זיינע קעסטניקעס און ער האָט געוואוסט
אַז מע וועט זיי אומעטום צונעהמען. יעדענפאַלס, ווער
וועט עס וואַגען אָפּזאָגען ווען „רב זלמן שיקט“ ?

איינמאָל, ערב פּסח, זיינען אין שטעדטעל אָנגעקומען
אזוי פיעל אַרימע לייט, אַז לאַנג נאָכדעם ווי דער עולם
איז שוין צוגאַנגען פון דעם גרויסען בית מדרש, איז נאָך
דעם זיידען אַליין ניט געלונגען אַלעמען איינצוקוואַטירען.

לעגט גענוג און אז ער איז ניט חולה צו געבען מעהר,
און א טבע האָט ער געהאַט צו קלאַפּען מיט'ן שטעקען
איבער דעם טיש מיט אַזאַ רציחה אז אויף אַלעמען
פלעגט אַ פחד אָנפאַלען. און אויסגעפיהרט האָט תמיד ער.
אַ גוטען ביישפּיעל פלעגט געבען זיין אייגענע נדבה,
וועלכע איז אַלע מאָל געווען די ערשטע און די סאַמע
גרעסטע.

ער האָט געהאַט אַ שטאַרט אויבען אָן אין דעם גרוי-
סען בית מדרש, אָבער אַליין האָט ער געדאווענט אין
דער שוסטער-קלויז וואו ער פלעגט יעדען אין דער-פריה
זאָגען פאַר די בעלי מלאכות היי-אדם און יעדען פאַר-
נאַכט, עין-יעקב.

געדאווענט אין בית מדרש האָט ער בלויז פרייטאג-
צונאַכט, און דאָס האָט ער געהאַן מיט אַ בעשטימטען
פלאַן. אַהינצו פלעגען געוועהנליך קומען די אָרימע לייט
פון די אַרומיגע שטעט, וועלכע מע האָט געדאַרפט בע-
זאָרגען מיט אַ פלאַץ צום עסען...

פאַר די אורחים נכבדים אָדער „זיידענע טאַרבעס“,
ווי ער פלעגט זאָגען, האָט איהם וועניג געאַרט. אויף
זיי וועלען זיך שוין געפינען בעלנים. דאָס האָט ער גע-
וואוסט. ער האָט זיך בלויז געקימערט וועגען יענע צו-
ריסענע עם הארצים און פראַסטאַקעס, וועלכע זיינען ניט
געווען קיין גאַנגבאַרע סחורה אפילו פרייטאג צו נאַכט,
ווען כמעט יעדער איד וויל האָבען אַ פרעמדען ביים טיש.
קיים האָט מען געענדיגט דאוונען מעריב און דער
עולם האָט גענומען זאָגען איינער דעם אַנדערען „גוט
שבת“, איז שוין דער זיידע געווען הינטער דער בימה,

נוסה וועלכען דער זיידע האָט שוין געקענט אויסוועניג:—
— רב זלמן, פריהער גאָט און נאָכדעם איהר... קאָד-
זאָקען האָבען מיך בע'גנב'עט. געהט אַריבער, לעבע!
זאָלט איהר, און רעדט מיט'ן קאָפיטאָן...

און דער זיידע פלעגט אָנטהאָן די לינגערע און דאָס
שטריימעל און נעהמען דעם דיקען שטעקען מיט דעם
מאָסיווען בעגולדטען קעפּיל, און פלעגט אַוועק זיך
שטרל'ען.

דערפאַר איז דער קאָפיטאָן געווען ביי דעם זיידען
אַ גאַנצער בן-בית. שבת צו פיש איז שוין געשטאַנען אָנ-
געגרייט פאַר איהם אַ זילבערנער טאַץ מיט אַ טעלער
פיש און אַ פלעשעל „פייסאָהאָווקאַ" מיט אַלערליי אַייג-
געמאַכטסען...

פאַר „זאַלמאַן'ען" וואָלט ניקיטיזן קיין צעהן זעק צי-
בעלע ניט גענומען. ער האָט פשוט געבענקט נאָך אַ רו-
סישען וואָרט און דער זיידע איז געווען דער איינציגער
וואָס האָט צו איהם גערעדט ניט אויף דער „הינטישער
שפראַך פון די מאַטעזשניקעס".

אין דער אמת'ן איז דער זיידע זלמן אויך געווען אַ
שטיקעל מאַטעזשניק, הגם ניט קיין פאָליטישער.

אין קהל-שטיבעל, וואו ער איז געווען איינער פון די
גרויסע בעלי-דעות, האָט ער שטענדיג געהאַט מאָדנע
דעוואָלוציאָנערע געדאַנקען בנוגע צו די התחיבות'ען פון
די רייכע בעלי-בתים צו די אַרימע... און פלעגט קומען צו
אַן הערכה פאַר מעות חטים אָדער פאַר אַן אַנדער צדקה,
פלעגט דער זיידע זלמן זעהר אָפט זיך אויפשטעלען און
זאָגען, אַז אויף דעם און יענעם האָט מען ניט אַרויפגע-

ער איז געווען א שטארקגעבויער, הויך־געוואק־
סענער איד — „מישכמו ומעלה גבוה מכל העם“, ווי דער
טאטע פלעגט זאגן — מיט א געדיכטער, ניט איבריגס
לאנגער נאך דערפאר א זעהר ברויטער באַרד, מיט ברע־
כען ווי קובטעס און א פאָאָר שוואַרצע אויגען וואָס האָב
בען געשאַסען פונקען פייער, און א קול האָט ער געהאט
פון אַ לייב.

ער איז געווען דער נניד פון שטעדטלי, האָט געהאט
אייגענע צוויי מייערען, מיט אַ גרויסער שניט־סראָם און
איז אויסגעפאָהרען אַ וועלט צוליב זיינע געשעפטען,
דערצו איז ער געווען וואָס מען רופט אַ „ברונטאָונער“
למדן. אויף לומדות, מעלדט אַיך, איז דאָן ביי אונז אין
שטעדטלי קיין יקרית ניט געוועזען. וואָס איהם האָט
אַבער יא אויסגעצייכענט פון אַלע בעלי בתים, איז
געווען, זיין קענען גוט רעדען פויליש און רוסיש. אין
יענער צייט — גלויך נאָך דעם צווייטען פוילישען מיאָד
טעזש — איז רוסיש געווען אין אונזער גענענד כמעט
אין גאנצען אונבעקאנט. און מיט די קאָזאָקען וואָס זיינען
איינגעשטאנען אין שטעדטלי, פלעגט מען זיך צוזאמען
ריידען האַלב אויפ'ן וואונק און האַלב אויף געבראַכענעם
פויליש. דערביי האָט די נאגאָיקע פֿין דעם קאָזאק זעהר
פיעל אויסגעהאַלפען אַלס אַן אויסגעצייכענטער האַל־
מעטשער.

און טאָקו צוליב דו האָונגע קאָזאָקען איז דער זיידע
זלמן געווען דער „מלאך המישיע“ פון אונזער שטעדטלי.
כמעט יעדען טאָג פלעגט זיך דעם זיידענ'ס שטוב־
טהיר עפענען אין אימעצער פלעגט אַריינקומען מיט דעם

דער זידע זמן

ווען איך בין געבאָרען געוואָרען, איז שוין מיין זידע זלמן געווען אויפ'ן עולם האמת. והראיה, אז איך הייס נאָך איהם א נאָמען. קיין בילד איז פון איהם ניט גע- בליבען. אין יענער צייט האָט מען נאָך אין אונזערע מקומות פון קיין פאָטאָגראַפיעס ניט געוואוסט. און וואָלט מען אפילו יא געוואוסט, וואָלט מיין זידע בשום אופן ניט מסכים געווען זיך צו לאָזען „אַראָפּנעהמען“. אפילו דער טאטע זכרונו לברכה, פלעגט זאָגען, אז א פאָטאָ- גראַפיע נעהמט אוועק א זעכציגטעל פון דעם מענטשען'ס לעבען.

און דאָך זעה איך מיין זידען פאר מינע אויגען, אזוי ווי איך וואָלט איהם פערזענליך געקענט. די מאמע און דער פעטער און אלע אונזערע קרובים פלעגען זיך אזוי פיעל פון איהם אַנדערצעהלען און איהם אזוי אָפּ- שילדערען מיט אלע זיינע מינעס און תנועות, אז זיין פרצוף פנים און זיין אויסזעהן האָבען זיך טיעף איינ- געקריצט ביי מיר אין מח אויף תמיד.

אויסוועניג, און אפילו א „רבנן־קדיש“ אויך — הגם זי
האָט אייגענטליך ניט קלאָר געוואוסט אויב א „רבנן
קדיש“ איז אויך א מין קדיש, אָדער א זאָרט „גמרא“, דאָס
וואָס איהר טאטע פלעגט שטענדיג לערנען...

זי איז געגאנגען אין מיטען און ארום איהר די זעקס
נייע פריינד איהרע, און איהר קליין קינדערש הערצעל איז
געווען אָנגעפילט מיט גליק...

די אינגלעך זיינען אלע געווען אויפגעראמט אין האָר
בען קענטיג אויך אָנגעקוואַלען פון זייער נייער חבר'טע.
זיי האָבען אלע גערעדט אויפ'ן קול און איטליכער
האָט געזוכט וואָס מעהר נושאַ הן צו זיין ביי דער קליינער
קדיש־זאָגערקע...

די פראַצעסיאָן האָט געדויערט ביז דעם הויז וואו
דער אלטער איד אין דאָס מיידעלע האָבען געוואָהנט...
און די זומערדיגע נאכט פון דעם קליינעם שטעדטעל
איז אזוי ווי פארפומירט געוואָרען מיט וואונדערליכע
בשמים ארום דער קליינער גרופע.

ווען די קליינע איז שוין געווען אין פיררהויז האָט זי
געהערט ווי יחיאַל'קע שרייט איהר נאָך :
— איך וועל דיך מאַרגען אויך לאָזען שטעהן נעבען
עמוד...

1911.

קליין פייפעל געמאכט פון גרינע ווערבע און געטהאָן אַ
הילכיגען פּיף.

חנה'לעס אויגען האָבען געשטראַהלט פון ענטזיקונג.
דער פּיף האָט צוגעצויגען די איבעריגע קליינע קדיש-
זאָגער וועלכע זיינען נאָכגעגאַנגען אַ פּאָר טריט הינטער
זיי, זיך צוהערענדיג צו דעם געשפרעך און ניט אַרונטער-
נעהמענדיג די אויגען פון חנה'לע. אַ קליינינקער רונדיג-
קער אינגעלע פון אַ יאָהר זיעבען מיט רויטינקע בעקלעך
און געלע האָר האָט זיך דערנעהנטערט צו דער קליינער :
— איך האָב אַ מעסער'ל מיט פיער קלינגלעך און איך
קען שווימען — האָט ער געזוכט איבערצושטייגען יחיאל'—
קען.

— איך האָב צוואַנציג פערלמוטערנע קנעפלעך, און
איך האָב אין דערהיים אַ קליין וועגעלע אויף פיהרען
זאָמד — האָט דער אינגסטער פון דער גרופע זיך גע-
ריהמט.

חנה'לע איז קיינמאָל ניט געווען אין אזעלכע קאמע-
ראַדשאַפטליכע בעציהונגען מיט אינגלעך. זי האָט תמיד
פאַר זיי מורא געהאַט. זייער שכן'ס אַן אינגעל, איצקע,
פלעגט זי שטענדיג רייסען פאַר'ן צעפעל, צוואוואַרפען
איהרע זאַמדענע חלות און זי רופען „חנה די פאַנע“ —
וואָס האָט זי גערגערט ביז'ן טויט. זי האָט דאָרום שטאַרק
זיך געפיהלט געשמייכעלט מיט איהרע נייע בעקאַנט-
שאַפטען, און געכאַפט התפעלות פון זייערע גרויסע
עשירות'ן און העלדישקייטען...

און אין האַרצען האָט זי בעשלאָסען צו ווערען גלייך
מיט אַלע אינגלעך. דערהויפּט אויסלערנען קדיש אויף

— דער פעטער זאָגט, אלע טאָג — האָט זי אָנגעצייגט
אויף דעם אידען מיט די רויטע אויגען וועלכער איז גע-
גאנגען פאַראויס מיט נאָך אייניגע בעלי־בתים.
— איך וועל דיר אלע טאָג לאָזען שטעהן נאָהנט צום
עמוד — האָט יחיאל'קע גרויסמוטהיג זיך אָנגעשלאָגען —
אָבער דו מוזט זאָגען אויף אויסוועניג. די אינגלעך לאַכען
ווען מען זאָגט פון סדור...
חנה'לע האָט איהם אָנגעקוקט מיט איהרע לאַכענדיגע
אויגען :

— אָבער איך קען ניט...
— וועסט זיך אויסלערנען... איך האָב אויך ניט גע-
קענט, האָב איך געקוקט אין סדור און ווען איך האָב איין
שורה געוואוסט האָב איך די אויגען צוגעמאַכט, אָט אזוי
— דערביי האָט ער צוגעדריקט די אויגען — און נייטט
געקוקט אין סדור ביז איך האָב זיך אויסגעלערנט צו
זאָגען ווי אַ וואַסער... איך קען אפילו „רבנן־קדיש“
אויך... אָבער דו דאַרפסט ניט „רבנן־קדיש“, דאָס איז
נאָר פאַר מאַנסבילען — האָט ער צוגעלעגט מיט אַ גע-
מיש פון שטאַלץ און רחמנות.
די קליינע האָט איהם אָנגעקוקט מיט ערנסטער בע-
וואַונדערונג.

יחיאל'קע האָט הפנים געשפירט אז אין דער מייד-
דעל'ס אויגען איז ער אַ גוואַלדיגער העלד און האָט בע-
שלאָסען אַרויסצרווייזען זיך פאַר איהר אין זיין גאַנצער
גרויסקייט :

— איך מאַך פייפלעך אויך — האָט ער געזאָגט, און
באַרד האָט ער אַרויסגענומען פון זיין הויזען־קעשענע אַ

פאר'ן עמוד און גרויסע אידען מיט בערד מוזען איהם
ענטפערען „אמן“ — האָט זיך געפיהלט שטארק גע-
קרענקט.

ער האָט די נייע קדיש-זאָגערקע בעקוקט פון קאָפּ ביז
די פים און האָט זיך אָפגעשטעלט אויף דעם בלויען שליוף
אין איהר בלאַנדען צעפעל, וועלכער איז איהם שטארק
געפעלען.

די קליינע האָט נאָך אַלץ געלאַכט און זיך נאָך מעהר
געשעהמט און געטוליעט מיט איהר קליינעם קערפער'ל
צו דעם אלטען אידען וואָס איז נעבען איהר געשטאנען.

— וואָס פאַר אַ שעהן שליופעל זי טראָגט — האָט
יחיאל'קע געטראַכט, און דאָן האָט ער זיך אַרויסגערוקט
אַהינטער, און האָט געזאָגט, איהר אָפטרעטענדיג זיין
פלאַץ :

— קום, שטעל זיך דאָ. — ער האָט זיך געשטעלט
סאַמע הינטער איהר און זאָגענדיג אַליין זיין קדיש אויס-
וועניג, צוזאַמען מיט די איבעריגע אינגלעך, האָט ער גע-
האַלטען זיינע אויגען אויף דעם סדור פון זיין שכנה און
איהר צוגעטייטעלט מיט זיין פינגער, כדי זי זאָל זיך ניט
צומישען.

נאָכ'ן קדיש, ווען זיי זיינען אַרויס אויפ'ן שוהל-הויף,
אין דעם שטילען זומער-אַבענד, האָט זי יחיאל'קע גע-
פרעגט :

— ווי רופט מען דיך ?

— חנה'לע.

— וועסט אַלע טאָג קומען ?

און זיך שעמעוודיג געטוליעט צו דער לאנגער פערשמאָל-
צענער קאפאָטע פון דעם אלטען.

נעבען עמוד, האָט דער אלטער אויפגעעפענט אַ סדור
מיט גרויסע אותיות, און געהייסען דער מיידעלע איהם
האלטען פעסט מיט ביידע הענטלעך, כדי ער זאָל ניט
ארויספאלען.

— אָט דאָ זאָג — האָט ער איהר אָנגעוויזען אויפ'ן
קדיש, און האָט זיך דערביי אראָפגעבויגען אזוי טיעף
אז ער איז כמעט געווען מיט איהר אין איין הויך — אָט
דאָ, יתגדל ויתקדש...

די אינגלעך ארום עמוד האָבען מיט גרויסע אויגען
אָנגעקוקט די נייע קאָנקורענטקע און די שטויסעריי האָט
אויפגעהערט.

יחיא'ל'קע, דער עלטסטער און שטארקסטער פון זיי
אלעמען, אַ אינגעל אַ יאָהר ניין מיט שוואַרצע קרויזינע
הערלעך און ברוינע לעבעדיגע אויגען, וועלכער האָט שוין
בעוויזען פערכאָפען דעם אויבען-אָן, און האָט מיט זיינע
אָבגעברענטע רונדע הענטלעך זיך געקלאַמערט אָן דעם
עמוד — האָט געוואָרפען אַ קרומען אונצופרידענעם בליק
אויף דער נייער קדיש-זאָגערקע.

ער האָט בכלל פיינט געהאט מיידלעך און פלעגט
זיינע אינגערע שוועסטער אָנטהאָן געברענטע ליידען ווען
זיי פלעגען זיך שפיעלען מיט זייערע חבר'טעס. ער
פלעגט זיך שפיעלען בלויז מיט אינגלעך.

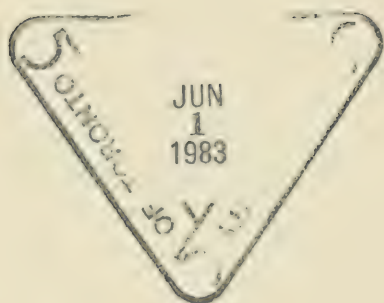
אז מיידלעך קענען אויך זאָגען קדיש, גלייך ווי
אינגלעך, האָט ער קיינמאָל ניט גערעכענט. זיין שטאָלץ
— דער שטאָלץ פון אַ קליינעם יתום וואָס זאָגט קדיש

קינדער

מען האָט געהאַלטען ביים ענדיגען דאוונען מעריב, או פון פערשיעדענע ווינקלען פון דער האַלב־בעלויכטער־נער קלויז האָבען זיך איינציגווייז אַרויסגערוקט אַ האַלב־דוצען קליינע אינגלעך און זיך אַרומגעשטעלט אַרום עמוד — גרייט צו זאָגען קדיש... איטליכער האָט געזוכט צו פּערבאַפּען דעם בעסטען פּלאַץ — וואָס אַם געהנטסטען צו דעם בעל תּפּלה, און די קליינע מחנה פון יתומים האָט זיך געשטופּט און געשטויסען.

פון אַ זייטיגער באַנק האָט זיך אויפּגעהויבען אַן אַלטער איינגעבויענער איד, מיט רויטע אויגען און אַ גרויען האַלב־אויסגעקראַכענעם בערדעל, און האָט צוגע־פּיהרט פאַר דער האַנד אַ קליין מיידעלע פון אַ יאָהר־אַכט מיט העלע לאַכענדיגע אויגלעך, און בלאַנדע הערע־לעך וועלכע זיינען געווען פּערפּלאַכטען אויף הינטען אין אַ קליינעם צעפּעל און זיך געענדיגט מיט אַ גרויסען בלויען שליף.

די קליינע האָט שטיל און אָפּגעבראָכען געלאַכט,

PI
5129
B₆ F₇
1913

אַרְוֵם שׁוֹהַל-הַזַּיִף

פון דער וועלט
און יענער

מייז פריינד דער מענשענקענער

191	ווער ער איז .....
198	געהוימניס .....
204	טראכטען און ריידען .....
210	אוינזאמקויט .....
217	נאכאמורנג .....
223	דער מאמענט ווען מע ווערט אלט .....
228	געבורט און ענטוויקלונג פון געדאנקען .....
233	די נויע צייטרעכענונג .....
238	מוטלייד .....
245	געני .....

פערשיעדענעם

253	אונזערע שדים .....
258	קרח'ס בואגראפיע .....
263	כבוד פאר רעדוצירטע פרויען .....
267	חשבון הנפש .....
273	„לויבארדעי“ .....
277	דאנקגעבונג .....
281	זמן חרותנו .....
286	„עס לעבע דאס לעבען!“ .....

שפליטער

295	שפליטער .....
-----	---------------

שווארץ און ווייס

89	.....	ז ו נ ד ע ל
97	.....	ק א מ ע ר א ד ע ז
102	.....	טוומע קאנקורענטען
111	.....	דער פראקטישער מענש
116	.....	„ ה ע נ ע ס י “
125	.....	א פאסירונג

גייסטער

133	.....	די געשיכטע פון א בילד
147	.....	די נשמה פון דער גרויסער גלאק

מעשה'לעך

159	.....	דער פערשאַלטענער פויגעל
163	.....	דער טעלעגראף-סלופ
166	.....	דער אַקאַציע-נבנים
169	.....	דער מוסטער-גארטען
172	.....	דער שטערן
174	.....	א הונד
176	.....	פויער-פליעגלען
178	.....	דער גלגול
179	.....	דאָס קרויט-בלאַט
180	.....	דער זומער-פאָדעם
182	.....	די אונגערויכטע נסיעה
183	.....	וואָס איך דערצעהל זיך אַליוין

אִינְהַאֶלְט

אַרום שוהל־הויף

5	.....	ק י נ ד ע ר
11	.....	דער זיידע זלמן
21	.....	פריהע עלטער
29	.....	צו חומש־זאָגען
37	.....	הייליגע מאָהן
45	.....	צו דרויצעהן יאָהר
54	.....	אַ חלק לעולם הבא
61	.....	צום שלוממזל

צדיקים

71	.....	קידוש השם
77	.....	דער איבערגעטראָגענער בית עולם

PL
S 129
30 F 7
1913

Of This World and The Other

by

Y E H O A S H

50 Eldridge Street

New York.

Copyright 1913, by S. Bloomgarden, New York.

יוזאש

פון דער וועלט און יענער

Franz der Welt

פארלאג „אויפגאנג“

ניו-יאָרק

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
